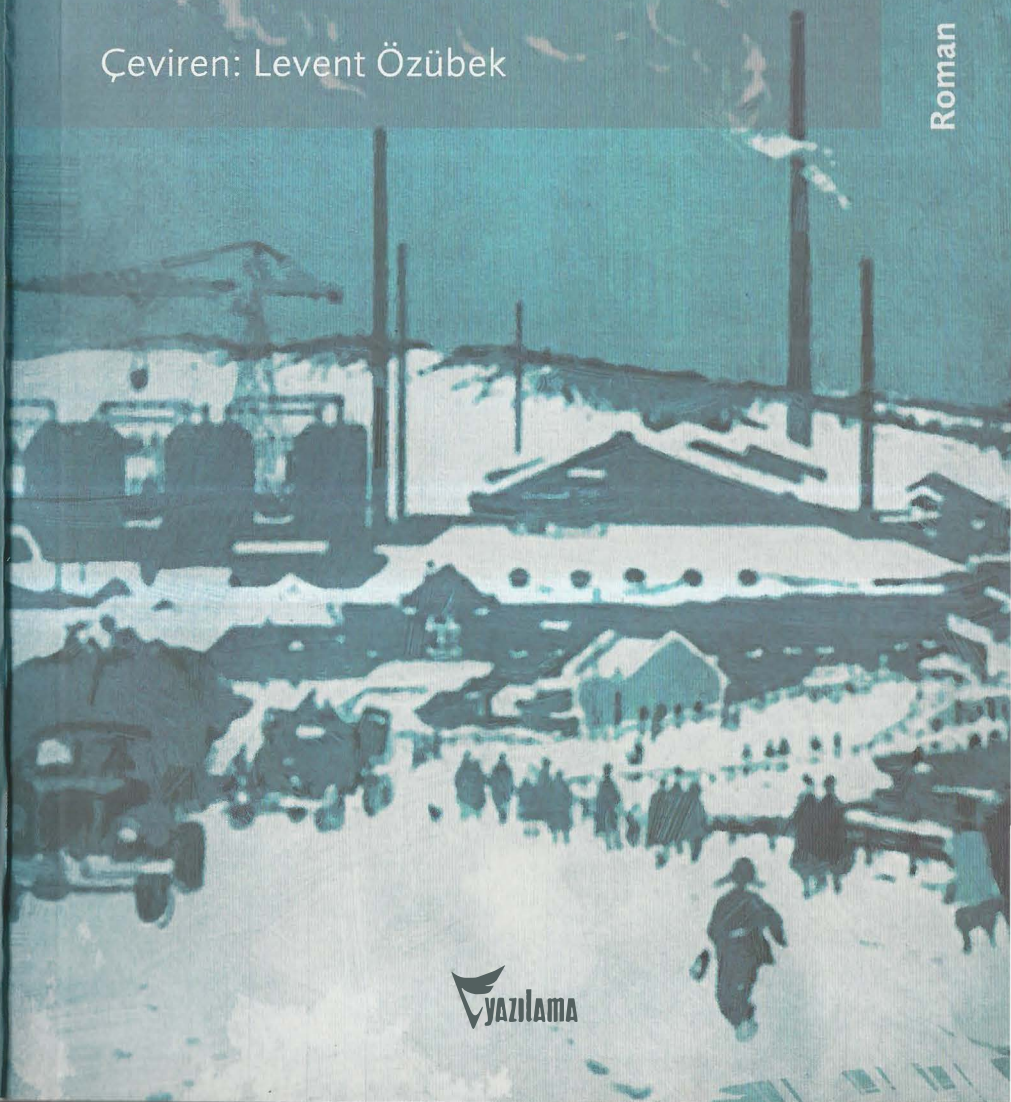
İLERİ BAKMAK

VERA PANOVA

Çeviren: Levent Özübek

Roman

Yazılama

İLERİ BAKMAK

VERA PANOVA

İleri Bakmak

1948 STALİN ÖDÜLÜ

1947

ВЕРА ПАНОВА
КРУЖИЛИХА

Yazılama Yayınevi: 171
Edebiyat: 18

İleri Bakmak

Vera Panova

Özgün Adı: Кружилиха
Çeviren: Levent Özübek
Editör: Selnur Aysever
Düzelti: Yaşar Uzunlar
Kapak Tasarımı: Levent Karaoğlu
Sayfa Düzeni: Umut Tuna
Kapak Resmi ve Desenler: O. Korovin - V. Çistyakov
ISBN: 978-605-9988-93-3
Birinci Baskı: Aralık 2017

© Yazılama Yayınevi

Baskı: Mutlu Basım Yayın - Bahri Mutlu
Davutpaşa Cad. Güven İş Merkezi
C Blok No: 256 Topkapı - İSTANBUL
Tel: 0212 577 72 08
Sertifika no: 18569

Yazılama Yayınevi Hizmetleri Ltd. Şti.
Serasker Cad. Osmancık Sokak
Betül Han 9/13 Kadıköy - İstanbul
Sertifika No: 12411
Tel: 0 216 338 52 59
iletisim@yazilama.com
www.yazilama.com

İleri Bakmak

1948 STALİN ÖDÜLÜ

Vera Panova

Çeviren
Levent Özübek

ROMAN

Yazılama

Vera Panova: Sovyet romancı, oyun yazarı, öykücü, senarist ve gazeteci Vera Panova 1905 yılında Rusya'nın Rostov -na- Donu kentinde dünyaya geldi. Beş yaşındayken denizci olan babası Don nehrinde boğularak öldü. Annesi ailenin geçimini sağlamak için işçi olarak çalışmaya başladı. Okumaya ve öğrenmeye çok istekli olan Vera parasızlık nedeniyle liseye ancak iki yıl devam edebildi. On yedi yaşındayken Rostov'da bir gazetede çalışmaya başladı. Bir yandan edebiyatla ilgileniyor, Rus klasiklerini okuyordu. Kendini yetiştirmek için birçok bilimsel kitaplar da okudu.

1925 yılında evlenip, iki yıl evli kaldığı ilk eşinden sonra Komsomolskaya Pravda gazetesinden Boris Vakhtin ile evlendi. İkinci eşinin ölümünden sonra 1940 yılında Leningrad'a yerleşti. İkinci Dünya Savaşında Leningrad'a saldıran Almanlar Leningrad yakınındaki Puşkin kasabasını işgal ettiklerinde Vera oradaydı. Kızı ile birlikte Pskov yakınındaki toplama kampına atıldı. Buradan yine kızıyla birlikte kaçmayı başararak gizlice Estonya'ya, Narva şehrine geldiler. Buradaki yıkık bir sinagogda bir süre gizlice yaşadılar. Sonradan akrabalarının bulunduğu bir köye gelerek oraya yerleştiler. Vera burada eserlerini vermeye başladı.

1943 yılında Perm'e yerleşerek oradaki bir gazetede çalışmaya başladı. İlk romanı *Pirojkov Ailesi*'nin yayınlanmasının ardından bir hastane trende gazeteci olarak görev yaptı. Buradaki gözlemlerini *Sputniki* adlı romanında işledi. Bu roman birçok kez filme alınmış olup, 1947 yılında Stalin Ödülü'nü kazanmıştır.

1945 yılında Rus bilimkurgu yazarı David Ryvkin ile evlenerek tekrar Leningrad'a döndü. 1947'de yayınlanan *Krujilikha* (elinizde bulunan İleri Bakmak) ile 1948 yılında tekrar Stalin Ödülü kazandı. 1949 yılında yazdığı ve bir kolhozdaki yaşamı anlatan *Yasnaya Bereg* (Aydınlık Kıyılar) romanı ile 1950 yılında Stalin Ödülü'nü üçüncü kez kazandı. Sovyet entelektüel çevrelerinde kuşaklar arası ilişkileri irdeleyen sonraki romanı *Vremena Goda* (Geçen Bir Yıl) eleştirilerle karşılaştı. Ondan sonraki kısa romanı *Seryuja* ise hem içeride hem dışarıda büyük ilgi gördü.

Sovyet Yazarlar Birliği'nin 1954 ve 1959 kongrelerinde prezidyum üyeliğine seçildi. Önde gelen Sovyet yazarları arasında yer aldı. Bu yıllarda iki kez *Emeğin Kızıl Bayrağı Nişanı* kazandı. 1960 yılında İngiltere, İtalya ve Amerika'ya seyahatler yaptı, sonradan bu seyahatlerdeki anı ve gözlemlerini kaleme aldı.

1967 yılında geçirdiği bir rahatsızlık kısmi felçle sonuçlandı. 1973 yılında Leningrad'ta yaşama veda etti.

İÇİNDEKİLER

Bölüm Bir :	Listopad	13
Bölüm İki :	Şef Tasarımcı	31
Bölüm Üç :	Lukaşin Eve Dönüyor	45
Bölüm Dört :	Uzdeçkin ve Tolka	71
Bölüm Beş :	Fabrikanın Çocukları	85
Bölüm Altı :	Not Defterleri	99
Bölüm Yedi :	Zaferin Arifesinde	109
Bölüm Sekiz :	Anne	133
Bölüm Dokuz :	Nonna'nın Doğum Günü	149
Bölüm On :	Nonna'nın Doğum Günü (Devam)	167
Bölüm On Bir :	Pazar	179
Bölüm On İki :	Evde Sorun, İşte Sorun	191
Bölüm On Üç :	Aşk	205
Bölüm On Dört :	Gece	219
Bölüm On Beş :	Bitişler ve Başlangıçlar	239

Başlarken

1948 yılının 31 Mart günü, Politbüro toplantısında Stalin soruyor; "Vera Panova'nın Krujilikha romanı ödüle aday gösterildi mi?"

Toplantıya katılanlardan biri bu romanın edebiyat çevrelerinden değişik tepkiler aldığı için aday gösterilmediğini söylüyor. Romanı bazıları beğeniyor, bazıları da karşı çıkıyorlarmış.

"Neden karşı çıkıyorlarmış?" diye soruyor Stalin.

"Roman işçilerin hayatını biraz karamsar tarzda işliyormuş."

"Nasıl olur..." diye itiraz ediyor Stalin. "İnsanların yaşamı *Okurov Kasabası*'nda tasvir edilmemiş miydi? E peki, bu nasıl iş? Önemli olan gerçekleri anlatmak değil mi? O halde neden Krujilikha'ya vermiyoruz ödülü?"

Toplantıda bulunan yazarlardan biri soruyor; "Peki ama yazarın insanlar ve olaylar karşısındaki tutumu önemli değil mi?"

"*Artamanov Meselesi*'nde Gorki'nin yaptığı neydi? Panova'yı devletle yurttaş arasındaki sorunlara iyi bir çözüm getiremedi diye mi beğenmiyorlar? Bu çok gülünç... Peki, gerçek hayatta olanları nereye koyacağız? Yazarlarımızdan hangisi böyle bir çözüm getirebilir?"

Daha başka bir yorum olmuyor, Vera Panova ikinci kez Stalin Ödülü alıyor.

(Dmitri Şepilov, 'Stalin ve Kruşçev Dönemi Sovyet Politikaları Anıları' adlı kitaptan.) (Çn.)

Yarı saydam altın rengi gökyüzünde yakut parlaklığındaki güneş, geniş ırmağın üzerine yükseliyor. Güneşle birlikte havaya yayılan güçlü, ürkütücü bir siren sesi motorların uğultusunu, makinelerin gümbürtüsünü, yükselen insan seslerini boğuyor. O zaman fabrika avlusuna giren lokomotiflerden, yüklerini indiren vinçlerden, dudakları durmadan hareket eden insanlardan hiçbir ses duyulmaz olur. Güçlü siren sesi nehrin üzerinden yankılanıp, Krujilikha'dan dokuz kilometre uzaktaki şehirden de duyulur.

Fabrika sireni çalarken yerleşim yerlerinden kimi yürüyerek, kimi tramvayla ama çoğunluğu trenle gelmiş bir insan akını kapılardan içeri akar. Şehirden kalkıp banliyölerden geçen upuzun trenler birbiri ardınca tüm ufak istasyonlarda dururlar. Trenden inen insanlar uzun, kalabalık sıralar halinde acele yürüyüşleriyle fabrika kapısından içeri girerler, girerler, girerler... Üzerlerinde deri kabanlar, parkalar, kalın paltolar, sivil montlar, kürk kabanlar, atkılar, kulaklıklı kürk şapkalar, Budyonki kepleri, örgü bereler vardır. Kadın, erkek, sarışın, esmer, uzun boylu, kısa boylu, hüzünlü, neşeli, çekingen, her türden, her renkten on bin insan vardiyaya gelir.

Siren sesi sanki bir yükseklikten aşağılara düşer gibi, uzaklara doğru giderek azalır; yeryüzüne dağılır, son pes tonları bir yerlerde toprağın bağrına siner. İnsan akını dallara ayrılarak ilerler, her biri kendi atölyesinde sonlanır. Kapılarda sadece bekçiler kalır; vardiya başlamıştır.

BÖLÜM BİR

Listopad

Ocak ayında buz gibi bir akşam, Krujilikha'daki fabrikanın yöneticisi General Listopad eşini doğum evine götürüyordu. Doğum evi iyi bir yerdi. Şehirdekilerin en iyisiydi. Listopad sürücü Mirzoyev'e, çok dikkatli ol, diye tembih etmişti.

"Rüzgâr gibi git!" dedi sonra.

Klavdiya'nın tüm hamileliği boyunca son derece dikkatli olan sürücü Mirzoyev şimdi kendini aşmıştı. Arabayı sürmek değil, uçuruyordu.

"Seni buraya kadar neredeyse kollarımızda taşıdık canım," dedi Listopad[1], eşinin arabadan inmesine yardım ederken.

Ferforje demir kapının yanında durdular. Kapının arkasında uzun kayın ağaçlarıyla kaplı geniş bir bahçe, bu bahçenin derinliklerinde de doğum evinin binası vardı. Girişte loş ışık veren bir lamba yanıyordu. Rüzgârın savura savura topladığı kar yığını omuz boyuna gelmişti. Bahçe kapısından verandaya kadar karı küreyerek derin bir yol açmışlardı. Listopad, Klavdiya'yı bu yoldan geçirdi. Klavdiya o sırada biraz sinirliydi; Listopad onun nefes alışlarını duyuyordu.

"Korkma, her şey iyi olacak," dedi eşinin dirseğini hafifçe sıkarak.

"Hiç korkmuyorum, neden öyle düşündün?" dedi Klavdiya.

Hole beraberce girdiler ama Listopad'ın daha ileri geçmesine

---

[1] Ç.N: Listopad, Rusça ve diğer Slav dillerinde 'düşen yaprak', 'yaprak dökümü' anlamlarına geliyor. Ayrıca Slav dillerinin çoğunda ekim veya kasım ayı anlamına da geliyor.

izin yoktu. Beyaz önlük giymiş, gözlüklü, orta yaşlı bir kadın Klavdiya'yı aldı, kürk mantosunu Listopad'a uzattı. Fok derisi manto yeniydi. Klavdiya mantosuna özen gösterir, onunla gurur duyardı.

"Evet, onu eve götür," dedi, "bizi almaya gelirken getirirsin. Ama unutma."

O an mutlulukla güldü. Listopad da şimdiden Klaşa ile bebeği eve götürdüğünü hayal ederek gülümsedi. Nöbetçi doktorun telefon numarasını not etti. Klavdiya bir süre ona sıkıca sarılıp dudaklarından öptü, sonra yukarıya, merdivenlere doğru yürüdü. Gözlüklü kadın da onu takip ediyordu. Listopad da arabaya geri döndü.

"İşte..." dedi yapay bir sıkıntıyla, Mirzoyev'in yanına oturup mantoyu arka koltuğa koydu, "bunlar hep saçma sapan işler. Sen sakın evlenme Ahmet. Eşler baş cezasıdır. Şu manto başıma dert oldu. Şimdi toplantıya giderken yanıma almak zorunda kalacağım."

Tiyatro salonunda o akşam yerel parti örgütünün toplantısı vardı.

Listopad toplantıya biraz geç kalmıştı. Fuayeden geçerken yarı açık kapıdan parter sıralarındaki kalabalık başlara şöyle bir göz attı. Bölge birinci sekreteri Makarov'un konuştuğunu duydu. Kulağına gelen ifadelerinden Makarov'un değindiği konuların yerindeliğini anladı. Kulisten geçerek sahnede yerleşmiş olan Prezidyum içindeki yerini aldı. Ona ayrılmış olan yer, kırmızı pelüş kaplı uzun masanın ortalarındaydı. Uçak fabrikasının yöneticisi Zotov ona hemen küçük bir not gönderdi; "Neden geciktin?" Listopad da cevabını aynı kırışık kâğıda yazdı; "Eşimi doğum evine götürmem gerekiyordu." Not elden ele geçerken okuyanların yüzünde gülümseme beliriyordu. Zotov geriye eğilerek yanında oturan kişinin arkasından yüksek sesle fısıldadı; "Mazeret geçerlidir, tebrikler."

"Daha vakit var!" diye Listopad da fısıltıyla cevap verdi ama kendi kendine doğum her an olabilir diye aklından geçirdi. Toplantı bitince hemen hastaneyi aramalıydı.

Tartışmaları bekledi. Sunulan rapor onun pek ilgisini çekmemişti. Makarov'un söyledikleri daha önce Parti Komitesi bürosunda zaten görüşülmüştü. Listopad sabahtan Makarov'un rapor için istediği bazı rakamları ona göndermişti. Listopad fabrikanın

yöneticiliğine '42 yılında getirilmişti. Şehirde kendilerinden biri olarak kabul edilirdi.

Salonu dikkatle gözden geçirdi. Kendi arkadaşları neredelerdi? Krujilikha'nın komünistleri... Ryabukhin, parti örgütçüsü... O da yoktu. Bir şarapnel parçasının bacağında neden olduğu flegmon nedeniyle geçen hafta ameliyat olmuştu, hâlâ hastanedeydi. Listopad önceki gün telefonda cerrahla konuşmuştu. Kadın, Ryabukhin'in son yirmi yıldır bu şarapnel parçasının baldırında neden olduğu dertten epeyce çektiğini ama daha birkaç kez ameliyat masasına yatması gerekeceğini söylemişti. Listopad onu gidip ziyaret etmeye niyetlendi. Peki, Uzdeçkin arkadaş neredeydi? A; işte, Uzdeçkin buradaydı! Beşinci sıranın başında oturmuş asık suratla raportörün yüzüne bakıyordu. İçinden sürekli Listopad'ı düşünüyor olmalıydı. Listopad'a bir kaçak bakış için can atıyor ama kendini tutuyordu. Tartışma başladığında hemen kürsüye fırlayabilmek için özellikle sıranın en ucuna oturmuştu.

Ah, Uzdeçkin, Uzdeçkin! Bu aptalca inadın başını derde sokacak. İşçilerin sana benden daha çok inandıklarını mı sanıyorsun? O görevde ömür boyu kalmayacaksın. Nitelik yok, üstelik tecrüben de yok yıllardır. Bu ihtiras varken senin peykene geri dönmen hiç kolay olmayacak.

Uzdeçkin gergin görünüyordu. Yüzü solgun, zayıf ve çirkindi. Her hastalıklı ve tıraşsız adam gibi... Ve güzelliği, sağlığı, canlılığı seven Listopad yüzünü buruşturarak onu gözlüyordu.

Yaşlı Nikita Trofimoviç Vedenyev'e bakmak daha keyifliydi. Toplantıya üzerinde siyah bir takımla gelmişti. Elbise biraz eski moda olmakla birlikte çok kaliteli bir kumaştan yapılmıştı. Kolalı yakaları kar gibi beyazdı. Koyu renk kravatı da elbisesine çok iyi gitmişti. Bıyıkları ve alnındaki saçlar muntazam taranmıştı. Sanki bugün onun doğum günüydü. Büyük adam bu Nikita Trofimoviç! İşte bizim insanlarımız bu hamurdan yapılmıştır! Krujilikha'daki emektar işçilerimiz böyle!

Bugün Nikita Trofimoviç için mutlu bir gündü. Büyük oğlu Pavel'den haber almıştı. Küçük oğlu '43 senesinde ölmüştü. Pavel hem babasına hem de daha önce çalışmış olduğu fabrikadaki parti örgütüne artık iyileştiğini, kendisine takma bacak takıldığını ve yakında döneceğini bildirmek için mektup yazmıştı. Yaşlı

Vedenyev gururunu gizlemeyi bir kenara bırakmıştı. Gözlerinin içi gülüyordu. Gerçekten, böyle bir zamanda kim oğlunun eve dönüşüne sevinmezdi ki? Oğlu bacağını kaybetmiş olsa bile...

Makarov raporu okumayı bitirdi, Prezidyum bölümündeki yerine geri döndü. Zeki, hafifçe alaylı bakışları Listopad'ın yüzünde dolaştı. Listopad anladı ki Makarov biraz sonra Uzdeçkin'in neler söyleyeceğini biliyordu. Ama Listopad'ın asıl bilmek istediği şey, onun Uzdeçkin'i destekleyip desteklemeyeceğiydi.

Daha sonra konuşma yapan komünistlerin çoğu Krujilikha'nın ve uçak fabrikasının işçileriydi. Konuşmaları hep üretimdeki aksaklıklar diye adlandırılan sorunlar konusundaydı. Listopad kendi fabrikasındaki aksaklıklar neredeydi, bunları biliyordu. Bunlar fabrika içinde henüz üstünlüğü ele alamadığı bölümlerle, kendisinin her zaman yakın gözetimini gerektiren bölümlerdeydi. Yaşlı Vedenyev, üzerinde çok konuştukları yeni presin hâlâ çalışır duruma getirilemediğini söyledi.

"Biz, parti örgütünün toplantılarında, teknik toplantılarda yöneticinin dikkatini tekrar tekrar bu konuya çekmiştik," dedi Listopad'a kısa bir bakış atarak.

Listopad başıyla onayladı. Doğru, bunu yapmışlardı. Bu konunun oraya tekrar getirilmesine bir anda sinirlendi. İki ay önce Zotov onun telefonun telini neredeyse yakacaktı: "Yalvarırım, presi bana ver, üç ay sonra geri veririm..." O zamana kadar kendi presinin hazır olacağını umuyordu. Ama Listopad vermedi. Tabii Zotov ona kırgındı. Daha önce ona kısa bir not göndermişti: "Samanın üzerinde oturan köpek gibisin... Ne yiyorsun ne yediriyorsun..."

Peki. Pres çalışacak. Yarın... Değilse, öbür gün...

Vedenyev'den sonra uçak fabrikasından bir kadın konuştu. Meskenlerinin çoğunun çok kötü durumda olduğunu, yöneticilerinse bu konuda bir şey yapmadığını söyledi. Zotov kaşlarını çattı. Yazmayı bıraktı, sandalyesinde sarsıldı. Listopad ona iğneleyici bir not yazmak istedi ama buna vakit bulamadı. O arada Uzdeçkin kürsüye çıkmıştı.

Listopad, Uzdeçkin'i tanıyalı bir yıldan az bir zaman olmuştu. Oraya geldiği sıralarda fabrikada Profsoyuz'un[2] başkanı olan

---

2 Profsoyuz, Sovyet işçi sendikası

Uzdeçkin orduya çağırılmıştı. Cephede ağır bir 'savaş stresi' geçiren Uzdeçkin hastanede uzun zaman tedavi görmüştü. Daha sonra aktif göreve geri dönmesine izin verilmemiş, Omsk şehrine politik bir göreve yollanmıştı. Oradan fabrikaya çaresizce mektuplar yazıp, eve dönebilmesi için kendisine yardım etmelerini istemişti. Ryabukhin konuyla ilgilenmişti, sonunda onun fabrikaya dönmesi için müsaade alabilmişti. Uzdeçkin döndükten kısa bir süre sonra da tekrar eski görevine getirildi.

Fabrikadaki işleri inceleyip duruma hâkim olunca türlü eleştiri ve şikâyetlerle Listopad'a gitmeye başlamıştı. Sonunda bir gün: "Lütfen bu konuya karışmayın," dedi Listopad, "bu benim işim."

"Özür dilerim, yönetici yoldaş," diye cevapladı Uzdeçkin, "ama siz bu işlerin doğrudan Profsoyuz'un sorumluluğunda olduğunu bilmiyor musunuz?"

"Bilmiyorum," diye cevap verdi Listopad, o anda Uzdeçkin'e karşı bir antipati duymuştu. "Siz kendi işinize baksanız iyi olur."

"Ama sosyalist bir yarışma var, sizin bu konuda bir düşünceniz var mı?" diye sordu Uzdeçkin.

"Yok," dedi Listopad, "söyleyeceğim bu."

"Bu konuşmanın," dedi Uzdeçkin, "başka koşullar altında devam etmesi gerekecek."

"Öyle olması için bir gerek görmüyorum. Benden daha farklı bir şey duymayacaksınız."

O günden sonra iki adam arasındaki çekişme gittikçe tatsızlaşarak devam etti. Kavga arada bir Listopad'ı huzursuz ediyordu ama Uzdeçkin'i ateşli bir hastalık gibi tüketti.

Listopad'a Uzdeçkin'in derin bir bunalımda olduğunu söylediler. Eşi hemşire olarak cepheye gitmiş, daha savaşın başında ölmüştü. Geride Uzdeçkin'e iki kız bebek, çok genç bir erkek kardeş ve yaşlı, hasta bir kaynana bırakmıştı. Uzdeçkin'in ev hayatı cehenneme dönmüştü. Listopad ondan hoşlanmadığı için bu öykülere kayıtsız kalmıştı.

Bakalım, şimdi ne diyecekti? Uzdeçkin parkasının göğüs cebinden birtakım kâğıtlar çıkardı. Makarov'dan daha uzun bir konuşma yapacak gibiydi. İnce parmakları cebinin düğmesini tekrar iliklerken kâğıtlar elinden kaydı, yere düştü. Biri gelip onları yerden aldı, Uzdeçkin'e verdi.

"Mesele bir pres değil yoldaşlar," dedi Uzdeçkin, "bu sadece bir gösterge. Sorun daha derinde, bir ilke sorunu..."

Öf! Ne kadar sıkıcı başladı bu adam. Sadede gel, bırak bunları. Seni nasıl hizaya getirdiğimi anlat doğrudan.

"Fabrikaya geri döndüğümde ne buldum? Yönetimin sendikayla hiçbir teması yoktu. Bunu istemiyorlardı da..."

Yalancı... Sen döndüğünde fabrika aylardır tam kapasite çalışıyordu. Önceki yönetici zamanında Halk Komiserliği'ne sürekli dert yanıp plandaki kapasite kullanımının zorunlu sebeplerle en az yüzde on beş azaltılması için yalvarıp durmuşlardı.

"Esas sorun bizde koordinasyon olmamasıdır. Onun yerine tek adam yönetimi var. Daha açıkçası her şey kati surette tek kişinin kararına bağlanmış, daha da açıkçası yöneticinin otokrat kişiliğine bağlanmış."

Bakın hele... Bu ne tutku!

"Fabrikanın kuruluşundan beri sendikamız hiç bu kadar önemsiz duruma getirilmemişti."

Bunun için kimi suçlamalı, sayın arkadaşım? Önemli olduğunuzu siz gösterin. Gösterin...

"Önceki yönetici bizi sayardı. Fabrikada sendikanın itibarı nasıl korunur, iyi bilirdi."

Onun için, kendi itibarını bile koruyamadı. Yetersizlik nedeniyle uzaklaştırıldı.

"Yoldaş Listopad Profsoyuz'un işini de kendisi yapmak istiyor."

"Kanıt! Kanıt gösterin bize!" diyerek sözü kesti Makarov sabırsızlıkla.

"Göreceksiniz. Yoldaşlar, işte sadece geçen yılın kanıtları."

Elindeki kâğıtları salona doğru salladı. Dudakları grileşmişti.

Zotov önündeki defterini itip ağzı açık vaziyette Uzdeçkin'e bakmaya başladı. Makarov gözlerini kısmış, dikkatle onu inceliyordu. Tüm dinleyiciler kıpırdamadan oturuyorlardı. Çok uzun zamandır bu tarz bir hareket olmamıştı şehir toplantılarında.

Uzdeçkin teknik toplantılarda görüşülüp daha sonra yerine getirilmemiş hususları tek tek saymaya başladı. Bunlar yirmi kadardı. Bazıları akla uygun, makul hususlardı. Gerçekten, kim bilir neden rafa kaldırılmıştı! Bazıları benzer projeler olduğundan özellikle ele alınmamıştı. Bazıları da daha ivedi işler nedeniyle

beklemede kalmıştı.

"... Buradan şu sonuca varmalıyız ki, yönetici kitlelerin sesini yeteri kadar dikkate almamıştır."

Üzücü bir sonuç...

"... Ama Şef Tasarımcıdan gelen her talep sanki Halk Komiserliği'nden gelmiş gibi hemen dikkate alınıyor."

Evet, doğrudur. Yaşlı adama karşı... Doğrudur.

"Şefin romatizması mı var, gut rahatsızlığı mı, yoksa başka bir şey mi, işini evine taşıdı, tüm tasarımcılar gidip orada çalışmak zorunda kalıyorlar. Yoldaşlar, buna göz yumamayız. Sosyalist üretim programımızı kimsenin kendi özel yerinde yürütmesine izin veremeyiz!"

O emekli olup çekilsin, iyi olur değil mi? Nasıl olsa onun yerine geçmek isteyen birçok kişi var.

"Veya Gruşevoy'u dökümhane atölyesinden alalım. Profsoyuz komitesi bu görevin ona ödül gibi verilmiş olmasına karşıdır. Ama yönetici tavsiyemize kulak asmıyor. Bizzat ben her cuma söyledim ve karşı çıktım bu ödül gibi atamaya."

"Neden?" diye sordu Makarov.

"Çünkü çalışanların onun hakkında belli bir görüşü var. Gruşevoy'un bütün isteği kendi yuvasını kendi işyeri haline getirmek. Ama yönetici bizim düşüncemizi dikkate almıyor."

Gruşevoy'un ne düşündüğü, ne istediği benim umurumda değil. Adamın atölyesi programa göre görevini sistematik olarak, fazlasıyla yerine getiriyor. Ben onun bu ödülü hak ettiğini düşünüyorum. Yalın ve açık...

"Günlük ihtiyaçlarımız için veya kültürel işlerimiz için para gereksinimimiz olduğunda bunu güçlükle elde edebiliyoruz. Bize karşı isteksizler. Ama futbol takımımız Spartak'ı yendi diye her futbolcuya biner ruble verildi. Kaleciye de iki bin..."

"Bu doğru mu?" diyerek Listopad'a döndü Zotov, "vay be..." dedi hayranlıkla.

"Yöneticinin, işleri, beğendiği işler ve beğenmediği işler diye ayırma hakkı yoktur. Zaten insanları ayırmak da doğru değildir. Herkes ülkesi için kan döküyor. Savaşın bütün yükünü taşıyor herkes."

"Bırak bu demagojiyi!" diye bağırdı salondan biri. Bu, yaşlı

Vedenyev'di. Küçük oğlu cephede ölmüştü. Büyük oğlu da yolda, cepheden sakat olarak eve dönüyordu.

Zotov ise memnuniyetini gizlemiyordu. İşte şimdi krujilikha'nın yöneticisini sıkıştırıyorlardı. Hadi bakalım!

"Bu gösteriyor ki, yönetici Profsoyuz'u fabrikada sadece sosyalist yarışmaya yarayan bir birim olarak görüyor."

"Bu da az bir görev değil," diyerek araya girdi Makarov, "bu da az bir görev değil. Yapabilirsen, iyi iş yapmış olacaksın."

"... Sonra bizim hiçbir konuda söz hakkımız yok. Üretim performansı değerlendirilirken yönetici ortaya çıkıp bizi iteliyor. Bizim beğendiğimiz işçiler gölgede kalıyor, kendi seçtikleri sahne ışıklarının önüne çıkıyor."

"Çünkü benim kıstaslarım sizinkinden farklı!" diye bağırdı Listopad. Sonunda kontrolünü kaybetmişti. "Ben bir insanı yaptığı işle değerlendiririm. Sizin komitenizden kaç kişinin onu seçtiği beni hiç ilgilendirmiyor!"

"Duydunuz mu yoldaşlar? Yönetici sosyal çalışmaya hiç değer vermiyor!"

Salondan yine "Demagoji!" diye bir ses yükseldi.

"Sessizlik!" diye bağırdı kimileri, "bırakın devam etsin, kesmeyin!"

"Listopad yoldaş," dedi Makarov, söz size gelince cevabınızı vereceksiniz."

Ne cevap verebilirdi ki? Gerçekten söyleyebileceği bir şey yoktu. Uzdeçkin'in söyledikleri hep doğruydu. Hatta onun bilmediği fazlası bile vardı. Örneğin, ORS[3] yöneticisinin bölgelerde adamları var. Görevleri, kolhozlardan devlete yapılan sevkıyatları bildirmek. Kolhoz devlet sevkiyatlarını tamamlayıp kendi malını satma izni aldıktan sonra biz hemen orada biteriz. Anlaşmalar imzalayıp patates, sebze ne varsa alırız. Birkaç gün sonra bunu duyan uçak fabrikasının ve diğer fabrikaların tedarikçileri kolhoza gelmeye

---

3 Ç.N:, ORS, Rusçası OPC, Отдел рабочего снабжения,.İşletme Tedarik Dairesi; Sovyetler Birliği'nde çok sayıda sanayi kuruluşlarında çalışan işçilerin günlük ihtiyaçlarının karşılanması için 1932 yılında kurulmuş bir ticaret örgütü. Özellikle uzak bölgelerde veya Ticaret Bakanlığı satış kanallarının bulunmadığı yerlerde işçilerin ihtiyaçlarını sağlama amacıyla çalışmaktaydı. 1971 yılında Sovyetler Birliği iç ticaretinin yüzde 21'ini yaptığı belirtilmiş.

başlar. Ama artık çok geçtir, Krujilikha her şeyin iyisini eline geçirmiştir. Dolayısıyla siz, çok saygıdeğer Profsoyuz başkanı, patatesinizi yiyin ve keyfinize bakın...

Bunları şimdi ortaya dökmenin gereği yoktu. En iyisi hiçbir şey söylememekti. Bazı insanları köşeye ittiği, her şeye karıştığı, kuralları çiğnediği doğruydu. Yalnız bu, zorbalık etme isteği değil, her işe burnunu sokma isteğiydi. Her işe el atmak, önemli olsun, önemsiz olsun, kendi eli değsin istiyordu. Bu elbette iyi bir şey değildi. Hiç iyi bir şey değildi. Ama elinde değildi. Onun yapısı buydu.

Diğer taraftan eğer Uzdeçkin'in iddia ettiği şekilde anti-sosyal, anti-partili davranıyorsa, Ryabukhin ve Makarov buna sessiz durup kayıtsız kalamazlardı. Bunu ona söyleyeceklerdi.

Kalkıp bir şey söylemesi, cevap vermesi gerekiyordu. Neden teknik uyarılar dikkate alınmamıştı? Yirmi hususu dikkate almamıştı ama dört yüzden fazlasını yapmıştı o arada. Futbolculara verilen primlerle ilgili bir şaka yaptı, buna salondakileri güldürdü. Uzdeçkin ile karşılıklı ilişkilerine gelince, diğer arkadaşlarının hiçbirinden, örneğin Ryabukhin'den hiç de işleri aksattığı yolunda bir yakınma duymamış olduğuna işaret etti. Sonuç olarak, Uzdeçkin'in bu asabi halinin hiç de haklı olamayacağını salondakilere göstererek nazik, sevimli bir izlenim bıraktı.

Sahnenin önüne kadar yürümüştü. Sırım gibi uzun boylu, geniş omuzlu, göğsünde bir dizi nişan taşıyan parlak general üniformasının -bunu sadece özel günlerde giyerdi- içinde güçlü, ama yine de yüzünde çocukça bir gülümseyişle;

"Yoldaşlar!" diye başlamıştı kendine güvenen bir tonla.

Fabrikadaki genel değerlendirmeleri yönlendiren komünistler -işçi önderleri- toplantıdan ayrılmaya hazırlanıyorlardı. Yöneticilerinin kusurlarını affetmişlerdi, ona eskisi gibi güveniyorlardı!

"Hiç fark etmez, sen samanın üzerine oturmuş köpek gibisin hep," diyordu Zotov ona, toplantıdan çıktıklarında. General üniformasının ucunu çekiştirerek; "Ayıp, ayıp... Şu işe bak! Ciddi söylüyorum, bu presi ne zaman çalıştıracaksın?" dedi.

"Meraklanma, meraklanma! Yapacağım."

"Neyi bekliyorsun?"

"Çalıştıracak birini."

"Sana engel olan sadece bu mu gerçekten?"

"Konuşması kolay. Senin yeteri kadar elemanın var mı?"

"Gayet iyi biliyorsun ki, yok. Ama istersen sana birini göndereyim, prese baksın. Sana söz. İstiyor musun?"

"Tamam, hadi."

"Ama bir şartla. Gruşevoy'u bana vereceksin. Senin atölye onsuz da gidiyor."

"Onun isteyeceğini sanmam." Listopad güldü.

"Ciddiyim bak! Çok iyi bir işçi! O ne isterse, ilgileneceğim. Ver bana onu."

"Ben de ciddiyim. Daha fazla üsteleme hazretleri, benim Gruşevoy'a ihtiyacım var."

Listopad, Zotov'un Uzdeçkin'in konuşması hakkında ne düşündüğünü merak ediyordu. Kapanış konuşmasında Makarov sendikanın işlevinden, sosyalist yarışmanın öneminden bahsetmişti ama Uzdeçkin'in iddialarına hiçbir gönderme yapmamıştı.

Daha sonra Makarov yanında uçak fabrikasından iki işçiyle konuşarak holü geçti. Listopad'ın ona bakışını gördü ama durmadı.

Listopad hastaneyi aramak için tiyatro müdürünün telefonunu kullandı.

"Eşiniz on dördüncü katta bakımda," dendi. "Durumu iyi. Hayır, bebek daha gelmedi. Daha sancıları da başlamadı. Yakında onu alacaksınız, merak etmeyin. Size sevgilerini gönderiyor. Sabah arayın."

Bu üzücüydü işte! Demek ki, Klavdiya çok acele etmişti. Vaktin geldiğini sanmış, doğum evine bir an önce gitmek istemişti. Telaşı tecrübesizliğindendi. Gelecek sefer, elbette daha iyi bilecekti...

Büyük yatakta tek başına yatarken, gece yarısı birden uyandı. Daha gözünü açmadan bebeğin gelmiş olabileceği fikri geçti aklından. Günlerden neydi? Ocak ayının on biriydi ve işte gece yarısını biraz geçmişti. Oğlunun doğum günü bugündü demek ki. Kalkıp hastaneyi arayacaktı ama sonra kendini tuttu. Söyledikleri gibi sabah aramalıydı.

Sabah bir kadın sesi cevap verdi. Kadına adını söyledi ve on dördüncü katta bulunan eşini, Klavdiya Vasilyevna Listopad'ı sordu.

"Listopad mı?" diye aceleyle sordu kadın. "Bir dakika bekleyin, bulayım."

Telefondaki sessizlik büyüdü. Listopad bekliyordu. Uzun bir süre geçti. Telefonun yanından sesler geliyordu ama kimse telefonu eline almıyordu. Sonunda biri aldı, bir erkeğin derin, kuru sesi duyuldu:

"Yoldaş Listopad? Lütfen acilen buraya hastaneye gelir misiniz?"

"Bir şey mi oldu? Bir sorun mu var?"

"Lütfen hastaneye gelin," dedi ses, alçak perdeden sayıklar gibi. Bu, iyi bir haber veren bir ses tonu değildi.

"Bir şey mi oldu?" diye sordu Listopad.

"Evet, çok..."

O anda Listopad titredi.

"Bir şey almam, bir şey getirmem gerekiyor mu?"

"Hiçbir şeye gerek yok. Bir an önce gelin."

Telefon kapandı.

Oysa akşam neşeliydi, canlıydı. Acelesine kendi de gülüyordu. Ağrısı, acısı yoktu. İki kez hafif bir sancı hissetmişti, o kadar. Akşam yemeğini yedikten sonra uyumuştu. Sabah uyandırmak için geldiklerinde ölmüştü. Doğmamış bebeği de ölmüştü.

Başhekim olayı tüm detayı ile izah etti. *Hipertoni, vasküler sistem, periferik arter* gibi terimler kullanıyordu. Bir kâğıt alıp Klavdiya'nın neden öldüğünü anlatmak için tüm damar sistemini gösteren basit bir şema çizmeye başladı. Listopad doktorun tüm damarları kolayca çiziveren kaleminin ucuna baktı ama hiçbir şey anlamadı. Anlamsız, saçma, insanı aşağılayan kötü bir şey olmuştu.

"Distropi rahatsızlığı olmuş muydu hiç?" diye sordu doktor.

"Mutlaka," dedi Listopad, "Leningrad kuşatmasından çıkmıştı. Evet elbette."

"Başına ateş basmaları oluyor muydu?"

"Hiçbir şeyden şikâyet ettiğini duymamıştım," dedi Listopad. Doktordan birkaç adım uzaklaştı. Gözleri yerdeydi.

Klavdiya'nın naaşı Krujilikha'ya, Kültür Merkezi'ne getirildi. Tüm hazırlıkları Profsoyuz komitesi yapmıştı. Kızlar, Kalvdiya'nın okuldan arkadaşları soğuktan titreyerek, gözleri ağlamaktan kızarmış halde oraya koştular. Çelenkler ve okulun bayrağını getirmişlerdi. Onu üzerine örttüler. Listopad bir şeye karışmadı.

Şef Tasarımcının eşi Margarita Valeriyanovna dini ayin sırasında

geldi. Haç çıkarıyor, dualar fısıldıyordu. Klavdiya'ya eğildi, onu dudaklarından, ellerinden öptü. Sonra gelip Listopad'a sarıldı.

"Korkunç bir şey," dedi, "böyle genç..." Daha fazla konuşmasına gözyaşları engel oldu.

Listopad bir şey demedi. Gözlerini dikmiş, sadece Klavdiya'ya bakıyordu.

Gözlerinin çevresinde derin bir boşluk belirmiş, göz kapaklarını sağlığında olmadığı şekilde büyütmüştü. Her zaman hafif aralık duran dudakları şimdi sıkıca bitişmiş, keskin bir çizgi olmuştu. Çenesi kapanmıştı, ebediyen kapanmıştı, bir daha o sevgili dudakları açmayacaktı. Klavdiya'nın yaşarken her zaman kabarık, dağınık duran sarı saçları güneşte parlardı ama şimdi düzgünce taranmış, ortadan ikiye ayrılmış, sanki biraz koyulaşmıştı. Bu ona daha olgun, daha gururlu, bilge bir hava vermişti.

Listopad sürekli bu yeni güzel yüze bakıyor, başına gelen bu korkunç acıdan şimdi daha çok dayanılmaz bir hüsran duyuyordu.

Böyle bir acı yaşamamıştı. Bugüne kadar talihi hep yaver gitmişti. Şimdi böyle bir anda karşılaştığı çarpıcı hiçliğin, telafisi imkânsız olayın verdiği keder onun hayatını karartmış, nefesini kesmişti. Keşke her şey çabucak bitseydi! Defin için mezarlığa doğru yürürken kortejde bir sessizlik vardı. Herkes, kız arkadaşları, tüm tanıdıkları düşüncelere dalmış haldeydiler. Birazdan mezarı başında konuşma yaparak son görevlerini tamamlayacaklardı.

İki ay olmamıştı, bir gün sofada oturmuşlardı. Klavdiya dağınık saçlarıyla, güzel dudakları hafifçe aralık, divana oturmuş bir şey dikerken, o arada annesi hakkında konuşuyorlardı;

"Anneni seviyorsun, değil mi?" diye sormuştu Klavdiya. Onu dinlemeye dalmıştı.

"Evet," demişti Listopad düşünceli bir halle.

"Ve yine de ona hiç yazmıyorsun. Tüm oğullar böyledirler. Eve yazmaya üşenirler. Kardeşim de hayattayken anneme öyle seyrek yazardı ki..."

"Yok, ben yazdım. Ne zaman önemli bir şey olsa, yazardım. Evlendiğimde yazdım. Senin fotoğrafını da gönderdim. Ama ben onlardan kopmuşum elbette. Annem ölse haber bile vermezler belki de. Veya bir telgraf yazıp annemin öldüğünü, defnedildiğini bildirirler ki, bileyim. Daha fazlası değil." Klavdiya güzel, hayat

dolu gözlerinde parıldayan yaşlarla, onu sevecenlikle dinliyordu.

Daha ancak iki ay geçmişti o zamandan beri ve şimdi annesine yazıp onun öldüğünü bildirmeliydi.

Herkes Klavdiya'ya son bir kez gelmişti. Kapak tabutun üstüne kapatılmış, salondan çıkarılmıştı. "Önce ayakucu, ayakucu..." diye mırıldanmıştı Margarita Valeryanovna heyecanla. Tabut çelenklerle, çam dallarıyla bezenmiş bir araca konulmuştu. Başka bir araçta fabrikadan gelen bando vardı. Ağır bir ritimle cenaze marşını çalmışlardı. Sonra araçlar hızla oradan uzaklaşmışlardı. Tüm bunlar bir kâbus gibiydi.

Törenden sonra Margarita Valeryanovna, Listopad'a kendilerine gelmesi için ısrar etti ama Listopad bunu istemedi, evine gitti.

Eski yöneticinin boşalttığı lojmanı Şef Tasarımcıya vermişti. Kendisi fabrikaya ait iki odalı eski bir daireye çıkmış, Klavdiya ile orada yaşamıştı.

Geniş, alçak basamaklı mermer merdivenler yukarıda gri ve beyaz taş levhalarla kaplanmış ferah sahanlığa uzanıyordu. Yüksek tavan ve beyaz duvarlar büyük pencereden içeri dolan köreltici ışıkla parlıyordu. Yürürken adımları basamaklarda tok, sert bir ses çıkarıyordu. Aydınlık sahanlığın her iki tarafında da uzun, loş ve kasvetli birer koridor vardı. Sol taraftaki koridor bir tünele benziyor, en sonundaki oval pencere hafif bir ışıkla parlıyordu. Duvarlarında simetrik olarak oyulmuş kapı şeklinde geniş nişler vardı. Sağ taraftaki koridor üzeri siyah muşambayla kaplanmış bir kapı ile son buluyordu. Buradan Listopad'ın dairesine gidiliyordu. Listopad sürme kilitli kapıyı açtı.

Ayın 11'i sabahı Klavdiya'nın ölümünü haber aldığından beri eve gelmemiş, fabrikadaki odasında kalmıştı. Evin büyük odaları serindi. Düzenli ısıtılmamıştı. Bir oda kendisinin çalışma odasıydı. Diğer oda ise Klavdiya'nın egemenliğindeydi. Oda, ne için kullanıldığı bilinmez küçük kutular, içindekiler nedir anlaşılmaz ufak şişeler, Listopad'ın okumasını bilmediği steno notları yazılı defterlerle doluydu. Ve dergiler... Onun bunları okumaya hiç vakti yoktu. Eski terlikler yatağın altında duruyordu. Büyük aynanın üzerine asılı, üzerine tığ geçirilmiş ve topuğundaki delik tamir edilmek üzere bekleyen bir çorap vardı.

Listopad böyle yüksek tavanlı, geniş odaları sevmezdi. O, beyaz

badanalı duvarları ve pencere eşiğine toprak saksılarda çiçekler dizilmiş ufak ama temiz bir köy evinde büyümüştü. Klavdiya ise konforlu bir evi severdi. Arkadaşlarına sıklıkla doğumdan önce evini mükemmel bir şekilde hazırlamış olduğundan söz ederdi. Listopad'ın sekreteri olan Anna İvanovna'da gördüğü perdeleri, kendisinin de böyle bir şey yapacağını söyleyerek heyecanla anlatıyordu. Kendi odasını kitap raflarıyla bölecek olsa, görünümünün güzel olmayacağını düşünüyordu. Yine de ne perdelik kumaş almaya ne de dekorasyon mağazasından kitap rafı beğenmeye gitti. Oda öylece kalmıştı. Bir değişiklik olmadı. Bir gün Listopad eve morali bozuk olarak gelmişti. Klavdiya ile aralarında bir tartışma çıktı. Listopad bağırarak böyle çingene gibi yaşamaktan bıktığını, yorgun düştüğünü söylüyordu. Eve işçiler çağırıp, yatak odasının bir bölümünün mutfak ve banyo olarak ayrı bölümler halinde tanzim edilmesini istedi. Bu telaş Klavdiya'ya da geçti. O da odasına bir banyo yaptırmaya karar verdi. Ama bir şofben koydurmayı hiç başaramadılar. Fabrikada tesisatçı sıkıntısı vardı. Mevcut tesisatçılar epeyce iş yüklüydüler. Banyo öylece kaldı. Listopad ortak banyolara gidiyordu. Yemekleri fabrikanın yemekhanesinden geliyordu. Yine fabrikanın temizlik işçilerinden biri gelip evin temizliğini, alışverişini yapıyordu.

Listopad yatak odasında bir süre kaldı. Sonra çalışma odasına geçti, oradan tekrar yatak odasına döndü. Yapması gereken tek şey, "Klaşa!" diye seslenmekti. Ardından onun sesini duydu; "Evet..." Mantosu sehpanın üzerinde duruyordu. Mavi bir ders kitabı açık duruyordu. Sayfaların karalamalarla, çeşitli işaretlerle dolu olduğunu gördü. Kitabın adı; "Maddenin Mukavemeti" idi. Sayfaların boş yerlerinde steno ile alınmış ders notları vardı. Bir an içine hepsini göz önünden uzaklaştırma isteği doğdu.

Ama hiçbir şeye dokunmadı. Parkasını, postallarını çıkarıp alçak divana uzandı. Üzerine paltosunu örttü. Kışın akşam loşluğu duvarları karartmıştı. Ortalık sessizdi. Telefon da çalmadı.

Dudaklarında sessiz bir kıpırdanışla, "Klavdiya!" diye seslendi. Cevap yoktu. Ama o zihninde onun sesini canlandırdı. Klavdiya buradaydı ama artık yoktu. Her şey bir rüzgâr gibi geçmişti.

Üç günden beri ilk kez uykusu gelmişti. Uyandığında pencereden, doğu yönünden güneş ışınları içeri doluyordu. Dünün kalan

kısmıyla tüm gece boyunca uyumuştu!

O arada kapı çaldı. Listopad yalınayak gitti, zinciri takmadan kapıyı açtı. Kapıda üzerinde keçe bir sabahlık, şapkasını giymemiş olarak Ryabukhin duruyordu.

"Nereden geliyorsun?" diye sordu Listopad onu içeri alırken.

"Görüyorsun, hastaneden."

"Hayal mi bu?"

"Hayır, hayal görmüyorsun," diye cevapladı Ryabukhin gülümseyerek.

Listopad dağınık divana oturdu. Bir yandan eliyle az tüylü göğsünü ovuştururken sürekli dönen gözleriyle Ryabukhin'e bakıyordu.

"Onları atlattın değil mi?"

"Evet," dedi Ryabukhin, "öyle yapmam lazımdı. Beni bırakmazlardı. İzin de vermiyorlar."

"Bu buz gibi havada sabahlıkla çıkmak olacak şey mi? Üşüteceksin. Aptal! Bir ay daha yatacaksın sonra. Beni arayamadın mı? Mirzoyev'i yollardım sana, bir de palto..."

"Şimdi bir de beni mi düşüneceksin," dedi Ryabukhin dışarı bakarken. Onun bu sempatik hali Listopad'ın kalbinin burukluğunu daha da artırdı.

"Biraz çay olsa?" dedi Ryabukhin mutfağa doğru aksayarak yürürken. Listopad onun mutfakta gazocağını açtığını, kibriti çaktığını işitti. Ryabukhin'in kendisi için üzüldüğünü düşündü. Kendisine çay yapmak için üzerinde sabahlıkla hastaneden kaçmıştı. Bunun ona iyi geleceğine, kalbindeki hüznü azaltacağına inanıyordu.

Listopad elini yüzünü yıkayıp dişlerini fırçaladıktan sonra üzerine temiz bir gömlek giyerken su da kaynamıştı. Ryabukhin yerini sormadan fincanları, biraz da ekmek ve salam bulmuştu. Yazı masasının üzerine bir gazete yaydı, beraberce kahvaltıya oturdular.

"Artık oraya dönmem. Sen de onlara bir şey demezsin," dedi Ryabukhin, "yaralarım kapandı. Beni kobay gibi gözetim altında tutuyorlardı. O doktor deli. Kadın aynı zamanda askeri birlikte albay ama tutturmuş, "seni bırakamam," diyor bana sürekli. "Senin vücudunda," diyor, "takımyıldız gibi şarapnel parçaları dağılmış." Takımyıldız diyor, duyuyor musun, kendisi astronom sanki!

Listopad, Ryabukhin'in bu konuşmaları sadece onun kafasını

dağıtmak amacıyla yaptığını düşündü.

"Bu sabahlığı iade etmeli, elbiselerimi, paltomu da oradan almalı."

"Şimdilik benimkilerden bir şeyler giy, sabahlığı da iade et, yoksa kamu malını çalmakla suçlanabilirsin. Sanırım bilmiyorsun, Uzdeçkin toplantıda benimle ne çok uğraştı, olur olmaz şeylerle..."

"Duydum," dedi Ryabukhin.

"Ah, demek sana da ulaşmış!"

"Beni hastanede ziyarete gelen çocuklar söyledi."

"Bak şimdi," dedi Listopad, ani bir kıskançlık duygusuyla, "eğer Uzdeçkin'e bir iyilik yapmak istiyorsan, yanlış yolda olduğunu söyle ona. Kıyamete kadar kıvransa bir şey elde edemez. Ancak Merkez Komite'ye yazması lazım..."

"Yapacak," dedi Ryabukhin, düşünceli bir halle Listopad'a bakarak. "Merkez Komite'ye yazacağını söylemişti."

"Nedir yapmak istediği?"

"Biliyorsun, düzeni, disiplini sever."

"Ona ne ki?"

"... Düzen ve disipline özen gösteren düzgün bir adam elbette Parti'nin en üst organına başvuracaktır."

"Yani yukarılara çıkacak."

"Evet, yukarılara çıkacak."

"Canımı sıkıyorsunuz, şeytanlar sizi... Doğru dürüst bir mücadele bile veremezsiniz siz," dedi Listopad.

Ryabukhin'i kızdırmak, sinirlendirmek için böyle söylemişti. Ama o, mavi gözleriyle sakin sakin bakıyor ve çayını yudumluyordu.

"Çayırda dolanan yılansın sen," dedi Listopad, "şimdi buraya beni görmeye geldin ama benden hoşlanmazsın. Uzdeçkin'den yanasın sen."

O sırada kapı çaldı. Ryabukhin kalktı kapıyı açtı. Gelen fabrikanın temizlikçisi Domna'ydı.

"Domnuşka!" dedi Ryabukhin, "seni görmek ne güzel! Nasılsın canım? Bak bana bir iyilik yapar mısın? Eşyalarımı hastaneden alacaksın. Tek ümidim sensin."

"Yönetici evde mi?" diye sordu Domna, şefkatli, ince bir sesle. "Zavallı adam bugün işe gelecek mi? Sabah erken küçük bir paket

getirdiler, ona ulaştırmamı söylediler."

"Sana bir mektup," diye seslendi Ryabukhin odaya dönüp Listopad'a. Domna kapıda bekliyordu.

Listopad zarfı açtı. İçinden Klavdiya'nın tabutta yatarken çekilmiş bir fotoğrafı çıktı. Arkada belli belirsiz Listopad görülüyordu. Bütün bunları yapmaya ne zaman vakit bulmuşlardı? Fotoğrafı Ryabukhin'e göstermeden çekmeceye koydu.

"Domna'yı da seversin sen," dedi, yüzündeki üzüntülü endişeyi gizlemeye çalışarak. Böyle iddiasız, etrafı silip süpürmekten, toplantı notu tutmaktan başka bir şey yapmayan türden insanlarla aran iyidir yani..."

"E, öyle," dedi Ryabukhin, sehpanın üstünü silerken, "bencil lanetin tekisin ama seni de seviyorum. Şeytan bilir neden."

Telefonun zili konuşmalarını böldü. Arayan, sekreteri Anna İvanovna'ydı. Postasını oraya göndersin mi, yoksa kendisi ofise gelecek mi diye soruyordu. Şef Tasarımcının gelmiş olduğunu, orayı burayı kurcaladığını da söyledi.

BÖLÜM İKİ

Şef Tasarımcı

Şef Tasarımcının eşi Margarita Valeryanovna fabrikanın en önde gelen kadınıydı.

On yıl önce Sergo Ordjonikidze önde gelen sanayicilerin eşlerine çağrı yaparak fabrikalarda sosyal etkinliklerde bulunmalarını istemişti. Margarita Valeryanovna da buna hemen katıldı, bu işten hoşlandı.

Ondan önce bütün hayatını eşine ve evine adamıştı. Sosyal etkinliklerden kasıt neydi, bunu pek anlamıyordu ama hemen işe koyuldu. Bir çocuk bahçesiyle bir de sağlıklı beslenme salonu oluşturdu.

Yaptığı işler beğenildi, onun da kendine güveni arttı. O güne kadar onu kocası Vladimir İppolitoviç'den başka takdir eden olmamıştı. Tüm yaşamı, kocası öğle ve akşam yemeklerini vaktinde yedi mi, masasının sağ tarafındaki ahşap oyma kutunun içinde sigaraları, sol tarafında da bronz kutuda kibrit var mı, bakmakla, sabahları saat altıda onun sevdiği gibi demli bir çay hazırlamakla geçmişti.

Margarita ilk sosyal etkinliklerine güneydeki bir fabrikada başlamıştı. O zaman eşi orada çalışıyordu. Sonradan buraya, Krujilikha'ya geçtiler.

Savaş zamanında işler öyle yoğunlaşmıştı ki, Margarita Valeryanovna kendini tükenme noktasında hissetmeye başlamıştı. Fabrikada sendika komitesine yardım ediyor, doktorlarla, muhasebecilerle, engelli işçilerle, göçmenlerle, hamile kadınlarla, bekçilerle,

aşçılarla, temizlik işçileriyle, sosyal dayanışma görevlileriyle, çocuk kreşleriyle ilgileniyordu.

Fabrikadaki herkes, daima meşgul görünen bu zayıf yapılı kadını tanırdı. Dümdüz göğüslü, soluk benizli, yüzü ince kırışıklıklarla dolu kadının saçları gülünç buklelerle yapılıydı. Başında ne yaşına ne tipine ne de modaya uyan bir saç çemberi dururdu.

"Yaşlı kadın bize yakacak odun temin edecek," derlerdi. Ya da "yaşlı kadını arayalım da yöneticiye sorsun..." derlerdi. İnsanların ona yaşlı kadın dediklerini duyduğunda çok şaşırmıştı. O kendisinin genç olduğunu düşünüyordu. Otuz yıl önce Vladimir İppolitoviç'iyle evlendiğinde o bayağı olgun bir adamdı ama kendisi gencecikti. Bütün bu evlilik yıllarında kocasını olgun bir adam, kendisini de genç biri diye düşünmüştü. Yazları genç kızlar gibi fırfırlı elbiseler, renkli çoraplar ve sandalet giyer, cilveli, cazip bir kadın olarak görülürdü.

Tüm görünüşüyle, tavırlarıyla olgun bir kadın gibi değil de yaşlı bir kız gibiydi.

Çocukları olmamıştı. Vladimir İppolitoviç istememişti. Çocukların tüm vaktini, gücünü bitirip kendisini faydalı işler yapmaktan alıkoyacağını düşünmüştü. Çocuklar kim bilir büyüyünce ne olacaklardı. Oysa kendisi iyi yetişmiş, ortalamanın üzerinde, değerli bir kişi olmuştu işte. Şimdi önemli bir mucitti, ülkenin önde gelen sanayi tasarımcılarından biriydi. Bunu Margarita Valeryanovna'nın kendisine bakımıyla, ne olacağı belli olmayan çocuklara ayırmadığı ilgisi sayesinde başarmıştı.

Vladimir İppolitoviç eşinin sosyal faaliyetlerine karışmamıştı. Ama tek şartı o arada aile işlerini aksatmamasıydı. Kendi kararından korkan Margarita bunun hiç aksamayacağına dair söz vermişti. Sözünü on yıldır tutuyordu.

Vladimir İppolitoviç saat beş buçukta alarmla uyanırdı. Altıda çayını içerdi. Çok demli, çok şekerli ve ne sıcak ne soğuk, tam iki fincan... Sonra sigarasını yakardı. Çayını ve sigarasını içerken çevresinde mutlak sessizlik isterdi. Bu, gününü planlaması için gerekliydi. Yanında daima biraz not kâğıdı bulunur, bunlara işlerini not ederdi. Saat altı buçukta notlarını toparlayıp, yemek odasından çıkar, eşinin elini öperek ona teşekkür ederdi.

Personel dokuzda gelene kadar yalnız başına çalışırdı. Elemanları

kapı zilini her zamanki gibi çekinerek çalar, sessizce içeri girerlerdi. Şef Tasarımcıdan çekinirlerdi. Tüm bölümün böyle onun evinde toplanması bir ezaydı elemanları için.

Vladimir İppolitoviç evin en büyük, en aydınlık üç odasını tamamen bu iş için düzenlemişti. Romatizmadan rahatsız olduğu için odalar iyice ısıtılırdı. İyi aydınlatılmış odalara rahat masalar konulmuştu. Kitaplıkta dört dilden teknik kitaplar bulunurdu. Buraya telefon da bağlanmıştı. Yerler halı kaplıydı. Ama personel Şef Tasarımcının bu yorulmak bilmez, insanı esir alan gözetiminden kaçmak için bu konforu bırakıp şimdi fabrikanın sadece kâtiplerin çalıştığı serin, hangar gibi odalarına razıydılar.

Onun yapmış olduğu muhteşem tasarımlara ister istemez bir hayranlık duyuyorlardı. Böyle yüksek yetenekli bir şefle çalışma şansını herkesin bulamayacağını anlıyorlardı. Ama buna rağmen ondan nefret etmekten kendilerini alamıyorlardı. Hepsinin kendi sıkıntıları vardı. Çocuklarıyla ilgili dertler, evleriyle ilgili sorunlar... Ama o, kimsenin özel sorunlarıyla ilgilenmezdi. Birisi hastalanıp işe gelemese, onu aşağılar gibi davranırdı.

"Ben çalışıyorum. Öyle değil mi?" derdi.

Hiç beklenmedik anda, hiçbir açıklama yapmadan birinin işine son verebilirdi. En küçük bir dikkatsizlikten, en ufak bir yanlışlıktan veya sadece bir kapris yüzünden bunu yapabilirdi. Adamı işten çıkarınca o kişi fabrikanın başka bir bölümüne mi alınır, yoksa fabrikadan tümüyle mi ayrılır, onu hiç ilgilendirmezdi.

Değer verdiği kişilere karşı hep iyiydi ama kimseyle samimi olmazdı.

Fabrikadaki mesai saatlerine hiç aldırmazdı. Onun kendi çalışma düzeni vardı, elemanlarını da buna uydururdu.

Saat bir buçukta kalkar, salondan çıkardı. Bu, öğle yemeği molası için bir işaretti.

Margarita Valeryanovna onun yemeğini kendisi hazırlar, aşçıya güvenmezdi. Yemek, kocasının damak tadına uymazsa kim bilir ne olurdu. Yemezdi. O da üzüntüsünden ölürdü. Şef Tasarımcı az yerdi. Günde iki öğün olurdu ama bunun da beğenilir olması şarttı. Tatlı olarak da küçük bir dilim ev yapımı pastayı tercih ederdi. Savaşın en zor aylarında şehirdeki herkes sadece bezelye ve keten yağı ile beslenirken Margarita Valeryanovna beyaz un, vanilya,

safran gibi şeyler bulabilmek için çırpınırdı. Kocasının evde pişmiş bir pasta olmadan yapamayacağına kani olmuştu.

Vladimir İppolitoviç yemekten sonra biraz kestirir, sonra gece yarısına kadar çalışacağı salona dönerdi.

Doktoru İvan Antoniç ona, "yeteri kadar uyumuyorsun," diyordu. "Sevgili hastam, bizim yaşımızda insanlar daha fazla uyumalıdır."

"Rezalet derecede uzun uyuyorum," diye buna karşı çıkmıştı Vladimir İppolitoviç. "Edison sadece dört saat uyurmuş."

Masasının üzerindeki küçük rafta bir radyo alıcısı vardı. Radyonun sesi daima kısık olur, yayınlar bir fısıltı şeklinde duyulurdu. Bu sesler Vladimir İppolitoviç'i rahatsız etmiyordu. Ama Stalin'in Günlük Bildirilerinin okunacağı programın sinyalini duyar duymaz sesi sonuna kadar açar, diğer odalardaki elemanlarını salona çağırırdı. Onlar içeri girerlerken yüksek sesle, "şimdi, bir dakika içinde okumaya başlayacaklar!" derdi heyecanla. O anda heyecandan elleri titrerdi.

Savaşın başında Almanlar ülkenin önemli bir bölümünü işgal edip Moskova'ya yaklaştıklarında Vladimir İppolitoviç büyük bir acı duymuştu. Aslında bu işgalin geçici olduğunu, Sovyetler Birliği'nin sonunda mutlaka zafere ulaşacağını biliyordu. Ama duyduğu acı onu tüketmişti. Şimdiyse öcünü alıyordu. 1944 yılında, Stalin'in beş duyurusunun birden alındığı o yaz akşamı hayatının en mutlu akşamıydı. Sonra 1945 Ocak ayında Kızıl Ordu'nun zaferi onu yeniden gençleştirdi.

Bazen içinden yumuşamaya benzer bir şey geçerdi. O zaman bir elemanının gözlerini yorgunlukla kırptığını görürse, kolundaki saatine bir bakar, kuru, azıcık gücenmiş bir ses tonuyla ona, "haydi, eve gidebilirsin," derdi. Saate bakışında karşısındakinde uyandırdığı bir ima vardı. Onun eve dönmesine sırf duyduğu merhametten izin verdiğini duyumsatırdı. Ve hiç kimse onun kadar çalışamazdı. Evet, hiç kimse...

O, yetmiş sekiz yaşındaydı.

Ryabukhin'in hastaneden kaçtığı sabah Vladimir İppolitoviç çayını içerken eşiyle konuşuyordu.

"İşte yine hastalandın!" dedi rahatsız bir halle.

Margarita Valeryanovna mendiline bir kedi yavrusu gibi nazikçe hapşırdı. Çevresi kızarmış gözlerle kocasına baktı.

"Dünkü cenaze töreninde üşüttüm herhalde," dedi suçlu bir halle.

"Gitmemeliydin," dedi Vladimir İppolitoviç, "ben gitmedim. Oraya gidip Listopad'ın acısını hafifleteceğini mi sandın?"

"Değil tabii. Ama biliyorsun, insanlar bunu bekliyorlar," dedi Margarita Valeryanovna kendini haklı çıkaracak bir tarzda. "Biz onunla görüşüyoruz. Sen beraber çalışıyorsun. Başka türlü olmaz ki... İkimiz birden gitmesek doğru olmazdı."

"Önyargı bunlar... Taşra zihniyeti..." diye atıldı Vladimir İppolitoviç, "günümüzde erkekler böyle şeylerde tamamen farklı düşünüyorlar.

Romatizmalı ayaklarını gayretle sürükleyerek çıktı, çalışma bölümüne geçti. Düşüncelerine dalmış vaziyette masasının başına oturdu.

Cenaze, cenaze... Günlerdir bunu duyuyordu. Genç bir kadın ölmüştü. Gençti, hayat doluydu. "Çok yazık!" diyordu herkes. Anlamıyorlardı, yaşama arzusunun sonu yoktu ki...

Yaşama hakkı da sınırlı değildi. Üç çeyrek asır yaşadı diye, yaşamaya o kadından daha az mı hakkı vardı? Yıpranmış, solmuş ellerini inceledi. Romatizmadan şişmişlerdi. Parmaklarını dikkatle kapadı, açtı.

Doktor İvan Antoniç açıkça söylemişti. "Bakın, çok geç olmadan, kendinize dikkat etmenin zamanı geldi artık." Evet, zamanı gelmişti. Savaş da bitiyordu. Artık hayatının anlamının sonuna gelmişti. Elemanlarını yetiştirmişti. Onun artık bu görev için uygun olmadığını görseler, yerine bir başkasını koyarlardı. Ona kalsa, bundan sonra hep dinlenecekti, dinlenecekti... Emekli olup rahata erecekti. Onun ve Margarita'nın fazla bir şeye ihtiyaçları yoktu.

Şimdiye kadar zaman ayıramadığı şeyleri yapardı. Örneğin, nükleer alanda çalışmalar yapardı. Gelecek asrın konusuydu bu. En önemli konuydu. Mühendislikte yeni bir alan! Bazı fikirleri vardı. Ama önce kanıtlanması gerekiyordu bunların. Bu da yıllar alırdı.

Artık enerjisi tükenmiş bir adamın, daha yaratıcılığının zirvesindeyken bir şey yapamaz duruma gelmesi korkunç bir şeydi. Oysa yaşamak için ne çok sebebi vardı.

Yani sonuçta, bu iğrençliğin bir sorumlusu var mıydı? Yoksa kimsenin suçu değil miydi bu?

Zengin bir miras bırakıyordu. Onun geliştirdiği otomatik takım tezgâhları Almanlarınkinden, İngilizlerinkinden ya da Amerikalılarınkinden daha iyiydi. Geliştirdiği motorlu testereleri tüm Sovyet mühendisleri bilirdi. Fabrikada onun elinin değmediği tek bir takım tezgâhı yoktu. Ne zaman kendini iyi hissetse atölyeleri dolaşır, orada kendisinin bıraktığı mirasa bakardı.

Vladimir İppolitoviç bir süre düşündükten sonra telefona uzandı, alıcıyı kaldırdı. Hava nasıldı acaba? Sıfırın altında on derece... Garajı aradı, saat sekiz için bir araba istedi.

İşe ilk gelen Nonna Sergeyevna'ydı. Nonna odasının kapısından sarı saçlı güzel başını uzattı, "Günaydın, Vladimir İppolitoviç!" dedi.

"Günaydın, birazdan fabrikaya gidiyoruz."

"Benim de gelmem gerekiyor mu?"

"Evet."

Nonna döndü, az önce çıkardığı paltosunu tekrar giymeye gitti. Şef Tasarımcının canı sıkkındı, fabrikaya gidip biraz öfke çıkaracaktı. Atölyeleri bir bir gezip hatalar arayacaktı.

Yaşlı adam çok zor bir insandı.

Fabrika uzak değildi.

Araba yerdeki çukurların üzerinden sarsılarak ilerledi, yerdeki paslı hurda parçalarını, kırık buzları çiğneyerek depoları geçti. Tren raylarının üzerinden geçerken yavaşladılar. Şef Tasarımcı önde, sürücünün yanına oturmuş, sabit bakışlarla dışarıyı izliyordu.

Nonna'ya dönerek, "etraf ne kirli!" dedi.

Nonna cevap vermedi. O da onun kadar soğuk bir ruh durumundaydı. O bunları her gün görüyordu. Çöp dağları gözünde büyüyordu. Yaşlı adam anlamıyordu ki, bunları toplayacak, temizleyecek kimse kalmamıştı şehirde.

Vladimir İppolitoviç ahşap atölyesinin önünde arabadan indi, bastonuna dayanarak yavaş yavaş yürümeye başladı. Zayıf, kısa adımlarla yürüyordu ama bu dağ gibi kereste yığınlarının arasında bile son derece etkileyici bir görünüşü vardı. Fok derisi kalpağı başına sıkıca, azametle oturmuştu.

Nonna ile ikisi beraber yürürlerken araba yavaşça onları takip ediyordu. Nonna'nın canı sıkılmış, rahatsız olmuştu. Merak ediyordu, neden o hiç yalnız, yanında yardımcıları olmadan bir yere gidemiyordu. Lanet soyluluğu... Nonna zaten her gün laboratuvarla atölyeler arasında on kez koşturuyordu.

Rutubet ve kirden rengi solmuş duvarlarda kırmızı kırmızı yazılmış sloganlar vardı; "Her Şey Anavatan Savunması İçin!", "İşgalci Faşistlere Ölüm!" ve buna benzer başka sloganlar...

"Hep aynı şeyler," dedi Şef Tasarımcı, bastonuyla duvardaki sloganları işaret ederek. "Üç yıl önce de aynıydı! Şöyle yeni bir şeyler yazmak zor mu yani? Mesela "Berlin'e!" diye yazsalar?"

Orada Alman savaş esirleri kar kürüyorlardı. Sertleşmiş buzları kırıp, kürekle kamyonlara atıyorlardı. Al yanaklı, genç bir Rus askeri, elinde tüfekle onların başında duruyordu. Şef Tasarımcı durakladı. Savaş başladığından beri gördüğü ilk Almanlardı bunlar. Uyuşuk, halsiz, yüzlerinde cansız bir ifadeyle çalışıyorlardı. O yüz ifadeleri, "bizi buraya neden getirdiniz?", "bize hiçbir iyiliğiniz dokunmaz mı?", "biz buraya gelmeye mecbur muyduk," der gibiydiler. Rus askerin yüzünde de benzer bir ifade vardı. Şef Tasarımcı onlara donuk, buz gibi bir merakla baktı. Sonra birden Almanca şöyle seslendi;

"Evet, siz bir zamanlar Moskova'yı yakmaya kalkmıştınız. Şimdi bu pis işi yapın bakalım bize."

Kısa bir sessizlikten sonra Almanlardan biri, "evet, bu da savaşın bir yüzü," dedi.

"Evet, çok acı bir yüzü..." dedi Şef Tasarımcı. Sonra bastonuna dayanarak ağır ağır yürüdü. Başını hafifçe arkaya atmıştı. Almanlar ona ve arkasından yürüyen çalımlı kadına baktılar.

"Bu kim?" diye sordu içlerinden biri.

"Bu, fabrikanın sahibi... Bunu anlamadınız mı siz?" dedi biraz önce konuşan Alman.

Margarita Valeryanovna bakıcıya talimatlarını verdikten sonra eşinin bardağını yıkayıp rafa kaldırdı. Sonra Doktor İvan Antoniç'i aradı, klinikten çıkışta kendisine bir bakması için uğramasını rica etti. Kendini iyi hissetmiyordu, yatağa düşmekten korkuyordu. Buna dayanamazdı.

İvan Antoniç Krujilikha'nın en yaşlı, en tanınan doktoruydu. Devrimden önce, halk sağaltıcılarını ve ebeleri saymazsak oradaki tek sağlıkçıydı. Şirket yöneticileri işleri geliştirip özel bir doktor istihdam ettikleri için gurur duyuyorlardı. İvan Antoniç fabrikadaki klinikte çalışıyordu, ayrıca hastalara bakmak için evlere de gidiyordu. İnsanlar ona çok güveniyorlar, hasta olduklarında mutlaka ona görünmek istiyorlardı. O hiçbir çağrıyı yanıtsız bırakmazdı. Aslında resmi görevi bunu kapsamıyordu.

"Dur bakayım," derdi, "hangi yıldı o? Sıtma merkezini kurduğumuz yıldı. Şimdi anımsadım..." "Petrov mu?" diye sorardı, "kimdi bu acaba? Ha, tamam. Şu anjinden yatan delikanlı... Şunu baştan söylesene!"

Herkes insanları isimleriyle, simalarıyla hatırlarken o, hastalıklarıyla hatırlardı. Çok nadir olarak soyadlarını hatırlardı. Ama ilk isimlerini, baba isimlerini hiç hatırlamazdı. Onca buna ne gerek vardı? "Ben yaşlı bir adamım, ne diye böyle şeylerle beynimi doldurayım Ne gerek var?"

Yanlışlık yapmamak için de erkeklere "değerli hastam", kadınlara da "madam" diye hitap ederdi. "Yatın madam, yatın, yatın. Dinlenmelisiniz!" dedi Margarita Valeryanovna'ya. Bir yandan reçete yazıyordu. "Fena üşütmüşsünüz. Böyle giderseniz, ne olur bilmem!"

"Ama doktor," diye karşı çıktı Margarita Valeryanovna hafif bir böbürlenmeyle, "biliyorsunuz, kendi zevkim için koşturmuyorum. Katılmam gereken birçok sosyal etkinliğim var."

"Görevler de bir yere kadardır," dedi doktor, ayağından galoşları çıkarmaya uğraşırken. Bu hareketleriyle bir parke cilacısını andırıyordu. "Görevin sınırı sağlığın bozulduğu yerde biter. Ben bunlara karşı değilim ama aşırıya kaçarsa, her aşırı şey gibi... Yatağa gitmelisiniz madam!"

Doktor gittikten sonra Margarita Valeryanovna aynanın karşısına geçti, genç işi kukuletalı başlığını başına geçirdi, sosyal sigorta kuruluşuna gitmek için hazırlandı. Asker annesi yaşlı bir kadının emeklilik işi için kuruluşla görüşecekti. Biliyordu ki, böyle işler telefonla halledilemezdi.

Caddeye çıkınca, oraya doğru gelen tanıdık otomobili gördü; Otomobilde Vladimir İppolitoviç vardı. Fabrikadan dönüyordu.

Margarita, neden hiç bilmiyordu, bir anda fırladı, binanın köşesinden döndü. Oysa gideceği yer tam öbür taraftaydı. Bir süre nefesini tutup dinledi. Araba durdu, kapı sesi ve sonra tekrar motor gürültüsü... Margarita oraya sinmiş vaziyette kaldı. Vladimir merdivenleri çok uzun sürede çıkardı. Böyle bir hareket yaptığı için Margarita içinden biraz utandı. Hay Allah, küçük bir kız gibi davranmıştı!

Sonra davranışını mazur gösterircesine, "o beni alıkoyacaktı," dedi kendi kendine. Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısını bulamayacaktı sonra. Ondan başkası da bu işi yapamazdı. "Üstelik," diye düşündü bundan cesaret alarak, "her zaman saat beşte onun için kalkarım, her öğlen bir buçukta mutlaka evde olurum. Ama her an da ona bağlı kalamam ya!"

Her zamanki acele yürüyüş tarzıyla yürümeye başladı. İşe gider gibiydi. Yolda ilaçlarını sipariş etmek için eczaneye de uğradı.

"Yaşlı adam fabrikaya gelmiş," dedi Listopad, telefonun alıcısını yerine koyarken Ryabukhin'e. "Gidip görmemiz, onunla ilgilenmemiz gerek haydi," dedi, "üstüne bir şeyler giy de benimle gel."

"Yok, ben Parti komitesine gideceğim," dedi Ryabukhin, "işlerim yığıldı. Yaşlı adama saygılarımı ilet." Üzerine bir ceket, pantolon arıyordu. Listopad onu bırakıp çıktı. Fabrikada karşılaştığı kişiler ona yaşlı adamın dökümhanede olduğunu söylediler.

Oraya gittiğinde sadece atölye yöneticisini buldu. Adam darmadağınık ve banyodan yeni çıkmış gibi kızarmıştı. Listopad yaşlı adamı sorunca, "biraz önce buradaydı," diye cevap verdi, "şimdi çıktı. Kim bilir nereye gitti. Bizi azarlayış tarzını görmeliydiniz." Şef Tasarımcının kendisine bağırmasından mutlu olmuş gibi bir gülümseme yayılmıştı atölye yöneticisinin yüzüne. "Öyle bağırdı ki, ruhunu teslim edecek sandım."

Listopad atölyeye bir göz gezdirdi. İkinci konveyör yine çalışmıyordu. Kayış çıkarılmış ve uzun sürecek revizyon için bekletiliyordu.

"Ne yapıyorlar?" diye sordu Listopad, ıvır zıvır yığılmış köşeyi başıyla işaret ederek. Orada iki kadın toza bulanmış, büyük, ne olduğu anlaşılmayan bir şeyi şekle sokmaya çalışıyorlar, dikkatle yere yaydıktan sonra geri çekilip yaptıkları şeye göz gezdiriyorlardı.

"Bir demir ızgara yapıyorlar," dedi atölye yöneticisi, "Belediye Meclisi büyük park için sipariş etmişti. Şehri yenilemek için ilk yaptıkları bu Aleksandr İgnatyeviç."

Listopad Şef Tasarımcıyı eski yüksek fırınların orada yakaladı. Çevresini sarmış olan mühendisler, dökümcüler, enerji şef mühendisi ve mekanizasyon yöneticisi genç Çekaldin ile birlikte atölyeden dışarı çıkıyordu. Çekaldin'i o göreve yeni getirmişti Listopad. Nonna onlardan biraz ötede, ayrı olarak sessizce duruyordu. Sıkılmıştı. Yüzünde, "biz burada ne diye zaman harcıyoruz?" diye içinden durmadan söylendiği anlaşılan bir ifade vardı.

"Vladimir İppolitoviç," diyerek selamladı Listopad onu, "sizi gördüğüme çok memnun oldum!"

Küçük, rengi solgun eliyle sabırsız bir tarzda jest yaparak, "ben de dönüyordum," dedi Şef Tasarımcı. "Her şeye göz attım, söylenecekleri söyledim. Hoşça kalın yoldaş." Sonra Çekaldin'e dönerek, "Bakın genç adam, tasarınız üzerinde çalışın. Canlı bir zihniniz var ama tasarınızı nasıl gerçekleştireceğinizi tam bilemiyorsunuz. Deneyim çok önemli, deneyim..." Çekaldin ona baktı ve yüzü utangaçlıkla kızardı. "Ama siz devam edin, fena değil... Fena değil! Bana söylediklerinizi düşüneceğim," dedi açık yüreklilikle. Çekaldin'in genç, geniş yüzü sevinçle, güvenle aydınlandı. "Düşüneceğim, siz bir on gün sonra Nonna Sergeyevna'yı arayın."

"Sizinle geleyim," dedi Listopad. Arabada arkaya, Şef Tasarımcı ile beraber oturdular. Kendini beğenmiş havasından Listopad'ın hoşlanmadığı, bu duygusunu da yanına geldiğinde selamlama tarzıyla ona açıkça belli ettiği Nonna öne, sürücünün yanına oturdu.

"Çekaldin size dökümhanenin yeniden ele alınması tasarısından mı bahsetti? Ben onu daha kendim görmedim ama bana tasarının uygun olacağını söylediler," dedi Listopad.

Şef Tasarımcı onun sözünü keserek, "bu tasarı bizim ilk gündemimiz mi, onu bilmiyorum. Hem herhangi bir düzenlemeye girişmeden önce her yere bir çekidüzen vermek gerek. Atölyeler hurdayla dolu." Sustu. "Biz daha konveyörü çalıştıramadık, yenileme tasarısından bahsediyoruz." İnce dudaklarını kapatarak tekrar sustu. "Ben oradayken ikinci fırını çalıştırmışlardı, çıktıdan numune istedim, fazlasıyla silikon ve krom doluydu. Hiç şüphesiz kabul etmezler."

"Başka neler var?" diye sordu Listopad, biraz eğlenerek. Yaşlı adam fabrikayla ilgili söylemek istediklerini tümüyle söylememişti. "Dökün içinizi rahatlarsınız."

"Daha mükemmellikten uzağız."

"Bu bildiğimiz bir şey, yeni değil."

"Ama bu da benim işim değil."

Bilinen teraneydi. Yine emekliliğinden bahsedecekti. Ne zaman karşılaşsalar bunu söylerdi zaten. Sözlerinde yaşlı bir insanın gençliğe gıpta etmesi gibi bir hava vardı. Ama konuşmasında yine de kibirden çok, tevazu duyumsanıyordu.

"Sizi ikaz edeyim Aleksandr İgnatyeviç, savaşın bittiği gün fabrikadaki işim bitecek."

Zamanı da belirlemiş!

"Böyle beklemenin size bir yararı olmaz Aleksandr İgnatyeviç, benim yerime birini aramalısınız."

Bizde kimse vazgeçilmez değildir. İş için yerine daima biri bulunur. Ama kalpten istenmez bu. Listopad bu kaprisli, buyurgan ve her zaman her şeye burnunu sokan yaşlı adamı seviyordu. Adamın parıldayan zekâsı mı, güçlü iradesi mi, yoksa her ikisi birden mi, her neyse onu çekici yapıyordu? Elinde olsa onu hiç bırakmazdı. Ama nasıl olacaktı bu?

Eve yaklaşıyorlardı.

"Tamam, konuşuruz," dedi Listopad.

Isınmış salona girdiler. Pencerenin yanındaki büyük masada çalışan bir tasarımcı onları yalnız bırakmak için kalktı, dışarı çıktı.

"Vladimir İppolitoviç, şöyle başlayayım, fabrikada olan biten her şeyi bu kadar dert etmeyin kendinize. İnanın, sizin düşündüğünüz gibi kötü değil. Nereden bakarsanız bakın, fabrika savaş sırasında üç kez ödül kazandı. Kendinizi üzmeyin. Bırakın ben endişe edeyim. Eğer yanılmıyorsam, siz 1926'dan beri üretimde çalışmadınız. Doğru değil mi?"

"Evet. Bakıyorum, benim biyografimi iyi biliyorsunuz."

"Evet, takdirle... Sizin hakkınızda her şeyi biliyorum. Size bir cevher gibi değer veriyorum. Gerçekten bunu görmüyor musunuz?"

Yaşlı adamı fabrikayı bırakıp gitmekten vazgeçirmek için ne gerekiyorsa, şakşakçılık bile yapar, önünde diz çökerdi.

"Bizimkiyle karşılaştırırsak, sizin eskiden çalıştığınız fabrikanın üretimi neydi?"

"Ben onu demiyorum," diye biraz dargınlıkla karşı çıktı yaşlı adam. "Orası üç bin kişinin çalıştığı muazzam bir kamu fabrikasıydı. Hepsi de iyi eğitim görmüş, becerikli kişilerdi. Bizim şimdikiler gibi değil..."

"Ama unutuyorsunuz, o zaman NEP dönemiydi. İşsizlik vardı. Çalışacağınız kişileri kendiniz seçiyordunuz. Kabul ediyorum, o zaman sizin fabrikanız çok iyi çalışıyordu ama o zamanki durumla şimdiyi karşılaştırmak doğru olmaz."

Şef Tasarımcı rahatsız bir şekilde masasındaki bir şeyleri kurcalıyordu.

"Siz hurdayı düşünüyorsunuz!" diye devam etti Listopad. Endüstrileşme hamlemizin şafağını hatırlıyorum şimdi, ilk beş yıllık planı... En değerli makinelerimiz haraptı, ürünler standartlara uymuyor diye geri çevriliyordu, her türden hatalar, heba olup giden varlıklar... Buralardan geldim ben. Ama şimdi sosyalist endüstriyi kurduk. Ve ne kadar sürede... Bir düşünün şu lanet faşistler olmasaydı, nerelere gelmiştik! Vladimir İppolitoviç sosyalizmi sizler kurdunuz. Sovyet yurtseverliğiyle faşistlerle savaşanlara her şeyinizi veriyorsunuz. Ama şimdi gitmekten mi bahsediyorsunuz?"

"Söyledim. Savaşın bittiği gün ayrılacağım."

"Ama savaştan sonra kuracağımız hayatta yer almayı düşünmüyor musunuz? Barış içinde üretim yapacağımız günler yakın."

"Ne iyimser düşünceler..."

"Neden iyimser düşünceler? Bunları Sovinformbüro bildirilerine dayanarak söylüyorum. Ordumuzun ilerleyişinden, aldığımız talimatlardan belli. Gördünüz mü, dökümhanede parklar için ızgaralar yapıyoruz. Siz de fark ediyorsunuz elbette."

"Daha bir de Japonlar var."

"Elbette ama Almanların işini bitirirsek, orada fazla zorlanmayız. Neşeyle dans edeceğimiz günler yakın."

"Bir ay sizin için ne demektir?" diye sordu Şef Tasarımcı, koltuğun arkasına yaslanarak. "Benim için yıllar, yıllar demektir. Benim zamanım sizinki gibi ölçülemez. Siz yakındır diyorsunuz. Ne kadardır yakın? Nedir sizce? Bir ay mı?"

"Daha fazla!"

"Yıl?"

"Belki ondan az."

"Belki mi? Ama ben bu yılın sonunu görür müyüm belli değil. Zafere kadar duracağım ama daha fazla değil. Yerimi boşaltacağım." Küçük ahşap kutuyu açtı. "Sigara?"

Birer sigara yaktılar. O sırada Nonna odaya bambaşka bir havada girdi. İkisine de bakmadan çekmeceye doğru gitti, birtakım çizimler alıp tekrar çıktı.

Şef Tasarımcı onun gidişinin ardından baktı.

"Biz başladık, onlar devam edecekler," dedi. Ürün çeşidimizi savaştan öncekinin çok daha üstüne çıkaracaklar."

"Elbette," diye cevap verdi Listopad. "Önce savaş başladığından beri tüm ülkede artan talebi karşılayacağız. Sonra daha gelişkin teçhizatlar kullanacağız, olanaklarımızı çoğaltacağız. Bizimle kalın Vladimir İppolitoviç, geleceğimizi beraber düşünelim."

"Bense, başka şeyler düşünüyorum. Bunlar hüzünlü, anlamsız şeyler. Yok, beni hesaba katma Aleksandr İgnatyeviç, benim hikâyem bitti."

Vladimir İppolitoviç akşam yemekte eşine, "biliyor musun, bugünlerde herkesin derdi başka. Daha dün eşini toprağa vermişti Listopad, ama bugün barış günlerini düşünüyor. Çok da coşkulu... Düşünebiliyor musun?"

Listopad'ı övüyor mu, yeriyor mu, belli değildi. Margarita Valeryanovna bunu yergi olarak aldı. "Ne korkunç!" diye söylendi ellerini çırparak. Sonra bir an pişmanlık duydu eşinin karşısında. Onun gönlünü etmek için her zamankinden daha fazla istek duydu. Vladimir İppolitoviç katı bir ifadeyle bakıyordu. O zaman bir hata yapmış olduğunu anladı.

"Yani, onun geleceği düşünmesine korkunç demedim..."

"Demek onun coşkulu oluşuna söyledin," diyerek konuşmayı kapattı Vladimir İppolitoviç, "Margarita, lütfen tuzu uzatır mısın?"

BÖLÜM ÜÇ

Lukaşin Eve Dönüyor

Çavuş Semyon Yefimoviç Lukaşin fabrikanın yakınındaki istasyonda trenden indi. Üzerinde apoletsiz askeri bir palto, ayaklarında kaba postallar vardı. Omzunda birbirine bağlanmış tahta bir bavul ve sırt çantası taşıyordu.

O sırada alacakaranlık yayılmaya başlamıştı. İstasyon binasının öbür ucundaki bilet gişesinin lambası yanmıştı bile. Ama yine de hava aydınlıktı. İstasyonun hemen ilerisinde kardan beyaz, soğuk bir bayır uzanıyordu. Beyaz bayırın üzerinde kıvrılarak yukarı doğru çıkan siyah, ahşap yaya merdivenleri vardı.

Merdivenler kasabaya olan mesafeyi kısaltıyordu, hem yol kadar kaygan değildi. Lukaşin yüklerini sırtına iyice oturttuktan sonra tırmanmaya başladı. İnsanlar dört yıl önce olduğu gibi yine merdivenlerden istasyona doğru iniyorlardı. Fabrikaların bacalarından çıkan tanıdık dumanlar yine gökyüzüne doğru yükseliyorlar, yukarıda yayılarak birbirlerine karışıyorlardı.

Lukaşin tepenin üstüne gelince, geniş bir caddeye çıktı. Caddenin ta uzaktaki ucunda, aralarında geniş arsalar bulunan tuğla cepheli binalar, birbirlerine karşı sıra sıra yükseliyorlardı. Günbatımının altın ışığı caddeye dolmuştu. Lukaşin'in durduğu yerden uzaktaki tramvaylar kibrit kutusu gibi görünüyordu.

Bu cadde yeniydi. Yapımı birinci beş yıllık plan zamanında başlamış, savaş nedeniyle bir süre aksamıştı. Evlerin etrafında çit yoktu, bahçeleri bakımsız, toprak olarak kalmıştı. Bir tramvay yayaların arasından tamponuyla kendine yol açarak ağır ağır geçti.

Lukaşin omzundaki yükleri yüzünden tramvaya binemedi, yoluna yürüyerek devam etti.

Caddenin sonu gelmeyecek gibiydi. Bir ev, sonra bir arsa, sonra iki ev, yine bir arsa, böylece yarım kilometre yürüdü. Giriş kapısının üstünde büyük bir çan bulunan itfaiye garajını geçti. Ardından endüstri meslek lisesinin U şeklindeki tuğla cepheli binasının önünden yoluna devam etti. Sonra uzun, uzun, uzun, ahşap bir çit ve onun arkasında da kim bilir ne vardı... Aralarına siyah telgraf telleri gerilmiş direkler, direkler, direkler... Sonu gelmeyecek gibi uzayıp gidiyordu.

Ahşap çit yarım daire şeklinde dönerken cadde aniden daraldı, karşılıklı iki yamacın arasından devam etti. Yamaçlara ahşap evler düzensiz biçimde serpilmişti. Hepsi eskiydi. Çoğu geçen yüzyıldan kalmaydı. Önlerindeki dar, çürük merdivenleri aşağıya, neredeyse tramvay yoluna kadar uzanıyordu. Evlerin cepheleri eskilikten kararmıştı. Bu eski kasaba sanki beyaz bir kâğıt üzerine kara kalemle yapılmış bir eskiz gibiydi.

Evlere, insanlar yürüye yürüye kendiliğinden açılmış patikalardan geçilerek varılıyordu. Vedenyevlerin evine uzanan patikaya eskisi gibi küller saçılmıştı. Bunu Vedenyev'in eşi Mariamna yapmış olmalıydı. Evin kapısındaki pirinç çan parlıyordu. Mariamna buna daima dikkat ederdi. Lukaşin kapıyı çalınca, o aşina sesi yine duydu. Birazdan ayak sesleri geldi, kapının sürgüsü çekildi. Kapıyı Mariamna açmıştı. Bir an Lukaşin'i tanıyamadı. Kaşlarını çatarak, geniş omuzlarıyla kapının önünde durdu.

"Beni tanımadınız mı Mariamna Feodorovna?" dedi Lukaşin gülerek.

"Aman tanrım!" diye bağırdı Mariamna, erkek gibi kalın sesiyle. Sonra kapıdan çekilerek Lukaşin'i içeri aldı.

Evde her şey yerli yerindeydi. Ev halkının hep eskisi gibi olduğunu bilmek Lukaşin'i rahatlattı. Porselen köpek biblosu bile uzun burnuyla her zamanki yerinde duruyordu. Bu yer, rafta kristal yumurta ile Kırım'dan gelmiş olan, cam kâse içindeki deniz kabuğunun arasındaydı. Yeni olan sadece Andrey'in duvardaki resmiydi. Çerçevesi kırmızı-siyah kurdelelerle çevrelenmişti tablonun. Mariamna lambayı yakar yakmaz Lukaşin onu gördü. Tam kapının karşısına asılmıştı. Resimde Andrey gülümseyen çehresiyle

kapıdan gireni karşılıyordu.

"Otur," dedi Mariamna, "yaşlı adam birazdan gelir."

Perm'de doğup otuz yıl bir köyde yaşamış olan kadının yerel aksanı vardı.

Lukaşin oturdu. Duvardaki portreye bakıyordu. "Ne zaman oldu?" diye sordu.

"Çok oldu. Stalingrad'ta."

"Kiracı oturuyor mu?"

"Kiracı mı? Evet."

'Kiracı' derken Mariamna'nın sesi hor gören, dost olmayan bir tonda çıkmıştı. Lukaşin anlayarak başını salladı, konuyu değiştirdi.

"Pavel'den haber var mı?"

Mariamna bu kez değişik bir ses tonuyla, "Pavel eve dönüyor," dedi. Sesi canlanmıştı, gurur doluydu. "Nikita'yı tanıyamayacak. Oğlan öyle büyüdü ki... Katerina da uzakta. Tam Pavel'in döneceği sırada Ukrayna'ya gitmesi gerekti. Ne şanssızlık... Onu Ukrayna'ya gönderdiler. Naziler orada her şeyi yakıp yıkmışlar, insanları sürmüşler. Onları durumu düzeltsinler diye gönderdiler."

Katerina, yani Pavel'in eşi ve Nikita'nın annesi, partide çalışıyordu. Oradan oraya sürekli seyahat ediyordu.

"Pavel bir bacağını kaybetti. Takma bacak takmışlar. Senin bacakların kendinin mi?"

"Evet. Ben akciğerimden yaralandım. Bir de dişlerim berbat."

Mariamna onun göğüs cebinin üstündeki şeritleri saydı, yedi taneydi. Demek yedi kez yaralanmıştı. Asker kaputunun apoletleri yoktu.

"Apoletleri neden çıkardın? Böyle daha mı iyi?"

"Kesinlikle."

Mariamna sofrayı hazırladı. Dört kişilikti. Eskiden Andrey hayattaydı, Pavel ve Katerina da evdelerdi, çok daha kalabalık sofralar kurmuştu. O zamanlar kiracı Nonna Sergeyevna da aşağı iner, Andrey'in yanındaki yerini alırdı. Mariamna'nın üvey kızı, Pavel ve Andrey'in kız kardeşleri Mariyka koşarak gelir ve bir saksağan gibi durmadan gevezelik ederdi. Kardeşleri onunla eğlenir, "samanlık dulu" diye seslenirlerdi. Kız bu sözü duyunca kızgınlıkla parlardı.

"Samanlık dulu geçmişte kaldı. O şimdi makineci oldu. İki takım tezgâhı birden işletiyor. Bir de madalya takıyor, anneciğim."

Mariamna Lukaşin'le konuşurken bir yandan hiç oturmadan ev işi yapıyordu. Gidip sobayı yaktı. Sobaya daha önce odun, çıra yerleştirilmişti. Dikişini topladı, dikiş makinesini kapattı, sonra bir kapta su getirip çiçekleri suladı.

Bütün gün böyle ağır yürüyüşüyle evin her yanını dolaşır, sonra dikiş makinesini açıp, dikiş dikerdi. Aile kalabalıktı, tümünün giyimini o dikerdi.

"Şimdi senin kendi evin varmış!" dedi Mariamna Lukaşin'e. "Yaşlı adam söyledi, bizimkinden büyükmüş ev. Altı odası varmış. Sen de yazın o odaları kiraya verirsin, biraz para kazanırsın Semyon!"

"Evim var, tamam. Ama bana sorun çıkarmasını istemem."

"Neden ki?"

"Miras davası devam ediyor. Daha iki yıl vergisini ödeyeceğim."

"Sen cephede savaştın, senin vergi muafiyetin olması lazım," dedi Mariamna, özel ev işleriyle ilgili her şeyi bilirdi.

"Onu biliyorum da babamın vergi borcu varmış."

"Zavallı anneciğin de acı içinde öldü. Babandan sonra altı ay ancak yaşayabildi."

"Annem akciğerden gitti. Doktorlar kanser demişlerdi."

"Neden kanser oldu? Kahrından!"

O sırada kapı çalındı.

"Yaşlı adamdır bu," dedi Mariamna, kapıyı açmaya koştu.

Semyon çocukken, günün birinde bir inek gelip ona saldırmış, tos vurmuştu. Sokakta o kadar çok çocuk oyun oynuyorlardı ama inek gelip sadece ona saldırmıştı. Yıllar yılı söylendi bu. Hatta artık bıyıkları çıkmış delikanlı olduğunda bile, Rogaçi kasabası halkı olayı anlatır dururdu. 'İnek saldıran çocuk' derlerdi ona.

Yüksek öğrenim yapma hayali vardı Lukaşin'in. Okumaya gidip doktor, öğretmen, ziraat mühendisi olarak memleketlerine dönen köylü çocuklarına imrenirdi. O, öğretmen olmak istiyordu. Çocukları eğitmek, kendine saygı uyandırmak isterdi. Mesela bir annenin gelip, "Söyleyin Semyon Yefimoviç, benim Petka'ya söz geçirebilmem için ne yapmam gerek?" diye sormasını isterdi. O da Petka'yı karşısına alıp konuşurdu. O zaman çocuk pişmanlık duyup kuzu gibi olurdu.

Ama Semyon beşinci sınıfı bitirir bitirmez babası onu kısa bir muhasebecilik kursuna gönderdi, sonra kendisinin yöneticiliğini yaptığı tahıl alım firmasında işe yerleştirdi. Artık küf kokan bir barakada yumurta sepetlerinin, çuvalların, balyaların arasında gününü geçiriyor, hep sıkılıyordu. Çevresindeki herkes başka insanlarla birlikte yaşıyor, kolektif işlerde çalışıyordu. Bir tek o, sabahtan akşama dek baykuş gibi yalnızdı. Bütün hayalleri mahvolmuş, babasına boyun eğip, sevmediği bir işte çalışarak hayatını boşa geçirdiğini düşünüyor, kinleniyordu.

Hiçbir zaman parlak, mutlu bir yaşamı olamayacağını düşünüyordu. Festival tatillerinde, dans partilerinde bile mahzun, üzgün oturuyordu.

İnsanlar annesine, "çocukluğunda inek saldırdığı için böyle o," diyorlardı.

Annesi bu laflara kulağını tıkardı. Onun kafasında tek şey vardı; bedeniyle, ruhuyla kendini sağlık konularına vermişti Onun daima bir sıkıntısı olur, bu durumlarda çeşitli tozlar, haplar alır, sıcak su şişelerine ilaçlar katar, pansumanlar yapar, yakılar kullanır, merhemler sürerdi. Sağlık sorunlarını anlatabilmek için komşularını hep çaya davet ederdi. Başkalarının sağlık sorunlarına da o kadar ilgi göstermezdi. Onları hasetle dinler, sonra kendini daha fazla tutamaz, söylenirdi:

"Bunlar bende de var!"

Kadın zaman zaman şehre gider, doktorlara danışırdı. Rahatsızlıklarını öyle uzun uzun anlatırdı ki, doktorlar onu hemen hastaneye yatırırlar, ciddi tetkikler yaptırırlardı. Bir hafta veya on gün sonra hastaneden çıkar, kendisine hiçbir şeyi olmadığı söylenirdi.

Eve üzüntüyle dönerken, "bir şeyden anlamıyorlar," diye söylenirdi.

Sonraki yıllarda, yaşlanınca gerçekten ağır bir rahatsızlığa yakalandı. O zaman kendisine hastalığı ve ciddi şekilde tedavi olması gerektiği söylendiğinde korkuya kapıldı, üzüldü. Tedavisinden bir yarar sağlanamadı ve giderek kötüleşti, acısı hızla arttı. Duyduğu dehşeti içinde, sessizce taşıdı. Fark etmişti ki, anlayamadan hayat geçip bitmişti. Aldığı tüm o ilaçlar bir işe yaramamıştı.

Lukaşin çalıştığı o firmada on bir yıl geçirdi. Babası ne zaman bir iş seyahatine çıksa hemen elindeki abaküsü bir kenara bırakır,

bir kitap alırdı. Okurken ya güler ya ağlar, o arada ofise gelen kadınlar arka odadan sanki biri burnunu üflüyormuş ya da gargara yapıyormuş gibi tuhaf sesler duyarlar ama hiçbir zaman tezgâhı dolaşıp odaya girmezlerdi.

"Kimse var mı?" diye seslenirlerdi.

"Geliyorum," diyerek koşardı Lukaşin, gözyaşlarını silerek tezgâhın arkasında belirirdi.

Arada babası onu vaftiz babasını, Nikita Vedenyev'i görmeye gönderirdi. O, Lukaşinlerin uzaktan akrabası olurdu. Ama bu akrabalığın ne olduğunu bilmezlerdi. Lukaşin, Vedenyevleri ziyaret etmeyi severdi. Geniş aile onun hoşuna giderdi. Ne zaman onların arasına girse, "ne güzel hayatları var!" diye düşünürdü.

İki kez kısa programlı eğitim için askere alınmıştı. Oradaki hayatı da sevdi. Diğerlerinin arasına karışır, onlar gibi hareket ederdi. Ama onların hareketleri tüm insanların yaptığı normal günlük şeylerdi. Bir Kızıl Ordu askerine saygı duyulurdu. O da eğitimleri, marşları çok severdi. Firmadaki sıkıcı günlerden, yalnızlıktan kurtulmuş olurdu orada. Savaş patlayınca askere çağırdılar, Lukaşin de isteye isteye cepheye gitti.

"Askerliğin iyi tarafı, her an ne yapacağını biliyor olman..." derdi kendi kendine. Bugün görevini iyi yaparsan ona saygı duyulur. Ama yarın kötü bir görüntü verirsen tüm yaptığın iyi şeyler unutuluverir. Kendini mazur göstermeye çalışsan, kimse dinlemez. Ama güvenlerini kazanmanın bir yolu her zaman vardır. Hatta hayranlıklarını bile kazabilirsin.

Ona ne söylenirse gayretle ve en kısa sürede yaptığı için bir süre sonra çavuş sırmalarını kazandı. Daha önce hiç bu kadar saygın biri olmamıştı. Eğitim verdiği genç askerler onu seviyorlardı, kendisine büyükbaba diye hitap ederek şakalaşırlardı. Mola verildiğinde Lukaşin memnun olmuş vaziyette, görevini iyi yapmış olduğunun bilincinde, hemen uykuya dalardı.

Bir gün gelip general olma hayali olmayan asker iyi asker değildir, derlerdi. Ama Lukaşin anladı ki, gerçekten, general filan olmak istemiyordu. Öyle bir yeteneği yoktu ama iyi askerdi.

Şansı da vardı. Tüm tehlikeli görevlerden hafif yaralar alarak çıkmıştı. Kendini tutamayıp çevresinde ölen, ağır yaralanan askerlere bakardı. Kendisi hafif yarayla cephe hastanesine gönderilir,

sonra iyileşip geri dönerdi.

Savaş devam etti, Lukaşin de sürekli çarpışmalarda bulundu. Diğerlerine madalyalar, nişanlar verilmişti ama ona bir şey verilmedi. Çoğu zaman o da onların yaptığı görevin aynını yapmıştı. Yani o da diğerleri kadar başarılıydı. Ve anladı ki, cephede madalya almış askerlere daha fazla saygı duyulur.

Şimdi savaşın sonu görünmüştü. Sovyet birlikleri faşistleri sınıra doğru kovalıyorlardı. Acaba yakında terhis olup evlerine dönebilecekler miydi? Eve dönse, babası hemen işe ne zaman başlamaya niyetlendiğini sorardı. Hemen cevap vermeyecekti. Oturup sigara içecek, babası da böylece artık onun kanatlarının altından çıktığını, bundan böyle kendisini azarlayıp korkutamayacağını anlayacaktı. "Firmaya mı?" diye sorduğunda; "Yok, ben orduda kalacağım," diyecekti.

Stanislav yakınlarındaki çarpışmada yüzünden ve göğsünden kötü şekilde yaralanmıştı. Bu, Lukaşin'in kendi şans yıldızının parlamasını beklediği zamanda olmuştu.

Cephe hastanesinde bilincinin açıldığı sırada, "ne şans!" diye düşündü. "Bana olan bu işte!"

Hastaneden hastaneye nakledildi, nihayet Moskova'da ünlü bir stomatologun çalıştığı hastaneye sevk edildi. O doktor Lukaşin'in yüzüne birkaç aşamalı ameliyatlar yaptı. Tedavi üç ay sürdü. Bu üç ay çok acılıydı. Ama ameliyatlar başarılı oldu. Yüzdeki kesik izleri çok az fark ediliyordu.

"Zamanla hepsi kaybolacak," dedi doktor. Yaptığı işi beğeniyordu.

Sonra üzerinde inci gibi beyaz dişler bulunan yeni bir çene kemiği oturttular. Lukaşin bunları öyle beğendi ki, çektiği acıların karşılığı saydı.

Moskova'da hastanede yatarken memleketinden bir mektup aldı. Anne ve babasının ölmüş ve kendisine ev ve bankada para bırakmış olduklarını bildiriyorlardı.

Lukaşin cevabında şimdilik eve gereksinimi olmadığını, evi Köy Sovyetinin kullanabileceğini bildirdi. Birkaç gün üzüldü, şaşkına döndü. Sonra garip bir şekilde bu üzüntüyü üzerinden attı. Babası onun gençliğini mahvetmişti. Annesine de hiçbir zaman öyle sıcak bir sevgiyle bağlanmamıştı. Sadece olağan bir kayıptı bu işte!

Bandajları çıkarılınca koridordaki büyük aynanın karşısına geçti, yüzünü inceledi.

Zayıftı, solgundu. Yanağına kadar uzanan derin kırışıklar vardı. Alnı da çizgiliydi. Çenede yarık izleri görülüyordu. Burnu fazlaca ileri çıkmıştı. Sakallar ise yama gibi yer yer uzamıştı. Yara alan yerlerde sakal çıkmıyordu artık. Ne güzel bir görüntü! Otuzunda olduğunu kimse söyleyemezdi. Epeyce yaşlı görünüyordu!

Sadece dişler güzeldi.

"Şimdi ben ne yapacağım?" diye kendisine soruyordu aynanın karşısında. Kızıl Ordu'nun onu tekrar kabul edeceği şüpheliydi. Bir şeyler düşünmesi gerekiyordu. Önünde karar veremeyeceği bir zorluk bulunuyordu. Nerede hata yapmıştı? Kendisine dönüp de "gördün mü tavsiyenin sonunu?" diyebileceği kimse yoktu.

Artık öğretmen olma hayalinden de vazgeçmişti. Gençlik günleri bitmişti. Askerlik zamanından başka her şeyi unutmuştu.

Tekrar muhasebeciliğe dönmeye gönlü yoktu. Aslında en akla yakın çözüm firmaya geri dönmekti ama o bunu hiç istemiyordu.

Böylece Krujilikha'daki Vedenyevlere gitmeye karar verdi. Ama yine de önce Rogaçi'ye gitti. Evi gördü. Ev boş ve soğuktu. Hatta dışarıdan bile soğuktu. Mezarlığa gitti anne ve babasının üzerlerini kar kaplamış mezarlarını ziyaret etti. Önce Köy Sovyeti'ne uğradı, oradan babasının bıraktığı parayı almak için bankaya gitti. Sonra da yönünü tren istasyonuna çevirdi.

İki yaşlı kadın ona bakıyorlardı. Ona sempatiyle sorular sordular. O sadece sessizce dinledi.

"Firmaya mı gideceksin, yoksa Kolhoz'a mı?"

"İkisini de istemiyorum," diye cevap verdi Lukaşin. "Krujilikha'ya gidip bir bakacağım."

Kadınlar üzüldüler ama onun üzerine gitmediler.

"Eh, zarar yok. Git bak bakalım. Belki de bizlerden daha iyi bir şey bulursun."

Biletini almaya gittiğinde bavulunun başında durdular. Onu bebekliğinden biliyorlardı. Annesiyle babasını onlar defnetmişlerdi. Şimdiyse o burayı terk ediyordu. Ama sitem etmediler. Lukaşin trene bindi, kadınları peronda bıraktı. Eski, yamalı postalını sürükleyerek gidiyordu.

Nikita Vedenyev, Lukaşin'in de tanıdığı eski arkadaşı Martyanov'la birlikte içeri girdi.

"Merhaba!" dedi Martyanov Lukaşin'in elini sıkarak, "İşte yuvaya dönen bir can daha! İçime doğmuştu, bir votkaya ihtiyacımız olacağı. Yanımda bir yarım litre getirdim. Mariamna Feodorovna, masaya koyayım mı, yoksa sürahi getiriyor musun?"

"Koy kenara, ben masaya sürahi getireyim. Kirli ellerle tutulmuş şişe masaya konmaz."

Yaşlı Vedenyev elini Lukaşin'in omzuna koydu, yüzüne uzun uzun baktı.

"Evet, oğlum. Savaş bize güzellikler getirmedi! İşte Andrey yok artık!" Sonra arkasını dönüp, yıkanmak için gitti. Yağlı tulumunu üzerinden çıkarmaya başlayarak Martyanov da onu takip etti.

"O seni seviyor," dedi Mariamna, bir yandan masaya beşinci bir servis koydu. "Yaşlı adam seni seviyor da onun için sana Andrey'den bahsetti. Andrey hakkında kimseyle konuşmaz."

Dedesinin ismi verilmiş yedi yaşındaki Nikita sokaktan koşarak geldi. Çok tatlı bir çocuktu. Yaşına göre uzun boyluydu. Tüm Vedenyevler gibi yeşil gözleri vardı.

"Babasına benziyor değil mi?" dedi Mariamna, "Pavel'in aynı yaştaki resmini göstereyim sana bak. İkisi birer bezelye gibi benziyorlar!" Sesinde bir gururlanma vardı. Önlüğünün ucuyla Nikita'nın alnını, ensesini sildi. "Karda kayıp duruyordun. Sıcak hamama girmiş gibi terlemişsin bak! Koş ellerini yıka."

"Burası ne güzel," diye düşündü Lukaşin, bu çekici aile yaşantısına bakarak. Öyle güzeldi ki, onun içini burkuyordu! Keşke ona artık burada kalmasını söyleselerdi.

Adamlar yıkanma işlerini bitirip yemek odasına döndüler. Hepsi masaya oturdu. Mariamna kızarmış patates ve havuç püresi getirdi sofraya. Lukaşin çantasından biraz bayat ekmekle, biraz konserve et çıkardı. Martyanov da votkaları doldurdu.

"Dönenlere ve dönecek olanlara!" dedi.

"Güzel," diyerek bardağı dikti Lukaşin.

"Bir de devuşka'lar[4] için içelim..." dedi Martyanov, "yaşım ilerledikçe saf alkole düşkünleştim. Her zaman işe yarar, mideye su

---

4 Genç kız

hamallığı yaptırmaz, sonra tüm vücudu temizler."

"Martyanov, Martyanov! Sağlığını bozacaksın bu zehirle!" dedi Vedenyev.

"Aksine!" diye atıldı Martyanov, "Doktor İvan Antoniç beni muayene etti, dedi ki, bu ölçüde alkol alırsam kolera bile bana bir şey yapamazmış. Sağlığına Semyon! Umarım kendin için iyi bir yer bulursun. Sanırım ben bu hayat dolu yaşamımla yüz yaşımı bulurum."

"Yüz yaşına mı?" dedi Vedenyev, Semyon'a göz kırptı.

"En az!" diye cevap verdi Martyanov.

"Bu kadar uzun yaşamayı istiyor musun?"

"Kesinlikle."

"Dindarsın da..."

"Ne olmuş yani?"

"Ruhun zaten ölümsüzse, bu dünyaya yapışıp ne yapacaksın?"

"Ne diyeyim, ben ruhumu bedenimi sevdiğim kadar sevmiyorum ki... Belki sevecek bir şey yok ki, diyeceksin, sana yüzde yüz katılıyorum. Gerçekten sevecek hiçbir şey yoktur açıkça söylemek gerekirse. Ama ben severim. Yapabildiğim kadar onu muhafaza ederim, büyütürüm, değer veririm. Benim ruhum, Trofimoviç, bedenim kadar değerli değildir. Sıradan, küçük ruh... Biliyor musun ben nasıl bir ruh isterim? Beni anlıyor musun Semyon? Ulvi bir ruha değer veririm. Tutkulu bir ruha! Benim ölümsüz ruhumdan kime ne hayır gelir? Onun yerine biraz daha uzun yaşamak daha iyidir."

Martyanov Krujilikha'ya Kuban eyaletinden 1931 yılında gelmişti. "Beni şu Kulak işi vurdu,"[5] diye anlatırdı. Eşiyle birlikte buraya geldiklerinde elli yaşındaydı. Buranın iklimi eşine yaramamış, kadın kısa süre sonra ölmüştü. Martyanov önceleri bir süre mavnacı olarak çalışmış, sonra onu fabrikaya almışlardı.

Sovyet yönetiminin kendisinden ne beklediğini kısa sürede kavramıştı Martyanov. Birkaç ay içinde örnek işçi oldu. Güçlü kuvvetliydi, verilen her işi çabucak, eksiksiz yapıyordu. Yeni işine çok önem verdi. Sendika aidatlarını düzenli ödüyor, tüm toplantılara katılıyordu. Ancak onun dışında hiçbir şeyi abartmıyordu.

---

5 Ç.N: Kulak, Çarlık zamanında ve Sovyetler'in ilk yıllarında ekonomik hayatta etkili olan zengin, gerici çiftçiler... 1929-1932 yılları arasında bu tabaka kolektivizasyon düzenlemeleriyle ortadan kaldırılmıştır.

Üstlerine hiçbir zaman yağcılık yapmadı. Belli bir ölçüde özeleştiri yapar, dindarlığını da ortaya dökmezdi. Akıllı adamdı, hayatı şevkle yaşardı. Aynı zamanda ayyaştı.

Uzun yaşamı boyunca birçok yere gitti, birçok işi denedi, çok okudu. Her konuda güzel ve etkili konuşabiliyordu. Konuşmalarında ne zaman ciddi ne zaman istihzalı olduğunu kimse anlayamazdı.

Pavel Vedenyev ondan pek hoşlanmazdı. Ona "potansiyel parazit" derdi. Yaşlı Vedenyev ise onun sonu gelmez fıkra ve şakaları yüzünden Martyanov ile sohbet etmeyi severdi. Nikita Trofimoviç o konuşurken ara sıra sözlerinin arasına kısa, onu düşündürücü sözler sokardı. Böylece, bu derin ve kolay hissedilemez yöntemiyle Martyanov'a komünist bir ruh aşılayabileceğini düşünürdü. Pavel ise bunu anlamazdı. Yıllar geçtikçe dostlukları güçlendi, bu iki alelade, yaşlı insan arasında bir bağlılığa dönüştü.

Merhum Andrey bazen Martyanov'un yirminci yüzyılda Stolypin'in[6] uygulamalarıyla başlayıp, Kulakların bir sınıf olarak tasfiyesine kadar giden bir dizi iktisadi reformların canlı bir göstergesi olduğunu söylerdi.

O sıra mutfaktaki arka kapı çarptı, yaklaşan topuk sesleri duyuldu, sonra yemek salonuna Vedenyevlerin kızı Mariyka girdi.

"Oh, canlarım!" diyerek kollarını açtı. "A, Syoma!"[7] Lukaşin biraz utangaç bir gülümsemeyle kalktı, parkasını düzeltti. Mariyka'dan olabildiği kadar uzak durmuştu daima. Hep bir çekingenlik duymuştu onun karşısında. Neden? Çünkü o genç ve -öyle olduğunu düşünüyordu ki- çok güzeldi. Mariyka çok gülerdi ve Semyon onun kendisine güldüğünü zannederdi. Canlı, hayat doluydu. Odaya girince orayı doldururdu. İşte şimdi de öyle olmuştu.

Savaştan önce iki kere evlenmişti ama iki eşiyle de yapamamış, boşanmışlardı. İşte onun için ailede ona 'samanlık dulu' diye takılırlardı ki, bu şaka Lukaşin'i biraz utandırırdı. Mariyka ikinci eşinden de boşandıktan sonra babasının evine dönmedi, yeni bir apartmanda ona verilmiş olan odaya yerleşti.

---

6 Ç.N: Pyotr Stolypin, Çarlık son döneminin sağcı başbakanı. O dönem uygulamaya çalıştığı iktisadi reformlarıyla biliniyor.

7 Semyon

"Ben üzgün bir kadınım, kalbim kırık," diyordu, "bırakın gözyaşlarımı yalnız başıma dökeyim."

Kimse onu gözyaşları dökerken görmedi ama o, hep kırık kalbinden bahsetmeye bayılırdı. "Bu dünyada kadınlar asla mutlu olamazlar çünkü erkeklerin hepsi işe yaramazdırlar!" derdi.

"Syoma! Ah Semyoçka!" diye, mutlu bir telaşla tekrarlayıp duruyordu. "Ah, insanlar dönünce ne güzel oluyor! Olgunlaşmışsın, daha da yakışıklı olmuşsun. Gerçek bir erkeksin!"

"Daha önce neydi? Kadın mıydı?" diye araya girdi Martyanov.

"O zaman genç bir erkekti," diye cevap verdi Mariyka.

"Otur," dedi Vedenyev kızına, onaylamaz gözlerle bakarak, "anlat bakalım, nedir sendeki bu serzenişli hal?"

"Serzeniş mi?" diye söylendi Mariyka, "Bana bunu söyleme. Yeteri kadar gözyaşı döktüm zaten. Uzdeçkin'in oğlu Tolka öyle bir kabahat etti ki, tüm azarı eğitmeni olarak ben işittim. Ne zamanlara geldik Syoma! Kendi işim yetmiyormuş gibi bir de bir alay çocuğun bakımını üstlendim. Arkamı döner dönmez yanlış bir şeyler yapıyorlar. O gerçek işçiler ne zaman dönecekler?"

Yeşil gözleri Lukaşin'in üzerinde dalmış gitmişti. Lukaşin de parmaklarını masaya vurmaya başladı.

Mariyka sonunda susup eve gitmişti, Mariamna da çocuğu yatırmıştı. Evde sessizlik büyüdü. "Eee?" dedi Vedenyev, "planların nedir?"

Lukaşin cevap vermedi. Yolunun Krujilikha'ya düşeceğinden bu akşam onlara biraz bahsetmişti zaten. Kendi kendine düşünmüştü. Biraz zamana ihtiyacı vardı. Biraz daha düşünecekti. Bir kez kararını verdikten sonra artık pişman olmak istemiyordu.

"Bırak çocuğu," dedi Martyanov, Lukaşin'e göz kırparak. "O şimdi mülk sahibi. Belki de biz proleterlerle sıkı fıkı olmak istemiyordur. Olur ya!"

"O evi satıp burada başka bir ev alabilirsin," dedi Vedenyev de. "Ama önce çalışmaya başlaman lazım. Bak bana Syoma, bizim fabrikada bir işe gir. Şunu anla ki, bugünlerde bir işçi çok aranan bir şey. Sonuçta hep cephe için çalışıyoruz."

"Daha kararımı vermedim," dedi Lukaşin. "Bir bakacağım. Herhangi bir uzmanlığım yok. Ne yapabilirim ki?"

"Bir şeyler öğrenirsin. Bak, Martyanov iki ayda senden güzel bir

tornacı çıkarır ortaya. O işini iyi bilir. Bizim sendika komitesi cepheden dönen gazileri satış elemanlığı, gözetmenlik gibi daha kolay işlere yerleştirmekle iyi yapmıyor. Gaziler için dinlenme, kolay işlere yerleştirme gibi konular hakkında konuşuluyor ama onların ne istediğini, neye ihtiyacı olduğunu anlayan yok gerçekte. Onlar dinlenmek değil, hayatın çetin yollarında yürümek istiyorlar. Gel, bir tornacı ol sen de Semyon!"

Vedenyev bir zamanlar babası Semyon'a, "Gel muhasebeci ol," dediği gibi, bunun iyi olacağına inanmış olarak konuşuyordu.

Lukaşin içini çekti.

"Bir iş tutana kadar, bizde kalabilirsin," dedi masadan kalkarken, "Mariamna sana sandığın üzerinde yatak yapmıştı."

"Kimsesiz bir adam olmayacaksın el âlemin yanında," diye düşündü Martyanov da. Mariyka'nın bütün gece Lukaşin'in çevresinde döndüğünü hatırladı. "Kendine bir yer bulacaksın. Huysuz bir çocuk değilsin. Sana ağını atmış bir kadın seni yakalayacak."

Lukaşin yatmaya gitmeden önce dışarı çıkıp bir sigara yaktı. Sessiz, buz gibi bir gecede yıldızlar parlıyordu. Eski kasaba hakkı olan uykuya dalmıştı. İleride, tepenin üstündeki yoldan son tramvay da zilini çalarak geçti gitti. Tramvayın kendisi bahçeden görünmüyordu ama geçerken telden çıkan yeşil bir kıvılcım parladı, teli aydınlattı. Evin ikinci katında aniden ışık yandı, Lukaşin pencerede kiracı Nonna Sevgeyevna'yı gördü. Üzerinde bir manto vardı ve küçük bir şapka giymişti. Belli ki eve yeni gelmişti. Tüm gece boyunca ondan bahsedilmemişti. Sanki Vedenyevler onun varlığını dikkate almıyor gibiydiler. Nonna kollarını yavaşça kaldırıp şapkasını çıkardı, sonra perdeleri çekti.

Lukaşin düşünceye dalmış bir halle sigarasından bir nefes çekti. Vedenyevlerin kendisini idare etmelerine hemen kapılmayacağını düşündü. Belki de başkaları daha iyi bir şeyler söyleyecekti. Kim bilir? Parası vardı, acelesi yoktu. Biraz dinlenmek ona iyi gelecekti. Böyle duracak ve bu beyaz ışığa bakacaktı... Ne huzurlu... Ne berrak, ne yumuşak... Sonra düşünceleri Mariyka'ya gitti, şamata, karmaşa vardı orada. "Güzel kadın," diye düşündü duygularıyla, "çekici bir güzelliği var!" Artık onun kendisine güldüğünü düşünmüyordu. Anlamıştı ki, kendisini gördüğüne gerçekten sevinmişti. Her erkek kendine bir yoldaş, yakın bir arkadaş ister. Gözünde

canlandırdı, güzel bir eşle beraber el ele, yan yana oturuyorlardı, her şeyi paylaşıp birbirlerine veriyorlardı... "Neden şimdi aklıma bunları sokayım? Belki de o böyle bir şeyi hiç düşünmüyordur? Mariamna'ya dişlerimden hiç bahsetmemeliydim. Belki de ona anlatmıştır bile."

Mariyka gitmeden önce akşam işten çıkınca geleceğini söylemişti. "Eğer gelirse, demek beni görmek istiyordur. Gelmezse o zaman bu boş bir arkadaşlık olur."

Mariyka ertesi akşam geldi. Ve daha sonraki akşamlar da... Bir hafta boyunca ikisi her şeyi konuştular. Sonrasında Lukaşin bavuluyla Mariyka'nın evine gitti.

Mariyka'nın yaşadığı bina beş katlıydı ve sekiz girişi vardı. Her giriş kapısından, katlarda ikişer daire vardı ve her dairede üç oda ve bir mutfak bulunuyordu.

Mariyka'nın odası beşinci kattaydı.

Karşı dairede fabrikada Profsoyuz yöneticisi olan Uzdeçkin oturuyordu. Savaştan önce tüm daire onlarındı ama şimdi sadece iki odada yaşıyorlardı. Üçüncü odada yöneticinin sekreteri Anna İvanovna ve sırık gibi kızı Tanya kalıyorlardı.

Anna İvanovna oraya 1941 Ağustos'unda taşınmıştı. O sıralarda Uzdeçkin cephedeydi. Uzdeçkin'in eşi Nyura ise bir 'hastane tren'le gitmişti. Nyura'nın annesi Olga Matveyevna çocuklarla kalmıştı. Kadın bir süre sonra emlak ofisine çağrılmış, üçüncü odalarının bir kadın göçmene verilmesi istenmişti. Olga Matveyevna buna bağıra çağıra karşı çıkmış, doğru Bölge Sovyetine gitmişti. Oradan da Askeri Komiserliğe... Ama sonuç alamadı. Gittiği yerlerde hep ayıplanmıştı. Odayı mutlaka vermesi gerekiyordu. Anna İvanovna ve Tanya önceki akşam gelmişlerdi ki, Olga Matveyevna kapıyı açarak odaya girip bir sandalyeye tırmanmış ve pencereden perdeleri söküp almıştı. "Daha satın aldıkları altı ay oldu," demişti kızgın bir ses tonuyla. "Bunları kullanacak başka yer bulurum ben." Oysa kimse ona perdeler hakkında bir şey söylemiş değildi.

Perdeleri alıp götürdükten sonra da ayna için gelmişti. Aslında ona odanın tüm eşyalarıyla teslimi bildirilmişti ama o, onların aynasız da yapabileceklerine karar vermişti. Aynanın arkasındaki duvar kâğıdı kararmıştı. Bir örümcek, ağından fırlayıp,

duvarda yürümeye başlamıştı. Yere diz çökmüş eşyaları açmakta olan Anna İvanovna kalkarak, kızına; "Tanya buraya gel, bana yardım et," demişti.

İkisi beraberce tüm eşyaları kapının önüne çıkarmışlardı. Anna sadece abajurda biraz zorlanmıştı. Sonra tozları uçuşurken vazgeçip, "Bunu vermiyorum, karanlıkta kalamam ya! Yenisini alınca iade ederim." demişti.

Olga Matveyevna tüm eşyaları aldığına memnun olmuştu. Yine de bu öfkeli yabancının lüks eşyalarını içlerinden hiçbirini istemeden dışarı atıvermesine içerlemişti.

"Nerede uyuyacaksınız?" diye sormuştu Olga Matveyevna.

"Bu sizin derdiniz değil."

Olga Matveyevna'nın tepesi atmıştı. Kavga çıkaracak bir şey arıyordu. Ama Anna'yı yakalayamıyordu. O bütün gün dışarıda çalışıyor, yemekleri Tanya ile birlikte dışarıda yiyorlardı. Mutfağa da hiç gelmiyordu. Olga Matveyevna'ya rahatlamak için sadece onu etrafa her fırsatta kötülemek olanağı kalmıştı. Giyimini ("saçları artık ağarmaya başlamış olduğu halde bir genç kız gibi giyinip, dudaklarını boyuyor!"), gururlu duruşunu, kızıyla Rusça konuşmamasını...

Anna kızıyla İngilizce ve Fransızca konuşuyordu. Çift günler İngilizce, tek günler Fransızca... "Hav du yu du? Ay em glad tu si yu..." diyordu Tanya okuldan dönünce. Giderken de "Gud bay!" Ama onu severken Rusça konuşuyordu. "Benim küçük budala kızım!" diyordu. Ve Tanya'nın ardından fırlıyor, "Tanya, çabuk buraya gel, atkını al. Deli misin? Beni duydun mu?"

Anna İvanovna savaştan önce Leningrad'ta yaşıyordu. Kocası mimardı. Tanya o zaman küçücük bir kızdı, bale okuluna gidiyordu. Savaş patlayınca adam eşini ve kızını şehirden uzağa, tehlikesiz bir yere göndermişti. Anna giderken yanına biri Rusça, diğeri Latin harfleri olan iki daktilo almıştı. Çalışmadan tek bir gün bile geçirmiyordu. Çok geçmeden fabrikada iş buldu. "Onu hemen kaptılar," demişti Mariyka. "Gün boyu durmadan çalışıyor, işten sonra da Kültür Merkezi'nde mühendis ve teknisyenler için İngilizce dersleri veriyor."

Olga Matveyevna'nın eşyalarını verdikten sonra Anna iki katlanır yatak, iki sandalye, iki de basit masa aldı. Birinde Tanya ders

çalışıyor, diğerinde parlak siyah kutularının içinde daktiloları duruyordu.

Tanya bazen; "Ah, ne kadar çirkin bir oda!" diye sızlanırdı.

"Bir veya iki yıl dayanmalısın tatlım," diye cevap veriyordu Anna, başını daktilodan kaldırarak.

Anna Krujilikha'ya geldikten iki ay sonra eşinden mektup almıştı. Staro-Nevski'deki evlerine bomba düşmüş, geriye hiçbir şey kalmamıştı. Anna haberi alınca ağladı. Özellikle merhum dayısından hatıra kalan küçük yazı masasına üzüldü. Dayısının hediyesiydi. Mobilyacılık yapardı dayısı. Masa, üzerinde çalışma yapılacak kadar rahat değildi. Yalnızca bir süs olarak durur, üzerindeki aşırı oymaları yüzünden tozunu almak için epeyce zaman harcanırdı. Oymalar Anna'yı sıkardı ama şimdi masanın kenarlarını süsleyen Çin madalyonları ve çiçek şeklindeki oymaları özlemle gözünün önüne getiriyordu.

"Tanya, o küçük madalyonları hatırlıyor musun?" diye Rusça sordu, burnunu çekerek.

Tanya bir şey demedi. Ne garipti, orada insanlar ölürken annesi bir masaya ağlıyordu. Babası en az kırk kişi öldü diye yazıyordu. Keşke mobilyalar, giysiler, kuyruklu piyano, hepsi gitseydi de insanlara bir şey olmasaydı.

Endişe dolu birkaç ay geçmişti. Leningrad'tan hiçbir haber gelmiyordu. Bir gün Anna İvanovna Leningradlı bir tanıdığından, on dokuz yıl beraber mutlulukla yaşadığı kocasının açlıktan ölmüş olduğunu öğrendi. Eve geldi, dış görünüşü sakindi. Tanya'ya kısaca, "Baban ölmüş," dedi. Tanya yatağın üstüne yığıldı, dehşetle titriyordu. Anna üzerini örttü.

İki hafta sonra, "Yapabileceğimiz bir şey yok Tanya," dedi, "yaşama devam etmeliyiz." Şehre indi, altın saatini satarak iki koltuk, bir kanepe ve bir de yatak aldı.

"Leningrad'a artık hiç dönmeyecek miyiz?" diye sordu Tanya. "İstemiyorum. Burayı beğenmiyor musun?" dedi Anna.

"Fena değil," diye cevapladı Tanya, düşünceli düşünceli.

"Ben öyle düşünüyorum."

Sonra birden sarıldılar, uzun uzun, acı acı ağladılar.

Aslında Anna kızının balerin olmasını arzu ettiğinden Leningrad'a dönmeyi düşünebilirdi. Ama Tanya şu son bir yılda

öyle büyümüştü ki... Artık dansçı olması da olanaklı değildi. Çok uzun boyluydu, sahneye uymazdı. Anna bu durumda fazla bir şey düşünmeden yeni bir hayata atılmaya karar verdi.

Daha önce idareten almış oldukları kaba eşyalar hemen zarif, pahalı mobilyalarla değiştirildi. Anna İvanovna konforu seviyordu. İyi bir hayat yaşamak için çok çalışıyor, işten arta kalan vakitlerinde üniversite tezleri olsun, muhasebe kayıtları olsun, el yazmalarını daktiloya çekiyordu. Ayrıca steno notları tutuyor, steno yazmasını öğretiyordu.

Çalışmaktan yoruluyordu. Öyle derin ve sesli uyuyordu ki, Tanya genellikle işe geç kalmaması için onu uyandırıyordu. Fakat bazen de uykusuzluktan şikâyet ediyordu. O zamanlar yatağa uzanır ve başucundaki pencereye gözünü dikip sürekli bakardı. Pencereden karanlık gece ve gümüş gibi parlayan ayaz göründüğünde daha rahat ederdi. Yağmur damlaları pencereyi dövdüğünde de dayanabilirdi. Hava kötü olduğu zamanlarda kendisinin ve evladının içeride, başlarını soktukları evde güvende olduklarını, insanların dost olduklarını duyumsardı. Ama aydınlık yaz akşamları... O işkence olmuştu! Bilmediği yerlerde durmaksızın dolaşmak, dolaşmak istedi hep. Boğucu gökyüzünün altında, bir daha hiç geçmeyeceği ıssız caddelerde yürümek istedi.

Gündüzleri huzurlu ve çevresine karşı candan bir kişi oluyordu. Onu ve Tanya'yı çok seviyorlardı. Her ikisinin de yuvarlak, pembe beyaz yüzleri, siyah gözleri ve bir gölge gibi duran üst dudakları vardı. Sadece Anna topluca ve kırçıl saçlıydı. Tanya ise zayıftı, siyah saçlarını örerdi.

Yöneticinin şoförü Mirzoyev de Mariyka'nın komşusuydu. Yakışıklı bir adamdı. Tatlı gülümseyişiyle, beyaz, parlak dişleri görünür, kadınların başını döndürürdü. Savaştan önce bir Sovhoz'da hasat makinesi operatörüydü. İşini en iyi ve en onurlu iş olarak görürdü. Herkes onu sever ve birbirlerine methederlerdi. Savaşta da şoförlük yapmış, işin içinden alnının akıyla çıkmıştı. Cesaretiyle tabur komutanının saygısını kazanmış, komutan onu kendi şoförü yapmıştı. Ah komutan! Komutan... Ömür boyu hatırlayacaktı onu. Zor bir görev sırasında araçları düşman ateşi altında kalmıştı. Mirzoyev ağır yaralandı ama komutandan hiçbir eser

yoktu. Mirzoyev iyileştikten sonra Krujilikha'ya, fabrikaya geldi. Hastanede tek böbreğini almışlardı. Ama o, bununla alay edecek kadar açık yürekliydi.

"Düşünüyorum da iki böbrek israftır," diyordu. "Ne güzel ben tekiyle idare ediyorum pekâlâ!"

Ama kendine dikkat eder, diyet yapar, içki içmezdi. Sadece bir davetteyken içerdi. Gerektiğinde son derece soğukkanlı, cesur veya duruma göre, çok dikkatli olurdu. Yöneticinin hamile eşini doğumevine götürürken de öyleydi. Şoförlüğü çok iyiydi. Direksiyon hâkimiyeti mükemmeldi ve bu özellikleriyle güzel bir yaşam kazanıyordu.

Lukaşin, Mirzoyev'i izlemeye başladı. Mariyka aynı apartmanda yaşadığı bu yakışıklı, hoş adamı neden seçmemişti, bunu anlamıyordu. "O gerçekten beni mi tercih etti yani?" diye düşünüyordu.

Lukaşin balayında çok mutluydu. Mariyka'ya hayran olmaktan hiç bıkmıyordu. Onun her türlü kaprisine katlanmaktan adeta zevk alıyordu.

"Ne isterim, biliyor musun Syoma?" diye cıvıldadı Mariyka, "Dışı gevrek gevrek, etli, yumurtalı turta! Sen istemez miydin?"

Lukaşin pazara gidip beyaz un, et ve yumurta alıp geldi. Mariyka üstü kızarmış, gevrek turtayı yaparken onu izledi, o arada gücünü ve zenginliğini duyumsuyordu.

"Başka istediğin bir şey var mı?"

"Nonna Sergeyevna'nın öyle hoş bir botu var ki... Savaştan önce sipariş etmiş. Topukları şöyle, burnu şöyle, yanlarında şöyle şeritleri var. Üstü püsküllü... Yani... Çok hoşuma gitti..."

Ve Lukaşin mağazaya gidip Nonna Sergeyevna'nın aldığından daha da güzel bir bot satın alıp geldi. Bulunabilecek en güzel ve en pahalı botlardı. Topukları, burnu onun tarif ettiği gibiydi.

Mariyka yaşamı boyunca parasını hep hesap etmek zorunda kalmıştı. Babasıyla yaşarken kendi parasını bile ona sormadan harcayamazdı. "Baba, sinemaya gideceğim, bilet iki-elli," diye sorardı. İlk eşi onun kendi parasıyla almış olduğu her şeyi satıp içkiye yatırmıştı. İkinci eşi ise... Onu düşünmeye bile utanıyordu. Ona âşık olduğunda, nereden bilsin adam sahtekârın biriymiş, Kaluga'da bir eşi varmış. Kadın eşini bulmaya fabrikaya gelince onu rezil etmişti. Adamla yaşadığı üç ay sıkıntı ve üzüntüden

başka bir şey getirmemişti Mariyka'ya. Ama Semyon, onun için bol bol harcıyordu, onu mutlu etmek için fırsat kolluyordu. Bu cömertlik Mariyka'nın başını döndürüyordu. Lukaşin'e ne kadar parası olduğunu sormamıştı. Semyon rahatça harcıyordu ve sıkışmışa benzemiyordu.

Gelecek tasarılarını konuşmak hoşlarına gidiyordu.

"Evi satacağım," diyordu Lukaşin sigarasını içerken, "daha ufak bir ev almak daha mantıklı. Sen bak, başını sokabileceğin kendi damın olsun, çok iyidir."

"Syoma, canım," diyordu Mariyka ona karşı çıkarak, "kendi evin olursa derdi bitmez, badana yapacaksın, tamir edeceksin, parmaklıkları yaptıracaksın, sürekli bir şeyler çıkacak. Hayatının yarısı buna gider. Annenle babanınki gibi..."

"Ama tavuk besleriz, sebze yetiştiririz. Hatta bir keçi alırız. Keçi sütü sana çok iyi gelir.

"Ben senin yerinde olsam, tüm paramı devlet tahvillerine yatırırdım. Hepsini... Böylece hem devlete yardım etmiş oluruz hem de yirmi beş bin ruble kazanabiliriz."

Nikita Trofimoviç kızından ve damadından hiç memnun değildi. Durumlarına bakarak harcamalarını tahmin etmeye çalışıyor, gayet müsrifçe hareket ettiklerini anlıyordu. Elektrikli bir tava almış, buna üç yüz elli ruble ödemişlerdi. Üç yüz elli ruble...

Biraz duyarlı olup bankaya para yatırsalar, paralarını tutumlu harcasalar... Bir gün bir bakacaklar ki, bir kopekleri bile kalmamış. Hep öyle olur çünkü.

Mariyka ve Semyon harcadıkları para konusunda babalarına hiç bilgi vermiyorlardı. Yaşlı adamın yapabildiği, yaklaşık bir tahminden ibaretti. Bu elbiseler, kıyma makinesi, abajur... Başka nelere para harcıyorlardı acaba.

"Bir yatak alalım," dedi Mariyka Semyon'a, babasının da yanlarında olduğu bir sırada. "Benimki iyi değil."

"İstediğin tüm yataklar Ragoçi'de!" diye bağırdı yaşlı adam, dengesini kaybederek. Ev mobilya dolu ama sen alıyorsun, alıyorsun! Seni bundan men ediyorum Mariyka! Bir akıllılık yap da mobilyalarını Rogaçi'den getirt."

Yaşlı adam patlamıştı. Mariyka dudaklarını sıkıp ses çıkarmadı. Lukaşin ise biraz gerilemişti.

Cumartesi günü, "Yarın Rogaçi'ye gidip yatağı geri getirelim," dedi Mariyka'ya.

"Buraya getirmeye değecek şeyler olduğunu hiç sanmıyorum," dedi Mariyka, "büyük olasılıkla çürümüşlerdir bile."

"Yok, annemin yatağı iyiydi. Nikel kaplama topuzları da vardı."

"Eh peki, kısa bir gezinti olacak. Yıllardan beri şehirden çıkmadım."

O Pazar Rogaçi'ye gittiler.

İstasyondan bir kilometre kadar gidince, Mariyka o iki katlı, çatısında güzel bir kulesi ve onun üzerinde de rüzgâr horozu bulunan ahşap evi gördü. Müstakil bir evdi. Çevresinde çam ağaçları vardı. Her yanı karlar içindeydi. Semyon'la birlikte evin ön holüne girdiler. Terk edilmiş, ıssızdı ev. Her tarafı bakımsız, harap durumdaydı. İçerisi küf kokuyordu. Odalar boş ve kasvetliydi. Odalardan birinde demir bir karyola duruyordu. Üzerindeki örtü atılmıştı. Yatak ince bir toz tabakasıyla grileşmişti.

"İşte karyola!" dedi Semyon, "Gayet güzel. Bir tek yatak eskimiş. Onu almamıza gerek yok."

Cebinden sağlam bir ip çıkardı, karyolayı aşağı taşımaya başladı. Karyola paslıydı, yerinden kımıldamıyordu. Semyon karyolayla uğraşırken Mariyka yukarı kata çıktı. Bu katta küçük ama aydınlık odalar vardı. Pencereleri kocamandı. Aile yazları burada otururdu. "Ne güzel odalar..." diye iç geçirdi Mariyka. Bir pencerenin pervazında süslü bir semaver duruyordu. Bakımsızlıktan yer yer yeşilleşmişti semaver. Üzerinde bir kapak veya demlik de yoktu. Musluğu açılıyor mu diye denedi, çevriliyordu. Odaların pencerelerinde şahane bir göl ve orman manzarası vardı. Mariyka aşağı indi. Semyon nihayet karyolayı katlamış, ipi bağlamıştı. "Topuzları al," dedi Mariyka'ya. Kendisi çömelmiş, sigara içiyordu. Mariyka nikelajlı üç topuzu alıp mantosunun cebine koydu. Dördüncüsü yerinden çıkmıyordu. Vidası epeyce paslanmıştı. Ama topuzlar iyi durumdaydı. Yeni gibi parlıyorlardı. "Yuvarlak masayı da alacağım," dedi Mariyka, "köşedeki pencerenin yanına koyarız. Üstüne de şu metal vazoyu."

"Vazoyu alma, çok ağır. Sen kadınsın, öyle ağır şeylerle uğraşmamalısın. Sonra ben gelir alırım."

Semyon karyolayı kolayca sırtına vurdu, evden dışarı çıkardı.

"Haydi, gel!" dedi. Mariyka omzuna küçük masayı oturtmuş, her zamanki canlı adımlarıyla yürürken bu ıssız evin insana ne kadar hüzün verdiğini, oysa yazları üst katta oturmanın, arkadaki göle girmenin çok zevkli olacağını düşünüyordu.

"Biliyor musun..." diye başladı Semyon'a dönerek ve o an onun yanında olmadığını fark etti birden. Hemen geriye dönüp baktı, onun ağır yükü zor taşıyarak arkadan geldiğini gördü. Karyolanın ağırlığı altında iki büklüm olmuştu Semyon, adeta yere yapışmak üzereydi.

"Dur sana yardım edeyim," dedi Mariyka üzülerek. "İkimiz birer ucundan tutsak daha kolay olacak."

"Deli gibi konuşma," diye soludu Semyon. "Ama acele acele yürüme, yeter. Yanımda yürü, o zaman kendimi yalnız hissetmeyeceğim."

Mariyka ise yavaş yürümeyi hiç sevmezdi. Hiç öyle yürümemişti. Biraz kızarak adımlarını ona uydurdu. Bir yandan da tartışıyordu. Kendisinin çok daha güçlü olduğunu, beraber taşısalar çok kolay olacağını söyleyip duruyordu. Ama Lukaşin sessizliğini koruyordu. Sonunda patladı; "Öyle bir şey yaparken görülsem bütün kasaba bana güler. 'Adam bir yatağı bile kendisi taşıyamıyor,' derler."

Mariyka söylenmeyi kesti. Yüz metre kadar öyle yürüdükten sonra Semyon soluklansın diye biraz durdular. Sonra Semyon karyolayı başının üzerine yükledi.

"Böyle çok daha kolay," dedi.

Ve devam ettiler. Sonra Mariyka fark etti ki, ne kadar yavaş yürüse de Semyon geride kalıyordu. Gücü tükenmişti. Mariyka onu yardım etmeye nasıl ikna edeceğini düşünüyordu. Ama buna olanak olmadığını biliyordu. Anlıyordu ki Semyon yeri geldi mi son derece inatçı oluyordu.

İstasyona kadar daha bir üç yüz metreleri vardı.

"Eminim trende ceza öderiz," dedi Lukaşin güçlükle duyulan bir sesle.

"Neden?"

"Sanki bilmiyorsun! Yolcu trenlerine yük almıyorlar ya!"

Mariyka kaşlarını çattı. Böyle şeylere parayı ziyan etmek istemiyordu.

"Bak ne diyeceğim. Sana bir şey söyleyecek olurlarsa, yatağın sahibi budur, diye beni göster. Ben onlara ne diyeceğimi bilirim."

Zihninde aniden bir şey parladı. "Syoma! Hay Allah, bırak onu!"

Daha bunu söyler söylemez Semyon karyolayı yere bıraktı.

"Bunu dert etmeye gerek yok," dedi Mariyka başını sallayarak. Semyon nefes nefese durmuş, bir yandan titreyen parmaklarıyla bir sigara sarıyordu.

"Eminim şehirden bir yatak alabiliriz!" Bir mendil çıkarıp yüzündeki terleri silmeye başladı. "Neden daha önce aklıma gelmedi? Senin de öyle!"

"Benim daha evden çıkarken aklıma gelmişti ama sen benden böyle bir şey istemezsin diye devam etmiştim!"

Tren yaklaşıyordu.

"Haydi, koşalım," diye bağırdı Mariyka, "yoksa kaçıracağız!"

Küçük masayı kaptılar, koşmaya başladılar, memnun, mesut perona ulaştılar.

Vagonda sadece birkaç kişi vardı. Onlardan uzağa oturdular ve birbirlerinin gözlerine bakmaya başladılar. Semyon Mariyka'nın elini tutup sıktı. "Teşekkür ederim."

"Neden?" dedi Mariyka gülerek.

"Böyle iyi olduğun için."

Mariyka cebindeki topuzları unuttu, onları Krujilikha'ya kadar taşıdı.

Nikita Trofimoviç'in endişeleri kısa süre sonra gerçekleşti. Bir sabah Semyon ve Mariyka kalktıklarında tek bir kopekleri bile kalmadığını fark ettiler.

"Belki bir şeyler satabiliriz," dedi Lukaşin afallamış halde. "Kullanmadığımız şeyleri elden çıkarırız."

Mariyka suratsız, susuyordu.

"Benim bir şeyim var satacak."

"Neyin?"

"Deri ceketim."

"Emin misin? Ona ihtiyacın olmaz mı?"

"Zaten çok eski. Öyle giyemem."

"Başkaları giyiyor da sen neden giyemeyeceksin?"

"Sözümü nasıl da çeviriyorsun!" dedi Lukaşin gücenerek. "Birisi için faydalı olabilir. Astarı da gayet yeni... Sen bunu satabilirsin."

"Neden ben?"

"Ben erkeğim ve kendimi kötü hissederim."

"A, yok!" dedi Mariyka. "Şimdiye kadar bir şey satmadım, bundan sonra da satmam. Ben bir Stakhanovka[8] olarak bunu yapamam. Beni pazarda elbise satarken görmelerini istemem."

"Çok mühim!" dedi Lukaşin öfkeyle. "Kontes misin, nesin?"

"Böyle düşünüyorsa..." Mariyka çıktı, fabrikaya gitti.

Ceketi pazara Semyon'un kendisi götürmesi gerekiyordu. Semyon pazarda kalabalıktan uzakta duruyordu. Paketi utanarak açtı. Önce ceketi elinde tutuyordu, sonra yakasından tutup kollarını açtı. Bir süre sonra da içini açıp astarını ortaya çıkardı.

"Buna ne istiyorsunuz?" diye sordu biri.

Semyon iki yüz Ruble diyecekti ama neden bilinmez, yüz Ruble dedi.

"Yirmi beş vereyim," dedi adam. Lukaşin ceketi geri çekti, adam da aldırmadan yürümeye devam etti.

"Elli desem," diye düşünüyordu, "kolayca satabilirim."

Ama onu bile diyemedi çünkü hiç soran çıkmadı. Biraz bekleyip sonra eve döndü. Kapıda Mirzoyev ile karşılaştı. Mirzoyev bir düğüne gidiyordu, üstünü değiştirmeye uğramıştı. Üzerinde kalın tüylü bir palto ve kalpak vardı. Kolonya kokusu yayıyordu. Kısa siyah bıyıkları çok güzel düzeltilmişti.

"Komşum, iyi günler!" diyerek Lukaşin'i selamladı. "Nasıl gidiyor? Henüz çalışmıyor musunuz?"

Lukaşin ona biraz sıkıntılarından bahsetti.

"Öyle mi oldu? Bir kişi çıktı, sadece yirmi beş mi verdi? Verin bakayım..."

Ceketi açtı.

"Doğrusu biraz eski. En az on beş sene giymiş olmalısınız. Rengi uçmuş. Tıpkı pantolonlarımızın arkası gibi... Yirmi beş demiştiniz değil mi?"

"On beş dese, vereceğim," diye geçirdi içinden Lukaşin. "Yine de çok sağlam," dedi kararsızlıkla.

"Bunu asla satamayacaktınız," dedi Mirzoyev, "Bakalım gelin..."

---

8 Ç.N: Stakhanovka, Sovyetler Birliği'nde takım tezgâhında çalışan (kadın) işçiler.

Düğüne geç kalmak istemediği için hızla yürüdü. Lukaşin de onu takip etti, pazara geldiler.

"Siz sadece susun, bir şey söylemeyin. Yanımda durun."

Mirzoyev ceketi rahat bir tarzda omzuna, tüylü paltosunun üzerine attı. Başlığını geri kaydırmıştı. Kalın derili pabucu parlıyordu. Lukaşin daha etrafa bakarken onun çevresini sarmışlardı.

"Kaça bu?" diye sordular Mirzoyev'e.

"İki yüz."

"Adam aklını kaçırmış," dedi Lukaşin içinden.

"Yüz Ruble'ye ne dersin?" diye sordu biri. Lukaşin Mirzoyev'i dürttü.

"Ben tüccar değilim," dedi Mirzoyev ağırbaşlılıkla. "Siz derinin kalitesini görmüyor musunuz?"

"Evet, kaliteli bir deri," diyerek doğruladı içlerinden biri de.

"Yüz az olmaz mı?" diye sordu Mirzoyev. "Nereden baksan iki yüz eder."

Lukaşin'e işkence gibi gelen bir duraklama oldu.

"Peki, iki yüz veriyorum," dedi arkalardan bir ses.

"Ama ben pazarlık yapıyordum!" dedi ilk alıcı, ağırbaşlı bir sesle. "Belki ben de iki yüz verecektim? Al parayı. İki yüz etmez ama bu bir prensip meselesi."

"Doğru prensipleri severim," dedi Mirzoyev, sevimli bir tarzda, dostça gülerek. Parayı aldı. Lukaşin'i kolundan tutup hızla pazardan uzaklaştı.

"Alın, işte! İki yüz Ruble'niz yoldaş Lukaşin. Yapmanız gereken buydu."

"Allah Allah! Bunu nasıl becerdiniz?

Mirzoyev hafifçe güldü.

"Soruyorsunuz madem, izah edeyim. Siz kendinizi tramvayın altına atacakmış gibi duruyordunuz. Üzerinizdeki bu eski askeri parkayla, bu postallarla olmaz. Bunları atın, size tavsiye ederim. Eminim sizde yenisi de vardır. Bunlarla sanki yoksulluktan son giysilerinizi de satarmış gibi bir havanız var. Ama benim yaptığım gibi tok satıcı görünümüne girerseniz." O arada şapkasını hafifçe düzeltti, sonra devam etti: "İnsanlar sizin gerçekten uygun fiyatı söylediğinizi düşünürler. İyi giyimli genç bir adamın yapamayacağı yoktur. İşte size bir sır!"

O günden sonra Mirzoyev Lukaşinlerin her türlü işleriyle yakından ilgilenmeye başladı. Bir kere Lukaşin'e yardım etti diye, artık onu kardeşi bildi. Onun yapısı böyleydi.

"Günümüzde en kazançlı iş bir araba sahibi olmaktır. Bir sürücü kursuna yazılın. Bir süre acemilik çekersiniz ama sonra sizi her kuruluş işe alır. Buyurun size bir diploma! Sürücülüğünü yapacağınız üst düzey yöneticilerden birini seçin, boğazına kadar işe boğulmuş olsun ama tercihan bekâr olmalı. O zaman arabayı tümüyle size bırakacak.

"Ama bu sorun da olabilir," dedi Lukaşin, Mirzoyev'i kırmamaya dikkat ederek.

"Hiçbir sorun yok. Devlete bir zarar vermiyorsunuz ya! Herhangi birinden para mı sızdırıyorum? Burada her iki taraf da bu işten memnun oluyor. Devletin şu anda her türlü ulaşım işine ihtiyacı var. Bizim avantajımız burada."

Lukaşin sigarasını içerken dinliyordu.

"İsterseniz ben size bir sürücü kursu bulayım," diye devam etti Mirzoyev, "birçok tanıdığım var."

"Yok," dedi Lukaşin, "ben fabrikada bir iş bakacağım."

Oradan yaşlı Vedenyev'e gidip Martyanov'un yanına çırak olarak girmek istediğini söyledi. Üç gün sonra Mariyka ile birlikte çalışıyorlardı.

Giriş kapısında numarasını söyledi, görevli ona geçiş kartını verip girebileceğini söyledi. Lukaşin kendini bir anda fabrikanın avlusunda buldu. Burada ayaklarla ezilmiş karlar gümüş rengi metal kırpıntıları ve kömür tozlarıyla kirlenmişti. Oradan geçmekte olan küçük lokomotif ılık buharını Lukaşin'in yüzüne doğru üfürdü.

Mariyka ilerideki iki tuğla binanın arasından görünen giriş kapısını göstererek, "oraya gideceksin," dedi ciddi bir tavırla ona. "Haydi, iyi şanslar!" Anaç bir gülümsemeden sonra yanından hızla uzaklaştı.

Lukaşin o yöne doğru yürürken yanından onlarca işçi geçti. Bazıları onun gibi askeri parka giymişlerdi.

Ürkütücü, sağır edici bir siren kükremesi sanki topraktan çıkıyormuş gibi yavaş yavaş havaya doğru kabardı. Bu, ikinci sirendi. On beş dakika sonra vardiyanın değişeceğini bildiriyordu.

Lukaşin kendi kendine "iyi şanslar!" derken, içinden biraz ürküyordu.

Ve sonra anladı ki tıpkı orduda olduğu gibi o da birçok insandan biriydi. Kendini tekrar bir asker gibi hissetti. İyi bir duyguydu bu. Hep böyle gitsin istedi. O düzenbaz Mirzoyev'in söyledikleri hep yalandı.

BÖLÜM DÖRT

Uzdeçkin ve Tolka

Nehir tarafından soğuk, ısırıcı bir rüzgâr üfürüyordu. Uzdeçkin fabrikaya doğru yola koyulmuştu. Kendini hasta, yorgun hissediyordu. Uykuluydu.

Şimdi eve dönmeyi ne kadar isterdi! Kendi eski komününe, ailesinin yanına dönse tüm yaraları şifa buluverecekti. Bu da olanaklı olmadığından, şifa bulamayacaktı işte...

Ve Nyura... Bu işe nasıl böyle aptalca karışmıştı? İki küçük çocuğu vardı. Kimse ona savaşa neden gitmemiştin diye sormayacaktı ki...

Düşünebiliyor musun, bir hemşire! Hitler için ne büyük bela! O olmadan da pekâlâ yapabilirdi hemşireler.

Çocuklarla çok zordu. Görenler anlamazdı ne kadar dertleri olduğunu. Olga Matveyevna, yani kayınvalidesi, savaştan önce ne güçlü bir kadındı... Tüm evin bakımını tek başına o üstlenmişti. Her işe karışır, kimseye de bir an olsun rahat huzur vermezdi. Ama kızı Nyura'nın ölüm haberini alınca, kiracı Anna İvanovna'nın dediğine göre şaşkın bir yüzle amaçsızca dolanıp bir o işi, bir bu işi yapmaya koyuldu. Ertesi gün Anna onu yatağına götürdü. Orada her gün sabahtan başlayıp gece geç saatlere kadar sürekli inleyerek yatıyordu artık kadın. Hafızasını kaybetmeye başladı. Yiyecek karnelerini kaybediyordu. Yemek yapmayı da unutuyordu.

Uzdeçkin yokken Nyura'nın erkek kardeşi Tolka okulunu bırakıp fabrikada işe başlamıştı. Ne var ki, oğlan kendi başına buyruk olmak istiyordu. Diğer gençler bağımsızlıklarını elde edince ciddi

olurlar ama Tolka -belki de bu iş ona göre değildi- hiç kimseye tabi olmak istemiyor, çalışmaya yanaşmıyordu. Annesi evden eşyaları çalıyor diye ondan şikâyet ediyordu. Fabrikadaki ustabaşı da bundan bir şey olmaz diyordu. Valya ve Olya, iki küçük kızın üstü başı dökülüyordu. Kreşteki öğretmenleri sürekli mektup yazıp uyarıyor, kızların neden hep yırtık çorapla, düğmesi kopmuş elbiselerle geldiklerini soruyordu. Uzdeçkin dönünce eline iğne iplik alıp kızların çoraplarını, düğmelerini dikiyordu. Neyse ki böyle işler elinden geliyordu. Askerde öğrenmişti.

Önceki gün Parti Komitesi toplantısı vardı, bugün de genel üye toplantısı olduğundan eve geç geldi. Kızlar hâlâ yatmamışlardı. Valya elini elektrik sobasında yakmıştı. O sırada evde ne Olga Matveyevna ne de Tolka varmış. Yandaki Anna İvanovna ve kızı Tanya da yoklarmış. Şimdi küçük kız oturmuş, diğer eliyle yanık elini tutuyor, birinin gelip pansuman yapmasını bekliyordu. İkisi de ağlıyorlardı. Valya acıdan, Olya ise üzüntüden... Uzdeçkin kızın elini sardı, yemeklerini yedirip yatırdı. Sonra bulaşıkları yıkayıp ortalığı topladı, ertesi gün için çorba pişirdi. Ev işlerini yaparken Olga Matveyevna'ya kızıyordu. Herhalde ayine gitmişti. Yaşlı budala, sanki Nyura onun dualarına muhtaçtı! Çocuklara baksaydı ya! Gelsin, iyi bir yaygara koparacaktı. Ama kadın gözyaşları içinde, inleyerek eve dönünce, ona acıdı, sadece asık suratla, "Bitti mi dua? Çay içer misiniz?" diye sordu. Sonra gidip çaydanlığın altını yaktı.

Herkesin işine burnunu sokan Mirzoyev ona, "En iyi çözüm, evlenmelisiniz," demişti. Uzdeçkin bu tavsiyeyi işitince suratına yumruk yemiş gibi olmuştu.

Gece uyuyamadı. Gözünü karanlığa dikip gecenin sesini dinledi. Arasıra caddeden tramvaylar geçiyordu. Bir fare çıktı, dolabın altında yiyecek bir şey aradı. Uzdeçkin o yöne doğru "Hişş!" diye seslenince kayboldu. Anna İvanovna ve Tanya eve çok geç döndüler. Tiyatrodan dönüyorlardı herhalde. Eve sessizce girdiler. Şu aylak Tolka ise hâlâ gelmemişti. Bir yerlerde haylazlık yapıyordu herhalde. Uzdeçkin kilisede rahibin buhurdanlığı sallayarak duaya gelmiş olan insanların önünde yürüdüğünü, Tanrı'nın kulu

Anna[9] için dualar okuduklarını gözlerinin önüne getirdi. Kalktı, merhum eşinin resmini çıkardı.

Nyura sıradan bir kadındı. Dalgalı saçları ve küçük, ucu kalkık bir burnu vardı. Annesiyle sürekli çekişir, kızlar yaramazlık yaptığında onlara birer şaplak atardı. Hediye almayı çok severdi.

Profsoyuz yönetimi üçüncü kattaydı. Buraya altı merdivende toplam doksan basamakla çıkılıyordu.

O bildiği rahatsızlık daha ikinci kat merdivenin ortasında başladı. Kalp vuruşları bir hızlanıp bir yavaşlıyordu. Bir süre durup sanki dinliyor, sonra yine çarpmaya başlıyordu. Uzdeçkin daha fazla hava almak istiyordu. Ağzını da açıp daha derin bir nefes aldı. Bacaklarında bir dermansızlık hissetti. Dizleri atıyordu. Eskiden beri kalbine hiç dikkat etmezdi. Kalbi onun içindeydi, hep onunla birlikteydi, onun bir parçasıydı ama şimdi sanki onunla ayrı bir hayat yaşıyorlardı. Sabahları araları iyiydi ama daha sonra kalbi onun hızlı yürümesine engel oluyordu. Her merdivenin başında biraz dinlenmesini istiyordu. Uzdeçkin gündüzleri daha iyi olsa da geceleri gücünün tükendiğini, sinirlerinin gerildiğini hissediyordu.

Büroda yerler yeni silinmiş, temizlik kokuyordu. Sigara tablalarında hiç izmarit yoktu. Uzdeçkin paltosunu çıkarmadan telefona gitti, makine atölyesini aradı. Tolka dün işe gelmemişti. Geceyi de başka yerde geçirmişti. Belki doğrudan atölyeye gelmiş olabilirdi.

"Vedenyeva'yı bağlayın," dedi. Mariyka telefonda Uzdeçkin'e asabi bir tarzda Tolka'nın iki gündür ortada olmadığını, yönetimin buna bir şey yapması gerektiğini ya da kendisinin bu bela yeri bırakıp montaj atölyesine gideceğini söyledi. Uzdeçkin cevap olarak ona Tolka'nın eve de gelmediğini söyledi.

"O zaman polisi arayın, ben onun bakıcısı değilim ki!" diyerek ahizeyi çarparak kapattı Mariyka. Uzdeçkin polisi arayıp gençlerin karıştığı bir kaza filan var mı diye sordu. Bir olayın olduğunu, fişekle oynayan iki çocuktan birinin elinde fişek patladığını ve çocuğun yaralandığını söylediler. "Kaç yaşındaydı?", Dokuz... Yok, o değildi.

Uzdeçkin içinden daha ulvi şeyler düşünmeye başladı. Cephede

9 Ç.N: Nyura, aslında Anna olan isminin özel halidir.

yaşanan büyük olayları, yaklaşan zaferi düşünmek istedi. Ofise gelirken yoldaki coşkulu insanlardan düşmanın Budapeşte'de kırıldığını öğrendi. Macaristan'da savaş bitmişti. Hitler Avrupa'daki son müttefikini de kaybetmişti. Yakında Berlin'e girilecekti. Haydi!

Üzerine iki sıra halinde mavi ve kırmızı bayraklar iğnelenmiş haritanın yanına gidip, bakmak istedi. Mavi bayraklarla gösterilen hat 1 Ocak 1945'teki durumu gösteriyordu. Şimdi Tolka ile meşgul olmaktansa, Kızıl Ordu'nun Avrupa'da ne kadar ilerlemiş olduğunu düşünmeyi arzu ediyordu.

Atölyelerdeki küçük toplantılar öğle saatlerinde yapılacaktı. Şöyle etkili, hararetli bir konuşma yapabilseydi keşke. Ama hazırlanacak zamanı olmamıştı. Tanrı bilir neden uykusu kaçmıştı gece. Düğme dikmiş, çorba pişirmişti. Kahretsin! Hazırlık yapılmamış bir konuşma daima kuru ve resmi oluyordu. Notlarına bakmadan konuştuğu zamanlarda fikirlerini açıklayacak doğru kelimeleri bulmak zor olabiliyordu.

Temizlikçi kadın Domna o sırada içeri girdi.

"Tolka'yı mı arıyorsunuz?" diye sordu. Domna herkesi tanırdı, herkesten haberi olurdu. "Bir yerlerde hovardalık yapıyordur herhalde! Benim size sormak istediğim, Feodor İvanoviç, şu bostanlar hakkında yeni bir şey duymadınız mı? Bize Ozernaya'da toprak verileceği söylentisi vardı, şimdi kimseden bir ses çıkmıyor. Şu sıralar verilse, aramızda dağıtılana kadar nisan gelecek, tam çapalama zamanı..."

"Bostanınızı alacaksınız," diye doğruladı Uzdeçkin.

"Melanya verilmeyeceğini söylüyor ama ona inanmıyorum. Olmaz öyle şey. Şahsen benim, Feodor İvaniç, toprağa çok ihtiyacım var. Mutlaka almalıyım."

"Alacaksınız, merak etmeyin," dedi Uzdeçkin, sonra kadını başından savmak için dosyalarına dönüp meşgulmüş gibi yaptı. Kalbi gürültüyle, acıyla gümbürdüyordu.

Bu bostan işini yöneticiye her gün söyleyecekti.

Fabrikaya her yıl kasabadan bir iki saatlik bir yol mesafesinde toprak verilirdi. O yıl arazi onlara Ozernaya taraflarından ayrılmıştı ki, bu biraz uzaktı. Bir de orada toprağın verimsiz olduğunu söylüyorlardı. Fakat ORC daha önce Listopad'ın talimatıyla

kimyasal gübre satın almıştı. Bu iş halledilmişti. Oradaki MTS[10] işletmesi şubat ayında toprağı sürmeye söz vermişti. Fabrika araç ve traktörlerin elden geçirilmesi için oraya eleman gönderecekti.

Ancak bir gün aniden, yönetici tarafından sendikaya bu sene verilecek toprakların çok büyük bölümünü fabrikanın kendisinin kullanacağı, kişilere bostan için çok küçük bir bölüm ayrılacağı bildirildi.

"Parseller fark gözetmeden dağıtılmamalı. Yalnızca kalabalık ailelere verilmeli," diyordu Listopad. Görülmemiş bir şeydi bu. Çalışanlar kendilerini bildim bileli sebze bahçeleri için topraktan hep pay alırlardı. Herkes kış için biraz patates üretmek isterdi. Her pazar özel bir tren kaldırılır, bu tren kasabadan işçileri aileleriyle birlikte toplardı. Genç, yaşlı insanlar ellerinde yabalar, tırmıklar, yiyecek sepetleri... Torbalara doldurulmuş patates tohumları, çimlendirilmiş filizlerle peronu doldururlar. Her torbanın sahibi mürekkeple veya boyayla torbanın üzerinde belirlenmiş olur. Böyle bir geleneği bir anda kolayca kaldırıvermek kolay değildi.

Uzdeçkin kalktı, Ryabukhin'i görmeye gitti.

Ryabukhin düşünceli bir halle başını kaşıyarak, "En iyisi senin Listopad ile bir uzlaşma yolu bulman olacak. Böylece itibarını da korursun," dedi.

"Onunla bu konuda görüşmeyi reddediyorum," diye kızgınlıkla bağırdı Uzdeçkin. "Israr etme, böyle bir şeyi asla yapmayacağım!"

"Saçmalama Feodor İvaniç. Bir Sovyet işletmesinde nasıl olur da Profsoyuz yöneticisi fabrikanın yönetimiyle görüşmeyi reddeder? Listopad kim senin için? Bir işveren mi, bir kapitalist mi?"

"Tamam. Bırak vaaz vermeyi, ara onu."

Ryabukhin omuzlarını silkip Listopad'ı aradı, ondan toprak dağıtımı işi ile ilgili olarak üçünün katılacağı bir toplantı yapmalarını rica etti.

---

[10] Ç.N: MTS, Kamyon- Traktör İşletmesi, Rusçası МТС машинно-тракторная станция, 1928 yılında kurulmuş Sovyet kuruluşu. Tüm ülke çapında Kolhozlarda kullanılan araç ve traktörlerin sahibi durumunda olan ve bunların bakımlarını yapan kuruluştur. Görev ve faaliyetleri giderek büyümüştür. 1958 yılında araç sahipliği statüsü kaldırılıp, 'Selkhozteknika' adıyla sadece servis ve bakım işlerini üstlenmek üzere yeniden düzenlendi. Sovyetler Birliği'nin dağılışına kadar varlığını sürdürmüştür.

Uzdeçkin yöneticinin odasına girdiğinde Ryabukhin oradaydı. "Beni ekarte ettiler," diye düşündü. "Sanırım meseleyi çözmüşlerdir."

"Marya Vedenyeva'ya bir nişan daha verilmesi gerekiyor," diyordu Listopad, "bilinçli bir işçi ve gençlerle de ilgileniyor. Bu önemli bir başarı bence... Sen ne dersin?"

"Kuşkusuz, başarıdır" diye destekledi Ryabukhin.

"Kadın kahraman ha? Kaç yaşında o? Yirmi üç mü?"

"Yok, daha fazla... Yirmi altı, belki yirmi sekiz," dedi Ryabukhin. "Onlara nasıl bağırdı, görseydin bir. Ben onunla bir konuşayım bakalım."

"Bağırır, bağırır. Mizacı öyle onun. Bağırıyorsa işine candan bağlı demektir bu. Sen onun yerinde olsan bağırmaz mısın? Bir de arkanı döner dönmez kaybolsalar! Ah! Feodor İvaniç, nasılsınız, buyurun!" dedi Listopad sanki onu yeni fark etmiş gibi. "Lütfen oturun."

Uzdeçkin oturdu, elindeki kalın dosyanın kurdelesini çözdü. "Tüm malzemeler burada," dedi. "İşçilerin ve büro çalışanlarının dilekçeleri... Atölyelerin raporları ve genel rapor."

"Bir yığın kâğıt yani..." dedi Listopad. "Tüm çalışanlardan dilekçe aldınız mı?"

"Evet."

"Olamaz! Atölyeler Komitesi sizi yanıltmış. Orada yirmi bin dilekçe olamaz ki..."

Uzdeçkin'in yüzü soldu, yanakları morlaştı.

"Yani demek istiyorum ki, parsel talep edenlerin tümünün dilekçeleri burada."

"Peki, genel dilekçeye bakalım," diyerek bir göz attı, kaşlarını kaldırarak inceledi. Sonra Ryabukhin'e uzatarak, "sen bunu gördün mü?" dedi. "Sekiz yüz hektar! Sekiz yüz hektar, kişilere bahçe için dağıtılacak arazi. Çıldırmışlar mı?"

"Bu sadece minimum taleptir. Savaştan önce bundan daha fazlasını talep etmiş ve almıştık."

Listopad dilekçeyi ileri doğru sürdü.

"Dürüstçe söyleyeyim Feodor İvaniç, anlamanız için ne demem gerek pek bilemiyorum. Biz geçimsiz eşler gibi sürekli çekişiyoruz sizinle. Basit bir gerçeği anlamak istemiyorsanız, ben nasıl

anlatayım? Bir işçi tatil gününde dinlenmelidir. Sizse, ellerine bir kürek vereceksiniz, kim bilir nereye, onları patates ekmek için göndereceksiniz! Bu arada kaç çift pabuç paralayacaklar siz biliyor musunuz? Ben köylü kökenli biriyim. Bu gibi şeylere alışığım. Dikenlerin üstünde çıplak ayakla yürürüm ben! Ama şehir çocukları bunu yapamaz. Geçen yıl sizin patates tarlanızı görmeye geldim. Aman tanrım! Bir de ne göreyim; Küçük küçük tarlalar, üzerinde insanlar karınca sürüsü gibi çalışıyorlar. Sızlanan bir kadın vardı, görecektiniz. Komşusunun tarlasına gözünü dikmiş, oranın daha iyi olduğunu, daha büyük patatesler yetiştireceklerinden tasalanır gibiydi. Sonra o sayısız çuvallar... Aynı kadın çuvallarındaki patatesleri elleyecekler diye telaşlanıyordu. Bir alay ahmaklık, ilkellik... Bir ırgatlık ki günümüzün ruhuna hiç yakışmaz. İhtiyaçtan sarılmışız buna, iyi bir şeymiş gibi! Hiç başka bir yol olmasa, anlıyorum. Ama işte size yolu gösteriyorum. Bu patatesin işçilere kış boyu yetmeyeceğini anlamıyor musunuz? Bahçesi onları en fazla aralık, ocak ayına kadar besler, sonra bize koşarlar! ORS'ye! İstediğini veremeyince de bize küfrederler. Haklı da olurlar. Ne yapmak lazım, ben size söylüyorum. Ben işçilere patates, zerzevat temini sorumluluğunu omuzlarıma alıyorum. Ama bunun için bana toprak lazım. Bunu Ozernaya'da sizin paylarınızdan alacağım. Bin hektar. Size de iki yüz hektar bırakacağım, onunla ne yaparsanız yapın."

"İki yüz hektar... Bu, okyanusta bir damla," diyerek protesto etti Uzdeçkin. "Bunu hiç kimse kabul etmez. Şikâyetler, memnuniyetsizlikler olur. Söyleyeyim, sıkıntı yaratır."

"Şikâyetlerden mi korkuyorsunuz? Durumu gayet iyi anlatamaz mısınız insanlara? Yapamazsanız, bir toplantı düzenleyin, ben anlatayım. Bunların hepsi kendi iyilikleri için."

"Anlamalısın," diye araya girdi Ryabukhin, "işçilerin çoğu için bu iş, onlara verdiklerinden başka bir de bahçecilik hobisine döndü. İşçi yaz günü ailesini alıp kıra çıkacak, temiz hava, orman, kazacak, dikecek, ot ayıklayacak ama yine de bu iş onlara bir zindelik verecek."

"Bırak bu entelektüel işleri Ryabukhin! Aklınıza neler geliyor? Sor bakalım işçilere nasıl zindeleşecekler, tatil günü geceye kadar çalışıp sonra eve ayaklarının üstünde duramayacakları durumda

dönünce. O halde ertesi sabah da gelip tezgâhın başına geçecek. Ama adam ille kazacağım, bunu seviyorum diyorsa, tamam, itiraz etmiyorum. Kendini mutlu edebilir. Bunu bizim çiftliğimizde yapabilir. Bunun için para da vereceğim ona."

"Böyle bir çiftliğe götürmek için işçiyi nereden bulacağınızı sanıyorsunuz?" diye sordu Uzdeçkin.

"Bir şeyler yapacağım. Alman esirlere ekimi ve hasadı yaptıracağız."

"Size vermezler esirleri."

"Vermezlerse bakacağım. Pullukları, patates dikim makinelerini getirteceğim. Tamamen mekanik çalışırız. Bir yolunu bulacağım. Bırak, bu benim baş ağrım olsun. Bakın, bıktım bu dırdırdan. İki yüz hektar arazi alacaksınız. Ailesi kalabalık olan işçiler arasında dağıtın, yardım edeni çok olsun."

Ayağa kalktı. Ama Uzdeçkin oturmaya devam ediyordu. "İki yüz hektar," diye homurdandı. "Bu imkânsız. Benimle eğleniyorsunuz. Size hatırlatırım, parti ve hükümet şahıslara sebze yetiştirmek için toprak verilmesi konusunda talimat vermişlerdi."

"Eminim parti ve hükümet işçilere çiftliğimizden patates verirsek bizi affeder," dedi aldırmaz bir tavırla Listopad. Uzdeçkin bu aldırmaz tavır karşısında kızgınlıkla başını salladı, "bunlar hep boş vaatler," diye bağırdı. "Tüm isteğin iyi bir gösteriş yapmak, gücünü göstermek... Olan bu! Ama sonunda işçiler patatessiz kalacaklar!"

Dosyasını kavradı, ofisten dışarı çıktı aceleyle. Kapıyı öyle bir çarpmıştı ki, kapının yanında duran Anna İvanovna'yı sıçrattı. O da yüzünde şaşkın bir ifadeyle takip etti.

"Duydun mu?" dedi Listopad, Ryabukhin'e dönerek.

"Sesinin tonuyla onu kışkırttın," dedi Ryabukhin, "öyle yapmasaydın. Sinirli bir adam zaten..."

"Kafadan çatlak. Bir daha getirme bunu odama. Bir gün beni ısırır bu."

O sabah Tolka evden çıkınca arkadaşı Seryojka'yı görmeye gitmişti. Beraber köye gidip Seryojka'nın teyzesini ziyaret etmeyi kararlaştırmışlardı. Seryojka, Tolka'dan bir yaş küçüktü ama Tolka onun tahsiline, akıllılığına saygı duyardı. Seryojka'nın beş yaşında

bir kardeşi vardı; Jenka. Babaları askerdi. Anne Krujilikha'da çalışıyordu. Seryojka ise kendi başına buyruktu. Yedinci sınıf öğrencisiydi ama canı istediği zaman giderdi okula. En çok okumayla, bir de arkadaşlarıyla vakit geçirirdi. Tolka, Seryojka'nın annesi işe gidene kadar merdivenin altında bekledi. Sonra yukarı, daireye çıktı. Evin altı üstüne gelmişti. İlgileri farklı iki erkek çocuğun bir arada yapabileceği kadar... Seryojka ve Jenka bekliyorlardı. Üç çocuk tırabzandan kayarak aşağı indiler. Tramvay durağına doğru sessizce yola koyuldular. Seryojka Jenka'nın elini tutuyordu.

Kalabalık bir tramvay geldi.

"Sen arka tampona tutun, ben Jenka ile ön basamaklara çıkarım," dedi Seryojka Tolka'ya. Tolka tramvay durağının yakınındaki pazarda tayınından biraz domuz yağı ile iki kutu balık konservesi satmıştı. Konserve balık sevmezdi zaten. Onların yerine zencefilli çörek ve füme sosis, iki paket sigara, bir de Jenka için beyaz ekmek aldı. Sonra banliyö trenine yerleştiler.

Seyahat çok ilgi çekici geçiyordu. Tren önce bir nehir kenarından hızla geçti. Nehir yer yer donmuş, kütük gibi şişmişti. Ürkütücüydü. Tolka pencereden seyrediyordu. Kuzey kutbunun buzları da böyledir herhalde, diye düşündü. Bomboş haldeki Nehir İstasyonunun yanındaki direkte rengi soluk bir bayrak, soğuk rüzgârda dalgalanıyordu. Yazın yolcu vapurları buraya yanaşır, istasyon insanlarla dolar. Ama şimdi bomboştu. Beton bir duvar birden pencereyi kapadı. Vagonun içi giderek loşlaştı, sonra içerisi tamamen karanlık oldu. Tren tünele girmişti. Jenka korkmuş gibiydi. Kısa bir çığlık atıp ağlamaya başladı ama bir anda bundan vazgeçti. Tünelden çıkmışlardı. Donmaktan şişmiş, buz yarıklarıyla kaplı gri beyaz nehir tekrar ortaya çıktı. Bu bir tünel değildi ki... Bir tünelcik! Tekerleklerin tıkırtısı arttı. Dev çelik kirişleriyle bir köprü hızla aktı geçti yanlarından. Köprüden nehrin ta uzaklara doğru uzanıp gittiğini, orada gri beyaz ufukla birleştiğini görebiliyorlardı. Oralardan her an kar gelebilirdi. Tolka ve Seryojka nasıl bol para kazanabilecekleri üzerine hararetli bir sohbete başlamışlardı. Seryojka bu konuda epey doluydu. Uçak tasarımcıları, film aktörleri şampiyon sporcular, akademisyenler ne kazanırlar, iyi biliyordu. Ama bu bilgilerin Tolka'ya yararı yoktu. Bunlar için yıllarca eğitim görmek gerekecekti. Tolka ise çok tembeldi. Altı yıldan sonra

okula zor gider olmuştu.

"Mesela bir boks şampiyonu neden cebir geometri bilsin, hiç anlayamam," dedi Tolka.

"Ben de anlamam," diye cevap verdi Seryojka omzunu silkerek, "öyle kalmış işte!"

O arada Jenka koltuğunda oturmuş, açılmış gözleriyle pencereden dışarıyı, upuzun, yeşil çam ağaçlarını seyrediyordu.

"Bir geyik!" diye bağırdı biri. "Bakın, bir geyik!"

Orman birden bitti, büyük bir açıklık ortaya çıktı. Açıklığın ortasında canlı bir geyik duruyordu! "Nerede? Nerede? Nerede?" diye bağırdı Jenka merakla. Daha önce geyik görmemişti. "Bak, orada!" diye seslendiler Tolka ve Seyojka, koltuklarından fırladılar. Geyik hareketsiz duruyordu. Trene şaşkınlıkla bakıyordu. Sonra boynuzlu başını yavaşça çevirip arkasından bakmaya devam etti.

"Genç bir geyik," dedi tıknaz, kırmızı yüzlü, yaşlı bir adam, "onun için korkmadı. Ormanın dışına yürümüş gelmiş. Korku nedir, bilmiyor."

Uzun süre tüm vagon geyik üzerine konuştu. Tolka ve Seryojka da diyorlardı ki insan avcı olsa mesela, iyi yaşamak için çok paraya da ihtiyacı olmaz. Ormanları dolaşır, birçok hayvan görür.

Yosun tutmuş, kalın ağaç güdükleriyle kaplı küçük bir istasyonda trenden indiler. Oradan Seryojka'nın teyzesinin yaşadığı köy açık olarak görülüyordu. Kalın ağaçlarla saçaklanmış dik bir bayıra yaslanmıştı köy. Gerçekten dik yamaçtı. Ya kızak izlerinin üzerinden dolanarak çıkmak gerekirdi, ya da dar, buzlu patikalardan kestirmeden. Tabii çocuklar patikaya yöneldiler. Jenka'yı da ellerinden tutup sürüklediler. Çocuk kaygan diye feryat etti ama tepeye ulaştıklarında paltosunu çıkarıp buzun üstüne oturdu, neşeyle aşağı kaymaya başladı. Tolka da ona bakarak üstünü çıkardı. Seryojka "Aptallar!" diye seslendi yukarıdan. Sonra buza oturup ayaklarını uzattı, öylece kaydı. Yüzünde çok ciddi bir ifade vardı.

Birkaç kez kaydıktan sonra Seryojka'nın teyzesine gittiler. Tomruktan yapılmış kulübe büyük tomruk kirişlerin üzerine oturmuştu. Uzun bir avlusu olan bu ev ahşap çitle çevriliydi. Ön taraftan yol geçiyordu. Teyze misafir çocukları kapıda karşıladı.

"Nerede kaldınız?" dedi, "trenin düdüğü öttüğünde beklemiştim, daha yeni geliyorlar şunlara bak. Kapıyı kilitleyip çıkabilirdim.

Soğuktan titreyecektiniz akşama kadar!" Onları yanına alıp eve doğru yürüdü. "Kabuklarınızla girmeyin, girişte çıkarın."

Tolka anlamadan Seryojka'ya bakıyordu.

"Paltolarımızı söylüyor," diye açıkladı Seryojka. "O öyle der."

Eve loş bir avludan geçilerek giriliyordu. Ama hol, oturma odası gibi aydınlıktı. İçeride kocaman bir kuzine neredeyse tüm alanı kaplamıştı. Teyze şalını attı, kuzineye yöneldi. Uzun saplı metal maşayla içinden büyüklü küçüklü tencereleri alarak masaya koydu.

"Selam teyze," diyerek holden geldi Jenka. Teyze bu sözlere aldırmadı. Çocuklara lapa ve sıcak süt koydu. Sonra aceleyle koştu, kısa, telaşlı adımlarla botlarını yere vura vura uzaklaştı. Jenka pencereden bakakaldı, onun sokakta koşmasını izledi.

"Ne oldu?" diye sordu Tolka.

"Bir şey yok," diye cevapladı Seryojka, "işe geç kalmaktan korkuyor. Grup şefi o."

Duvarda bir aynanın çevresine sıralanmış subay fotoğrafları vardı. Birçok subay. Madalyalı, madalyasız. Kimi bıyıklı, sakallı... "Teyzemin oğulları onlar," dedi Seryojka.

"Kocası var mı?"

"İşte şu! Sakallı olan."

Tolka ve Seryojka Jenka'yı evde bekçi bırakıp bir yürüyüşe çıktılar. Sokaklar bomboştu.

"Kimseler yok ortada, herkes ekim makinelerini tamir ediyor," diye izah etti Seryojka. O buraya köye çok sık gelirdi. Onun için her şeyi bilirdi. "Erkekler hep askerde, işleri kadınlar, yaşlı adamlar, bizim gibi çocuklar görüyorlar. Aynı Krujilikha'daki gibi."

Ahşap evler hep birbirine benziyordu. Hepsinin pencereleri yüksekti, dışarıdan tırmanılamasın diye.

"İşte baba şurada oturuyor," diye parmağıyla evlerden birini işaret etti.

"Ne babası, papazı mı diyorsun?"

"O sıradan bir papaz değildir. Madalyası var. Bir tankçı birliğine para topladı. Kiliseye gidenlerden, Ortodoks köylülerden..."

Bir an durup, pencereden içerisi görünüyor mu diye baktılar. Beyaz perdelerden başka bir şey görünmüyordu.

"Papazlar nereden gelirler? Papaz olmak için ne yapıyorlar?" diye

sordu Tolka. Ama bunun cevabını Seryojka bile bilmiyordu. Konu üzerinde bir süre fikir yürüttüler ama sonra konuşmayı bırakıp kızak izleriyle açılmış yoldan ormana girdiler.

"Uyanın bakalım uykucular! Yeteri kadar uyudunuz," diye seslenerek uyandırdı onları teyze sabah. "Bakın dışarıda ne güzel bir gün var!" Tolka ayağa fırladı, gözlerini kırpıştırıyordu. Güneş gözlerinde parlıyordu. Güneş vurmuş, parıldayan kuzineden, bir de üzerinde yattıkları postlardan sıcak dayanılmaz olmuştu.

"Öff'" dedi Seryojka yatağından süzülürken, "terliyorum. Jenka nerede?" diye sordu uykulu uykulu çevresine bakarak.

"Mutfak bahçesinde oynuyor. Dışarı çık bir bak, nasıl kış ilkbaharla buluşuyor!"

Tolka dışarı çıktı. Kalın kar tabakasıyla kaplı sebze tarhları üzerine güneş vurmuş, toprak yavaşça eriyen kar suyuyla yıkanıyordu. Gökyüzü berrak maviydi. Çite konmuş bir serçe arada sekip, önce sağa, sonra sola dönüyor, kuyruğunu şımarıkça kaldırıp indiriyordu. Kahverengi gözlerini neşeli bir merakla Tolka'ya dikmiş, sanki "Ne oluyor? Nedir bu kokan?" diye soruyordu. Ama daha ilkbahara çok vardı.

"Tolka!" dedi Jenka, "buradan hiç ayrılmayalım. Sonsuza kadar burada yaşayalım."

"Bunu teyzene söyle," diye cevapladı Tolka, o anda içinde kırlarda yaşama isteği canlanmıştı. "Ona söyle, buranın sahibi ben değilim."

Jenka mutfağa koştu, teyzesine; "Tolka bana dedi ki, biz burada kalacakmışız!"

"İstersen kalabilirsin," dedi teyze. "Yarın sabah bölge merkezine gitmem gerekiyor. Sizi yalnız bırakacağım. Siz herhalde hiç ata binmemişsinizdir. Ama öğrenirsiniz."

Tolka'nın düşünceleri fabrikaya döndü. Biliyordu, şimdi onun hakkında konuşuyorlardı. Herhalde onu arıyorlardır. Bölüm şefi küfrediyordur. Feodor küfrediyordur. Annesi de inliyor, beddua ediyordur. Ama o ata binmeyi öyle istiyordu ki... Seryojka ile beraber çamların arasında özgürlük... Nahoş düşünceleri aklından uzaklaştırdı. Tut ki, hastalanmıştı. Ya da kolunu kırmıştı. Onsuz yapacaklardı o zaman...

Çocuklar köyde bir hafta geçirdiler. Sonra Krujilikha'ya doğru yola koyuldular. Üçünün de yanakları pembeleşmişti. Yanlarında süt şişeleri, yiyecek paketleri vardı, Seryoja'nın annesine götürüyorlardı.

Tren Krujilikha'ya yaklaşırken Tolka'nın morali iyice bozuldu. Günün kalan kısmını Seryojka'da geçirdi, sonra istemeye istemeye eve döndü. Anahtarıyla kapıyı açtı. Annesi ve kızlar uyuyorlardı. Feodor evde değildi. Olabildiği kadar çabuk yatağa girdi. Biraz sonra Uzdeçkin döndü. Tolka gözlerini hemen kapadı, derin nefes alıp vermeye başladı.

Uzdeçkin lambayı açınca Tolka'yı gördü. "Sahtekâr," dedi alçak sesle, kızları uyandırmadan. Yüzü koyulaşmış, yanak adaleleri seğiriyordu. "Sahtekâr, onun kardeşi olmasan seni şu an çırılçıplak kapının önüne koyardım."

Sessizce kapının pervazına yaslanıp durdu. Tolka o anda aniden yatakta doğruldu, bağırdı; "Biliyorum zaten, yaparsın. Tek yapabildiğin bu zaten..."

Uzdeçkin ona baktı, gömleğinin yakasını çekiştirdi. Yüzü hâlâ koyulaşmış duruyordu.

"Bir de bağırırsın sen," diye söylendi Tolka. Üste çıkmaya çalışıyordu ama kendisinin hatalı olduğunu, Uzdeçkin'in haklı olduğunu biliyordu. "Sence herkes kötüdür de bir sen iyisindir. Kendi sıkıntıların var, bunları hep bize yansıtıyorsun." Bağrışmalar Valya'yı uyandırdı, kız yüksek sesle ağlamaya başladı.

"Şimdi senin derdin nedir?" dedi Uzdeçkin asık suratla. "Git, uyu. Duydun mu? Git, uyu."

Onu yatırdı, battaniyeyi üzerine sardı.

"Ne oluyor? Kim bağırıyor?" diye seslendi Olga Matveyevna. Kalktı, korkuyla onlara baktı. "Aman tanrım, bu evde geceleri de rahat yok!"

Tolka yattığı yerde duvara döndü ve ağladı. Gözyaşlarına boğulmuştu. Bu yedi gün boyunca ne yapmış, kimse ilgilenmedi. O da atlara binmeyi nasıl öğrendiğini anlatacak kimse bulamadı.

BÖLÜM BEŞ

Fabrikanın Çocukları

Listopad'ın, bir yöneticinin iş saatlerinde nerede olması gerektiği üzerine Zotov ile daha önce bir tartışması olmuştu. Zotov en uygun yerin ofisi olduğunu savunuyordu.

"Anlamalısın ki, senle ben tıpkı cephedeki generaller gibiyiz. Cephede ordunun başında... Atölye şefleri, baş mühendis, baş tekniker, baş makinist, metalürji mühendisi, bir de enerji bölümünün başı, bunlar da kurmay subaylar. Bunların her birine ben bakmaya mecbur muyum? Yani... Bir atölye şefi işini en az senin, benim kadar bilir. Gelip her an yanında durmamızı istemez. Bunu ona güvenmediğimizin işareti sayar. Bazen montajda ya da ürün testinde duruma bir bakarım ama kural olarak ben odamda bulunurum. Her zaman oradayımdır beni arayanlar için. Ama seni arıyoruz, arıyoruz, hep aynı cevabı alıyoruz, atölyedesin. Birinin sana acilen ihtiyacı olsa ne olacak? Bunu alışkanlık edinmişsin ta fabrikanın kuruluşundan beri. "Yönetici nerede?" sorusuna standart cevap; "Alanda..."

Ama Listopad ne zaman odasında kalmaya mecbur olsa, bunalıma girerdi. Masasında huzursuz otururdu. En fazla bir, bir buçuk saat durabilir, sonra hemen atölyelere atardı kendini. Odasına döner dönmez telefonlar çalmaya başlar, odada kendisini bekleyenleri, danışacak bir işi olanları bulur. Elbette ki biraz da ofiste zaman harcamalı...

Bugün de her günkü gibiydi. Anna İvanovna arayıp, fabrikadaki Komsomol temsilcisi Konevski'nin üç kez telefon etmiş olduğunu

bildirmesiyle odasına ucu ucuna döndü. Daha önce Konevski dört veya beş kez onunla görüşmek istemiş ama her seferinde önemli bir şey olmuş, Konevski onu bulamamıştı. Listopad Anna İvanovna'ya Konevski'yi hemen aramasını söyledi.

Konevski çabucak geldi. Tecrübesiz bir gençti. Seyrek, siyah bıyıklı, sıcak kahverengi gözlü, yüzünde ancak çok iyi bir gençte olabilecek bir canlılık, çekicilik, bir sıra dışılık vardı. Kadife ceketinin fermuarı açıktı, bir kızınkine benzeyen boynu ortaya çıkmıştı. Kendine hâkim olmaya, heyecanına engel olmaya çalışıyordu ama yanaklarının kızarmasını engelleyememişti.

Listopad onu üstün bir tavırla inceledi. Bu kadife ceketleri ORS'den Listopad kendisi getirtmişti. Fabrikadaki tüm gençlerin böyle modern, şık görünmelerini istemişti. Konevski on beş yaşında genç bir tesviyeci hakkında konuşmaya gelmişti. Delikanlı bir hafta boyunca ortadan kaybolmuştu, cezalandırılması gerekiyordu. Gelmişti çünkü Tolka için üzülüyordu. Emindi ki, çocukça bir sorumsuzluktu yaptığı. Bir hafta boyunca işten kaçmıştı. Çocuğa yardım edeceklerse biraz göz yummalıydı. Konevski'nin içinden bir ses böyle olması gerektiğini söylüyordu. Bir de şu vardı, çocuk Uzdeçkin'in yakınıydı. Konevski bunu yöneticiye söyleyip, söylememe konusunda karar veremiyordu. Çünkü bu sefer yönetici kendisinin Tolka'yı bu akrabalık yüzünden savunduğunu düşünebilirdi. Uzdeçkin delikanlı için kendi nüfuzunu kullanmaya hiç niyetli olmamıştı. Böyle konularda o çok hassastı. Konevski Uzdeçkin'e düşüncesizlikle, "siz bir yöneticiyle görüşseniz iyi olmaz mı?" diye sorunca Uzdeçkin çok kızmıştı. Tolka, Konevski ile konuşurken Uzdeçkin'le akrabalığını kabul etmemişti (bunun en önemli sebebi Konevski'ye göre Uzdeçkin'in hassasiyetini biliyor olmasıydı.) "Benim akrabam değildir," demişti Tolka. "Onun akrabam olduğunu kabul etmiyorum. Sadece kız kardeşimin eşiydi. Benim bir şeyim olmuyor!"

Konevski, olayı Listopad'a tamamen açıklayana kadar Tolka ile Uzdeçkin'in yakınlığından ona bahsetmedi. Listopad Konevski'yi sessizce, saygı duyarak dinledi. Delikanlı sinirliydi. Gençlik işte! Biraz daha sinirlensin bakalım. Kızarmasını seyretmek eğlenceliydi.

"Siz ne öneriyorsunuz?" diye Listopad sordu. "Kuralların

yanından dolaşmamız için siz tam olarak ne yapmayı düşünüyorsunuz?" Konevski'nin önce biraz rengi uçtu ama hemen arkasından kan yüzüne çıktı. Listopad bunun ona fevkalade yakıştığını düşündü.

"Aklıma gelen, sizin eski tarihle bir haftalık izin kâğıdı vermeniz."

"Böyle bir şey yapamam." Listopad kelimeleri kasten vurgulayarak söyledi. "Bu, atölye şeflerinin işi..."

"Atölye şefi de böyle bir sorumluluğu yüklenemeyecek."

"Benim üstleneceğimi mi sandınız?"

Mavimsi göz aklarıyla, kahverengi gözleri parlayarak Listopad'a baktı.

"Evet, öyle düşünmüştüm."

"Demek benim hakkımda böyle düşündünüz. Halkın yasalarını atlayacak biri olarak gördünüz beni. Peki, bana söyleyin," bir sigara aldı Listopad, uzun süre yakmadan bekledi. "Bu konuyu diğer açıdan gördünüz mü? Parti görüşü açısından? Komsomol, devlet... Sonra konunun üstünü örtersek, bunun diğer genç insanlara nasıl emsal olacağını düşündünüz mü?"

Konevski ayağa kalkıtı, "Aleksandr İgnatyeviç, ben konuyu insani açıdan ele aldım. Sanırım, parti ve Komsomol da böyle görecektir. Ve bu şekilde görmeleri bizim devletimizin ruhuna, Anayasa'mızın ruhuna her şeyden daha uygun düşecektir." Bu küçük nutkunu öfke içinde vermişti ama bitirince utanmaya başladı.

"Bu delikanlının ismi nedir?" diye sordu Listopad.

Konevski ismi yazdı; makine atölyesinden Anatoli Rıjov.

"Şimdi bir şey demeyeceğim. Akşam bana telefon edin."

Anna İvanovna on beş dakikalık görüşme süresince hafifçe aralık kalmış olan kapının yanında duruyordu. Konevski'ye dışarıya kadar hiç konuşmadan eşlik ederken ona şefkatle baktı.

Yaşa ve yapman gereken her şeyi yaptığını hayal et, diye düşündü Anna İvanovna. Komşularını rahatsız etmemek için dikkat edersin. Her zaman nazik olmaya çalışırsın, koridorda yürürken ayaklarının ucuna basarsın. Ama belki de arada bir odalarına kapıya vurmadan girmen, hayatlarına karışman gerekir. Neredeyse dört yıl olacak bu daireye taşınalı. O zaman Tolka daha on ikisinde değildi ama onlar Tolka'ya bir yetişkin olarak bakıyorlardı. Olya ve Valya

ise çocuklardı. Annesi tüm kuyruklara girmesi için Tolka'yı gönderiyordu. Yakacak odun onun göreviydi. Annesi dışarı çıktığında da kızlarla kalıyordu. O zaman demek ki annesi gayet iyiydi, kuyruğa da kendisi girebilirdi. Tanya'nın bana Tolka'nın ev ödevlerini yapmaya hiç vakit bulamadığını söylediğini hatırlıyorum. İkinci yıl yine sınıfta kalınca Tolka artık her şeyden bıktığını, on dört yaşına girdiğinde çalışmaya başlayacağını söylemişti. En iyi yiyecekler hep Olya ile Valya'ya giderdi. O zamanlar annesi onun evden bir şeyler aşırdığını düşünmeye başlamıştı. Ben de işe giderken odamın kapısını kilitlemeye başlamıştım, benden bir şeyler aşıracağından korkmuştum. Fabrikada ona iş verdiler. Hatırlıyorum eve tepeden tırnağa kirli döner, pis ellerini mutfakta yıkardı. Ona çok üzülürdüm, börek verirdim. Börek! Durumuna karışmalıydım, evde düzenli bir yaşamı olup eğitimine devam etmesi için ısrar etmeliydim. Aile o kadar da kötü durumda değildi. Belki de biraz parasal yardım yapabilirdim. Ama bunu istemedim. Sadece Tanya'yı ve kendimi düşünüyordum. Ah! Ne katı kalpli, kötü egoistleriz biz!

Şimdi o yargılanacak ama tüm kabahat evdekilerindir. Aleksandr İgnatyeviç iyi adamdır. O yardım edebilirdi. Ama o da Uzdeçkin'in akrabasına yardım etmeyi ister miydi böyle araları açıkken? Saşa Konevski ona bir şey söylememişti ama Aleksandr İgnatyeviç öğrenmiştir! Saşa Anayasa hakkında ne güzel konuşmuştu! O iyi çocuk, bakar bakmaz iyi bir aileden olduğu anlaşılıyor.

Uzdeçkin yöneticiyle çekişmemesi gerektiğini bilir. Geçen gün ne ayıp etti kapıyı öyle çarparak! Ama o da çok mutsuzdu. Belli ki eşini çok sevmişti. Değişik koşullarda çalışmaya alışmış. Onun rahatsızlığını gayet iyi anlayabiliyorum. Gururu Listopad ile çalışmayı zorlaştırıyor. Evdeki hayatları da çok tatsız... Güldüklerini hiç duymadım.

Şu savaş ne kötü şeylere neden oluyor! İnsanların birbirine yardım etmeleri ne büyük bir şey! İnsanların birbirlerini düşünmeleri... Hele böyle bir zamanda... Ama bunlar çoktan unuttuğumuz şeyler.

Listopad planlama bölümünden fabrikada çalışan on sekiz yaşından küçük işçilerin listesini gösteren, bunları yaşlarına göre

tasnif eden, ne kadarının okula devam ettiklerini, hangilerinin ebeveynleri olduğunu ve bunun gibi konuları açıklayan bir rapor istedi. Sonra makine atölyesine gitti. Konevski'nin bahsettiği delikanlı ile görüşmek istedi.

Savaş yıllarında fabrikaya pek çok genç insan gelmişti. Bazıları bu sıkıntılı zamanlarda ülkelerine hizmet etmeye hevesliydiler. Bazıları da ihtiyaçtan gelmişlerdi. Babaları savaştaydı ve ailelerine bakmak zorundaydılar.

Çoğu mükemmel işçi olmuşlardı. Bunların isminden fabrika gazetesinde bahsediliyordu. Listopad onları görünce tanırdı. Bunlardan biri, özel atölyede montaj hattında çalışan Lida Yeromina'ydı. Herkes onu Lida olarak tanırdı. Fabrikaya on altı yaşındayken gelmişti. Kıvırcık bukleleri, keskin dizleri ve beyaz pabuçlarıyla bu küçük kız tam annesinin yavrusuydu.

Lida daima iyi şartlar altında, hep beyaz pabuçlar giyerek, yemeklerden sonra tatlılar yiyerek büyümüştü. Küçük kız kardeşiyle birlikte çocuk matinesine giderlerdi. Orada herkes onlara hayranlıkla bakardı. "Ne güzel kızlar! Ne güzel görünüyorlar!" diye konuşurlardı.

Babası orduya alınınca, annesi postanede bir iş bulmak için başvurmuştu. O zaman Lida aileye destek verme sırasının kendisinde olduğunu düşünmüştü.

"Sen evde kal anne," dedi, "ben senden daha çok kazanırım."

Okulu bıraktığına üzülmüştü ama savaştan sonra da okulu bitirebileceği geldi aklına.

İşe başladığı ilk gün birkaç kez iş değiştirmek zorunda kaldı. Önce paketleme malzemeleri hazırlaması istendi. Sonra ürünleri kutulara yerleştirme işi verildi. Ardından da şefi ona, "o tarafa git, sekiz numarayı vidalayacaksın," dedi.

Bunlara kızmadı, üzülmedi. Biliyordu ki, onu deniyorlar. Şimdi tüm dikkatini savaş bitene kadar her gün uğraşacağı bu ilginç şeylere toplamıştı. Kolayca çalışıyordu. Becerikli, hünerli parmakları vardı. Okula giderken sınıfta hiç kimse onun kadar güzel kurdele bağlayamazdı. Ürünleri paketliyor ve markalıyordu. Parçaları vidalıyor, montaj hattında aşağıdan yukarı, işlemin her adımını, ikinci kategoriden dördüncü kategoriye kadar her işi yapıyordu.

Paydos saatlerinde ustabaşı işçilere gerekli asgari teknik bilgileri

veriyordu. Lida bu eğitimlere düzenli olarak katıldı ve testlerden başarıyla çıktı.

İlk işlem: Gövdeyi kapsüle yerleştirmekti. Lida montaj hattının başında oturmuştu. Kapsüller dikiş yüksüğü büyüklüğünde minik sürahilere benziyordu. Gövdenin çıkıntısı kapsülün memesine geçiyordu. Kapsülün diğer ucu teneke folyo ile kaplanıyordu. Tam yılbaşı ağacı süsleri gibiydi.

Kapsül sandıkları Lida'nın önüne geliyordu. Her birinde beş yüz kapsül vardı. Sandıklar gayet iyi paket edilmişlerdi. Çevresindeki şeritler zamklanmış ve mühürlenmişti. Sandığı açınca en üstte sertifika bulunurdu. Lida sandıkları kendi yöntemine göre açıyordu. Parmaklarının zarif, hünerli hareketleriyle mührü çıkarıyor, üstündeki sertifikayı kaldırıp, yana bırakıyordu. Sonra kapsülleri konveyöre yerleştiriyordu. Kapsüllere yerleştirme kotası önceleri on bir saatte on bir bin adetti. Sonra giderek yirmi iki bine çıktı. Lida elli beş bin kapsül yerleştirmişti. Bir kez de iyice hızlı çalışmayı deneyip altmış üç bine çıkmayı becermişti. Ama bu onu bitirmişti. Uzun süre elleri titredi. Onun için korktu ve bunu bir daha denememeye karar verdi. Rekor kırma arzusunu bırakmıştı ama iki buçuk kat kotadan vazgeçmemişti! Bu işi başlatan akıllı kadınlar vardı. Bunlar bir ay içinde üç kat kota yapmaya başlamışlardı. Ama daha sonra tam kotaya ya da yüzde yirmi fazlasına kadar düştüler.

Lida konveyörün yanına başını bir başörtüsüyle tamamen örtmüş olarak oturuyordu. Bir saç telinin düşüp işin hassasiyetini bozmaması için. Üstü başı tamamen temiz olmalıydı. En küçük bir yabancı madde olmamalıydı. Tanrı korusun üzerinde küçük bir pens ya da iğne de bulunmamalıydı. Korkulu bir şey olabilirdi. Bir kadın dikkatsizlik yüzünden kaza geçirdi ve bir parmağı koptu, yüzü yandı. O, güzelliğini kaybetmektense ölmeyi yeğlerdi. Onun için çok dikkatliydi. Metal kapsüller önünden geçiyordu. Onları sol eliyle çeviriyor, sağ eliyle memeyi oyuğa geçiriyordu. Teknik gözetim bölümünden iki denetmen gelip onun yanına oturmuşlardı. Boş bir fişek kalıp kalmadığını kontrol ediyorlardı. Lida öyle hızlı çalışıyordu ki, onlar zor takip edebiliyorlardı.

Başta, Lida'nın yanında kapsül dolduran bir kadın daha vardı. Kadının iş başında uyuklama alışkanlığı vardı. Uyuklayınca

kapsülleri kaçırıyordu.

"Alın bunu," dedi Lida grup şefine, "başka yerde uyuklasın."

Acımasızdı ve insanların hatasını asla affetmezdi. Gençliğin tutkusuyla hiç anlamıyordu, bir insan nasıl böyle konveyör başında uyuklayacak kadar düşkünleşirdi. "Güzel rüyalar görüyor musunuz yurttaş? Gidin eve yatın, ben sizsiz idare ederim."

Bazen o da yorgunluktan bitap düşerdi. Ama diğerleri gibi şarkı söylemezdi. Bu onu işten alıkoyardı. Canlı kalmak için bir tartışma açmayı tercih ederdi. Genellikle kontrol bölümünün denetçilerinin aynı kapsülleri iki kez kontrol etmelerinden yakınırdı. Demek ki az işleri vardı. Öyleyse birinin işi görüp, diğerinin başka bir şeye bakması gerekirdi ona göre.

Bir keresinde kapsül sandığı vaktinde gelmeyince tam on iki dakika beklemek zorunda kalmıştı. O zaman bu aylakları tuttuğu için, bu rezaleti önlemek için hiçbir şey yapmayan idareye yüksek sesle söylenmeye başlamıştı. O zaman sendika temsilcisi, Parti temsilcisi, Komsomol temsilcisi, Kadın kolları temsilcisi koşup gelerek ne olup bittiğini öğrendiler. Yoldaş Gruşevoy da ofisinden dışarı fırlamıştı. İnsanların gelip onu yatıştırmaları, Gruşevoy'un telefona koşup sorumluyu azarlaması, durumu yöneticiye bildirmesi güzeldi.

Vardiyadan sonra Lida ellerini yıkar, başörtüsünü çıkarır, uzun saçının sarı lülelerini serbest bırakırdı. Atölyeden çıkarken oranın en haşarı, en dişli kızı olmaktan çıkıp sevimli, annesinin uslu kızı olurdu. Çok az olan izin günlerinde dışarı çıkar, genç subay çocuklarla veya deniz harp okulu öğrencileriyle arkadaşlık ederdi. Onlar Lida'ya sanki camdan yapılmış gibi ihtimam gösterirlerdi. Sanki bu kız ince, duygulu sözler, duygulu davranışlar için yaratılmıştı. Diğer tüm kızlar onun yanında kaba kalırlardı. Hayranları olan bu çocuklardan hiçbirinin aklına onun atölyede tiz sesle bağıran, gerekirse, emin olun, karşısındakinin yüzüne bir tokat indirebilecek biri olabileceği gelmezdi.

1944'te ona Liyakat Nişanı verildi. Kurdeleyi yakasına taktığı zaman insanlar bundan çok etkilenmişlerdi. Oğlanlarda da çarpıcı bir etki yaratmıştı.

Lida evde babasının yerini almıştı. Annesi evi derleyip toparlamaya, akşam kızı eve döndüğünde önüne sıcak yemek koymaya

son derece dikkat ediyordu. Sevgili Lidacığının ütülenecek bir elbisesi veya yamanacak bir çorabı olurdu. Sevgili kızı ile ilgili gazete haberi ve fotoğraflarını keser, babasına gönderirdi.

Listopad, Kostya Berejkov'u bir gün muhasebe müdürü kendisine telefon edip, işçilerden birine maaşından başka, on dokuz bin ruble ödenmesinin talep edildiğini söylediği zaman tanıdı. Bu görülmüş bir şey değildi! Onun için Listopad'dan talimat almak istiyordu. Çünkü atölye şefi ve parti temsilcisi işçinin bu parayı almasında ısrar ediyorlardı. Muhasebeci ne yapacağını şaşırmıştı.

"Kim bu işçi?"

"İşte bu da bir sorun," dedi muhasebeci, "bizim kıdemlilerimizden biri olsa neyse. Bu on yedi yaşında bir çocuk. Ne üretim tecrübesi var, bilmem." Muhasebecinin en çok bu durum dikkatini çekmişti anlaşılan.

Listopad konuyla ilgilendi, Ryabukhin'i aradı. Ryabukhin ona Kostya'nın bir sondaj tezgâhının metal kondüktörünü yaptığı için bu parayı almaya hak kazandığını anlattı. Bu, bir buçuk ay önce fabrikanın çok acil bir sipariş aldığı zamandı. İş gecikeceğe benziyordu çünkü bu *Sip* tezgâhı bekleneni veremiyordu. Kostya bu kondüktörü düzgün çalıştırmayı başarmıştı. Evet, çocuk fabrikaya sadece iki yıl önce gelmişti. Ama şaşırtıcı yetenekte bir çocuktu. İleride iyi bir mühendis olacaktı.

Listopad parayı çocuğa hemen ödemeleri talimatını verdikten sonra atölyeye onu şahsen görmeye gitmişti. İri yarı, sıradan bir gençti. İyi bir yüzü, kocaman elleri vardı. Anlaşılan büyüdüğü için tulumunun kolları kısa geliyordu. Listopad çocukla sohbet etmiş, onun bir gençlik kampında kaldığını öğrenmişti. Annesi dört küçük çocukla uzaktaki bir kasabada oturuyormuş. Babası cephede ölmüş. Buraya meslek okulundan gelmiş.

"Eğitimine devam ediyor musun?"

"Ben Nonna Sergeyevna ile çalışıyorum."

"Kimle?"

"Yoldaş Yelnikova. Tasarımcılarımızdan biri. Birkaç kişiyiz, bize ders veriyor."

Sonradan Listopad'a, Nonna Sergeyevna'nın meslek okulunda okumuşlardan seçtiği bir grup çocuğa evinde ders verdiğini

söylediler. Saşa Konevski bu gruba genel teknik bilgi de verilir ve zaman zaman sınavlar yapılırsa, bu durumun fabrikanın diğer gençlerine de örnek olacağını düşünüyordu. Dersler kulüpte yapılabilir, böylece isteyen herkes katılabilirdi. Ryabukhin bunda Konevski'ye katılmadı. Çocukları kulüpten uzak tutmak gerekirdi çünkü orası soğuktu ama Nonna Sergeyevna'nın evi sıcaktı. Çocuklar; "O bize çay da yapıyor," dediler, "hem mühendislik üzerine çok faydalı kitapları var. Raftan alıp okuyabiliyoruz."

"Siz hiç derslerin kulüpte yapılmasından, çocuklara sınav yapılmasından Nonna Sergeyevna'ya bahsettiniz mi?" diye sordu Ryabukhin Konevski'ye. "Alıngan bir kadındır. Bir anda gücenip her şeyi bırakabilir. Bu da bu güzel işin sonu olur. Onun bize gelmesini beklesek..."

Listopad, Kosti'ye primini verdirmişti ama bir süre sonra onu aradığında işten ayrılmış olduğunu söylediler. On dokuz bin rubleyi annesine göndermiş, kendisi de teknik meslek lisesine kaydolmuş.

Listopad kızmıştı. Böyle değerli bir işçinin gitmesine neden göz yumulmuştu? Bir şeyler mırıldanan Gruşevoy ürkekçe elini kaldırdı, Nonna Sergeyevna'nın Kosti'ye okula dönmesi için çok ısrar etmiş olduğunu söyledi. Nonna Sergeyevna kendi kafasına göre hareket etmişti bu konuda. Ona haddini bildirmeliydi ama Listopad bir kadına karşı kırıcı olmak istemedi.

Lida Yeromina gibi, Kostya Berejkov gibi değerli çocuklarla çok ilgileniyordu. Bir de akıllı bir teknisyen çocuk vardı, Çekaldin... Onları tanımıştı, biliyordu ama fabrikada daha başka birkaç bin genç insan çalışıyordu. Eskiden deneyimli, disiplinli işçilerle çalışmaya alışmış olan yaşlı ustalar bazen onlara karşı sabırlarını kaybediyorlardı. Ama yine de gençler ne denirse dinliyorlar, ne gerekirse yapıyorlardı. Ama bunun yanı sıra, Lida ve Kosti'den başka bir de Anatoli Rıjov vardı ki, izinsiz bütün bir hafta işe gelmemişti. Şimdi mahkemeye çıkacaktı.

Kısa boylu, tıknaz bir delikanlı sondaj makinesine doğru eğilmişti. O da atölyedeki diğer gençlerinkine benzer bir tulum giymişti. Ama Rıjov yüzündeki ifadeyle diğerlerinden ayırt edilebiliyordu. Ezik bir ifadeydi bu. Listopad onu bu bakışından anladı. Çocuk kendisine doğru yaklaşan yöneticiye bir an baktı, sonra

işine devam etti.

"Rıjov?"

"Evet," dedi Tolka.

"Bütün bir hafta aylaklık eden genç sen misin?"

"Evet," derken Tolka içinden geçirdi, "bu insanlar beni hasta ediyorlar! Tamam, bir kabahat ettik, cezasını da çekeceğim. Ama ne diye buraya gelip böyle aylak gibi sözler ediyor?"

Suratını asarak önüne baktı, kıskaca yeni bir parça taktı. Listopad makineyi durdurup sordu;

"Kaç yaşındasın?"

"On altı."

Ama henüz on altı olmamıştı. Yaşını sayarken doğduğu yılı da sayıyordu. Oysa ilk doğum gününden saymaya başlamalıydı. 1929'da doğmuştu, demek ki 1945'te on altı yaşında olacaktı.

"Nereye gittiydin?"

"Köye."

"Köye mi? Ne yaptın orada? Çalışmaya mı gittin?"

Cevap yok.

"Ailen köyde mi yaşıyor?"

"Yok. Ailem Krujilikha'dadır."

"Ailen geniş mi?"

"Hayır, sadece annemle ben varız."

"Kardeşlerin yok mu?"

"Hayır," dedi Tolka. Annesinin tek çocuğu olduğu fikri ilk kez aklına gelmişti. Feodor, Olya ve Valya'yı hep annesiyle beraber düşünmüştü. Annesi en az kendisine önem verir diye düşünürdü.

"Sen bize, buraya kendi isteğinle gelmişsin," diye devam etti Listopad. "Sanırım savaş zamanı kurallarını biliyorsundur. Oyun oynamadığımızı anlamış olmalısın. Her bir sinirimizi sıkmışız, bir dava ki, yüz binlerce Sovyet vatandaşı hayatlarını verdiler. Ama sen bir kaçaksın."

Sert konuşuyordu ama yine de hem Tolka'ya hem diğer delikanlılara sempati duyuyordu. Onların o parlak bakışlarını daha önce fark etmemişti. Şimdi o bakışlar onun üstüne dikilmişti.

"Sizler nerede oturuyorsunuz çocuklar?" diye sordu. Çocuklar çekinmişlerdi. Hiçbiri öne çıkıp ilk cevap veren olmak istemiyordu.

"Ben..." diyerek öne çıktı Alyoşa Malıgin, "ailemle beraber

oturuyorum."

"Peki, sen?"

"Ben gençlik kampında kalıyorum," dedi Vasya Surikov. Kız yüzlü, iyi bir çocuktu. "Ben, o, o... Orada hep beraber yaşıyoruz."

Savaş zamanı yapılmış, iki katlı prefabrik evlerdi. On iki evlik bir kamp. Evsiz işçiler için yapılmıştı.

"Nasıl, beğeniyor musun evi? İyi mi?"

Çocukların bakışmalarından anladı ki, o evler iyi olmaktan çok uzaktaydılar.

"Önemli değil..." dedi Vasya Surikov, zorluğa aldırmayan, olgun biri gibi kalenderce, "fena değil."

Listopad onlara baktı, içi heyecanla dolmuştu. Hayrandı bu çocuklara.

Tolka'nın şapkasını tutup çocuğun burnuna kadar indirdi.

"Bekleyin çocuklar! Biraz daha bekleyin. Şu savaş bir bitsin, hepinizi tatil kamplarına göndereceğim. Ne isterseniz olacak. Söz veriyorum."

O arada Mariyka geldi. Kızgındı.

"Bu çocuk, yönetici yoldaş, görev bilincine sahip değil," dedi başını sallayarak. "Bir de Profsoyuz başkanının yakını olacak. Sen Feodor İvanoviç'i tüm Krujilikha'ya karşı mahcup ettin!" dedi Tolka'ya.

"Profsoyuz başkanı ile ne ilgisi var? Listopad söyleneni anlamamıştı. "Kim yakını?"

"Kim olacak, bu! Bu genç adam... Bilmiyor muydunuz? O Feodor İvanoviç'in eşinin kardeşi. Beraber oturuyorlar."

Listopad bir an düşündü, "peki," dedi sonunda, "tamam Rıjkov, işine bak, ne olacak bakalım."

Yanlarından ayrılırken "Harika çocuklar bunlar," diye düşünüyordu içinden, "harika..." Yavaş yavaş yürüyerek ustabaşı Korolkov'un masasına gitti, oradan Mirzoyev'i aradı. Sonra gençlik kampına doğru yola koyuldu.

Mirzoyev arabayı kullanırken her zamankinin aksine ciddi, asık suratlıydı. Güzel kaşları hafifçe çatılmıştı.

"Neden üzgün görünüyorsun böyle?" diye sordu Listopad.

"Bugün yaslıyım," diyerek son derece üzgün, durgun bir ifadeyle cevap verdi Mirzoyev. "Tam üç yıl önce bugün en yakın yoldaşım,

o güne kadarki en iyi komutanımı kaybetmiştim. Bizim tabur komutanıydı. Nasıl bir insandı, size anlatamam! Yüz yıl geçse yine unutamam."

Savaş zamanı herkesin içine bir mezar kazılır. Klaşa yaşasaydı, oğlu olacaktı. Belki de oğulları... Işıl ışıl gözleri, erkek ruhları olacaktı onların, ne kayıplar verdik, mezarlarının üzeri ot kaplayana kadar, acıları hafifleyene kadar kaç yıl geçecek!

Listopad gençlik kampından içi bir fırtına bulutundan daha kararmış olarak geri dönünce, hemen Uzdeçkin'i aradı.

"Feodor İvanoviç? Lütfen bana geliniz. Hemen."

Gençlik kampında gördüklerinden dolayı sadece Uzdeçkin suçlu değildi. Ryabukhin ve Konevski de bu kabahate ortaktılar. Hatta Listopad en çok kendini suçluyordu. Ne var ki Listopad bu adamdan hiç haz etmiyordu ve bütün öfkesini ona boşalttı. Onu odasında ayakta karşıladı. Mağrur, mesafeli duruyordu. Uzdeçkin'e öfkelenmişti. Görüşme boyunca ayakta kaldı. Uzdeçkin onun karşısında oturmak mecburiyetinde kalmıştı. Yöneticinin heybetli duruşu karşısında pısırıkça, omuzları düşmüş halde oturuyordu.

"Feodor İvanoviç, geçen gün benden istediğiniz altmış bin ruble size neden lazım olmuştu? Ne amaçla?"

"Altmış bin rubleyi Kültür Merkezi'nin onarımı için istedik."

"Anlıyorum, Kültür Merkezi'nin onarımı... Ne onardınız?"

"Isıtma sistemi çalışmıyor. Bazı pencerelerin camlarının takılması, binanın tümüyle boyanması gerekiyor. Kültür Merkezi'nin müdürü oditoryuma mermer desenli boya yapılmasını istemişti."

"Bence mükemmel bir fikir... Bunlar için altmış bin ruble istediniz demek."

"Öyle ama sizin bizim taleplerimize hiç istekli cevap vermeyeceğinizi biliyoruz," diye iğneledi Uzdeçkin. "Biz de kendi olanağımızı yaratacağız."

"Nereden bulacaksınız bunu?"

"Gençler bunun için bir pazar günü çalışacaklar."

"Hımm, lütfen söyleyin bana Feodor İvanoviç, neden benden gençlik kampının onarımı için para istemediniz? Öyle mermer boyası filan değil. Basitçe, insanca yaşamı sağlamak için!"

"Demek kafasındaki buymuş," diye içinden geçirdi Uzdeçkin, "şimdi faturayı bana kesecek!"

"Biz orayla da ilgileniyoruz," dedi. "Orası için bir inceleme heyeti oluşturduk, birkaç gün sonra konuyu görüşeceğiz."

"Görüşeceksiniz demek!" diye gürledi Listopad. "Batsın sizin görüşmeniz! Neyi görüşeceksiniz? Ne yaptı heyetiniz? Çatıyı ne renk boyayacaksınız, onu mu düşünüyorlar? Her yer rutubet içinde orada. Çocukların hayatı cehenneme dönmüş! Her taraf çöp, kir... Yöneticisi uykulu bir yüzle oralarda dolaşıyor. Herhalde bütün gün uyuyordur. Çocukların yıkandıkları lavaboları, muslukları gördünüz mü? Giderleri tıkanmış, kenarından her yere pis su taşmış. Yıkanmadan önce birikmiş pis suyu kovayla boşaltıyorlar. Böyle bir yer yaşanabilir bir yer midir? Bu işlere siz bakacaksınız yoldaş sendika yöneticisi! Sizden bekleneni yapacaksınız. Siz herkesin içinde bağırıp göğsünüzü paralıyorsunuz, size görevinizi yaptırmıyormuşum. Bırakın fabrikadaki her şeye karışmayı, gerçekten kendi görevlerinize bakın. En ufak detaylara kadar ben bakmazsam, harekete geçmiyorsunuz. Bu lanet olası banyolara kim bakacak? Kimin işi bu sizin mi, benim mi? Soruyorum, sizin mi, benim mi?"

"Biz yaşam şartlarını düzeltmeye sürekli gayret ediyoruz," dedi Uzdeçkin, son derece çekingen bir sesle. "Sadece gençlik kampı değil, tesisteki tüm evlerde onarım gerekiyor. Erkekleri cephede olan üç ailenin oturdukları daireleri onardık ve acil durumda olan yirmi daire var böyle. Sendika komitesi her işi birden yapamaz ki."

"Yapamazsa çekilin, yapacaklara bırakın!"

Uzdeçkin, Listopad'a bakmıyordu ama yüzünden nefret okunuyordu. Ama aniden huzursuz, gerçek bir yüz ifadesi onu ele geçirdi. Demek yönetici onun istifasını istiyordu. Ama bu olamaz! Onu bu göreve yönetici getirmemişti ki... Sendika üyelerince seçilmişti. Gizli ve doğrudan seçim sistemiyle... Yönetici bunu görmezden gelemezdi.

"Sosyal sorunlardan fabrika yönetimi sorumlu değildir," dedi Uzdeçkin sakince. "Bize yüzlerce başvuru yapılıyor ve biz bunları sıraya koyuyoruz. Biz Kültür Merkezi'nin onarılmasını kararlaştırdık ve sorunların çözümünde erkekleri cephede olan ailelere öncelik veriyoruz. Çünkü bunlar doğrudan fabrikanın bakım yükümlülüğü altındalar."

Listopad öfkeyle titredi.

"Bakın, siz benimle bu şekilde konuşamazsınız. Fabrikada hiç kimseye doğrudan veya dolaylı bir bakım yükümlülüğü yoktur. Çocuklarımız var; kimisi okuyor, kimisi çalışıyor. Ama hepsi fabrikanın çocuklarıdırlar. Hepsi eşittir. Hepsine bakacaksınız! Bunu size sendikanın bir üyesi olarak, sizi seçenlerden biri olarak söylüyorum ve bana cevap veremezsiniz! Anladınız mı? Bir kişi size nasıl bağımlı olabilir..." diyerek görüşmeyi sonlandırdı, "siz kendi ailenizde bir çocuğa bakamazsanız, onu anlamazsanız, başkaları sizden ne beklesin!"

Sizden nefret eden biriyle çalışmak çok zordur. Uzdeçkin'de bu nefret Listopad'ın eşi tabutunda yatarken başlamıştı. Uzdeçkin alçakça bir düşünceden kendini sakınmıştı ki, bu aklından geçen şimdi Listopad'ın da eşinin kaybıyla kendisiyle aynı acıyı yaşayacağı, bu ölümün hayatta her şeyin adil olduğunu gösterdiği düşüncesiydi. Bu düşünce ona dehşet verdi. Hemen aklından uzaklaştırmaya, unutmaya çalıştı.

Fakat bu nahoş kibir –ki bunu Listopad fark etmemişti- onu her geçen gün etkisi altına aldı. Vücudu buna karşı koymak istemiyordu. Direnci kalmamıştı. Listopad'ın odasından çıkarken hepsi gelip yerleşmişti üstüne, tüm sinirleri gerilmişti.

"Gidin gençlik kampına!" diye Listopad talimat verdi sosyal refah bölümüne. "Evleri gözden geçirin, bir onarım planı çıkarın. Onarım derken büyük delikleri kapatmak değil. Siz kendi evinizi nasıl onarırsanız, öyle olacak!"

BÖLÜM ALTI

Not Defterleri

Klavdiya'nın yaşamı kısa sürmüştü ama çok dolu geçmişti. Okulunu savaştan hemen önce bitirmişti. Mezuniyette ona beyaz bir elbise dikilmişti. Saçlarını kıvırtmış, ilk kez manikür yaptırmıştı. Okulda balo vardı. Sert matematik öğretmeni onu vals yapmaya kaldırmış, dans ederlerken resmi bir havada sohbet etmişlerdi. Klavdiya artık yetişkin biri olduğunu anlıyordu ama öğretmenine karşı çekingenliğini üzerinden atamamıştı. Ebeveynleri de baloya gelmişler, en iyi kıyafetlerini bugüne özel olarak giymişlerdi. Annesinin üzerinde, yakası dantel şeritli hoş bir elbise vardı. Sandalyesinde gururla oturuyordu.

Okuldan sonra ne yapacak, bu konuda hiçbir fikri yoktu Klavdiya'nın. "Bir kadın için en iyisi evlenip çoluk çocuğa karışmaktır," demişti annesi. Ama Klavdiya daha buna hazır değildi. Evlenmeyi düşünmüyordu. Babasıysa, "eğitimine daha devam etsin, altın çocukluk çağını biraz daha yaşasın!" demişti. Klavdiya tekrar okula gitmeyi de istemiyordu.

Öncelikle şöyle doya doya bir uyumak istiyordu sınavların ardından. Sonra kızlı erkekli Terioki'ye[11] gideceklerdi. Sınavlar sırasında kararlaştırmışlardı, 22 Haziran'da sabah erkenden yola çıkacaklardı.

---

11 Ç.N: Terioki, Leningrad'ta bir tatil beldesi. 1948'de adı Zelenogorsk olarak değişmiştir.

Soğuk bir sabahtı. Trende donmuşlardı ama öğlen olunca bu kez sıcak basmıştı. Ormanda yiyecek sepetlerini açmışlar, yanlarına ne aldılarsa, hepsini yemişlerdi. Sonra ormanda dolaşmışlardı. Klavdiya bu anıları daima gülümseyerek hatırlardı. Hayat bir eğlenceydi, zaman harika geçiyordu. Dünyadaki hiçbir şeyi düşünmüyorlardı. İyice yorulunca istasyona dönmüşler, o arada müthiş acıkmışlardı. Ama yanlarında kalan para sadece birer dondurma almalarına yetecek kadardı. Dondurma satan kadının ağladığını fark edince hepsi susmuşlardı.

"Nedir sorun?" diye sormuştu Klavdiya; "Neden ağlıyorsunuz?"

Kadın gözyaşlarını silip kızgın kızgın, "üç ruble, elli kopek," demişti. Başka bir şey söylememişti.

Her biri bir külah alıp üzerine dondurma koyduktan sonra trende yemeye başlamışlar, bir yandan da döndüklerinde tramvay parası yetecek mi, onu düşünmeye koyulmuşlardı. Trende o pazar günü sayfiyeden Leningrad'a dönen, yüzleri korkulu, kederli yolculardan bir sözcük duymuşlardı; savaş...

Klavdiya'nın çocukluğu o gün bitmişti.

Çatıya kum torbaları taşımış, orada geceleri nöbetçi kalmaya başlamıştı. Luga nehrinin oraya siper kazmaya da gidiyordu. Kimyasal ve zehirli gazdan korunma ve ilkyardım dersleri aldı. Elleri nasırlaşmış, sertleşmişti. Sürekli acıkıyordu. Ama bu açlık hissi giderek yok oldu. Koşmayı, yüksek sesle konuşmayı unuttu, hareketlerine bir yavaşlık geldi. Bir şey için eğilse başı dönüyor, kulaklarında çınlamalar oluyordu. Ama bu zayıflıklarını iyi saklamayı beceriyordu. Ayakta kalamayan başkaları olduğu düşüncesiyle harekete geçiyordu. Komsomol üyeleri evlerin çevrelerinde aç kalmış insanlara yardım için dolaşıyorlardı. Klavdiya daima üst katlara çıkıyordu. Buralarda pencereler tahta ile kaplanmış olurdu. Oradan aşağı inen birkaç insan nadiren görünürdü. Tırmanışlar Klavdiya'ya sonsuz gibi gelirdi ama ne olursa olsun, hep çatıya kadar çıkardı. Buralarda acayip kapılar görür, kapıyı çaldığında içeriden hiç ses duymazdı.

Babası bir aydan fazladır eve gelmemişti. Fabrikada uyuyordu. Bir gün postacı erkek kardeşinin öldüğü haberini getirdi. Klavdiya bunu söylemek için babasına gitti. Babası dinledikten sonra, "Sen şimdi annenin yanına git, ben yarın geleceğim," dedi. Bir

gün sonra onu ve daha bazı bitkin işçileri hastaneye yatırmaya karar verdiler. Babası hastaneye giderken arabanın sürücüsünü durdurup arabadan çıkmış, eve doğru yürümeye başlamıştı. En son Ligovka'da kar yığınlarının arasında yürürken görüldü. O günden sonra ondan bir daha haber alınamadı. Ocak ayı sonunda annesi öldü. Kadın Suvorovski Caddesi'ndeki fırına ekmek almaya gidiyordu. Zayaçev Caddesi'nin köşesinde dinlenmek için oturmuştu. Orada bir anda sessizce ebedi uykusuna daldı. Onu eve getirdiler. Komşular kadının katılaşmış bedenine güzel bir elbise giydirdiler. Bu, yakası dantelli, hoş elbiseydi. Sonra mezarlığa götürüldü. Klavdiya küçük bir kızakla gidiyordu. Düşünceliydi. "Zavallı anneciğim böyle daha sakin oldun. Artık bir yere gitmeye, bir şey yapmaya mecbur değilsin." Hep ekmek almaya gitmekten, su taşımaktan şikâyet ederdi, ona zor geliyordu. Klavdiya bütün gün evden uzakta kalırdı. Aklından geçen başka bir düşünce, mezardan dönerken yüzüne rüzgâr çarpmadığı oldu. Hiç üşümemişti.

Eve döndüğünde çok yorgundu, hemen uykuya daldı. Ama gece uykusu kaçtı. Ay parıldıyor, pencerenin dış pervazında buzlaşmış karın üzerinde akis yapıyor, odayı aydınlatıyordu. Klavdiya tam karşısında annesinin yatağını gördü. Örtü buruşmuş, yastığın üzerinde annesi yataktan yeni kalkmış gibi bir çöküntü kalmıştı. Klavdiya kalktı, bir çığlık attı. "Anne!" Öyle yüksek sesle bağırmıştı ki, kendisi de korktu. Çığlık yankılandı, sonra ortalık sessizliğe gömüldü bu insanları ölmüş olan dairede. Sonra kendini yatağa attı, titreyerek yatak örtüsünü başına çekti.

Bir anda aklına sıranın kendisinde olacağı geldi. Belliydi ki, annesi kendi tayınından onunkine ekliyordu. Onun için ayakta kalmıştı. Bunu anladı. Şimdi her saat gücünün daha çok yittiğini duyumsayabiliyordu. Gün gelecek, fırına gidecek güç bulamayacaktı. Klavdiya dört gün böyle yattı. Komşu ona ekmek ve bir fincan sıcak su getiriyordu. Beşinci gün Komsomol'dan arkadaşları onu görmeye geldiler. Arkadaşlarını görünce ciddi bir havayla fısıldadı; "Ölmek istemiyorum. Aklınızda bulunsun, ne olursa olsun ölmek istemiyorum!"

Bir hastaneye yatırıldı ve ilkbaharda Leningrad'tan ayrıldı.

Listopad, Klavdiya ile karşılaştığında, o uzun boylu, balıketinde, sağlıklı bir kızdı. Yüzünde o Leningrad kışından bir iz yoktu. İçten,

güven dolu gülümsüyordu. Üzerinde kadınca bir şefkat vardı. Boş zamanlarında politeknik okuluna gidiyor, stenografi dersleri alıyordu. Bunun ileride ona ek bir gelir getireceğini düşünüyordu.

Staj için fabrikaya gönderilen öğrenciler arasında o da vardı. O sıralarda fabrikada steno çok kullanılıyordu ve Listopad buna özel önem veriyordu. Klavdiya'yı ilk gördüğünde onun mühendis olacak bir kişi olmadığını anlamıştı. Onda bu heves yoktu. Neden politeknik okuluna gidiyordu o halde? Herhalde sadece bir yerlerde ne olursa olsun bir eğitim almayı düşünmüştü. Daha sonra yapmak istediği bir şey bulacaktı kendisine. O zaman yeniden eğitime başlayacaktı belki de. Ah bu hudutsuz gençlik! Zamanın değerini bilmez, yıllarını aralıksız savururlardı rüzgârlarda. Sonra aniden onun gençliğine, sevimliliğine, tazeliğine, o güvenli duruşuna tutuldu.

Evlenmelerinden sonra Listopad onun işi hakkında, "Klaşa, gel vazgeç bu sevdadan" dedi.

Klavdiya zaten enstitüye gitmekten iyice sıkılmıştı ama bırakmayı gururuna yediremiyordu. Tenkit edilmekten çekiniyordu. Arkadaşları, "gördün mü bak, bir generalle, fabrika yöneticisiyle evlendi, hemen ev hanımı oldu, ne sığmış..." diyeceklerdi. Onun için eşini bilime ve özellikle mühendisliğe ilgi duyduğuna, hayattaki emelinin mühendis olmak olduğuna inandırdı. Listopad gülümsedi, onun başını okşadı; "Peki, nasıl arzu ediyorsan..." Bir daha bu konuya hiç karışmadı.

Klavdiya bir kez eşine o Leningrad'ta geçirdiği kışı anlatmıştı. Listopad'ın kalbi acıyla doldu.

"Ah, zavallı sevgilim, ah!"

Onu kollarıyla sıkıca sardı; "Ah zavallı sevgilim! Ah küçüğüm!"

"Korkunç görünüyordu. Biliyor musun neye benziyordum? Zayıflıktan göğüslerim kaybolmuştu. Zayıf bir erkek çocuğuna benziyordum. Ama yüzüm yaşlı bir kadınınki gibiydi. Saçlarım artık dalgalı değildi, hepsi kurumuştu gıdasızlıktan."

"Anlatma, anlatma daha fazla. Şimdi hepsi geçti. Öyle değil mi?"

"Öyle, biliyorsun."

"İyi o zaman, iyi... Hep böyle olacak. Nereye bakıyorsun öyle?"

Onun başının üzerinden geçmişi görüyordu Klavdiya. Geçmişe bakıyor ve hepsini görüyordu.

"Anna İvanovna, siz steno okumayı iyi biliyorsunuz değil mi?" diye sordu Listopad. Elinde bir deste defter vardı. Anna bir an durakladı. Bu söylenen sadece bir başlangıçtı. Arkadan bir talimat gelecekti tabii.

"Bunları okumanızı isteyecektim," dedi çatık kaşla, elindeki defterlerden birinin yapraklarını çeviriyordu. Masanın üzerine koydu.

"Bunlar eşimin... Bıraktığı tek şey bunlar, bir de elbiseleri... Yani arada bunlara bakıyor, okumak istiyordum. Enstitüden notları bunlar. Notlar almış."

Anna İvanovna defterleri aldı; "Peki, Aleksandr İgnatyeviç."

O akşam mühendislerle dersi yoktu. Eve her zamankinden biraz erken geldi, oturup Klavdiya'nın şifrelerini çözmeye başladı. Ama anlaşılan bu kolay bir iş değildi. Bir kere, Klavdiya bitişik ve ince yazmıştı. Satırlar da aralıksızdı. Defterleri tutumlu kullanmak istemiş olmalıydı. "Anlaşılan rahat bir hayata, olanaklara alışmamıştı," diye düşündü Anna İvanovna. İkincisi, Klavdiya stenografiyi iyi bilmiyordu. Anna İvanovna onun yazdığı sistemi biliyordu. Ama Klavdiya işaretleri karıştırmış, bazen atlamıştı. Bazen de kendisi işaretler koymuştu. Tamamlanmamış, anlaşılamayan ifadeler vardı ki, bunlar ahengi bozuyordu. "Bunları dikkatle üst üste okumalı," dedi Anna kendi kendine, "o zaman çözülebilir. Yavaş yavaş kavrayacağım yöntemini." İşaretleri dikkatli bir mukayeseyle biraz çözdü. Anna İvanovna, Klavdiya'nın yaptığı bir daire üstüne çapraz çizgi işareti çizerek ne demek istediğini anladı. Bu, başka sözcükleri okuması için işaret oldu. Bir sözcüğü tahmin edince, diğerlerini de buna göre kıyasladı. Bunlar bir rebus dahilindeydi. "Bir gün aniden açıl susam açıl diyeceğim," diye düşündü Anna İvanovna, "sonra sanki kendim yazmışım gibi kolay okuyacağım."

Akşamları ve diğer boş zamanlarında bunlardan gözünü ayıramıyordu. Çalışa çalışa, sonunda Klavdiya'nın maddenin mukavemeti üzerine almış olduğu ders notlarını çözdü.

Geceleri rüyasında Klavdiya'nın dairelerini, noktalamalarını görüyordu. Bu işten çok sıkılıyordu, bir an önce bitsin istiyordu. Bitirmek istiyordu çünkü Listopad rica etmişti. İlk kez kişisel bir ricada bulunuyordu. Ve samimiyetle istemişti.

Çok şükür defterlerden birini bitirdi, bir diğerini aldı. Herhangi

bir sayfasını açtı ve orada "yastık" sözcüğü gözüne takıldı.

Neydi acaba bu?

"...birazını yastığa döktük."

Sayfayı çevirdi; "Tamamen saçma bu..."

Sanki normal harflerle yazılmış gibi okudu.

Tuhaf ifadeler... Bunlar bir iş ile ilgili değildi. Bir günlük müydü?

Batıl bir ürkeklikle önüne boş bir dosya kâğıdı açtı. Gerçekten bu yazılanları art arda okuyacak mıydı? Tüm zorlukları çözmüş olduğuna pek inanmıyordu.

İki, üç cümleye bir göz gezdirdi, bunun bir günlük olduğuna aklı yattı. Günlükten bir sayfaydı. Bu, maddelerin mukavemetinden çok daha ilginçti. "Sanırım, tamamen saçma bu..." Anna İvanovna okuyordu ama keşfi bir anda sonlanacak, karşısına yine anlaşılmaz işaretler çıkacak diye korkuyordu. "Bunlar benim kafama tamamen saçma geliyor. Çünkü hamileyim. Domna diyor ki, o hamile olduğunda hep sebepsiz ağlarmış. Bana olan da bu. Sebepsiz..."

Tek tek çözümlemeler sonunda birleşip bir demet anahtar oldu. Klavdiya'nın Çin bulmacası ahenkli bir şekil aldı, karanlık sayfalara ışık tuttu. Artık Anna okumakta zorlanmıyordu.

"Bir toplantıdan eve sabah üçte geldi. Uyumamıştım, bekliyordum. Bunu anlamadı, 'Git yat, git yat!' dedi. Ona yatmadan önce yemeğini hazırlayacağımı söyledim. 'Peki' dedi, gidip divana oturdu. Ben de mutfağa gittim. Döndüğümde derin uyuyordu. Botları, ceketi üzerindeydi. Onu uyandırıp düzgünce yatırmaya çalıştım ama kalkmadı. O zaman lambayı söndürüp yattım. Sabah kalktığımda gitmişti. Fabrikaya gitmişti..."

Anna İvanovna, Listopad'ın acısı hafifleyince bunları mutlulukla okuyacağını düşündü. Acıklı ama mutluluk dolu... İkisi aynı...

"Birbirimize âşık olduğumuz zaman ona nasıl hitap edeceğimi bilemedim. Ona sordum, bana dedi ki, 'Nasıl arzu edersen... Sadece resmi olmasın.' Onu annesinin nasıl çağırdığını sordum, 'Onu burada söyleme, garip kaçıyor,' dedi. (O Ukrayna'da doğmuştu.) Yine de Saşa demeye başladım. Bu da ona gitmiyor. Çocuğa ya da genç birine seslenir gibi. Bilmem, ne diyeyim..."

"Burslar bugün ödeniyor. Hâlâ ne yapacağıma karar veremedim. İhtiyacım olan her şey var. En iyisi parayı almamak olacak. İhtiyacı olan birine versinler. Ama almasam züppe biri olduğumu

düşünecekler. Kendim kızlardan birine versem, diyecek ki, 'Generalin eşi, hayırsever olmak istiyor.' Saşa'ya sordum, o da bana, 'Almalısın elbette, bu senin hakkın' dedi. İhtiyacım olan her şeyimin olduğunu, bu paraya gerek olmadığını söyleyerek ona karşı çıkınca, 'Sen bilirsin, bilmiyorum. Devlet bu parayı sana veriyor. Senin hayırseverliğine devletin ihtiyacı yok ki,' dedi. O da anlamıyor. Bu hayırseverlik yapmak değil ki... Doğru olanı yapmak... Sonunda parayı almak için gişe önündeki kuyruğa girince müthiş utandım."

Anna gülümseyerek başka sayfalara geçti.

"... Zoya ve Lena bana geldiler. Beraberce İngilizce çalıştık. Lena ile bana zor geliyor ama Zoya Almanca ve biraz da Fransızca bildiği için ona o kadar zor gelmiyor. Odamız çok soğuktu. Pabuçlarımızı çıkarıp ayaklarımızı sıcak battaniyenin altına soktuk. Çay içerken birazını yastığın üzerine döktük. Yatağın üzeri de hep ekmek kırıntısı oldu. Çok eğlendik. Sonra onlar gittiler. Onlarla sinemaya gelmemi istediler ama gitmedim. Saşa erken geleceğini söylemişti. Ortalığı toplayıp bekledim. Telefon sürekli çalıyor, onu arıyorlardı. Sonra o aradı. Fabrikada işi varmış, beklemememi söyledi, 'Eğlenebileceğin bir yere git,' dedi. Ama bir yere gitmek için artık geç. Biraz çalışayım dedim ama sonra vazgeçtim. Çoraplarını tamir etmeye başladım ama ellerim donuktu. Radyatör neredeyse soğuk ve ağzımdan buhar çıkıyor. Oğlum gelince kendimi böyle yalnız hissetmeyeceğim. Tüm gün onunla ilgilenirim. Şöyle iyi bir yaşlı kadın tutarım ona bakması için. Onunla da sohbet ederim arada..."

"... Annem hayatta olsaydı bile ona söylemeye utanırdım. Bu düşüncelerden kurtulamıyorum. Ne yapayım onlar sürekli ortaya çıkınca... Bunlar düşünce de değil, kuruntular ya da hüzün... Bilmem ki nedir. Ama bunları anlatacak kimsem yok. Zaten nasıl anlatacağımı da bilemem. Bunu ancak Nina Sukhotina anlar bu dünyada. Ama o nerede???? Tüm arkadaşlarına yazdım, kimse bilmiyor. Dairelerini yabancılar işgal etmiş. Onlar da hiçbir şey bilmiyorlar. O ve babası gönüllülere katılmışlardı. Herkesin bildiği tek bu... Bilmem bir gün karşılaşır mıyız? Acaba hayatta mı?"

"Sevgili Ninoçka, merhaba! Nerede olduğunu bilmesem de sana bunu yazıyorum. Ama bana öyle geliyor ki, sen bir yerlerdesin. Sen Almanların öldüremeyeceği kızlardansın! Sevgili Ninoçka, hayat

bana iyi davrandı..."

"... Beni suçlamamalısın. Verdiğimiz sözü hatırlıyor musun? Birbirimize her şeyi anlatmaya yemin etmiştik. Sana karşı dürüst olacağım. Tamamen benim fikrimdi bu. Kolya Z'yi sevdiğimi sana söylemek için... Onun hakkında konuşmak için başka bir yol bulamamıştım. Sen bana kızmış, daha altıncı sınıfta olduğumuzu, âşık olmak için çok erken olduğunu, ayrıca Kolya Z'nin pis, aptal bir çocuk olduğunu söylemiştin. Kendine havalar veriyormuş. Ama ertesi gün bana gelmiştin, ben daha uyuyordum. Seni affetmemi istemiştin. Bana dürüst davranmadığını, sen kendinin de Kolya'ya âşık olduğunu itiraf etmiştin. Ninka, o zaman ne kadar mutluyduk."

"Ben onu seviyorum, o da beni seviyor. Bir bebeğimiz olacak. Herkes benim mutlu olduğumu düşünüyor. Ama ben mutlu değilim."

"Belki de çok şey istemeyi öğrenerek büyüdük, ondan mı?"

"... Mesela ben enstitüyü bitirsem, beni başka bir şehre çalışmaya gönderseler, (böyle bir şey olmayacaktı ama mesela diyorum) o da benimle gelecek miydi? Asla! Çünkü o burada yaptığı işe bağlı. Ben... Ben de hayatındaki birçok şeylerden biriyim. Tek başıma bir önemim yok. Ben ölsem o yaşamına bensiz gayet güzel devam eder."

"İnsanlar birbirlerini seviyorlarsa, sanırım daima bir arada olmalılar. Ama bizim farklı hayatlarımız var. Elbette, o çok meşgul. Anlıyordum, işine saygı duyuyorum. Böyle olmasa aptalın biri olurdum. Ama o keşke biraz üzülseydi... Anlıyor musun? Keşke ayrı hayatlarımız var diye biraz üzülseydi! Kısacık beraberliklerimiz ona yetiyor. Kendisi hakkında bana nadiren bir şey söyler. Bir kere çocukluğundan bahsetti. Okulumu, sınavlarımı hiç sormaz. Komsomol kartımı kaybetmiştim, deli gibi oradan oraya koşuyordum bulmak için, sürekli ağlıyordum. O ise sadece eğlendi bununla."

"... Savaş yüzünden değil. Savaş bitecek ama bizim yaşamımız değişmeyecek. O öyle biri... İşte hepsi bu..."

Defter bitti.

"Yazdıklarımdan utanıyorum..." Anna yeni bir defter açmıştı. "Enstitüyü bitirdikten sonra çalışmaya başlayacağım ve bebeğe

bakacağım. "

"... O bana hayattaki en değerli varlığı olduğumu hiç söylemedi. Çocuğuna da söylemez. İşiyle uykusu arasında kalan zamanında oğlunu görecek ve o zaman hatırlayacak; 'Ah evet, bir oğlum vardı..' Biraz oynayacak onunla."

"Dün o evdeyken ağladım. Bu onu korkuttu ve neden ağladığımı sormaya başladı. Dedim ki; 'Keşke bir gününü benimle geçirsen!' Yüzü gölgelendi, sonra beni okşayarak, 'Peki, yarın eve erken gelirim,' dedi. Gerçekten, saat ikide eve geldi (öğleden sonra ikide, gece değil). Çok mutlu oldum, güzelce giyindim. Fakat sonra telefonda, 'Ryabukhin, bana gel, seni görmem lazım,' dediğini duydum. Tam yemek yiyecektik, Ryabukhin geldi, akşam 6'ya kadar iş konuştular. O gittikten sonra Saşa odaya geldi, yatağa uzanıp, 'Evet, işte yalnız kaldık. Tiyatroya gidelim mi?' diye sordu. Ama görüyordum, uyumak üzereydi. Son sözleri horultunun arasına karıştı. Uzun süre oturdum. Ona baktım. O anda ondan nefret ettim. Korkunç nefret ettim: 'Neden senin yanında oturuyorum?' Sonra ona art arda sorular sormaya başladım; 'Neden benimle evlendin?', 'Sen benim için kimsin?' Öyle yüksek sesle bağırdım ki... Ama o uyudu."

"... Hak ettiğimden fazlasını istiyorsam beni affet ama mutlu olmadan yaşayamam."

Anna İvanovna notları eski model Underwood marka ofis daktilosuyla yazdı. Underwood'un büyük bir kızağı vardı ve yük treni gibi ses çıkarıyordu. O gürültüye rağmen Tanya derin uykusuna devam etti.

Günlükleri ve mektupları daktiloya çekmedi. Listopad'a onları okutmakta bir mana yoktu. O anıları okunaksız, anlaşılamaz notların içine gömdü.

"İşte, buyurun Aleksandr İgnatyeviç," dedi Anna, defter tomarını ve üzerlerine daktiloyla notlar yazılmış kalın bir kâğıt destesini Listopad'ın önüne koyarak, "bunlar ekonomi politik üzerine, metalürji üzerine, maddenin mukavemeti ve sair konularda notlar."

Listopad kâğıtlardan birazını aldı, baktı. Birinde dünyanın bakır rezervlerinden bahsediyordu. Kapsamlı bir çizelge vardı bu konuyla ilgili olarak. Düşünceye daldı. Klavdiya'nın hiyeroglifleri düzgün, daktilo edilmiş notlara dönüşmüştü. Artık gizemli değillerdi,

insana acı vermiyorlardı. Artık cansız değillerdi.

"Teşekkür ederim Anna İvanovna, size ne kadar ödeyeceğim?"

"Bir şey istemem ama bir ricam olur Aleksandr İgnatyeviç, eğer Klavdiya Vasilyevna'nın sizde fazladan bir resmi varsa, bana verir misiniz?"

Listopad'ın kaşları merakla kalktı.

"Onun notlarına öyle uzun zaman baktım, onları okuyunca onunla samimi oldum gibi hissediyorum."

Bunları söylerken sesinde yapay bir duygu veya heyecan yoktu. Yüzü gayet ciddi ve şefkatli bir ifade ile kaplıydı. "Ne hoş bir yüzü var bu insanın!" diye içinden geçirdi Listopad. "Ne zarif bir kadın!" Ona şükran duyuyordu. Dostluğunu, samimiyetini göstermek istiyordu Anna'ya. Ceketinin cebinden Klavdiya'nın fotoğraflarıyla dolu bir zarf çıkardı."

"Buyurun, seçin..."

"İki tane alabilir miyim?"

"Evet, alın."

Listopad notları ve defterleri aldı, masasının çekmecesine koydu ve çekmeceyi kilitledi.

"En iyi durumda, boş vakitleri olduğu zaman notlara şöyle bir bakar," diye düşündü Anna odadan çıkarken, "ama ondan bile şüpheliyim."

İki fotoğrafı önüne koydu, içinde tuhaf duygularla onlara bakmaya başladı.

"Hiçbir sırrım yok!" dedi Klavdiya'nın iyi huylu, muzip, gülen yüzü... "Hayatta her şey iyi, tozpembe güzellikte olunca ne sır olabilir ki?"

"Kimseyi suçlamıyorum," dedi ölü yüz, bilgelikle, hüzünle, ağırbaşlılıkla. "Suçlanacak kimse yok. Hoşça kal, mutluluklar sana!"

"Ah! Zavallı kızcağızım" diye fısıldadı Anna, ölü Klavdiya'nın resmini gözyaşıyla ıslanmış yanağına koydu.

BÖLÜM YEDİ

Zaferin Arifesinde

Kızıl Ordu'nun yirmi yedinci kuruluş yıldönümünde şehirde ne resmi geçit oldu ne top atışlarıyla kutlama yapıldı. Fabrikalar her zamanki mesailerine devam ettiler. Yalnızca her yere Kızıl bayraklar çekildi. İnsanlarda bir bayram havası vardı. Çünkü Kızıl Ordu kalplerin sevgilisiydi. Kızıl Ordu bir oğul, bir kardeş, bir eş, bir babaydı. Bir sevgiliydi. Kızıl Ordu uykudayken düşünülen, uyanıkken düşünülen, ondan mektup beklenen, resmi hazine gibi saklanandı.

İnsanlarda bir kutlama duygusu vardı, çünkü o sabah Stalin'in günlük bildirisi Kızıl Ordu'nun son çarpışma haberlerini verdi.

Sesi her Sovyet yurttaşına aşina olan radyo spikeri Levitan yavaşça okuyordu;

"Ocak-Şubat 1945 taarruzunun kırkıncı gününde Kızıl Ordu, Alman birliklerini üç yüz yerleşim yerinden sürerek çıkarmış, silah, cephane, tank ve uçak imal eden yüz kadar fabrika, iki bin dört yüzden fazla istasyon ele geçirilmiş, on beş bin kilometrelik tren hattının kontrolü sağlanmıştır. Bu süre içinde en az üç yüz elli bin Alman askeri ve subayı esir alınmış ve en az sekiz yüz bin Alman askeri öldürülmüştür. Yine aynı devrede üç bin kadar Alman uçağı, dört bin beş yüz civarında Alman tankı ve on iki bin kadar tüfek ele geçirilmiştir.

"Sonuç olarak Kızıl Ordu, Polonya'yı tümüyle ve Çekoslovakya'nın bir bölümünü özgürlüğüne kavuşturmuş, Budapeşte alınmış, Almanya'nın Avrupa'daki son müttefiki Macaristan savaşın dışına

çıkarılmıştır. Doğu Prusya ve Silezya işgal edilmiştir. Brandenburg ve Pomeranya hattında savaşa devam ederek Berlin'e yaklaşmıştır."

"Berlin!" Şef Tasarımcı başı dik, dikkatle radyoyu dinlerken tekrar ediyordu. "Yakında Berlin'deyiz!" "Almanlar üzerinde tam bir zafer!" diye devam ediyordu Levitan'ın sesi, "şimdi yanı başımızda. Fakat zafer kendiliğinden gelmez. Sıkı bir mücadeleyle, emek vererek elde edilir."

"Şubat kotamın yüzde otuz altındayım," dedi Mariyka, Lukaşin'e, "ve ayın bitmesine sadece altı gün kaldı. Yoksa beş gün mü? Ah, Syoma! Bu sene Artık yıl da değil, sadece beş gün kaldı ayın bitmesine! Şimdi martın birine kadar hoşça kal. Beni unutma, mektup yaz, telgraf gönder. Üç kotayı tamamlamak için acele etmeliyim.

"Ülkemizin özgürlük ve bağımsızlık savaşında düşen kahramanların zaferi yaşasın!" Levitan sözlerini bir mersiye tonuyla tamamladı.

"Yaşasın aziz anıları!" diye fısıldadı Nikita Trofimoviç Vedenyev, Andrey'in duvarda asılı bulunan resmine hüzünle bakarak.

Krujilikha'nın upuzun bacaları gece gündüz tütüyordu. İnsanlar haftanın yedi günü, günde on bir saatlik vardiyalarla çalışıyorlardı. Trenler fabrikadan istasyona kadar uzanan yan hatta yükleniyorlar, güçlü FD lokomotifler Batı'ya doğru silah taşıyorlardı.

"Mariyka ile birlikte yaşamak çok zor," diye düşünüyordu Lukaşin, "kendime zor bir kadın seçmişim. Sürekli bağırır, söylenir. Oturup ciddi bir konuda konuşmak istesen, ilgiyle dinliyormuş gibi yapıp, akıllıca cevaplar veriyormuş gibi görünmesiyle, bir anda atlayıp kaçması bir oluyor. Bir kadın hiçbir şekilde bunu yapmamalıdır. Eşini sonuna kadar dinlemesi gerekir. Belki adam ona bazı tavsiyelerde bulunacak... Mariyka ise hiç dinlemez.

Sonra hep başkalarının işinde... Şaşırıyorum, fabrikada çalışıyor, kuyruklarda bekliyor, ev işlerini yapıyor, sonra da başkalarının her şeyini, aşk öykülerini, kavgalarını, neler satın aldıklarını öğreniyor. Bunlara nasıl vakit buluyor?"

İlk öpüşmelerin heyecanı geçtikten sonra Mariyka eski yaşam tarzına döndü. Çünkü geçen süre zarfında babasından ve üvey annesinden ayrı kalmıştı. Böyle yapmakla Lukaşin'e az ilgi göstermiş değildi ama onlar bir türlü yalnız başlarına kalamıyorlardı.

Lukaşin kendi hayatında aile yaşamını, sıcaklığı ve şefkati hiç bilememişti. O, kendi ufak yuvasında büyüdü. Pinti değildi ama dünyasını Mariyka'nın kız arkadaşlarıyla veya komşularla veya herhangi birileriyle paylaşmak istemiyordu. Mariyka'nın bu herkese sokulganlığı onu derinden üzüyordu.

Mariyka böyle şımarıklığa devam etmese her şey çok iyi olacaktı. Lukaşin çalışmaya başlar başlamaz fabrikayı sevmişti. Buradaki her şey kocaman, muazzam, etkileyiciydi. Takım tezgâhları, insan bir görmeliydi, ne güçlülerdi...

Daha önce fabrikada çalışan işçilerin kotalarının üstüne çıktıkları haberlerini okurdu. O zaman işçilerin sağa sola sürekli koşuşturduklarını hayal ederdi. Oysa şimdi görüyordu ki, onlar tezgâhlarının başında telaşsız, sakin çalışıyorlardı. Ustabaşı, yaşlı bir adamdı o, karşılaşınca el sıkıştılar. Martyanov onun yanına gelmişti. Sigara içip sohbet ettiler, Lukaşin'in savaştığı cephe hakkında konuştular. Martyanov 1914'teki emperyalist savaşta karşılaştığı bir olayı anlattı. Ustabaşı hafifçe sağırdı. Daha iyi duymak için bir kulaklık kullanıyordu. Konuşurken müşfikçe gülümsüyordu. Sonra Lukaşin'i Martyanov'un yanına yerleştirdi, "başarılar dilerim," dedi.

Martyanov, Lukaşin'i takım tezgâhının başına götürdü.

"Bak Syoma, burası tezgâhın beşiği... Eliyle beşiği itti, bu da torna... Burada beşiği tornalıyoruz." Tezgâhın başlıca aksamını izah etti. "Şimdi şuna dikkatli bak! Bu nedir? Kendinden merkezli ayna çenesi... Şimdi ne yapıyorum? Manivelayı kaldırıyorum. Dikkatli bak Syoma! Ne yapıyorum?"

Lukaşin gözünü dikip baktı ama ne beşiği ne tornayı Martyanov'un yaptığı gibi hareket ettirebildi. İnce metal talaşı makinenin üzerine döküldü. Martyanov parlak bir nesneyi Lukaşin'in yüzüne doğru yaklaştırdı, kirli, kalın parmağını kaldırarak; "çapraz destekle yiv açacağım!" dedi.

Lukaşin, Martyanov'un bu işlemi kendisinin de yapmasını isteyeceğinden korktu. Yiv açmanın ne demek olduğunu anlamadıkça, çapraz desteğin ne olduğunu bilemezdi. Lukaşin'inse aklında sadece üç şey kalmıştı; beşik, torna ve manivela... Bunu itiraf etmeye utandı içinden. Hep anlamış gibi başını sallamıştı. Şimdi Martyanov buna inanıp, "Güzel, delikanlı! Haydi, yap bakalım bunu!"

diyecek ve onu makine ile baş başa bırakıp gidecek diye aklı gidiyordu. Ama Martyanov gitmedi. Lukaşin'in yanında öğle saatine kadar ve öğlen yemeğinden sonra da sabırla durdu. Akşama doğru Lukaşin kendi başına yiv açmaya ve iç kısmı delmeye başlamıştı.

Vardiya bittiğinde, "tamam torna işi bitti," dedi Martyanov. "İyi bir iş çıkardın. Bu iş ruh ve incelik ister. Buna en başından ruhunu koyacaksın. İnceliğe zamanla ulaşacaksın."

Sağır ustabaşı temel teknik dersler veriyordu. Çok zor duyduğu için kendisine bir soru sorulduğunda duyabilmek için öne doğru eğiliyordu. Bu zor bir durumdu ama usta hiç kuşkusuz torna işinin tam ehliydi ve Lukaşin ondan çok şey öğrendi. Lukaşin fabrikada Martyanov'a bağlı olarak çalışıyordu. Zamanla değişik parçaları öğrendi, teknik terimleri daha iyi anlamaya başladı. Başlangıçta bunlardan korkmuştu.

Diğerleri kadar verimli çalışamadığını düşünüp üzülüyordu. Bazen atölye yöneticisi veya parti temsilcisi gelip onu izliyorlardı. Ağır ve beceriksiz olduğunu düşünüp utanırdı böyle zamanlarda. Bir gün atölyeye yabancı bir kişi geldi, Lukaşin onun ustabaşını sorduğunu duydu. "Bu kişi midir?" Olumlu cevap alınca adam Lukaşin'e döndü, soru sormaya başladı. Sonra bir not defteri ve kalem çıkarıp bir şeyler yazmaya başladı. Gitmeden önce; "Artık tanıştık. Ben fabrika gazetesinin editörüyüm," dedi Lukaşin'e.

Birazdan bir başka kişi gelip Lukaşin'in makine başındayken fotoğrafını çekti. Birkaç gün sonra resmî gazetede yayınlandı. Altında ülkesi için savaşmış olan Lukaşin'in göreve yeni başladığı ve atölyesinin adı söyleniyor, şimdi tornacı olarak çalışmaya başladığı işinde disiplinli ve özenli çalışması övülüyordu.

Lukaşin böyle bir şeye gerek görmedi. Övülmeye gerek yoktu. Sadece işe yeni başlayan biriydi. Ama yine de bu fotoğrafın gazetede çıkması, yazılanları tüm fabrikanın okuması hoştu. Çok hoştu. Muhtemelen Mariyka da bunu atölyesine gelen gazetede okumuş, sevinmişti.

Mariyka ve Lukaşkin her ikisi de para savurarak büyümüşlerdi. Onun için şimdi geçinmekte zorlanıyorlardı. Mariyka ile konuştuktan sonra Lukaşin babasından kalan evi satmaya karar verdi. "Bilmiyoruz bu ev bizim bir işimize yarayacak mı? Ama para daima faydalıdır," diye düşünüyordu. Eve bir göz atmak, satılık

olduğunu bildirmek için Rogaçi'ye, Köy Sovyeti'ne gitti.

Daha uzaktan evin iki bacasının da tüttüğünü gördü. Evde birileri yaşıyordu anlaşılan. Lukaşin yakına geldi, çitlerin arkasında bir kadının bahçedeki ipe çamaşır asmakta olduğunu gördü. Üç küçük çocuk çömelmiş oturuyorlar, karlarla çevresinde hendek olan bir kale yapıyorlardı. Lukaşin izlemek için durdu. Hendeği suyla doldurmuşlardı. Eriyen kar ıslak şekere benziyordu. Çocuklar oyun oynamayı bırakıp Lukaşin'e bakmaya başladılar. Kadın yaklaştı ve o da Lukaşin'e endişeyle bakmaya başladı. Üstündeki elbiseler aşınmış, eski şeyler olsa da kadının şehirli, eğitimli biri olduğu anlaşılıyordu.

"Buyurun?" diye sordu Lukaşin'e.

"Bir şey yok. Geçiyordum, bakmak için durdum."

Eve girip bakmak isterdi ama içeride yabancı birileri yaşıyordu. Davetsiz içeri girmek olmazdı. Kadın belki davet eder diye ümitle bekledi. Ama o bir şey demedi. Pencereye bir göz atınca içeride elinde tava bulunan yaşlı bir kadın gördü. Aksice bakıyordu.

Lukaşin içini çekerek, "Peki, hoşça kalın," dedi.

Kadın "güle güle," diye karşılık verdi. Lukaşin yürüyerek uzaklaşırken arkasından hayretle baktı.

Köy Sovyeti Başkanı, Lukaşin'in gelişinden biraz rahatsız oldu ama kendini hemen topladı. "Bakın Semyon Yefimoviç, bir yardım yapamadık. Erkekleri savaşta ölmüş iki aile vardı. Bunlar evlerini de yitirmişlerdi. Onlara yardım etmek zorundaydık. Amacımız buydu, anlamalısınız. Şimdilik sizin evinize yerleştirdik. Bize kızmayasınız. Eğer isterseniz çıkarlar. Ama bu beni çok zor duruma sokar. Onlara bir yer bulmak zorundaydım. Sadece az bir bölümünü verdik, geri kalan kısımları kilitledik. Buyurun anahtarlar."

"Peki..." dedi Lukaşin bir anlık düşünmeden sonra. "Bırakalım orada yaşasınlar. Boş ver."

Sonra Krujilikha'ya döndü.

Pavel nihayet döndü. Böylece Vedenyev hanesine hayat geldi. Nikita Trofimoviç daha canlı, daha genç görünüyordu. Mariyka telaşla oradan oraya koşuyor, çabuk çabuk konuşuyor, arada sevinç çığlıkları atıyordu. Mariamna ise bir kutlama partisi için hazırlıklara kaptırmıştı kendisini. Pavel sağ salim dönmüştü. Takma

bacağı iyiydi. Herkes gibi normal görünüyordu. Bacağıyla ilgili bir sorun olduğu fark edilmiyordu bile.

Pavel hemen hemen hiç değişmemişti. Sadece biraz kilo almış, saçları hafifçe seyrelmiş, alnından açılmaya başlamıştı.

"Yaşlanıyorum baba," dedi, "öyle işte, yaşlanıyorum."

"Öyle bir şey yok," diye itiraz etti Nikita Trofimoviç. "Vedenyev ailesinin tüm erkeklerinin saçları erken açılır. Bu bize atalarımızdan kalmış." Oğluna dikkatle baktı, birkaç gri saçı üzüntüyle inceledi. "Bak işte bu kırlaşma bizde yoktur. Sen bunu savaşta yaptın."

Pavel, "Kimin böyle olmadı ki..." diye cevap verdikten sonra Katerina'nın mektuplarını sordu. Katerina! Ah Katya! Sevgili eşi... Şimdi Ukrayna'da, Mariupol'da çalışıyordu. Parti göreviyle gitmişti. Pavel mektupları okurken Nikita'yı dizlerinin arasına almıştı. Oğlunu bir dakikacık bile bırakmak istemiyor gibiydi. Oğlan hiçbir şey yapmadan duruyordu ama henüz sıkılmış görünmüyordu. Sessizce duruyor, babasının yüzüne bakıyordu.

Sonra Andrey'in mektuplarına bakmaya başladı. Nikita Trofimoviç mektupları tahta bir kutuda saklıyordu. Kutunun üstüne küçük deniz kabukları yapıştırılmıştı. Mektupların yanında Andrey'in cepheden gönderdiği çizimleri de vardı. Pavel mektupları usulca kutuya bıraktı, sonra sessizce evden çıktı. Evin içi ona kasvetli gelmişti. Kardeşinin kaybının, bir de eşinden ayrı yaşamanın acısı içine işlemişti.

Akşam yemeğinde tüm aile toplandı. Mariyka, Lukaşin ve Martyanov da geldiler. Pavel memnundu. Savaşta, daha sonra hastanede yaşadıklarından bahsetti, şakalar yaptı. Ama aslında kalbi bunlara katılmıyordu. Eğlenceli ortam işe yaramamıştı. Nikita Trofimoviç bile ona bakarken kederleniyordu. Mariyka iki kadeh şarap içti. Dirseklerini masaya koyup yüzünü dayadı, bir bebek gibi uykuya daldı. Bir tek Martyanov canlıydı, konuşmaya devam ediyordu.

"Bizim büyük trajedimiz," diyordu, "hepimizin öyle veya böyle, ölecek olmamızdır. Benim ölümümün çarpışmada vurulan askerden daha kolay olacağını kim garanti edebilir? Belki yüz kat daha fazla acı çekeceğim. Doktorların, hemşirelerin ellerinde kıvranıp nalları dikeceğim. Ondan sonra beni mezara koyacaklar, belki bir mezar taşı, bir anıt da olmayacak. Tabutumun önünde kimse

madalyamı taşımayacak. Belki bando bir şeyler çalar. Ama demek istediğim bunlar değil. Demek istediğim şu, insanın trajedisi burada yatıyor ama yaşamak görevimiz. Yas tutmayı bilmek, yiğitçe ölmeyi bilmek ama eğer hayattaysak mutlu olmayı da bilmek... Bir kez hayata geliyoruz! Zamanımız kısıtlı ve sonrası hiçlik... Her gün, kesinlikle her gün hayattan zevk almalıyız dostlar! Şu yavrucak oynuyor... Güzel melek Nikitka kollarıyla babasına sarılmış. Bunu görmek ne zevk... Zeki biriyle konuşuyorsun, onun zekâsını da kendi zekânı da kavrıyorsun. Bu akıl oyununu, aklın gücünü hissediyorsun; doğanın iki efendisi, iki çar sohbet ediyorlar, bu keyifli değil mi? Size doğrusunu söylüyorum, bu hayatta her bir günümüz lezzetli bir hıyar gibidir. Siz iyi bir ev hanımısınız Mariamna Fedorovna, Tanrı sizi korusun! Bu fani dünya tüm üzüntülerine rağmen yine de çok güzel...

Biraz sonra Ryabukhin geldi. Onunla Pavel kısa bir süre, 1942 yazında birkaç ay beraber çalışmışlardı. Sonra Pavel askere çağrılmıştı. Ama ikisinin de o günlerden hatırladıkları, o zamanki fabrika müdürünün işten uzaklaştırılması için çalışmış olduklarıydı. Savaştan önce fabrika sadece takım tezgâhları yapıyordu. O zaman her şey düzenliydi. Savaş patlayınca atölyelerin büyük kısmı orduya çalışmaya başladılar. Bu durum atölyelerin yükünü iki katına çıkardı. Ancak bu yükü taşıyamıyorlardı. Yüksek üretim hedefleri konulmuştu. Gelen her ay yeni bir plan getiriyor, acil ve çok acil siparişler akını sürekli birbirini takip ediyordu. Yönetici dayanmaya çalışıyordu ama üzerindeki yük çok fazlaydı. Sonunda parti komitesinde planların çok yüksek olduğunu, bunun fabrika olanaklarının üstünde olduğunu açıkladı.

Ryabukhin buna şiddetle itiraz etmişti. Kapasitenin pekâlâ yeteceğini ileri sürmüştü. Ona göre yapılması gereken şey insanlara bu kapasitenin nasıl kullanılacağının öğretilmesiydi. Parti komitesinin kimi üyeleri yöneticiyi destekleme eğilimindeydi. Onlar Ryabukhin'in çıkardığı gürültünün sebebini anlamamışlardı. O, bu fabrikada daha yeniydi. Henüz kendisini kanıtlamış değildi. Narkom[12] bu planda yüzde on beşlik bir azaltma yapsa ne zararı vardı? Hiç değilse sorunları biraz azalırdı. Bu durumda fabrikanın

[12] Narkom, Narodniy Komisarriat, Halk Komiserliği.

göstergeleri daha iyi olacak, Narkom'da başarılı olarak değerlendirilecekti. Geçenlerde uçak fabrikasında, takım tezgâhları fabrikasının yeni durum karşısında bocaladığı söylenmişti. İyi miydi bu?

"Yoldaşlar," demişti Pavel Vedenyev ateşli bir tonla, "biz fabrikamızı çok seviyoruz! Öyle çok seviyoruz ki bu, ülkemizi sevmenin önüne geçiyor."

Yönetici Moskova'ya gittikten sonra Ryabukhin ilçe komitesi sekreteri Makarov'u görmeye gitmişti. Makarov kesinlikle Ryabukhin'den yana olmakla birlikte, kesin bir şey söylemeyi reddetmişti. Konu hassastı ve Narkom'un karar vermesi gerekirdi. Narkom fabrikadaki durumu incelemek üzere bir komisyon oluşturdu. Bu arada Ryabukhin de kendi grubunu kurmuştu. Ona Pavel ve yaşlı Vedenyev destek oluyorlardı. Yaşlı Vedenyev tüm hayatı boyunca bu fabrikada çalışmıştı ve kime güvenileceğini çok iyi biliyordu. En iyi mühendisleri ve teknisyenleri, torna atölyesinin şefini, Stakhanovit[13] çelik dökümcülerini ve montajcıları yanlarına aldılar. Bu gruba yaşlı başmühendis de kendi bölümünden destek olmuş, çalışmalarını paylaşmıştı. Narkom'dan yoldaşlar geldiğinde Ryabukhin her şeyi ayarlamıştı. Her şey sonuca bağlanmıştı. Tek yapılacak, bunların onaylanmasıydı.

"Fabrikanın yeni bir yöneticiye ihtiyacı var," diyordu Ryabukhin, yöneticinin de bulunduğu toplantıda. "Bizim güçlü ve enerjik, durumu kavrayabilecek bir lidere ihtiyacımız var."

Böylece yönetici görevden alınmış, onun yerine Listopad gelmişti.

Yaşlı Vedenyev evdeki partiye Ryabukhin'i de davet etmekte kararsız kalmıştı. Ancak Pavel'in döndüğünü öğrenen Ryabukhin kendisi oraya geldi. "O-o! Semirmişsin babalık, gören de seni sayfiyeden geliyor zanneder!" dedi Pavel'in elini sıkarken. "Ama seni burada avare etmeyeceğiz. İşte baban, bu işi bana yükleyecek. Siz gaziler savaştan döndünüz mü, her şeyi ağırdan alırsınız.

---

13 Ç.N: Stakhanovit, Sovyetler Birliği döneminde çok sıkı ve olağanüstü verimli çalışan işçilere verilen unvan. Bu unvan 1935 yılı kampanyasında Stalin tarafından kömür madencisi Aleksey Stakhanov'a çalışmalarında gösterdiği olağanüstü çaba ve verimlilik nedeniyle verilen ödül ve basın tanıtımının ardından kullanılır olmuş.

Hemen çalışmaya başlamak istemezsiniz. Etrafa bakacaksınız... Dinleneceksiniz..."

"Dinlenmeye gerek yok. Hastanedeyken iyice dinlendim. Şimdi yola çıkma zamanı."

"Nereye böyle?"

"Mariupol'a! Ne bakıyorsun? Eşim orada ya! Onun annesi..." diyerek Nikita'yı gösterdi. "Onu da yanıma alacağım. Anneye gitmek istiyor musun Nikita? Artık birbirimizi görelim."

"Artık geri dönmezsin," dedi Ryabukhin üzüntüyle. "Oraya yerleşeceksin, eminim. Halinden belli bu!"

"Olabilir..." dedi Pavel, "Olabilir... Mariupol'da da insanlar yaşıyor. Oradaki fabrikayı onarıyorlar. Orada bir iş bulurum."

Yaşlı Vedenyev bir anda yıldırım çarpmış gibi sandalyenin arkasına yaslandı üzüntüyle. A! Tabii, tabii, tabii... Olacağı buydu. Daha önce nasıl aklına gelmemişti? Pavel burada Katerina olmadan kalmazdı ki... Tabii onun yanına gidecek, Nikita'yı da alıp götürecek. Ona Katerina'yı görmeye gideceğini söyleten şey gururu... O kahrolası ayrılık yıllarında Katerina'nın duyguları değişmiş midir, hiç bilinmez. Ama değişmemiştir. Katerina öyle bir kadın değildir. Onun için Pavel de buraya dönmez. Doğanın değişmez yasası bu. İnsanlar kuşlar gibi... Bu doğa yasasında bir hikmet var, var ama korkunç bir hüzün de var. Yıllarını verip çocuğunu büyütürsün, büyütürsün, aklını, kalbini ona ayırırsın, düşüncelerini, hayatını hep o doldurur sonra büyüdü mü, çevresine bakınıp uçar gider. Başka bir yuva yapar kendine. Eski yuvasını boş bırakır.

Pavel yol hazırlıklarına başlamış, kendisinin ve Nikita'nın eşyalarını toplamıştı. Fabrikaya gidip eski arkadaşlarıyla vedalaştı. Belliydi ki, bu gidiş temelliydi. Ya da en azından çok uzun süreli olacaktı.

"Belki Katerina'nın gitmesine izin verirler," diye geveledi Mariamna. Kadın küçük Nikita'ya bakmaya dayanamıyor, başını çeviriyordu hep.

"Belki..." dedi Pavel.

Babasının hoşlanmayacağını bile bile Nonna Sergeyevna'yı görmeye gitti. Ama babasının duygularına kulak asmayı istemiyordu.

"Gelip beni göreceğinizden kesinlikle emindim Paşa," dedi

Nonna onu karşılarken.

Savaşta değişen biri varsa o da Nonna Sergeyevna'dır! Pavel karşısında hoş bir genç kız yerine, gözlerinin çevresi gölgelenmiş, yorgun bir kadın buldu.

"Oturun Paşa, bana kendinizden bahsedin. Memnun oldum sizi gördüğüme. Niçin öyle bana bakıp duruyorsunuz, değişmiş miyim?"

Hayır, güzelliğini kaybetmemişti. Hatta daha da güzelleşmişti.

"Yok, bakıyorum saçınızın şeklini değiştirmişsiniz."

"Siz iyi görünüyorsunuz. Neler yapmayı düşünüyorsunuz?"

Pavel anlattı.

"Evet, elbette. Başka türlü olamaz. Katerina'yı gitmeden görmüştüm, ona da söyledim, sizin onun yanına gitmeniz gerekir. Ama ailenize ikinci bir darbe olacak."

"Nonna, duydum ki siz şimdi Şef Tasarımcının sağ kolu olmuşsunuz."

"Öyle bir söz yayıldı Paşa, ama onun sağ kolu nasıl olunur, ben bunu bilemiyorum. Çekilmez olduğu zamanlarda orada onun karşısında durup onunla temas kurabilen tek ben varım. Benim cesaretim onu öyle şaşırtıyor ki, o halinden vazgeçiyor. Sırf şaşırdığından yani..."

"Yine eskisi gibi çekilmez mi?"

"Korkunç! Ama giderse ki bu yakında olacak galiba, onu uzun zaman arayacağız."

Pavel konuşurken hep duvarlarda, masanın üstünde Andrey'in yaptığı resimleri arıyordu. Ne onun fotoğrafı, ne de yaptığı bir resim vardı. Oysa Andrey ona çok resim vermişti. Sadece bir manzara resmi vardı, tuvalet masasının üzerinde dururdu.

"Andrey'in resimlerini mi arıyorsunuz? Hepsini Moskova'ya gönderdim. Gazetede bir sergi ilanı vardı, Sanatçılar Birliği'ne gönderdim. Böyle şeylere sadece bir kişi sahip olmamalıdır. Kendime sadece bitmemiş olan portremi sakladım."

Bu ne sakinlikti ondaki... Pavel neredeyse tamamen emindi ki o, Andrey'e hiç aldırmamıştı.

"Vladimir İppolitoviç, belki siz bize söylersiniz, kendimizi neye hazırlamalıyız," diye sordu Nonna, Şef Tasarımcıya.

"Ne hakkında?"

"Savaş bittiğinde ne düşünmemiz gerekecek?"

"Bildiğim kadarıyla siz burada yeni değilsiniz. Fabrikanın belli görevleri vardır."

"Ama şu anda teknik kapasitemiz çok yüksek. Bu arada mesela traktör yedek parçaları imalatı için hazırlık yapılsa? Siz bunu hiç düşündünüz mü?"

"Stalin'den savaşın bittiğini, artık hazar zamanı üretimine geçeceğimizi duyana dek işimi bırakıp bu tür projeler üzerinde düşünmeyi gereksiz bulurum. Sizin de öyle yapmanızı beklerim. Sizden istediğim ölçümler hazır mı?"

Nonna, "Evet, hazır," diyerek üzerinde bir yığın rakamlar bulunan bir kâğıdı Şef Tasarımcıya uzattı, sonra hafifçe iç geçirerek odadan çıktı.

Diğer mühendislere bu konuyu açtığında onlar da eğer böyle ıvır zıvır işlerle uğraşırlarsa komik duruma düşeceklerini, bunun bir anlamı olmadığını söylediler. Fabrika artık büyük işlerle ilgileniyordu. Kimse traktör yedek parçalarına bakmak istemezdi.

Gruşevoy ile konuşurken ona da bu konuyu açtı; "Mermi üretimine gerek kalmayınca senin atölyen ne üretecek?"

"Bilmem, başka bir şey buluruz elbet," cevabını aldı ondan da.

"Ne mesela?"

"Moskova'dan merkezden bir talimat alırız herhalde."

Son zamanlarda Şef Tasarımcı ile askeri başarılardan başka bir konuda konuşmak olanaksız hale gelmişti. Mizacı nisan havası gibi değişiveriyordu. Bildirileri dinledikten sonra sosyalleşiyor, sevimli, neredeyse arkadaşça bir havaya giriyordu. Güneş gibi açıyordu. Ancak kısa süre sonra eski kederli haline dönüyor, yakında emekli olması gerektiğini, o zaman gitmesi gerektiğini kafasında kurarak soğuklaşıyordu. Gitmek istemiyordu.

Bir gün eşine, "Margarita, nerede yaşamak istersin?" diye sordu. Soru o kadar ani olmuştu ki, eşi sarsıldı. "Nerede yaşamak istersin mi dedin? Özür dilerim, anlamadım."

"Diyorum ki, Moskova'da yaşamak ister misin? Ya da Rostov na Donu'da?"

"E, çok isterim. Öyle güzel güller yetiştiriyorlar ki orada..."

"Belki de Yalta'yı istersin. Oradaki güller daha da güzel. Belki

de Gagra'ya veya Sohum'a? Ama unuttum sen artık sıcağa dayanamıyordun. Kuzeye gideriz olmazsa. Son derece güzel yerler var. Mesela Karelya kıyılarına gideriz... Hatırlarsın, ilk savaştan önce Kukkola'ya tatile gitmiştik, pansiyonda kalmıştık. Viborg'a yakın daha da iyi. Ama oralar da rutubetlidir doğrusunu istersen. En iyisi belki de Odessa gibi bir yerlere gitmek. Odessa'da yaşamak ister misin? Kursk? Poltava? Vologda? Simeiz?"

O öfkeli bir havada şehirleri bir bir sayarken Margarita korkuyla ona bakıyordu. Sonunda anladı.

"Buradan ayrılıyor muyuz?"

"Elbette! Sen ebediyen burada yaşayacağımızı mı sanıyordun?"

Bir şey daha söyledi ama neydi, Margarita onu duymadı. Mekanik hareketlerle başını sallayıp duruyordu: "Hı-hı... Hı-hı..." Bu çok ani olmuştu. Eşi daha önce onu hazırlamalıydı. Margarita giderek kızıyordu. Bu beklenmedik durum onu üzmüştü. Ani bir öksürük onu ağlatmaya yetti. Böyle bir haber...

Söylenenleri yavaş yavaş idrak ediyordu. Eşi emeklilikte bambaşka bir hayattan bahsediyordu. Bu gerekliydi. Artık sakin, sessiz bir hayat gerekiyordu onun gibi yaşlı bir adama.

"Sen de dinleneceksin Margarita!"

Ama Margarita'nın yaşı dinlenmek için daha çok erkendi.

"Benim bacaklarım da daha iyi olur. Yürüyüşlere çıkarız," diyordu Vladimir İppolitoviç.

Tutuk bir gülümseme kaldı Margarita'nın yüzünde. Böyle yürüyüşlerin ne eziyetli olacağını hayal etti içinden. Peşinden sürüklenirken kızacak, söylenecekti Margarita'ya.

"Eh, peki o zaman!" dedi Vladimir İppolitoviç eşine, "söylüyorum ki, düşünüp, taşınıp kendini hazırlayasın. Öncelikle bazı eşyaları paketlemek lazım... Bu büyük mobilyaları da satmak lazım. Bu işi sana bırakıyorum. Unutma, çok bir şey alamayız yanımıza. Ufak bir evimiz olacak, sadece iki yaşlı insan için... Parti filan verecek değiliz. Gayet mütevazı yaşayacağız. İşte sana bir yol..."

Margarita'nın elini öptü ve işe gitti. Margarita ise oturup düşüncelere daldı. Gelecek hayatı düşündü. Hayatında ilk kez kalbinde bir itiraz dalgası yükseliyordu. O gitmek istemiyordu. Burada kalmak istiyordu. Buna kim engel olabilirdi? Gitmeyecekti. Ona diyecekti ki, "Volodiçka, canım sen istediğini yap ama ben

gitmiyorum." Kimse onu zorla sürükleyemezdi. Hangi kanun yazıyordu, birisi başka birinin kanını içsin? Böyle bir yasa yok!

Tabii, lojman yeni gelecek Şef Tasarımcıya verilecekti. Ama aldırmıyordu. Aleksandr İgnatyeviç nasılsa ona yerleşkede bir oda bulurdu.

Onun ihtiyacı çok azdı canım! Sadece küçük divanı alacaktı. Masa ve birkaç sandalye... Bir de tuvalet masası ile küçük dolap... Ve askılıkla kitap rafı var... Bunlardan başka bir şeye ihtiyacı yoktu kesinlikle. Kendi başına yaşayacaktı. Ne zaman istese dışarı çıkar, tüm vaktini sosyal çalışmalara verirdi!

Sonra aklına Vladimir İppolitoviç geldi. Yaşlı ve hastaydı. Ondan başka kimsesi yoktu. Düşündü ki onunla gidecekti. Buna mecburdu. Gitmese insafsızlık olurdu. Korkunç bir şey olurdu bu. İyi günde, kötü günde beraber olmuşlar, bir hayatı beraber yaşamışlardı. Alçak kanepeye kıvrılıp ağladı.

Pavel, Nikita'yı alıp gitti. Vedenyevlerde sadece yaşlı adamla Mariamna kaldılar. Onlar giriş katındalardı, sevilmeyen Nonna Sergeyevna üst katta.

Sergey Ryabukhin'in annesi örgücüydü. Anneannesi ve onun da annesi gibi... Babası takım tezgâhı montajcısıydı. Kız kardeşleriyse, hepsi örgücüydüler ve şimdi İvanovo'da bir fabrikada çalışıyorlardı. Proleter ailesi olan Ryabukhinler daima çalışmışlardı. Geleneksel örgücü aileden tek Sergey kendini memleketten dışarı atmış, aile işinden başka işe girmişti. Hayat onu Sovyetler Birliği'nin başka yerlerine sürüklemişti. İvanovo'da enstitüyü bitirdikten sonra Moskova'da Parti Yüksek Kursları'na devam etmişti. Sonradan Kramatorsk'da, Perm'de, Sverdlovsk'da çalıştı. Hiçbir zaman rahata, konfora önem vermedi. Yaşadığı yer pansiyon mu, yoksa bir bağımsız daire mi, bakmadı. Pansiyonda yaşadığı zamanlarda bile hiçbir şey onu düzenli işine gidip gelmekten, okumaktan, yazmaktan, rapor hazırlamaktan vazgeçiremedi. Sanki kafasında bir kapı vardı ve bu kapı o istediği sürece kapalı kalıyor, onun çevresiyle ilişiğini kesiyordu. Ne bir gülme, konuşma ne bir müzik sesi, bir şarkı onun dikkatine bölemiyordu.

Ryabukhin parti hayatı yaşıyordu. Parti Komitesi'nde,

toplantılarda kendini evindeymiş gibi hissediyor, bazen toplantılarda prezidyum başkanı oluyor, bazen en arka sıradaki dinleyicilerden biri oluyordu. Her yer birdi, her görev kolaydı...

Bu parti yaşantısı ona birçok insanla temas olanağı veriyordu. Sıkı bir hafızası vardı, hepsinin simalarını, isimlerini, görevlerini hatırlardı. Ama onların nasıl yaşadıklarıyla hiç ilgilenmiyordu. Bir kişi görevini yaptı mı, doğru dürüst davrandı mı, kötü bir işe ismi karışmamışsa, gerisine bakmazdı.

Savaş onu Ukrayna'ya sürükledi. Bölük komiseri olarak atandı. Görevlerini hep canla başla, sanki barış zamanındaymış gibi düzenli şekilde yerine getirdi. Ne var ki bu görevlerini uzun süre yapma şansı bulamadı. Kiev yakınlarında bir Alman mayınına basarak yaralandı. Yarasından başka, ciddi bir şoka girdi, iki ay görme ve işitme kaybı oldu. Kör, sağır ve gazlı kangren olmuş yarasıyla bir hastaneye yatırıldı.

Hastanede kaldığı süre sıra dışı bir deneyim oldu onun için. Ateşi düşüp sayıklamaları bittikten sonra durumunu idrak etti. Dehşete düşmemişti. Çabucak anladı ki aslında gözünde herhangi bir hasar yoktu. Ağrımıyordu da... O zaman görme duyusunun geri geleceğine emin oldu. Tek yapması gereken sabırla beklemekti. İşitmesi de açılacaktı. Böyle bir zamanda sabırlı olmak çok zordu tabii. Ancak Ryabukhin kendini sakinleştirdi. Ateşini ölçen birine; "Hitlerciler temizlendi mi?" diye soruyordu. "Öyleyse elimi sıkın..." diye eklerdi. Ama kimse onun elini sıkmıyordu. Yattığı yerden üzülüyordu.

Bir gün, "Moskova bizde mi?" diye sordu, "öyleyse elimi sıkın!" O zaman sorduğu kişi onun elini sıktı, sonra bırakmadı, daha da sıktı. Ondan sonra Ryabukhin bu yolla savaş haberlerini takip etmeye başladı.

Gözlerinde karanlıktan başka bir şey yoktu. Gündüzleri kırmızı, geceleri siyah... Kulakları sanki suyla dolmuştu. Yemek kokusu alınca öğlen olduğunu anlıyordu. Dudaklarına bir kaşık getiriliyordu. O zaman ağzını açıyor, onlar da yediriyorlardı. Hızlı, usta eller çarşafını, örtüsünü değiştiriveriyordu. Bir sedyeye alınınca, sargıları değiştirilecek demekti. Bazen boşluğa seslenirdi; "Yoldaşlar, içinizden kim bana bir sigara getirebilir?" O sessizlikte biri ağzına bir sigara yerleştirir, sonra bir kibrit çakardı. Ryabukhin kibritin

ısısını yüzünde duyumsar, ondan sonra sigarasını içmeye başlardı.

Ryabukhin hep yattı ve düşündü. Dünyadaki her şeyi düşündü! Cepheyi hayal etti, düşman kuvvetleriyle bizim kuvvetlerimizi karşılaştırdı. Faşistlerin bizi maruz bıraktığı yıkım ve yoksulluğu hayal etti. Kaynaklarımızı saydı. Ülkenin geleceğini, dünyanın geleceğini, kendi yakınlarını, tanıdığı insanları düşündü. Onları gördü, seslerini işitti. İnsani duyguları düşündü. Hayatı... Ölümü... Kremlin'in bu kış nasıl göründüğünü, karartma yapılmış bir şehri, karlarla kaplı Moskova'yı hayal etti. Stalin'i düşündü.

Bir sabah uyandı, gözlerini açtı ve karşısında beyaz duvarı, duvarda yılan gibi kıvrılmış sıva çatlağını gördü. Diğer tarafa döndü, bir yatak ve üzerinde uyuyan bir adam gördü. Adamın yüzünün şimdiye kadar gördüğü en güzel yüz olduğunu düşündü. Bu imaj hayatı boyunca kaldı onda. Masadan bir sigara ve kibrit aldı. Kibriti sallayıp, kibrit çöplerinin mutluluk veren sesini duydu. Sigarasını yakıp içmeye başladı.

O sırada yaşlıca bir hemşire geldi.

"Babacığım, görüyor!" diye bağırdı.

"Duyuyorum da..." diye karşılık verdi Ryabukhin. "Hemşire siz ne güzelsiniz!"

"Şimdi size herkes güzel görünecek. Öyle uzun zaman beklediniz ki görmek için. Hepimizi güzel bulacaksınız."

Üç yıldan fazla zaman geçti. Ryabukhin şimdi kör olmayı, o zaman üzerine gelen düşünceleri unutmuştu. Artık temelli çalışmaya dalmıştı, bugünün sorunlarıyla meşguldü. Bugün gördüğü herkes ona güzel görünüyordu. Biri ona mesela Uzdeçkin güzel değil veya kendisi için güzel değil dense buna inanmazdı.

Hastaneden taburcu olduktan sonra Merkez Komite onu Krujilikha'ya Parti sorumlusu olarak gönderdi. Orada gördüğü şeyler insanlığa olan güvenini artırdı. İnsan ruhunun güzelliğini gördü. İnsanlar kendilerini sakınmıyorlardı. Düşmanı ezecek olan Kızıl Ordu'ya yardım için her şeylerini feda ediyorlardı. Ryabukhin biliyordu ki insanlar çok zor zamanlardan geçiyorlardı. Bunu kendinden biliyordu. Ama kimse şikâyet etmiyordu ve kimse zafersiz bir barışı ağzına almıyordu. Uğrunda tüm ulusun kahramanca çarpıştığı o büyük günün şafağı doğmaya başlamıştı. Kızıl Ordu Berlin'e yaklaşıyordu.

1 Mart günü fabrika Moskova'dan yeni bir sipariş aldı. K... mühimmat fabrikası için teçhizat isteniyordu ama bu kez her zamankinin iki katı büyüklükte olacaktı. Listopad siparişi okurken, "bunun sebebini anlıyorum," dedi kendi kendine.

Ryabukhin'i aradı.

"Sergey, işler kızışıyor!"

"Kimin için kızışıyor?"

"Alman faşistleri için... Gel benim odaya."

İkisi oturup yarım saat kadar sohbet ettiler. Sonra ilgili atölyelerin şeflerini çağırıp toplantı yaptılar. Siparişi zamanında karşılamak için güçlerini nasıl kullanacaklarını görüşmeleri gerekiyordu. Toplantı fırtınalı geçti. Dökümhane şefi Gruşevoy sakin oturan tek kişiydi. Sıkılmış, kayıtsız duruyordu. Dökümhane atölyesi havan topu yapıyordu. Onun için bu yeni sipariş onu ilgilendirmiyordu. Fabrikada kimler göz dolduracak, şehirde kimler takdir edilecek, kimler ödüller alacak, Gruşevoy'un bunlara aldırdığı yoktu.

"Yüklemeler için yoldaş Gruşevoy'un atölyesinden biraz eleman ödünç almak gerekiyor," dedi biri. Bu sözleri duyunca Gruşevoy az kaldı sandalyesinden düşecekti. Böyle bir şeye hiç niyeti yoktu! Onu nasıl küçümserlerdi... Onun işçileri eli kolu bağlı oturuyorlar mıydı yani?

"Bunu yapabileceğimizden şüphe ederim," dedi Listopad. "Bu ay Gruşevoy'un atölyesinin de iki kat yüke çıkacağını bekliyorum."

Listopad haklı çıktı. İki gün sonra fabrikaya yeni mermi siparişleri geldi. Gruşevoy'un morali hemen düzeldi. Hatta yeni işgücü talep etmeye başladı. Listopad bu kez ona, "bunu hiç yapamam. Elinizdeki neyse, onunla başaracaksınız. Diğer atölyeler de sizin gibi sıkışık," dedi.

Tüm savaş boyunca fabrika hiç bu kadar büyük görevler almamıştı.

Mariyka akşam eve geç geldi. Her zamankinden farklı olarak bugün suskun ve düşünceliydi. Eline bir kâğıt, kalem aldı, rakamlar yazmaya başladı. Yazarken dudakları kıpırdıyordu.

"Neyi sayıyorsun?" diye sordu Lukaşin ona.

"Aman Syoma, bırak beni."

Uzun süre rakamlarla uğraştı, sonra kâğıdı, kalemi attı.

"Çözemiyorum. Ne yapacağım?"

"Neden bahsediyorsun?"

"Ryabukhin benim üç makineye bakabileceğimden emin olduğunu söyledi," derken Mariyka'nın gözleri yaşla dolmuştu. "Ama benim hesaplarıma göre ben bunu yapamam. Keşke eğitmen olmasaydım. Bu çocuklara yarım gün harcadım. Yok, olmaz!"

Mariyka üzgündü. Lukaşin bunu görüyordu ve ona yardım etmek istiyordu. Ama nasıl, bunu bilmiyordu. Ev içi bir sorun olsa, nasıl davranması gerektiğini bilecekti. Ama fabrikadaki iş ile ilgili bir sorun olduğundan, şimdi bir şey yapacak durumu yoktu. O ancak kendi işiyle meşgul olabilirdi. Mariyka'ya bakışında bir saygı vardı.

"Bilmem benim üç makine ile ilgilenebileceğimi nereden çıkardı," diye yakınıyordu. "'Sen bir Stakhanovit'sin' dedi bana. 'Sen komünist geleceğin işçisisin!'" Güldü. "Bunu ustabaşına da söyledi, o da yarın beni Berd makinesinin başına koyacağını söyledi. Bu durumda her şeyimi ortaya koymalıyım. Artık bunu yapacağım!" Mariyka aniden patladı; "Tek, beni bu çocuklardan uzak tutsunlar!"

Böylece uykusuz bir gece geçirdi ve ertesi sabah fabrikaya moral bozukluğuyla geldi. Elemanlarına, "Bugün beni hiç rahatsız etmeyin, yeni bir rekor deneyeceğim. Yalnızca hiç gürültü çıkarmayın" dedi. Sonra ustabaşı Vorolkov'a; "Tamam, alıyorum makineyi!" dedi.

Mariyka'nın elemanları, Tolka da içlerinde olmak üzere, geçici olarak başka bir eğitmene devredildi.

"Bakın arkadaşlar," dedi Konevski, "bizim gibi gençler Krujilikha çalışanlarının yüzde 35'ini oluşturuyor. Eğer işimize tam bir sorumlulukla sarılmazsak, sipariş zamanında yetiştirilemeyebilir. Ve bu ne demektir, siz kendiniz bunu anlıyorsunuz."

"Ajitasyon, ajitasyon..." dedi Vasya Surikov, Konevski gittikten sonra. "Ama yine de aslına bakarsak, bizim yaptığımız makineler bomba yapıyor, onlar da sonra Berlin'e uçuyor."

"Hitler'in kafasına..." diye yorum yaptı Alyoşa Malıgin, ıslıkla vızlayarak. Bir süre sessizlikten sonra, "Ben Vedenyeva'ya kanıtlayacağım, onsuz da başarabileceğimizi!" dedi kızgınlıkla. "Yaptığı tek şey bize bağırmak..."

"O bağırınca iş yaptırıyor," dedi Vasya bilmiş bir tavırla. Kız gibi bir görünüşü vardı. "Sen bağırınca ne oluyor? Ne bakıyorsun? Metal çapaklarını temizle hadi!"

Mariyka vardiya bitmeden Lukaşin'in atölyesine geldi, "Syoma, bu gece belki fabrikada kalırım. Merak etme. Pencerenin içinde börek var. Onu ısıt, ye. Al, ekmek karnesi, eve dönerken ekmek de al. Ben sabah gelirim. Ama belli de olmaz. Sen beni merak etme," dedi.

Mariyka'nın üstü başı tamamen makine yağına bulanmıştı. Alnında kahverengi bir yağ bulaşığı vardı. Saçlarını yağlı eliyle başörtüsünün için sokarken olmuştu herhalde. Bu ona değişik bir hava vermişti. Bu hal Lukaşin'e dokunaklı gelmişti. Ona sarılmak istedi ama çevrede birçok insan vardı. Onun için kendini tuttu; "Ne zaman gelebilirsen..." dedi.

Lukaşin o gün kotasını yüzde yüz on üstüne çıkarmıştı. Her zamankinden daha iyi çalışmış değildi. Henüz öyle ustalaşmamıştı. Ama öğle paydosunu bir saat yerine yarım saat tutarsa ve vardiya sırasında üç sigaradan fazlasını içmezse, çalışmak için daha fazla vakit bulabileceğini hesapladı. Öyle yaptı. Öğlenleri yemekhaneye gitmektense makinesinin yanına oturdu, evden getirdiği ekmeği yedi. Gün boyu sadece üç sigara içti. Bu ufak başarısına diğerleri gibi sevindi ama onlar üç, dört kota fazla yapıyorlardı. O ise hiç değilse yüzde yüz artış değil, yüzde yüz on artış yapmıştı.

Uzdeçkin ona doğru gelirken makinesini temizliyordu.

"Eve gidecek misin?"

"Evet, niyetim var. Ne vardı?"

"Trene yükleme için bir ekip kuruyordum. O kadar yorgun değilsindir sanırım?"

"Yok, iyiyim. Bir ekmek alıp gelirim yanınıza."

"Umarım eldivenin vardır. Dışarısı çok soğuk... Buz gibi bir rüzgâr esiyor." Bunu söylerken ürperdi, silkindi.

"Var, var," dedi Lukaşin. "Bir çift sıcacık eldivenim var."

"Kim ördü bana bunu?" diye geçirdi içinden mutlulukla. "Mariyka ördü. Ben de sürekli ona dırdır ederim." Atölyeden çıkarken Martyanovla karşılaştı. Kabanının düğmelerini ilikliyordu.

"Gidip yatacak mısın Syoma?"

"Yok. Bir tren yüklemeye gidiyoruz."

"Kolay gelsin sana o zaman. Ben içmeye gidiyorum. Bir tek atmadan geceleri çalışamıyorum. Bunun esiri olmuşum," diyerek akşamın donuk karanlığında kayboldu.

"Demek o da gece kalıyor," diye düşündü Lukaşin. "Sabaha kadar kalsam ne olacak? Elbette ben onun kadar, Mariyka kadar faydalı biri değilim ama yine de..."

Fabrikanın kapısından çıkarken arkadan bir ses duydu; "Syoma!"

Mariamna sokak lambasının altında duruyordu. Elinde bir sefer tası vardı.

"Yaşlı adamı gördün mü?"

"Yok. Biz farklı atölyelerde çalışıyoruz."

"Hay adam ya! Yemeğini getirmemi istedi, sonra unuttu. Hep böyle bu. Yemeğini ister, sonra unutup aç açına sabaha kadar çalışır."

Lukaşin içinden, "Artık yarın akşam sabaha kadar kalacağım," diye düşündü.

Çevrede buzlanma azdı ama iğneleyici bir soğuk vardı. Yıldızlar ortaya çıkmıştı. Arada rüzgâr kesik kesik sesler getiriyordu kulağa. Bu, hoparlörden yayılan radyo sesiydi. Spiker günlük bildiriyi okuyordu. Lukaşin büyük eldivenli ellerini sallayarak yürürken Stanislav yolunda beraberce savaştıkları yoldaşlarını düşünüyordu. Kim bilir nerelerdeydiler. Kimileri artık yaşamıyordur, kimileri de binlerce kilometre uzaklardadır. Belki yabancı bir ülkede, Almanya'dadırlar, belki Berlin'e doğru yaklaşıyorlardır. Çavuşlarını hatırlıyorlar mıdır acaba? Herhalde hatırlıyorlardır ve arada sırada içlerinden birisi, "bizim bir Paşa'mız vardı," diyordur, "o yaşıyor mu acaba?"

"Yaşıyor çocuklar, evet yaşıyor!"

Krujilikha'nın büyük sireni çalıyor, işçileri işe çağırıyordu. Bazıları haftalardır atölyeden çıkmamıştı. Kimileri gücünün tükendiğini hissedince orada bir yere uzanıp kütük gibi uyuyordu. Ama uyanınca yine makinenin başına gidiyor ve dayanabildikleri kadar çalışmaya devam ediyorlardı!

Gruşevoy'un burun kanatları genişlemiş, gözleri parlamıştı.

Kendisinden işçi istenmesini reddettiği için huzursuz olmadığını göstermek istiyordu. Tüm itibar onun atölyesine gösterilecekti. Mart siparişleri tam istediği gibi ve vaktinde yetiştirilecekti. Hatta kesin bir tarih de veriyordu. Eğer Lida Yeromina'ya bir şey olmazsa, 28 Mart'ta hazır olacaktı sipariş. Şükür ki, bu iyi kız vardı. Atölyenin belkemiğiydi bu kız.

Mucize yaratan, elleriyle yaptığı şeylerdi! Üst kademelerden gelip onu görenler olmuştu. Makarov bir buçuk saat montaj hattının başında durmuş, onun ellerini seyretmişti. Oradan ayrılırken, "müthiş, müthiş..." demişti kendi kendine. Lida ise ona hiç bakmamıştı. Bir kez, Saşa Konevski geldiğinde gözlerini kaldırmış, bir saniye bakmıştı.

5 Mart günü Lida, Gruşevoy'un odasının kapısını vurdu. Sonra içeri girince Gruşevoy ona bir sandalye gösterdi, Lida da oturup, mütevazı bir hareketle eteklerini dizlerinin üstüne topladı.

"Yoldaş Gruşevoy, sanırım size söylemek istiyorum, kotamı altmış bine çıkarma kararı aldım. Bu benim sağlığımı bozacak olsa bile..."

Gruşevoy ihtiyatlı adamdı. Onun için Lida'nın dikkatini çekti; "Birkaç gün böyle gidip sonra yine otuz bine düşmekle ne olacak ki..."

"Neden böyle düşünüyorsunuz yoldaş Gruşevoy?"

"Siz kendiniz söylediniz, iki-iki buçuk kotadan yukarı çıkamayacağınızı."

Lida güzel dudaklarını sıktı.

"Sürekli yapamam ama bir ay böyle gidebilirim. Açıkça görüyorum ki, eğer altmış bine çıkmazsam mart siparişini vaktinde yetiştiremeyeceğiz. Ama sizin kapsül teminini garantiye almanız gerek. Kesintisiz gelmeli. Aksi halde her seferinde durmak zorunda kalacağım."

"Evet, elbette. Bunu garanti edeceğim!"

"Buna güvenebilir miyim?"

"Tabii!"

"Tamam, gidebilir miyim yoldaş?"

Lida terbiyeli bir halde başını salladı ve çıktı.

Aynı gün atölyede bir tatsızlık çıkardı. Çünkü yeteri kadar kapsül gelmemişti. Ertesi sabah dağ gibi yığılmış kapsül sandıkları

yanına gelince, memnun bir havada çalışmaya koyuldu.

Başına mavi bir başörtüsü bağlamış, saçlarını sıkıca içine almıştı. Bu haliyle ince yüzü, narin boynu daha da incelmiş, bir çocuğa benzemişti. Dudaklarını sıkıp, sandıklardan birini rahatça ulaşabileceği mesafeye çekti, usta parmaklarıyla, neredeyse görülmeyecek bir hızla sandığın mührünü açtı.

"Hazır!" diye seslendi tiz sesiyle ve kazanan bir kâğıt oyuncusunun önemsemez haliyle kazanan kâğıdı açtığı gibi, sertifikayı bandın üzerine koydu. Gri bant sertifikayı Lida'nın uzağındaki diğer uçta oturan kıza ulaştırdı. Mermiler sertifikayla birlikte yüklemeye gitti.

Lida eve gelince, annesi endişeli bir halle sordu: "Lida, canım neyin var? Çok solgunsun?"

"Bir şey yok anne," diye cevap verdi Lida, ceketinin düğmelerini çözerken. "Biraz uyuyayım, toparlarım."

O günden sonra savaşın bitimine kadar altmış bin mermi doldurma kotasına tamamen azmetti. Asla bu sayının altına düşmedi. Bazen üzerine çıktığı da oluyordu ama bunlar yüz, yüz elli adet gibi önemsiz sayılardı. Onu iş başında çalışırken görenler yeteneğine, kendini işe vermesine, ritmine bakıp, şaşırıp kalıyorlardı.

Ryabukhin bacağında keskin bir ağrı duyuyordu. Ateşi de vardı. Şu kahrolası flegmon yüzünden bir başka ameliyat daha gerekecek diye korkuyordu. Yine de akşamı etti, oradan da treni yüklemeye gitti. Giderken yolunun üzerindeki makine atölyesine uğradı. Yaşlı Vedenyev'in Mariupol'den, Pavel'den mektup almış olduğunu duymuştu. Pavel'den ne haberler var, öğrenmek istiyordu ama öğrenmek mümkün olmadı çünkü Vedenyev uykuya dalmıştı. O da diğerleri gibi zemine uzanmış, uyuyordu. Zemin sabunla temizlenmişti ve Vedenyev'in altında temiz bir şilte vardı. Başını koyu renk desenli bir yastık kılıfı geçirilmiş olan yastığa dayamıştı. Yaşlı adamın makinesi tertemizdi, metal çapakları temizlenmişti. Aletleri eski nizama göre sıralanıp bırakılmıştı. Mariamna'nın hamaratlığı, ev kadınlığı burada bile kendini belli ediyordu. "Ne hoş!" diye düşündü Ryabukhin ve yaşlı adamı uyandırmamak için yavaşça oradan ayrıldı.

Üç delikanlı onu karşıladılar. Onları tanıyordu. Mariyka'nın

sınıfından çıraklardı bu çocuklar. Güçlü delikanlılar fabrikayı zor zamanlarda bırakmamışlardı, tüm gençler omuzlamışlardı. İçlerinde en havai olan Tolka Rıjov bile elinden geleni yapıyordu. Şimdi bunlar da sağa dönüp kapıya gitmemişler, sola dönüp vagonların oraya gelmişlerdi. Yardım edeceklerdi. Yüksek, ışıklandırılmış bir duvarın yanından yürüdüler. Üzerine bir slogan yazılmıştı: "Tüm Kuvvetler Ülke Savunmasına!" Üç buçuk yıl önce yazılmıştı. Delikanlılardan en kısa boylu olanı, sloganı işaret edip bir şey söyledi. Durdular, Ryabukhin'in gelmesini beklerlerken bir şeyler konuştular.

"Yoldaş Ryabukhin, size bir şey sorabilir miyiz?" dedi kısa boylu, kız suratlı delikanlı.

"Nedir çocuklar?"

"Yeni bir slogan yazmak için boya istiyoruz."

"Peki. İlgilenirim. Alacaksınız," dedi Ryabukhin, "yüklemeye yardım edecek misiniz? Şimdi gitme vakti."

Fakat gençler Parti örgütçüsünün yanında yürümek istemiyorlardı. Yanlarında o varken maceralarından konuşmaya utanıyorlardı. Birini bekler gibi yapıp geride kalmayı başardılar. Bu beklenen biri Martyanov'du. Martyanov, Ryabukhin'i saygıyla ama biraz aşina bir ifadeyle selamladı. Daha önce Vedenyevlerde karşılaşmışlardı.

"Pavel'den ne haberler var?" diye ona sordu Ryabukhin.

"Bilmiyorum. Gün içerisinde Nikita Trofimoviç'i göremedim. Şimdi baktım ama uyuyordu. Uyandırmadım. En az üç saat uyumazsa, kendini iyi hissetmez. Biliyorsunuz, genç değiliz artık."

Ryabukhin ona karmaşık duygular içinde baktı. Ryabukhin her türden, her kategoriden sömürücülerden nefret ederek büyümüş biriydi ve Martyanov'un geçmişinden Pavel gibi o da nefret ediyordu. Pavel onun hakkında açıkça parazit demişti bir keresinde. Ancak Martyanov bu parazitliği bırakalı hayli zaman olmuştu. Mükemmel bir dönüş yapmıştı. Herkes ona usta bir işçi olarak saygı duyuyordu. Ryabukhin onun atletik yapısını, davranış tarzını beğendi.

"Yüklemeye başlamadan önce bir kere karı temizlemeliyiz," dedi Martyanov, "yalnız dikkatinizi çekerim, geçen sefer kar temizlemek için yeteri kadar kürek yoktu. Birçok insan vardı ama

küreksiz ne yapsınlar... Öğrenci Subbotnik'ler[14] gibiydiler. Biri çalışıyor, ikisi seyrediyordu.

Yüklemenin yapılacağı yan hattın oradaki depolara vardılar. Yük treni hazır bekliyordu. Çok sayıda işçi yoldaşlar toplanmıştı. Ryabukhin tanıdık çehrelere göz gezdirdi. Uzdeçkin'i gördü. Üzerinde askeri parkası vardı, çevresini kadınlar sarmıştı. Çok belliydi ki aynı zamanda şu sebze bahçeleri işi için toplantı yapmışlardı. Daha ileride bir grup genç insanla birlikte Saşa Konevski vardı.

Nonna Sergeyevna kapısı açık bir vagona oturmuş, rahatça bağdaş kurmuştu. Ayaklarında güzel botlar vardı. Onun da çevresinde gençler toplanmıştı. İçlerinde şimdi öğrenci olan Kostya Berejkov da vardı. Daha önce Krujilikha'da çalışırken bir ayda on dokuz bin ruble kazanarak muhasebeciyi şaşırtan gençti bu. İşte o da gelmişti. Hepsi birleşmişlerdi. Bütün yollar Krujilikha'ya çıkıyordu.

"Tekrar oturacak mıyız?" diye yüksek sesle bağırdı Martyanov, "yine kürek yok mu? Nerede sorumlular? Ne düşünüyorlar acaba?"

Genç bir ses cevap verdi; "Küreğinizi alacaksınız, merak etmeyin. İşte! Getirdiler. Gözlerinizle görün!"

Beş tonluk bir kamyon ağır ağır gürüldedi onlara doğru. Birkaç çocuk kamyon daha durmadan üstüne atladılar, kürekleri aşağı atmaya başladılar. Ryabukhin bacağının acısından yüzünü buruşturarak eğildi, kendine bir kürek aldı. Listopad aniden ortaya çıktı, Ryabukhin'i dirseğinden tuttu.

"Yine burada mısın?" diye kızarak sordu. "Ne unuttun burada? Senin şu kadın doktor günlerdir seni arıyor!"

"Bırak, bırak," diye söylendi Ryabuhkin, yorgun ama ışıltılı bir gülümsemeyle, "bırak diyorum. Bir halt anladığın yok! Haydi yoldaşlar!"

Ertesi sabah Şef Tasarımcı fabrikaya geldi. Arabadan inerken gözüne takılan ilk şey yüksek duvarın yanında bir merdiven, onu dengede tutan iki genç ve yukarıya çıkmış bir başka gencin elinde kırmızı boyayla duvara yazı yazmasıydı; "Berlin'e!"

---

14 Ç.N: Subbotnik, 1917 Ekim Devrimi'nin hemen ardından başlayan gönüllü çalışma kampanyalarına katılanlar. Bunlar cumartesi, pazar veya tatil günlerinde devlete ücretsiz olarak çalışan komünistlerdi. Bu hareket ilk kez demiryolu işçileri tarafından başlatılmış.

BÖLÜM SEKİZ

Anne

Büyük sınav sona erdi. Düşman silahlarını bıraktı. Zaferin yıldırımı gürleyip, uzaklarda yankılandı. Barış zamanı!

Japonlarla hâlâ çatışma ihtimali vardı ama böyle bir çatışma Sovyetler ülkesinin şimdi söndürmüş bulunduğu bu azgın savaş kasırgası ile bir tutulamazdı! İnsanlar barışı tüm varlıklarında, her nefeslerinde duyuyorlardı. Şehirler yıkıntılardan temizleniyor, insanlar kayıp akrabalarını buluyorlardı. Gelecek için parlak planlar yapılıyordu. Kanla sulanmış topraklarda buğday başakları çıkmaya başlamıştı. Bereketli Haziran ayıydı bu...

Listopad dökümhaneden çıktı. İçerideki sıcaklık dayanılmazdı. Gömleği sırtına yapışmıştı, gözlerinin önünde kırmızı halkalar uçuşuyordu. Dışarı çıkınca nehirden doğru gelen hafif serin esintiyi duyumsadı. Başlığını çıkardı, esinti sıcak basmış alnını serinletti. Sezilmez bir duygu onu yıllar önceki bir yaz gününe götürdü.

O zaman yedi, belki sekiz yaşındaydı. Stepte bir yolda annesiyle yürüyordu. Hatırladığı kadarıyla, kiliseden eve dönüyorlardı. Bunaltıcı, nefes alınmaz bir sıcak hava vardı. Uzaklar sıcaktan ışıldıyordu. Bu tozlu yolda sessizce, hiç durmadan yürüyorlardı. Eğimli çayırlıklardan başka görülecek hiçbir şey yoktu. Saşko (ona öyle diyorlardı), yorgun argın, sessizce yürüyordu. Fakat zaman zaman derinden bir iç geçirmeye engel olamıyordu. Susamıştı ve yolun sonu görünecek gibi değildi.

Birden, sağ tarafta ilerilerde pembe bir şerit belirdi. Orası karabuğday tarlasıydı. Yaklaştıkları zaman pembe çiçeklerin üzerlerine

şişkin arıların asılı olduğunu gördüler. Sanki çiçeklere iple tutunmuş gibiydiler. Tarlanın içinden geçen belli belirsiz, dolambaçlı bir patika vardı. "İşte!" diye seslendi annesi, tekrar yola çıktılar, yolu takip etmeye başladılar. Saşko nereye gittiklerini bilmiyordu. Sıcaktan konuşacak hali kalmamıştı. Yol tepeden aşağı doğru inmeye başladı. O sırada serin bir esinti onlara ulaştı. Karşılarında bir anda bir söğüt kümesi belirdi ve ayaklarının altında bir serinlik hissettiler. Söğütlerin arasında bir yerde bir kaynak yumuşakça ama duyulur bir sesle çağıldıyordu.

Saşko ile annesi hararetlerini pınarın serin suyuyla giderip ellerini yüzlerini yıkadıktan sonra söğütlerin serin gölgeliğine, çimenlerin delice birbirine karıştığı yere oturmuşlardı. Annesi etekliğini çimenlerin üzerine yaymış, Saşa da eteğin üzerine uzanıp annesinin dizine başını koyarak bu beklenmedik serin cennette hemen huzur dolu bir uykuya dalmıştı. Daha sonra annesi ona bir saatten fazla uyuduğunu, uyurken hep gülümsediğini söylemişti.

Hemen hemen kırk yıl, bilincinin gizli derinliklerinde gömülü kalmıştı bu anı. Neden bugün, bu saatte yüzeye çıkmıştı? Hayat gizemlerle dolu...

Bir duş alıp, üstünü değiştirmek için eve gitmeye koyuldu. Ter kokusu midesini bulandırırdı hep.

Dairesinin kapısı aralıktı. Temizliğe gelen Domna eşikte duruyordu ve öne doğru eğilmişti. Duruşundan belliydi ki, canı sıkkındı. Bir şey olmuştu herhalde. Ne olabilirdi ki?

Domna dönünce, üzgün yüzü göründü. Bir şey söylemeden Listopad'a yol verdi. Koridorda bir örtüye sarılmış, yeni bir iple bağlanmış seyahat sandığı duruyordu. Listopad içeri girdi ve gördü: Annesi gelmişti. Odasında yeri siliyordu. Dışarlık yün eteğini çıkarmış, kollarını neredeyse omzuna kadar sıvamıştı. Yer bezini sıkarken Domna'ya söyleniyordu. Ayak seslerini duyunca bezi bırakıp ayağa kalktı.

"Merhaba Saşko!" dedi.

"Anne!" diye heyecanla bağırdı Listopad. Çok mutluydu.

Anne ıslak ellerini arkasına kavuşturdu, oğlunun elbisesini lekelemesin diye. Listopad ona sarıldı, öpüştüler. Annesi süt ve salam kokuyordu. Temiz elbisesi nehirde çalkalanmış, çimenlerin üzerine kurumaya bırakılmış gibi kokuyordu. Çocukluğunun o güzel

kokularını duyuyordu yine.

"Dur sana bir bakayım!" dedi, oğlunun yüzünü dikkatle inceledi. Gözleri anlatıyordu ki, oğlunu yaşlanmış bulmuştu ve bu gördüğünden hiç hoşlanmamıştı. Ne hissediyorsa yüzünden açıkça sezdirebiliyordu.

"O-o! Yaşlanmışsın, bir de pis görünüyorsun!" diyerek başını salladı. Sonra tekrar kovaya eğildi. "Şu köşeye geç Saşko, otur oraya. Orayı sildim. Bitene kadar otur, gezinip ıslak yerlere basma."

Listopad söz dinleyerek köşeye doğru yürüdü, ıslak yerleri geçip bir sandalyeye oturdu. Kendisini küçük bir çocuk gibi hissetti.

"Neyi iyi yapmamışım?" dedi Domna, kırılmış görünüyordu. "İşimi hep iyi yaparım ama ona beğendiremedim. Sanki ben yapamıyormuşum gibi kendisi işe soyundu."

"Siz kendi işinize bakın," diye onu kesti anne. "Ona nasıl bakacağınızı bilememişsiniz. Böyle güzel bir ev ama her yer çöp, toz!"

"Bu neden benim hatam olsun," diye yakındı Domna, "buraya üç gündür o salak Melanya geliyordu, o da hep..."

Listopad bir kahkaha attı.

"Tamam, boş verin," dedi, "çay içer misin anne?"

"Eğer misafirine ikram edersen, bundan biraz daha sert bir şey içmek isterdim," dedi, doğrulmuş yaptığı işe beğeniyle bakıyordu. "Sen ne dersen de... Bak, yerleri annen kadar güzel silen yoktur."

Listopad çocukluğundan beri annesiyle gurur duyardı.

Bu, erkekçe bir gururdu. Onun konuşmasını, yürüyüşünü severdi. Yüzünü güzel bulurdu. Sesi alçaktı ama o bunu bilerek yapar, karşısındakine aslında yüksek sesle konuşabileceğini ama bunu yapmadığını duyumsatmak isterdi.

Altmış iki yaşındaydı. Oğlundan on yedi yaş büyüktü. Koyu renk saçlarının arasına griler düşmüştü. En çok elleri yaşlanmıştı, adaleleri sertleşmişti, güzel değildi elleri. Yine de elliden fazla göstermiyordu. Hâlâ güzeldi. Ama bir zamanlar ne kadar güzeldi o!

Ne uzun ne kısa boyluydu. Az bir şey zayıf, uzun bacaklıydı. Hafif ve çevik hareketliydi. Yüzü kartal gibi, teni zeytuniydi. Allık sürmemişti. Uzun koyu renk kaşlarının altında kahverengi gözleri vardı. Ağzının rengi çok hoştu, dişleri inci gibiydi. Saçlarını örmek için açtığında dizlerine kadar iniyordu.

Kadınlar onda güzellik olmadığını düşünürlerdi. Hatlarında

hiçbir yuvarlaklık yoktu. Yanakları soluktu. Sesi de kısıktı. Ama ne zaman dul kaldı, hepsi kocalarını ondan saklamaya başladılar. Konuşkan biri değildi ama sesinin öyle bir tonu vardı ki, konuştuğunda erkekleri kendine baktırırdı. Öyle bir konuşma tarzı vardı ki konuşurken yüzünde ciddi bir ifade olur, kaşları o anda hafifçe çatıktır, sonra kaşları aniden kalkar, gülümseyerek dişlerini gösterir, o zaman çevresindeki tüm erkeklerin yüzü aydınlanır, onun gülümsemesine itaatkârca karşılık verirlerdi.

Büyük, yoksul ve serbest bir ailede büyümüştü. On altı yaşına gelince, varlıklı bir çiftçiyle evlendi. Adam onu görür görmez âşık olmuştu ve ailesinin karşı çıkışlarına rağmen onunla evlendi. Aleksandr bu evliliğin ilk yılında doğdu. Daha sonra başka çocukları olmadı.

Üç yıl sonra kocasını kudurmuş bir köpek ısırdı ve adam öldü. O, küçük Saşa ile kaldı. Keder onu yıprattı; kendisine, üstüne başına bakmaz oldu. Gri bir şal ile rahibe gibi başını bağladı. Kocasının ailesi ondan hoşlanmıyordu. Kendi akrabalarıysa, bir şeyler koparabilmek için çevresini sardılar. Kocası ne bıraktıysa hepsini kayıtsızca onlara dağıttı. Çiftlik ziyan olmaya başlamıştı. Bahçe yabani otlarla kaplanmıştı. Bunları temizlemeye hiç isteği olmuyordu. Kendini tavuklarla ilgilenmek için de sıkmadı. Böylece tavuklar vahşileştiler, ağaçların arasında tünemeye başladılar. Hayatının merkezi Saşko olmuştu. Ona tatlılar yediriyor, onunla birlikte dolaşıyor, kendi elbiselerinden bozup ona giysiler dikiyordu.

Bu yeknesak ve miskin dulluk hayatı dört yıl devam etti. Bir gün teyzelerinden birinin kocası çıkageldi. Geniş bir ailesi olan adam saygın, ağırbaşlı, mağrur bir adamdı. Hatırladığına göre ona Oleksi enişte diyorlardı. Enişte de ona Nastya derdi. Adam köyün oradan geçerken şiddetli sağanağa yakalanmış, bir yerde konaklayıp bir gece geçirmesi gerekmiş. Sonra aklına eşinin oralarda oturan bir akrabası, kendisinin de küçüklüğünü hatırladığı, eşi kuduzdan ölmüş olan dul kadın gelmiş.

Kapıda karşılaştıklarında adam ona çok az bakmış. Kadının üstü başı eski püsküymüş, başında da gözüne kadar inen gri bir başörtüsü varmış. Ama ona akşam yemeği verdikten sonra başörtüsünü çıkarmış, kaşlarını kaldırarak gülümsemiş. Böylece adam onu ilk kez fark etmiş! O zaman adam ciddiyetini bırakıp, genç biri gibi

gülmeye, şakalaşmaya başlamış. O da adama şaşkınlıkla ama ışıltılı gözlerle bakmış. Onu ilk kez gerçek haliyle görmüş. İşte o anda hayatları boyu sürecek olan aşk başlamış.

Adam tüm malını mülkünü eşiyle çocuğuna bırakıp çiftliğe yerleşmiş. Bu orta yaşlı evli adam tüm bölgede yalnız ve genç bir dula bağlanan biri olarak konuşulmuş. Adamın ailesi, Nastya'nın ailesi ve bir de ölen eşinin ailesi hepsi birbirlerine girmişler. Papaz gelip onlara nasihat etmiş, ayıplamış. Terk edilen eş, yani Nastya'nın teyzesi onun yüzüne asit atacağını söyleyip tehdit etmiş. Oleksi'nin oğlu, annesini küçük düşürüp, aileyi rezalete sürüklediği için babasını reddetmiş. Artık Nastya'nın evine sadece bu skandalı önemsemeyenler geliyormuş.

Nastya gülüp, her şeye boş vermiş. Fakat Oleksi böyle bir yaşantıya dayanamıyor, acı içinde yaşıyormuş. Nastya'nın evini satıp, memleketten uzakta, demiryolu istasyonunun oradaki Brateşki köyünden başka bir ev almışlar.

Oleksi Nastya'ya tabi olmak istemediğinden istasyonda iş bulup, makasçı olarak çalışmaya başlamış. İnsanlar Oleksi'nin Nastya'nın hizmetçisi olduğunu, onun saçlarını bile ördüğünü söylüyorlarmış. Oleksi bir işe girip çalıştığından bu tip dedikodulara hiç değer vermiyormuş.

Saşko'ya hiç üvey babalık yapmamış. Arada sırada panayıra gittiğinde ona oyuncaklar getirirmiş. Bazen, "Saşko, koş bana tütün al da gel," dermiş. Hepsi bu. Saşa annesinin yanında büyümüş. Eskisi gibi annesinin yakın ilgisinin görüyormuş. Nastya ona Denizkızı ve Goblin masalları anlatıyormuş. Oğlan hastalandığında anne onun doktoru oluyormuş. Ateşi olduğu zamanlar çocuğu kuzinenin üstündeki döşeğe yatırır, boynuna, sırtına yakılar yapıştırır, böylece ateşi düşürürmüş. Dokuz yaşını bitirince ona yeni bir gömlek alıp, elinden tutarak okula götürmüş.

"Sen duygusal bir çocuksun Saşko, duygusal insanlar iyi eğitim almazsa hayatta çok sıkıntı çekerler," demiş. Nastya kendisi kitap okurken zorlanır, onun için eline pek kitap almazmış. Ama birinin okuduğunu dinlemek hoşuna gidermiş. Oleksi de bazı akşamlar ona kitap okurmuş.

Böyle zamanlarda Nastya çocuksu hayallere kapılır, yaz akşamları bahçeye çıkar, kollarını göğsünde kavuşturup, başını geriye

atarak parlak yıldızları seyredermiş.

"Bak Saşko, ne kadar çok yıldız var. Oralarda bir şey var mı acaba? Nasıl bilebiliriz bunu ha Saşa?" dermiş.

Bir gün Saşa okuldan koşarak gelince annesini kapının önündeki merdivenlerde oturur bulmuş. Annesi hiçbir şey yapmadan, ellerini dizlerinin arasına sokmuş, oturuyormuş. Gözleri yerdeki bir noktaya takılıymış.

"Hşşş!" demiş, "gürültü yapma ürküteceksin onu!" Annesinin baktığı noktayı bulunca, orada küçük, şişkin bir tırtıl görmüş. Tırtıl korkunç bir şekilde kıvrılarak yavaş yavaş merdivene doğru ilerliyormuş.

"Tırman, tırman," diye fısıldamış annesi, "öyle küçük şey ki, tırmanması tam bir saat aldı, zavallı... Kim bilir nereye gidiyor, ne istiyor..." Sonra birden, "Ah! Saşko sen açsındır!" diyerek kendine gelmiş, gönülsüzce ayağa kalkmış. Tırtılı yavaşça alıp, çimenlerin içine bırakmış. "Buralarda dolaş sen, evde yapacağın bir şey yok," demiş Saşa'ya.

Saşko Listopad on beş yaşındayken, sık sık Brateşki istasyonunun ahşap peronuna gider, trenleri seyrederdi. Askeri trenler bazen bu küçük istasyonda birkaç dakika dururlar, o sırada peron hâkî üniformalılarla, onların konuşmalarıyla, vücut kokularıyla dolardı. Uzun mesafe trenleri hiç durmadan hızla geçerlerdi. Saşa trenlerde pencerelerden dışarı bakan insanları görürdü. Hayatlar, kaderler, umutlar uçar giderdi. Saşko yolcu trenlerini seyretmeyi çok severdi!

Peron boyunca dizilmiş akkavak ağaçları altında yazın gençler bir aşağı, bir yukarı dolaşırlardı. Hareket memuru Volodka mandolin çalıp şarkı söylerdi; "... Ben cananımı yürüyüşünden tanırım..." Karanlık, durgun Ukrayna gecesinde şarkı akkavak ağaçlarının hışırtısı altında hüzünle yankılanır, demiryolu işçilerinin fenerinin ışığı uzaklarda ufalır, bunu seyretmek kalbe bir hüzün doldururdu.

Saşko'nun annesi de o yaşta bir kadının gelmesi beklenmese bile, buraya gelmeye bayılırdı. Buraya sadece gençler gelirdi. O ise otuzunu devirmişti. En kenardaki bankta tek başına oturur, ay çekirdeği yer kimseyle konuşmazdı. Oralarda kendi yaşıtları kızlarla ve oğlanlarla bir aşağı bir yukarı tur atan oğluyla da ilgilenmezdi.

Onu utandırmamak için bilhassa bakmaz, oğlu da annesinin oraya kendisini gözetlemek için gelmediğine ikna olurdu. O oraya mandolini dinlemeye, ışıklara bakmaya gelirdi. Onun da oğlu gibi kalbine hüzün dolar, uzak düşüncelere dalardı. Ah, Saşa bunun için ne kadar severdi annesini!

On yedi yaşına gelince Brateşki'den ayrıldı Saşa. Sonraki yirmi sekiz yıl memleketinden uzakta kaldı ve bu süre zarfında orayı sadece dört kez ziyaret etti.

Son ziyareti 1936'da İspanya'dan sonra olmuştu. Katalonya'da bir fabrikada bir yıldan fazla bir zaman çalıştı. Biraz İspanyolca öğrendi, lacivert bere taktı. Pireneler'in yakıcı güneşi altında teni İspanyollarınki gibi zeytin rengine döndü. Seviyordu bu ülkeyi. Dağlarını, cesur, özgürlüğüne düşkün insanlarını, kadınlarını, müziklerini... Ama kontratı sona erdi. O da Moskova'yı özlemişti zaten.

Böylece oradan ayrıldı. Bir ilkyaz sabahı memlekette evinin bahçesindeki kuyunun yanında duruyordu. Ayağı çıplaktı. Kuyunun oradaki yerde toprak serin ve nemliydi. Bunu hissetmek hoştu. Hava maviye dönüyordu. Evin yakınına dikilmiş olan elma ve vişne ağaçlarından hafif bir hışırtı yayılıyordu. Bir leylek evin damına konmuştu. Leylekler gerçek bir arkadaştır. Leylek, sen akıllı kuş, her kış Afrika'ya, uzak, yabancı ülkelere gidersin... Ve her yaz denizleri, çölleri geçip, tüm dünyayı görürsün sonra tekrar Brateşki istasyonuna, Nastya Listopad'ın evinin çatısına dönersin. Nastya geri döneceğini hep bilir, senin yuvanı korur.

O kez geldiğinde hem annesinin hem yaşlı üvey babasının halleri Listopad'a dokundu.

Oleksi'nin bu güzel yaşlılığı ona dokundu. O şimdi çok yaşlıydı ama hafızası ve çalışma gücü olduğu gibi duruyordu. Her zaman ağır başlıydı, temiz giyimliydi. Orta karar yemek yerdi. Şimdi istasyondaki görevinden ayrılmış, bir Kolhoz'da at bakıcısı olarak çalışmaya başlamıştı. Her sabah saat üçte kalkıyor, ahırlara gidiyordu. Gün ortası olunca öğle yemeği için eve geliyor, yemekten sonra bir veya bir buçuk saat uyuyor, sonra yine işe gidiyordu. Akşam geç saate kadar çalışıyordu.

Listopad'ın annesi de Kolhoz yönetiminde üyeydi. Süt ürünlerinden ve büyükbaş hayvanlardan sorumluydu. Listopad onun

heyecanlı, anlaşılmaz konuşmalarından çıkarmıştı ki, annesi Kolhoz'da büyükbaş hayvan damlarını düzeltmek istiyordu ama başkanı buna ikna edip gerekli parayı alamıyordu.

"Ama sessiz kalmayacağım!" diye söyleniyordu annesi. "Sessiz kalmamı çok bekler. Oleksi! Yarın boş günün... Bölge sorumlusuna bunu yazmanı istiyorum!"

O her zamanki gibi emir vermişti, Oleksi de hemen itaat etmişti. Ne bir yaşlılık dırdırı ne de bir rahatsızlık belirtisi vardı. Birbirileriyle ilişkilerinde hep gençliklerindeki gibi kalmışlardı.

"Oleksi dönmedi mi?" diye sorardı annesi süthaneden gelince. Oleksi de eve geldiği zaman, "Nastya gelmedi mi?" diye sorardı.

Listopad annesine bakar, bu enerjiyi, bu yaşama ateşini nereden aldı, diye merak ederdi.

Yaşamı boyunca insanların yetişmelerini, politik bilinçlerini şekillendirmelerini, toplumda önder konuma gelmelerini izlemişti Listopad. Bunlar ona hayatın doğal seyri olarak geliyordu. Ama onun bir türlü olağan kabul edemediği, annesinin Stalin'in konuşmalarını dinlemesi, Kiev'de, Moskova'da toplantılara katılmasıydı.

"Anne, ne zaman böyle değiştin sen?"

Anne onun ne demek istediğini hemen anlamıştı.

"Ne soruyorsun, beğenmedin mi?" diye cevaplamıştı kuşkulu bir gülümsemeyle.

"Yok, elbette beğendim. Sadece nasıl değiştiğini anlamadım."

"Peki, sen nasıl değiştin?" diye sordu göğsündeki nişana dokunarak. "Herkes Saşko, kendi doğru bildiği yolda yürür. Ve herkes aynı ana yolda buluşur. Ana yol tektir. Ama patikalar milyonlarcadır. Ülkemizde pek çok insan olduğu gibi, pek çok da yol vardır."

"Harikasın anne," dedi annesine hayranlıkla bakarak. "Söylediğin sözler de harika!"

Orada dokuz gün kaldı Saşa ve sonra dokuz yıl için ayrıldı.

Savaşın ilk yılında annesinden bir haber aldı. O ve Oleksi Altaylar'a yerleşiyorlardı. Sonra Barnaul'dan bir mektup daha aldı. Ardından annesi ona tekrar, bu kez yine Brateşki'den yazmıştı; geri dönmüşlerdi çünkü Almanlar geri çekilirken tüm Kolhoz'u yakıp yıkmışlardı. Başlarında pek çok dert vardı ama döndüklerine yine de memnun olmuşlardı. Listopad annesine yazarak evlendiğini bildirdiğinde, annesi ona hayır dileklerini gönderdi. Sonradan

Klavdiya'nın ölümünü bildiren mektubuna cevap gelmedi. Kendisi gelmişti, şimdi de evin yerini siliyordu işte."Fazla kalmayacağım," dedi yerleri silmeyi bitirdikten sonra gelip Listopad'ın yanına, masaya oturdu. "Bir hafta veya en fazla on gün..." Gözlerini divanın üstünde duvarda asılı olan Klavdiya'nın resmine çevirdi; "Düşük mü yaptı, ne oldu?"

"Yok, düşük değildi. Kuşatma sırasında Leningrad'ta çok aç kalmış. Bu onu hasta etmişti. Doğum yaparken öldü."

"Lanet olsun! Lanet olsun!" diye acıyla fısıldadı annesi. "Yenildiler, bozuldular ama hâlâ alçaklıklarının acısını çekiyoruz. Gençmiş, ne güzelmiş... Sanmıştım ki, bir ev dolusu torunum olacak..."

"Bu konuyu kapatalım. Neden sadece on gün kalıyorsun? Neden sınırladın? Tüm yazı burada beraber geçirmek isterdim."

"Yazı mı? Benimle eğleniyor musun Saşko? İki hafta sonra tırpanlama başlayacak. Ben şimdi Kolhoz'un başkanıyım. Daha bunu sormadın bile bana. Oleksi'yi de sormadın. Bizden habersizsin ah Saşko, bizden tamamen habersizsin."

Listopad mahcubiyetle kızardı.

"Nasıl Oleksi amca?"

"Yakında ondan ayrılacağım," dedi hafif bir heyecanla. Başını geriye doğru atıp göğsünü ileri çıkarmış, bir darbeye hazırlanmış gibi durdu.

"Yakında, çok yakında... O artık seksen sekiz yaşında... Daha ne olsun? Yine de çalışıyor! Tüm ekibin tırpanlarını biliyor. Ah Saşko, hiç bilmiyorsun ne kadar acı verici. Gözleri artık hiç görmüyor. Bileme işi bittiğinde bazen parmakları kanıyor. O zaman bir kan kokusu aldığını söylüyor. Hiç bilmiyor ki, kendi parmakları kanıyor." Yaşlar yanaklarından akıyordu. O anda Listopad hafif bir kıskançlık duygusuyla sezdi ki, annesi hayatta Oleksi'den daha çok kimseyi sevmemişti. Ama Oleksi de onu hiç kimsenin sevmediği gibi sevmişti. Şimdi gelecek olan bu kaçınılmaz son dayanılmaz olacaktı.

"Eğer öyle bir şey olursa, seni buraya almaktan başka bir şey düşünmem. Buraya gelir, benimle yaşarsın. Ben nereye gidersem oraya gelirsin."

Annesi gözyaşlarının arasından gülümsedi. Hâlâ aynı gülümseyişti... Kaşlarını zarifçe yukarı doğru kaldırmıştı. Dişleri yine

görünüyordu ama şimdi bu dişler hafifçe sararmıştı.

"Ben burada ne yapacağım Saşko?"

"Tüm yaşlı kadınlar ne yapıyorlarsa... Evi çekip çevirirsin, dinlenirsin. Sükûn, huzur bulursun! Hiç tiyatroya gittin mi? Yani gerçek bir tiyatro demek istedim."

"Emin ol, biliyorum," diyerek muzipçe gülümsedi annesi. "Bir kez de değil. Altı kere gittim. Ne zaman Moskova'ya, Kiev'e gittiysek bizi götürdüler. Sonra müzelere, botanik bahçelerine, daha bilmediğim nerelere, nerelere götürdüler. Saşko hatırlıyor musun nasıl trenleri seyretmeye giderdik? Hep sorardım, acaba bir gün trene binecek miyim, uzaklara seyahat edecek miyim diye. Şimdi bunlar oluyor ama ben farkında değilim. Hatta sana uçakla gelmek isterdim ama bizim Kolhoz'un oralardan uçak kalkmıyor."

Yüzü aniden ciddileşti; "Saşko, Stalin'i gördün mü hiç?"

"Evet."

"Ben de!" dedi sakince ve gururla.

Şimdi düşünceleri Oleksi'den başka yerlere kaymıştı. Tekrar canlanmış, eski duygusal tavrı ışığın vurup yansıması gibi yüzüne dolmuştu.

"Saşko bugünlerde insan nasıl sessiz, sakin kalmayı isteyebilir?" Bir an düşünceye daldı. "Saşko, keşke görseydin, Altay'daki insanlarımız ne kadar iyi yaşıyorlardı. Hayret ederdin. Ama bizde zorluk var. Korkunç zorluk!"

"Hâlâ sığınaklarda mı yaşıyorsunuz?"

"Yok, çok az insan kaldı öyle. Çoğu bir şekilde yaşıyor. Kimi barakalar yapmış, kimi kulübeler... Traktör yok, at yok... Bahar bizi tüketti! Alman ineklerini yolladılar bize, Hitler'in bizim Ukrayna yemleriyle beslediği... Biz de onlarla sürdük. Kadınlar nasıl da ağladılar ama yine de ineklerle sürmek zorunda kaldık. E, en önemlisi, işgücüydü. Ne yapsan iş yapacak kimse yoktu! Ya yaşlılar vardı ya gençler... Gerçek işçi hiç yoktu. Şimdi burada bakıyorum, bu tam bir adaletsizlik. Güçlü kuvvetli bir kadın, iyi ama ne yapıyor? Hiçbir şey yaptığı yok. Yerleri yıkıyor, koşturup duruyor bütün gün, o kadar."

"Kim o?"

"Senin Domakha."

"Kim Domakha?"

"Domna. Senin temizlikçin... Bugün pislik yüzünden söylendiğim kadın."

"Aman anne, sana bir yetki verseler, buradaki tüm Domnaları Kolhoz'una götürürsün."

"Ama senin Domna ekmek ister değil mi?" diye sordu annesi, "senin burada biri daha var, Melanya, belli ki o da işe yaramazın biri. Senin yerinde olsam yine de Melanya'yı tutup, Domna'yı bana, Kolhoz'a gönderirdim. Ekmek istiyorsa bırak gelsin, bir işe yarasın! Bak ben yöneticiyim ama herkes gibi ben de tırpanlama yaparım.

"Ama anne, canım anne, sen altmışını geçtin! Böyle devam edersen daha nereye kadar kalacağını sanıyorsun?"

"Bunu ben kendim de düşünmeye başladım. Ama bu konuları konuşmayı kimse sevmez. Fabrikan çok mu büyük Saşko?"

"Evet. Çok büyük."

"Bizim Kolhoz da çok büyüktür."

"Anlıyorum, senin Kolhoz Kolhoz'dur. Ama benimki fabrika... Seni götüreyim, o zaman ne demek istediğim hakkında bir fikrin olur. Böylesini tiyatroda bile duymamışsındır."

Listopad'ın annesi ile Domna oturmuş çay içiyorlar, kadın kadına sohbet ediyorlardı.

"Ve bana dedi ki, seninle birlikte olmak istiyorum, gerisi önemli değil," dedi Domna çayını üfleyerek. "Eşi kavgacı bir kadın, kızları da onu mahvetti. Ama o yumuşak başlıdır. Ne kazandıysa onunla içer. Kimseden bir şey istemez, kimseyi rahatsız etmez. Onlarla çok mutsuz... Giderken öyle bir ağladı ki, korkunçtu!"

Domna fincanı koyup gözyaşlarını sildi. "Fakat ona ne diyebilirdim ki? Ben yuva yıkacak bir kadın değilim. 'Geri dön,' dedim, 'biz birbirimizi seviyoruz ama beraber olmak kaderimizde yokmuş. Eşin, çocukların var. Onların gözünde kendini aklaman lazım...' O ise 'Yok,' dedi, 'bu benim suçum, sen benim kaderimsin...' Ben 'nerede?' dedim, 'nerede senin suçun? Kimse seni zorlamadı evlen diye... Kendin yaptın yatağını, şimdi cezanı çek bakalım!'"

"Demek böyle düşünüyorsunuz!" derken o da çayını üflüyordu.

"Evet, düşündüğüm bu," dedi Domna doğruluğundan gurur duyarak. "Benim kocam çok kaba bir adamdı. Onunla beraber olmak

bir mahkûmiyete döndü. Ama yine de onunla yaşıyorum işte. Tanrı onu ortadan kaldırmadıkça da yaşayacağım. Mezara kadar ona sadık olmak benim görevim."

"Sevmiş miydiniz peki?"

"Sevmek mi? Söyledim ya; bu bir mahkûmiyet!"

Sessizlik... Çaylarının ılınmasını beklediler.

"Sizi anlamıyorum," dedi Listopad'ın annesi ihtiyatlı bir tonla, "bir adamı sevmiyorsunuz ama yine de onunla beraber yaşıyorsunuz. Başka bir adamı seviyorsunuz ama onu da kovalamışsınız. Biz kadınlar mutluluğu aramazsak, elde etmeye çalışmazsak onu hiç bulamayız."

"Kaderim böyleymiş, hayatımı mutsuz geçirmekmiş," dedi Domna gözyaşları içinde.

"Ben kaderimin efendisiyim," diye cevap verirken Listopad'ın annesinin gözleri parlıyordu.

"Siz şanslıymışsınız Nastasya İliniçna, iyi bir adama rastlamışsınız."

"O iyi adam için ben dişimle, tırnağımla savaşmak zorunda kaldım. Onu öyle etkiledim. Kendi annem beni lanetledi. Komşularım ben önlerinden geçerken tükürdüler. Ama hiçbirinden yılmadım, onu bırakmadım. Bu benim hayatımın şansıydı. Mutluluk için her gün savaştım. Anlıyor musunuz?"

Sessizlik...

"Yaptığınıza saygı duymuyorum," diye devam etti. "Kimse size herhangi bir şeyi hazır sunmaz. Sahip olduklarımız bize verilmiş değildir. Mücadele edilip kazanılmıştır."

"Bir aileyi parçalamak marifet değildir."

"Demek iyi bir aile değilmiş ki, parçalanabiliyor."

Tartıştılar. İkisi de fincanlarına üflediler.

"Baldan alın Domakha Vasilyevna, alın."

"Teşekkür ederim Nastasya İliniçna, aldım."

"Biraz daha alın."

"Teşekkür ederim."

Tartışmalı olsa da bu sohbet Domna'ya baldan tatlı gelmişti. Tekrar başa döndü.

"'Sen' dedim, 'çocukların var, onları olduğu gibi kabul etmelisin. Senin etinden, senin kanından onlar. Onlara destek olmalısın,

yetiştirmelisin.' Dinledi ve ağladı. Gözyaşları sel oldu..."

Listopad'ın annesi fabrikanın arazisinde ellerini göğsüne kavuşturmuş yürüyordu. Sanki bir yürüyüşe çıkmıştı. Başına beyaz, siyah puanlı bir eşarp almış, uçlarını çenesinin altında bağlamıştı düzensizce. Bu onu parlak güneşten biraz koruyordu.

Yaz fena bastırmıştı! Güneş yakıcı ışınlarını her yere, taşlara, metallere, insan bedenlerine vurmuştu. Her şey sıcaktı. Boğucu sıcaklık nefesleri kesiyordu. Ateş püsküren atölyelerin önünde kısa, siyah gölgelikler vardı ama buralarda durup nefeslenmeye kimin vakti vardı? Boşuna ziyan oluyordu o hayat veren gölgelikler.

"Ne sıcak buralar!" dedi Listopad'ın annesi, "bizim çiftlikte olsa, buna dayanmak daha kolay. Bizde hep esinti olur."

Bıçkı tezgâhına doğru yaklaştılar.

"Bizde de böyle bir hızar atölyesi var," dedi Listopad'ın annesi.

"Sanırım buradakinden ufaktır."

"Evet, daha ufak! Ama neden biliyor musun? Bizde öyle fazla tomruk yok. Bizim oralarda tuğla kullanılır. Sizdeki kadar çok tomruğumuz olsa, bizde de büyük hızar atölyesi olurdu."

Ahşap ısıyı geçirmez. Güzel, parlak rengiyle gözü okşar, ormanın taze reçine kokusunu yayar. Listopad motorlu testereyi nasıl çalıştığını annesine göstermek için aldı. O sırada vinç operatörü vinci döndürüp, aşağıdan büyük bir keresteyi dört çift koluyla alıp kaldırdı, ağır ağır çevirdi. Anne gözlerini kısmış bunu seyrediyordu. Motorlu testere homurdanmaya başlamıştı. Parlak çelik ahşapla temas etti, yavaş yavaş ahşabın içine gömülmeye başladı. Tomruğun kenarlarından krem renkli talaşlar uçuşuyordu. Bir dakika geçti, çelik artık tomruğun dibinde bir yerlere geldi. Son yongaları da kesince, kesilen kısım tereyağının bıçaktan kayıp düşmesi gibi yere düştü. Sonra motor durdu.

"İşte!" dedi Listopad, "sizin oradaki bıçkıhanenin de böyle iyi olduğuna emin misin? Bu hızarları da biz kendimiz yaptık."

Anne cevap vermedi ama oradan gönülsüzce ayrıldı. Yürürken arkaya dönüp baktı. Bir süre yürüdükten sonra; "Keşke bizde böyle bir güç olsa..." dedi.

"Yani böyle bir hızarımız atölyemiz olsa mı diyorsun?"

"Yok, o ağır tomruğu kaldırıveren makineyi söylüyorum."

"İnekleri mi kaldıracaksınız o stepte?"

"Aman Saşko! İşin alayındasın hep. Böyle konuşma. Buğdayları tartıdan ambara taşımak için kullanırdık. İnekleri değil tabii."

"Anlıyorum, bir şeyler yapmak istiyorsunuz orada ama vinçle tahıl taşınmaz ki... Sizin bir silo yapmanız gerek önce."

"Biz bilmiyor muyuz yani? Bunu çok düşündük. Ne zamandan beri, biliyor musun? Savaş öncesinden beri... Her tahıl için bir tane beton silo ve asansör düşündük. Biz bunu çoktan yapacaktık Saşko! Şu savaş çıkmasaydı..."

Dökümhanede ergimiş metal hazırlıyorlardı. Kepçe fırının önüne gelmişti. Ustabaşı kalıpları kontrol etti.

"Bak anne, şimdi çelik buradan çıkacak!" dedi Listopad oradan geçerken annesini omuzlarından tutup durdurdu.

Bir işçi sıvı demir potasını çevirdi, ateşli bir akıntı kepçeye dolmaya başladı. Parıltılı bir ışık duvarlarda, tavanda dans ediyordu.

"İşte güzelimiz geliyor!" diye annesinin kulağına doğru seslendi Listopad, bu ışıltıdan, bu ağır kepçenin içine doğru özgürce, egemence, durdurulamaz, zengin akıştan gözlerini ayıramıyordu. Bir kıvılcım kaynağı metal kirişe doğru uçuşuyordu. Sıcak, acı ve dehşetli bir koku vardı. Listopad hep dünya ergimiş bir alev kütlesiyken böyle kokuyordu diye düşünürdü. Elli tonluk dev kepçe kesin ve ölçülü hareketlerle kalıpların üzerinde dolaşıyordu. Listopad kalıpların nasıl dolduğunu da annesine gösterdikten sonra dökümhaneden çıktılar. Annesine, çiftliklerinde böyle bir kepçeye ihtiyaçları var mı, diye şaka yapacakken, annesinin gözlerindeki ifade onu durdurdu. Yüzünde yeni bir ifade oluşmuştu. Korku ve huşu ile bakıyordu. Listopad şakasını sonraya sakladı.

Montaj atölyesine dönerlerken yolda Nonna ile karşılaştılar. Nonna Listopad'a selam verdi, annesine dikkatle baktı. Geçtikten sonra geriye doğru tekrar baktı. Annesi de başını geri çevirip ona baktı, "şu geçen kadın iyiymiş," dedi.

"Beğendin mi?" diye sordu Listopad alaycı bir gülümsemeyle.

"Tam bir dişi kartal, bir kraliçe... Seni pençelerine bir aldı mı, işin bitiktir."

Vardiyanın sonuna kadar fabrikayı dolaştılar, her atölyeye baktılar. Anne montaj atölyesi ile pek ilgilenmedi.

"Aptalca bir iş," dedi, "tekrar tekrar aynı şeyleri yapıyorlar.

Benim mizacıma hiç uymaz."

Aynı şekilde, Listopad'ın annesini şaşırtacağını düşündüğü otomatik takım tezgâhıyla da ilgilenmedi. Oğlunu üzmemek için durdu, kara makinenin yağla parlayan parçalarının hareketini, küçük metal huninin arada yive yağ döküşünü seyretmeye koyuldu.

"Böyle otomatik makineler Moskova'da görmüştüm," dedi. "Metro istasyonlarında, on beş kopek atıyorsun, sana bir bilet veriyor. Tek para koysan, bilet vermez, atlatamazsın."

Fabrikadan çıkarlarken başörtüsünü çıkardı, bakıp başını salladı.

"Etkilendim," dedi. Gözlerinde yumuşak bir parıltı vardı. "Emekçiler... Ağır ama kutsal bir iş..."

Sessizce yürümeye başladı. Oğlunu düşünüyordu. Sonunda, "Saşko," dedi, "Klavdiya'yı sakın unutma!"

"Ama anne! Sana onun hakkında konuşma diye söylemiştim, lütfen."

"Dinle beni, istediğin gibi yap. Daha gençsin, evleneceksin. Ama onu unutma. Arada an onu. O da bir şey için öldü. Biz yaşayalım diye öldü. Emeğimiz boşa gitmesin diye öldü. Öyle işte Saşa. Onu hep an. Şimdi de an, sonra da... Unutmamalısın."

Listopad cevap vermedi. Heyecanla çarpılmış gibi hissetti. Sessizce eve girdiler.

Anne iki gün sonra gitti.

Listopad onu şehre, istasyona götürdü, trene bindirdi. Vagona gelip yanına oturdu ama bir konuşma başlatamadılar. Sonra kompartımanın kapısında kondüktör göründü; "Tren kalkıyor!" Aceleyle öpüştüler. İkisi de biraz utangaç, birbirlerine yabancı gibiydiler. Listopad trenden indi. Anne oğluna son bir kez gülümsedi trenin açık penceresinden, sonra aniden kaşlarını çatıp, gözlerini eşarbının ucuyla sildi. "Ne biçim yer, insanın gözlerine kömür doluyor," dedi.

Tren hareket etti. Listopad peron boyunca yürüdü. Annesi pencerenin önünde duruyor, ona bakıyordu. Sonra tren hızlandı, daha uzaklara, daha uzaklara gitti.

Listopad trenin arkasından bakakaldı. Belki de birbirlerini son görüşleriydi. Ayrılıklar hep vardır. Bu, onların en uzun ayrılığı mı olacaktı?

Tren uzaklarda daralan rayların üzerinde küçücük bir nokta oldu. Sonra lokomotif makas üzerinden diğer raya geçti, keskin bir düdükle birlikte bacasından boğum boğum bir duman çıkartıp uzaklarda gökyüzünü siyaha boyadı.

"Ah anne! Anne! Hoşça kal... Mutlu olursun umarım. Her şey için teşekkürler, canım annem!"

BÖLÜM DOKUZ

Nonna'nın Doğum Günü

Nonna'nın otuzuncu doğum günüydü.

O sabah Nonna aynanın karşısına oturdu, uzun uzadıya yüzünü seyretti. Uykusunu tam aldığından, iyi göründüğünü fark etti. Tüm savaş boyunca iki veya üç kez güzel bir uykuya fırsat bulmuştu. Hep umutsuz, yorgun görünürdü.

Ağustos'ta fabrikanın çalışma rejimi azaltıldı. Artık günde sekiz saat çalışıyorlardı. İşçilerden bazıları ek iş için çiftliklere gittiler. Gençlerin çoğu da okullarına döndüler. Orada burada çatılar boyanıyor, kaldırımlar yeniden düzeltiliyordu. Her gün birinin askerden döndüğü, bir kızla evlendiği duyuluyordu. Barış!

Ama insanların hayatlarının normale dönmesi uzun zaman aldı. Gittiler, geldiler, başka yere taşındılar, daha iyisini aradılar, artık sakinliğin hüküm sürdüğü topraklarda yeni bir yaşama başladılar.

Şef Tasarımcı da gitti.

Başında olduğu bölümünden ayrılışı beklenmedik derecede dokunaklı oldu. Tüm tasarımcıları çağırmıştı. Onlarla bir araya geldiğinde hepsi ayağa kalktılar, o da masasından kalktı. Yüzü küçük ve daha da kırışıktı yaz başladığından beri. "Yoldaşlar, sizden ayrılıyorum ama kesinlikle inanıyorum ki, ben sizinleyken nasılsanız, aynen devam edeceksiniz..." dedi. Bir öğretmenin ilkokuldan ortaokula geçen öğrencilerine yaptığı konuşmaya benziyordu. Tasarımcılar ise, yavrular, onun kaprislerini, kabalıklarını hep unutmuşlar, tek hatırladıkları ondan ne kadar çok şey öğrenmiş, ona ne kadar borçlu olduklarıydı. Sırayla hepsi elini sıktılar, o da onları

Rus usulüne göre öptü. Yaşlı adamdan ayrıldıkları için tüm elemanları üzgündüler.

Güneyde bir yere gitti. Çamur banyosu kürü yapıp, romatizmasını tedavi edecekti. Oraya temelli yerleşmeyi düşünüyordu. Eşi sonra eşyaları toplamak için dönecekti. Dairelerini kapatmışlardı. Tüm çizimleri, telefon aparatı, dergileri orada kalmıştı. Kitaplarını fabrikaya armağan etmişti. Tasarım bölümü eski yerine taşındı. Yaşlı adamın yerine henüz atama yapılmamıştı. Departmanda ortam sakindi, dostçaydı.

Ama gelecek için tasarılar neydi acaba? Bundan sonra fabrika neler üretecekti? Fabrikanın ülke ekonomisindeki yeri ne olacaktı? Bu sorular tüm tasarımcıların zihnini meşgul ediyordu. Ne olacağını bir an önce bilmek istiyorlardı.

Nonna aynada kendine bakıyordu.

Otuz yaşındaydı. Aynanın her iki yanında birer cam vazo vardı. Savaştan önceki doğum gününü hatırladı. Andrey ona bir çiçekçi dükkânını dolduracak kadar çiçek getirmişti. Çiçekleri koymak için evdeki tüm vazolardan başka, Mariamna'nın mutfağındaki tüm saksılara, cam kaplara el koymuşlardı. Andrey çiçekler için şehrin dışına çıkmıştı. Öyle çiçekler çiçekçi dükkânında bulunmazdı. Şimdiyse aynanın yanındaki vazolar boş duruyordu. Aynadaki görüntüleriyle birlikte dört boş vazo gibi görünüyorlardı.

Kapı zili iki kez çaldı. Bu Kostya olmalıydı. Saat onda gelmesini kararlaştırmışlardı. Ona on vardı. Nonna aşağı indi, kapıyı açtı. Evet, gelen Kostya'ydı. Hep vaktinde gelir zaten. Nonna onu içeri aldı.

"Aman Kostya, Pabuçların! Ev sahibim kızacak sonra."

Kostya gülümsedi, pabuçlarını kapının önündeki paspasa dikkatlice sildi. Gece boyu yağmur yağmıştı. Pabuçları çamurluydu. Bu delikanlılar hiç galoş giymezlerdi.

Kostya bir çanta taşıyordu. Bunu ona Nonna teknik okula giderken vermişti. Kostya çantayı açtı, içinden birkaç küçük, ucuz cinsten, kenarları kâğıtla sarılı ayna çıkarıp, masanın üzerine koydu.

"Düşünebiliyor musunuz, epeyce pahalı bunlar," dedi. "Hepsi yirmi üç ruble, ama en iyilerini seçtim. Çekiçle çivi de getirdim."

"İyi ki aklınıza gelmiş," dedi Nonna, "çünkü bende çekiç de yok, çivi de yok. Çekiç lazım olsa şu kâğıt ağırlığını kullanıyorum."

Kostya duvarda çerçevelerin yerlerini ölçüp çalışırken, Nonna da ona yardım ediyordu. Onun işini bilen ama mütevazı bir tavırla çalışmasını izlerken mutluluk duyuyordu. Kostya'nın üstü başı düzgündü. Pantolonu ütülüydü. İnce bir ütü çizgisi vardı. O, bir gençlik kampında kalıyordu ama yine de pantolonu ütülüydü! Demek kendilerine bir ütü almışlardı. Ne hoştular!

"Kostya," dedi Nonna, "harika görünüyorsunuz. Mükemmel!"

Kostya kızardı.

"Sanırım aynaları bu şekilde istiyorsunuz. Bakın, ön kapıyı görebiliyorsunuz, biraz da caddeyi... Yoksa daha fazla mı olsun?"

Bu ayna işi Nonna'nın aklına üç gün önce, Gruşevoy'un aklını tamamen yitirdiğini, artık onun ziyaretine tahammül edemeyeceğini anladığı zaman gelmişti.

Nonna eve erken dönmeye başlayınca, birçokları ona ziyarete gelmeye başlamıştı. Yaşlı Vedenyev de ön kapıya üstünde şöyle yazan bir kâğıt yapıştırmıştı: Vedenyevler için zili bir kez, N. S. Yelnikova için iki kez çalın. Böylece Nonna'ya kendisinin ve Mariamna'nın, Nonna'nın ziyeretçilerine kapıyı açmayacaklarını anlatmış oldu. Nonna onlara tamamen hak verdi.

Nonna'nın ziyaretçileri genellikle fabrikadan veya teknik okuldan genç insanlardı. Onların ziyarete gelmelerini kendisi istemişti, çünkü bundan hoşlanıyordu. Gelenler arasında onunla çalışmış mühendisler, kendisini yakın dost sayan kadınlar da vardı. Ziyarete gelen bu kadınların selamlaşırken ille de bir öpüşme âdetleri vardı ki, Nonna bunu sevmiyordu. Dudak boyası kullananların öpmesi doğru değil, diye düşünüyordu.

Nonna gelenleri candan karşılardı. Gerilimli savaş yıllarından sonra insanlarla dostluk etmek Nonna'yı memnun ediyordu. Ama Gruşevoy ile farklı... O, gagasında bir demet unutmabeni çiçeği taşıyan bir güvercin gibiydi. Ama bir ziyaretinde sabahın ikisine kadar oturup, durmadan tüm hayatını, güzel çocukluğunu, ilk aşkını, aşkının bitişini anlatınca, Nonna işe korkunç bir durumda gitmek zorunda kalmıştı. Orada bir de duruma açıklama uydurmak gerekmişti.

Bir yandan esnerken, "demek ki, kendisine bir yıl yetecek otobiyografik malzemesi var," diye geçirmişti aklından. "Öyle bir şevkle konuşup dururken açıkça kalk git artık desen, onu da anlamayacak,

aptal. İtiraflara bir başladı mı, fena... Şöyle kapının önünde zili çalan kimdir, görmek için bir periskop koysam? Artık istediği kadar çalsın. İki defa çaldıktan sonra, sabaha kadar da çalsa, Vedenyevler de bakmaz."

Fabrikaya giderken yolda Kostya Berejkov'a rastlamış, "Ah, Kostya! Sizden benim için bir şey yapmanızı istiyorum," demişti ona. İstediğini anlatmış, para da vermişti.

"Harika oldu Kostya," dedi bakarken. "Bu bana doğum günü armağanı oldu. Bugün doğum günüm."

"Tebrikler," dedi Kostya gülümseyerek. Sonra kahve içtiler. Kostya gibi bir çocuğa sandviç yapmak bir zevkti.

"Çıkarken biri beni soracak olursa, beni görmediğinizi, Vedenyevlere geldiğinizi söylersiniz. Söyleyin kapıyı iki kez çalsınlar."

Önsezisi doğru çıktı. Kalemini eline aldığı anda (arkadaşlarından, akrabalarından gelip altı aydır biriken mektuplara bugün cevap yazmayı kararlaştırmıştı) zil iki kez çaldı. Ayna sisteminden dikkatle bakınca -baktığı dışarıdan görülmüyordu tabii- kapının önünde Gruşevoy'un durduğunu gördü. Orada sabırsızca kımıldanıyor, arada zile basıyordu.

"Beni herhalde ofisten aradı," diye düşündü Nonna, "oradan bugün doğum günüm olduğunu öğrendi, sonra da kapıya damladı. Sanıyor ki, heyecanla onu bekliyorum."

Kapı çok çalınırsa belki Mariamna gidip açabilir diye düşündü, kendi odasının kapısını da kilitledi.

"Sevgili Sonya," diye yazmaya başladı sakince, çılgınca çalan zile aldırmadan, "sana uzun zamandır cevap yazamadım, çünkü..."

Mariamna'nın sinirleri çeliktendi. Gruşevoy'a kapıyı açmadı.

Yıllardır görmediğiniz kişilere mektup yazarken, ne diyeceğinizi pek bilemezsiniz.

Nonna hepsini seviyordu. Onlara başarı ve mutluluk diliyordu. Hepsiyle tatlı anıları vardı. Ama anılar canlı değiller ki... Güneş doğar ve yeni bir günü ilan eder. Kalkarsınız, geleceğe bakarsınız. On yıl önce ne olmuş, ona değil ki... O zaman birlikte olduğunuz insanları düşünmezsiniz, şimdi, bugün göreceğiniz insanları, yarın karşılaşacaklarınızı düşünürsünüz. Daha öncelerden bildiğiniz insanlar sevilir ama bugün tanıdıklarınızla beraber yaşamaya mecbursunuz. Bu onları önemli, çok daha önemli hale getirir.

Akrabalık... Çok önemli bir şey! Ama affet beni kardeşim bugün benim ozalitlerim üzerinde çalışan kadın bana senden daha yakınsa... O ve ben tek ve aynı görevin içine çekilmişiz. Tek bir organizma oluşturuyoruz. Ama sana söylediklerim ilgini çekmez hiç. Desem ki, hayatımın şu son bir ayını tümüyle, krank mili denen bir mekanizmaya harcadım, bu senin için bir şey ifade etmez...

Sen çocukları seversin: Hepsine mutluluklar! Okulları nasıl gidiyor? Eşin nasıl? Bana yazmıştın, orta kulak iltihabı iyileşti mi? Ben gayet iyiyim. Çalışıyorum. Hâlâ o fabrikada çalışıyorum. Evlendim mi? Hayır.

"Sevgili Liza, sana uzun zamandır cevap yazamadım, çünkü..."

Nonna fabrikaya altı yıl önce, politeknik okulundan mezun olduktan sonra gelmişti. Nereye gideceğini o seçmemişti. Buraya gönderilmişti. Zaten onun için her yer birdi. Kendi başına olmak istiyordu sadece. Fabrikada onu teknoloji departmanına verdiler.

Kalacak bir yer ararken Vedenyevleri bulmuştu. Onlar ona ikinci katta bir oda verdiler. Eve girer girmez hoşuna gitmişti. O sırada izinde bulunan Andrey kapıyı açmıştı ona.

Oda şirin, aydınlıktı. Yanında küçük, loş bir hol vardı. Oraya bir lavabo, bir ocak koyabilirdi. Pencereden şehrin eski kesimi, bir de ufukta bir orman şeridi görünüyordu. Nonna eski model bir koltuğa oturdu, burada yaşamak istediğine karar verdi. Mariamna geldi, aylık kira ve yakacak odun ile evin bakımı için ne kadar ödeyeceği konusunda hemen anlaştılar. "Sizin eviniz çok temiz. Benim odam da öyle olacak mı?" sorusuna Mariamna hafif bir burun çekişle karşılık verdi. Mariamna ile Nonna konuşurken Andrey hep ona bakıyordu.

Nonna aileye kısa sürede alıştı. Kimse onu hiçbir şey için rahatsız etmiyordu. Mariamna odasını o dışarıdayken düzeltiyordu. Akşamları, Pavel'in genç eşi Katya kapısını çalar, onu ailenin akşam yemeğine davet ederdi. O da kendisinde bulunan tüm yiyecekleri alır, ailenin yemeğine katılırdı. Andrey yemek boyunca gözlerini ondan ayırmazdı. Sonra Andrey akademiye döndü, ertesi yıl da mezun oldu.

O yıl Nonna için tam bir işkenceydi.

Bir gün Şef Teknolog ona sordu: "Sizin okul mezuniyet teziniz neydi?"

"Biyel kolu üzerine..." (Mezuniyet tezi mükemmeldi. Yazmak için en iyi fabrikanın atölyesinde bir süreliğine çalışmıştı).

"Siz hiç makine parçası yaptınız mı?" Şef Teknolog bilmek istiyordu.

"Evet, bu konuda derslerimiz de vardı."

Şef ondan piston yuvaları için döner bir parça yapmasını istedi. Nonna işe koyuldu, ama anladı ki, okulda aldığı metalografi, makine parçaları, vb. dersler hep teorikti. Hiçbir pratik yönü yoktu. Bakarak yapabileceği benzer bir parça aradı, ama hiçbir şey bulamadı.

Kitaplığa gitti, bir yığın teknik kitabı karıştırdı. Grünhagen'de ihtiyacı olanın benzeri diye düşündüğü bir parçanın çizimini buldu. Ama tek projeksiyonluydu. Çünkü bu kitap, deneyimli tasarımcılar içindi.

Kitabı ofise götürdü, pistonu üç projeksiyonlu çizmeye başladı. Sonra tabanı çizdi. Bu bitince, montajını düşünmeye başladı. Aygıtın görünüşü zihninde belirmeye başlamıştı. Peki, ama bunların ebadı, oranları nasıl olacak? Bu, karanlıkta körü körüne yürümek gibi bir şeydi. Aygıtın uzamsal boyutunu bilmediği için, oranları nasıl hesaplayacaktı?

Bütün hafta boyunca buna kafa yorduktan sonra aygıtın ve parçalarının çizimini teslim edebildi. Oysa bunu normal olarak bir tasarımcı iki gün içinde verirdi.

Bir süre sonra atölyeye çağırıldı.

"Bunu hatırladınız mı?" diye sordu ustabaşı Korolkov. Sarışın, sakin bir adamdı. Kıdemli emekçilerde hep görülen bir hatır, bir espri anlayışı vardı.

Hayır, Nonna kendi aygıtını tanımadı. Kendi çizmiş olduğu aygıtla en küçük bir benzerliği yoktu. Bu çok hantaldı. Hemen anladı ki, kendisine bunu alay, espri olsun diye özellikle göstermek için çağırmışlardı.

"Bunu kaldırmak için fazla kuvvet gerekir," dedi Korolkov. Aygıtın makinenin hafif parçalarına uygun olmadığı açıkça belliydi. Ayrıca kocamandı.

"Aldırma," diye devam etti Korolkov ciddi bir havada, "daha

kötülerini gördüm."

"Önemli olan şu," dedi işçilerden biri, onunla bir iş yaparken, o olmadan on iş yapılır. Monte etmek için ter içinde kaldık!"

İşçiler aygıtı kabul etmediler. Nonna uzun süre utanç içinde yandı.

Ama bu ona güzel bir ders oldu. Anladı ki, yeni bir şey ortaya koymak ancak teknik deneyim birikimiyle olur. Eski tasarımlardan bir şeyler almaktan çekinmemek gerekir. Her bir cıvatanın yeniden keşfedilmesi gerekmez. İyi bir tasarımcı olabilmek için, kendisinden daha önce geliştirilmiş her şeyi yaratıcı ve becerikli bir şekilde öğrenmek gerekir. Nonna işçileri izlemeye, onların kullandıkları aparatları incelemeye başladı. Sonunda fark etti ki, tasarımda en önemli şey, üretim sürecinin hızlandırılmasının sağlanmasıdır.

O aylar yoğun araştırma aylarıydı. Araştırma, araştırma! Her bir parça bir bilmeceydi. Rondelanın kalınlığı ne olacak, parça somunla mı tutturulacak, hızlı klipsle mi bağlanacak? Peki, boyutlar? Parçanın ebadı...

Nonna tasarımcı arkadaşına soruyordu: "Neden bu ebadı seçtiniz?"

Buna ne cevap verilebilirdi ki... Bunlar bir şairin zihnine dolan dizeler gibi, tasarımcının zihnine doluyordu.

"Dizaynın kendisi bunu belirliyor..." Bu, söyleyebilecekleri tek açıklamaydı ona.

Yoldaşları ona her konuda ellerinden geldiği kadar yardım ediyorlardı. Şu ilk şanssız deneyimden sonra, Nonna artık gururunu bir kenara bıraktı, her karşılaştığı zorlukta arkadaşlarına danışmaya başladı. Fakat teknik kitaplık tüm soru işaretlerini çözdüğü yerdi. Onun için ilk yardım merkeziydi. Kundağından nasıl yavaş yavaş çıkmakta olduğunu duyumsuyordu.

Rodaj dişlisi için mil yapmasını istemişlerdi. Bu kez çizimine gülmediler. Daha sonra makine silindiri için bir aygıt çizmesini istediler.

Artık kendisinden daha deneyimli tasarımcılarla konuşurken utangaçlık hissetmiyordu. Şimdilik, onların becerilerini elde edememişti ama artık onların lisanıyla konuşabildiğini anlamıştı.

"Kız gururlu ve karakterli," diyordu yaşlı Vedenyev o günlerde.

Yaşlı adamın hayatındaki en güzel günlerdi. Hayat hem evde hem fabrikada güzeldi. Pavel parti örgütü bürosuna seçilmişti. Daha üst görevlere emin adımlarla yürüyordu. Küçük Nikitka sağlıklı, yakışıklı bir delikanlı olma yolunda yürüyordu. Andrey ressam olmuştu. Bir tablo yapıyordu ki, tüm Krujilikha'da bununla tanınacaktı. Bunu bitirince bir yurtdışı seyahati olacaktı. Nonna Sergeyevna ile evlenecekti, ne güzel bir çift olacaklardı!

Tabloyu bozan bir Mariyka vardı. Evlilikleri, boşanmaları yaşlı adamı üzmüştü. Anlayamıyordu, Mariamna tarafından yetiştirilen biri nasıl böyle oluyordu. Ama gelinleri ile gurur duyardı. Katerina hoş, çalışkan bir kızdı. Ve Nonna Sergeyevna... Ona hayrandı. O, Katerina'nın hayal bile edemeyeceği bir yere yükselmişti kalbinde. Andrey'le birdi.

Yaşlı adam Andrey'in ressam olmak istemesine nasıl karşı çıktığını utanarak hatırlıyordu. Andrey küçük bir çocukken başlamıştı resim çizmeye. Resimler yapmış, evin her yanına koymuştu. Mariamna da eşinin isteğine uymuş, hepsini toplayıp saklamıştı. Misafirleri olduğu bir zaman Nikita Trofimoviç bunları çıkarıp yapmacıklı bir kayıtsızlıkla, "işte, bunlar Andrey'in resimlerinden bazıları," diyordu.

Misafirler de bakıp, hayret ediyorlardı. Bu çocuk bu yeteneği nereden almıştı?

Ama Andrey bir güzel sanatlar okuluna gönderilmesini istemeye başlayınca, yaşlı adam endişelenmeye başladı. Çocuğun evden ayrılıp gitmesini, aileden kopmasını istemiyordu. Emek nedir bilmeyen, avare arkadaşlar edinecekti dışarılarda. En kötüsü buydu. İçkiye başlayacak, belki ayyaş olacak, böylece her şey bitecekti. Hayatta birçok yetenekli insan var. Örneğin kendisi, Nikita Trofimoviç diyelim... Gençliğinde müzik öğrenmişti, korno çalardı, ama sonra müzisyen mi olmuştu? Gençler için bilhassa zamanımızda o kadar değerli meslekler vardı, herkesin bu ülke için, bu halk için yararlı bir şeyler yapması gerekti. Oğlan istediği gibi çizsin tamam, ama yapmak istediği mesleği seçip asıl ona vermeliydi kendini. Ressamlık bir meslek değil ki! Yaşlı adam elbette biliyordu, bu alanda dâhiler vardı. Ama bunlar istisnaydı.

"Hayır," dedi Andrey düşünceli bir gülümsemeyle, "ressamlığı

meslek olarak edinebiliriz."

Çocuk ısrar etti ve önce Moskova'ya sonra Leningrad'a öğrenim için gitti. Bu tartışmada Pavel kardeşinin tarafını tutuyordu. Bu da yaşlı adamı üzdü ve uzun süre oğullarıyla dargın kaldı. Ama şimdi bu hatıralar onu utandırıyordu.

Andrey her sene tatillerde eve gelirdi. Okulu bitirince kendisine güzel bir teklif de yapılmış olmasına rağmen oralarda kalmadı, eve döndü. Şimdi Nonna ile ciddi, önemli bir şeyler konuşuyorlardı ama yaşlı adam yan odadan onları dikkatle dinlemesine rağmen konuşmanın bazı bölümlerini anlayamıyordu.

"Sanattaki tek yol gerçekliktir," dedi Andrey, "başka bütün yollar değersizdir."

"Elbette, haklı. Gerçek olmayan her şey değersizdir," diye düşündü yaşlı Vedenyev.

"Gerçek, realizmdir," diye cevap verdi Nonna, "ama korkarım bu biraz yavandır."

"Korkma canım," diye düşündü yaşlı adam, "oğlum ne söylediğini bilir. Senin bir şeyden korkmana gerek yok."

"Yaşam yavan olamaz," diye ekledi Andrey, "yaşamımız özgürce büyüyen asil bir ağaç gibidir. Ona birtakım süsler asmak saçmadır. Onlar olmadan güzeldir ağaç."

"Bence sanatı fakirleştiriyorsunuz," dedi Nonna.

Andrey de,"Fakat sanırım siz peşin hükümlüsünüz," diye cevap verdi, canlı bir havayla.

"Haydi, bakalım, ne cevap verecek?" diye geçirdi yaşlı Vedenyev aklından.

"Belki," dedi Nonna isteksizce, "kafam başka şeylerle meşgul."

"Gerçekçilik," diye devam etti Andrey, "öyle engin ve güçlüdür ki, tüm diğer akımları içine alır."

"Daha basit bir lisan kullanmanızı isterim, ne kadar bilgili olduğunuzu göstermeye çalışmayın. Bu dediğinizle ne demek istiyorsunuz?"

"A-ha, teslim!" diye düşündü yaşlı Vedenyev. Gözlüğünü çıkardı ve kendini sıkmaktan alnında biriken teri mendiliyle sildi.

Yeter artık! Ne zaman anlaşacaklar... Birbirlerini her gün görüyorlar, saatlerce konuşuyorlardı. Konuşmaları iyi de kız bekliyor, anlaşılmak istiyor.

Andrey bir nehir manzarası yapıyordu. Üzerinde pembemsi bir pusun asılı kaldığı bir nehir... Nehrin en sağ tarafında Krujilikha'nın bacaları pusun arasından beliriyordu. Andrey her sabah şafak sökmeden çıkarak, şehirden uzaklaşıyor, nehri geçip sahile yerleşiyor, orada öğlene kadar çalışıyordu. Teni balıkçılar gibi bronzlaşmıştı. Arkadaşlarıyla sohbet ederken birden durgunlaşıyor, dudaklarını ısırıp düşünceye dalıyordu. Resmini düşünüyordu.

Bir gün onu Nonna'ya gösterdi.

"Nasıl?" diye sordu, "beğendiniz mi?"

"Andrey, gayet iyi biliyorsunuz bu tip şeylere pek ilgi duymuyorum."

"Beğendiniz mi, beğenmediniz mi?" diye sordu biraz kabaca.

"Evet, beğendim," diye cevapladı Nonna.

"En çok nesini beğendiniz?"

"Şu bulutu," dedi Nonna biraz düşündükten sonra.

"Şimdi anlıyorum ki, siz gerçekten hiçbir şey anlamıyorsunuz," diyerek resmi muhafazasına koydu. "Peki, benimle evlenir misiniz?"

"Beni istediğinize emin misiniz?" diyerek güldü Nonna.

"Kesinlikle. Leningrad'tan sırf sizin için döndüm."

Kollarını ona doladı. "Nonna!"

Nonna onun kolunu ittirdi. "Hayır, lütfen."

"Hayır mı?"

"Hayır."

Bazı insanlar sadece arkadaşlık yapmayı anlamıyor. Eğer onunla beraber kırlara gidip manzara seyretmekten hoşlanıyorsa, bu tüm yaşamını onunla paylaşmaya hazır olduğu anlamına gelmez ki...

Mariamna'nın kedi gibi kulakları vardı: Her şeyi duyardı. Evin bir başka köşesindeydi ama bu, onun Andrey'in evlilik teklifini, Nonna'nın da bunu geri çevirdiğini duymasına engel değildi. O akşam bunu Nikita Trofimoviç'e anlattı.

Yaşlı adam kızgındı. Bu kız ne olduğunu sanıyordu? Nasıl bir eş istiyordu ki? Andrey onun için yeteri kadar iyi değil miydi?

Bir gün oğluyla yalnızlarken, "Andruşa," dedi, "seni bilmem ama

ben bu kızı bu evde istemiyorum."

Andrey babasına baktı kaldı, sonra dedi ki: "Bak baba... Bunu bana iyilik olsun diye mi yapıyorsun? Bırak kalsın."

"Dinle oğlum," dedi Vedenyev yumuşakça, "anlıyorum ki tüm yaşamın onunla dolu. Üzgünüm, çünkü sen üzgünsün. Anla bunu."

"Bırak kalsın," dedi Andrey, sonra odadan çıktı.

Vedenyev arkasından üzüntüyle ona baktı. Nonna eskisi gibi gülüyor, konuşuyordu. Andrey ona sülük gibi yapışmıştı. Bir şey değişmemişti.

"Ne kadar çok söylendi," diye düşünüyordu yaşlı Vedenyev, "ne kadar çok konuşuldu, iyilikle söylendi, hepsi boş... Andruşa gibi iyi bir delikanlı boşuna acı çekiyor."

Artık yurtdışı seyahatten bahsedilmiyordu. Resim Moskova'ya gönderilmişti ama cevap gelmiyordu. O arada Andrey, aptal Andrey, Nonna'nın portresini yapıyordu.

"İyi bir kız olsa, onun aşkının değerini anlardı," diye düşünüyordu Vedenyev. "Böyle bir aşk herkese nasip olmaz doğrusu."

Andrey bir gün, hiç beklemiyordu, bir telgraf aldı. "Nehir Kenarında Fabrika" adlı tablosu ödül kazanmıştı. Sonra resmin fotoğrafını gazetede gördüler. Bir de hakkında uzun bir makale vardı. Makalede Andrey'den genç, yetenekli bir sanatçı, diye bahsediliyordu. Yaşlı Vedenyev evde büyük bir parti verdi. Pavel'in düğünü için yapılandan da büyük... Partiyi Nonna mahvetti. Geç geldi ve o gelene kadar Andrey neşesizdi. O gelince Andrey nasıl hemen canlandı, görmeye değerdi. Konuşmaya, hareket etmeye, gülmeye başladı. Yaşlı Vedenyev Nonna'yı o akşam için hiç affetmedi.

Nonna geç gelmişti, çünkü fabrikada işi uzamıştı. Birinin hayatında dönüm noktası olacak konuşmalardan biri onu geç bırakmıştı. Sabah ofise gelince, tamamlamış olduğu bir hızar motoru tasarımının ozalitini teslim etmişti. O zaman bu hızar fabrikanın yeni çocuklarından biriydi. Şef Tasarımcının çocuğuydu. Mesai saati biterken Şef Tasarımcı aniden Nonna'yı çağırtmıştı.

"Yanlış bir şey mi yaptım acaba?" diye endişelenmişti Nonna. O zamanlar Şef Tasarımcının sağlığı henüz yerindeydi ve fabrikada çalışıyordu. Nonna hemen onun odasına gitti.

"Oturun," dedi Şef Tasarımcı, "sizinle geleceğiniz hakkında

konuşmak istiyorum. Gerçekten, bir tasarımcı olmak bahsinde ciddi misiniz?"

"Ne demek istediğinizi anlamadım."

"Makineler sizin için ne anlam ifade eder? Biyografinizde bir sayfa mı, hayatınızın işi mi?"

Bu tumturaklı söz karşısında Nonna gülümsedi: "Hiç düşünmemiştim."

"Peki, peki!" dedi Şef Tasarımcı içtenlikle. "Bugün ümit veriyorsunuz, yarınsa, annelik iznine çıkacaksınız. Bebeğiniz boğmaca, kızamık, neyse işte... İşinizi bir kenara atacaksınız. Bunu ben çok gördüm!"

Doğrusunu söylemek gerekirse, neden tüm bunlar onun zorunluluğu olsun, Nonna anlayamamıştı.

"Bilmek istediğim şu: İşinizi ciddiye alıyor musunuz, yoksa yapacak daha iyi bir şey yok diye mi buradasınız?"

Nonna soğuk bir tonla: "Görevlerimi daima yeteri kadar ciddiye aldığımı düşünüyordum," dedi.

"Mesele bu değil!" diye atıldı Şef Tasarımcı. "Görevler... Mesele bu değil. İşimiz tüm sanat dalları gibi kendimizi buna adamamızı istiyor."

Belki Nonna onun haklılığını kabul etmeye hazırdı.

"Gerçek bir tasarımcı ne demektir? O metal konusunda, mekanikte uzman olmalı, modelist olmalı, kurucu olmalı. Isıl işlemi bilmeli, elektrik kaynağı, alet edevatı bilmeli. Bir artist olmalı! Tasarım bilimi yoktur. "Savaş ve Barış" romanı nasıl yazılır, reçetesi olmadığı gibi... Yaratıcıların yolunu izleyeceğiz."

Konuşma giderek ilginçleşiyordu.

"Bir artist," diye devam etti Şef Tasarımcı, "güzellik duygusuna sahiptir. İşte makine tasarımcısının da sahip olması gereken budur. Uyum, biçim ve boyut, Raphael gibi benim için de yaşamsaldır."

Nonna ilk tasarımını hatırladı.

"Zarafet duygusu gelişmeli. Bu, deneyimle birlikte gelir... Ancak bir şartla: Kendinizi tamamen işinize adayacaksınız. Sizin son işinizi gördüm. Bana büyük bir gelişim gösterdiğiniz söylendi. Size benim yanımda çalışma teklif ediyorum."

Nonna gözlerini yere indirdi, sessiz kaldı.

"Kabul ediyor musunuz?"

"Bu çok beklenmedik oldu."

"Teknoloji sizi daha fazla çekiyor mu?"

O, halen çalıştığı Teknoloji bölümüne alışmıştı. Orada iyi bir yer edinmiş, tanınmıştı. Buradaysa, yine en baştan başlaması gerekecekti. Ayrıca pek çok kişi Şef Tasarımcı ile çalışmanın çok zor olduğunu söylüyordu.

"Siz kendinizi tanımıyorsunuz," diyerek devam etti Şef Tasarımcı, "yeteneğiniz var ve bunu benim ofisimde geliştirebilirsiniz. Yeni fikirleriniz var. Sizin için en hayırlı olanı teklif ediyorum. Gidin ve düşünün, yarın bana kararınızı bildirirsiniz."

İşte Nonna bunun için partiye geç gelmişti. Bütün gece düşünceli durdu. Aklına Şef Tasarımcı ile çalışıp çalışmama sorusu takılıydı.

Ertesi sabah Şef Tasarımcının kapısını çaldı, teklifi kabul ettiğini bildirdi.

Ülke savaşın arifesindeyken Nonna'nın başından geçenler bunlardı.

"Bana söz ver baba, o kendisi gitmek isteyene kadar onu burada tutacaksın," diyordu Andrey. Askere gitmeye hazırlanıyordu.

"Peki," diyerek söz verdi Vedenyev.

"Bana ne olursa olsun..."

"Peki," diye tekrarladı babası sakince.

"Ve hak ettiği sevgi ve saygıyı görecek."

Yaşlı adam ellerini göğsüne kavuşturdu; "Andruşa, saygı, tamam... Ama sevgi benden bekleme..."

Andrey gülümsedi ve babasının sırtını okşadı.

"Anladım, ama hatalısın. Neyse, konuyu kapanmış kabul ediyorum."

Vedenyev'in kalbi bir kez daha üzüntüyle doldu. Andrey ile vedalaşırken Nonna'nın gözünde bir damla bile yaş yoktu! Nonna onunla perona kadar gitmedi, sadece istasyonun kapısına kadar yürüdü.

Andrey'den iki-üç günde bir mektup alıyordu Nonna. Bazen hepsi bir arada geliyordu. Ailesine yazdığı mektuplarsa, daha seyrekti. Bu durum yaşlı adamı yaraladı, onu kıskandırdı.

Nonna Andrey'in evlenme teklifini reddettikten sonra Vedenyev onunla artık hep kuru, resmi bir ses tonuyla konuşuyordu. Mariamna ise onun herhangi bir konudaki sorusuna zorlukla cevap veriyordu. Nonna bunun ne olduğunu anlayamıyordu, kendisine açık bir şey de söylenmemişti. Andrey gittikten sonra Nonna alt kata inmemeye başladı. Onlar da çağırmıyorlardı zaten.

Nonna'yı evde istemiyorlardı. Bu onların hakkıydı elbette. Nonna biliyordu ki, evi boşaltmasını isteseler, çok üzülecekti. Böyle bir şeye hazırlanıyordu. Ama kendisine bir şey söylenmedi.

Mariamna her zamanki gibi Nonna dışarıdayken onun odasını topluyordu. Sobanın yanında düzgünce istiflenmiş yakacak odun konuyordu ki, yatmadan önce sobayı yakabilsin. Ama aileyle ilişkisi bundan ileriye gitmiyordu.

"Tatsızlıktan, sitemden iyidir," diye düşünüyordu Nonna. Kirayı yazı masasının üzerine bırakıyor, yanına bir de kiranın hangi aya ait olduğunu belirten bir not koyuyordu. Para yanındaki notla birlikte alınıyordu. Nonna kirayı düzenli ödüyordu. Vedenyevler düzene meraklıydılar.

Tüm bunları uzun uzadıya düşünecek vakti yoktu. Bazen Andrey'in mektuplarını okuyacak zaman bile bulamıyordu. Okuyacak bir on beş dakika buluncaya kadar, günlerce açılmadan kalıyordu mektuplar. Ve tabii ki, ona sıklıkla yazamıyor, yazdığı zaman da bunlar uzun olmuyordu.

O yıllarda günlük işler, tatil günleri, görevler, hepsinin anlamı karışmıştı. Günler artık saatlere bölünmüyordu. Gece, uyku demek değildi. İnsanların hayatiyetleri on katına çıkmıştı ve herkes cepheden gelecek haberi bekleyerek yaşıyordu. En çok da olayların önüne geçilemez kırılma anını bekleyerek... Ve Nonna da diğer tasarımcılar gibi akşamlarını montaj atölyesinde çalışarak, tren vagonlarının karının temizlenmesine yardım ederek geçiriyordu. Herkes gibi o da bunda bir fevkaladelik bulmuyor, buna kesinlikle yapılması gereken bir iş olarak bakıyordu. Gündüzleri tasarımcıydı ve amiri, yanında çalışanların tüm direncini süzüp bitirmekte şaşırtıcı bir yeteneği olan Vladimir İppolitoviç'ten başkası değildi. Öyle günlerdi ki, ayakları uyuşmuş halde masasından zorlukla kalkar, kafasının içi endişelerle dolu olurdu.

Savaşın ikinci kışıydı, petrol rafinerisinde kullanılacak bir

separatör tasarlaması istendi. Petrolün rafinesi işlemi üç aşamadan geçiyordu. İstenilen sonucun alınabilmesine kadar, petrolün aygıttan üç kez geçmesi gerekiyordu. Şimdi üretim süreci iki aşamaya indiriliyordu. Nonna bu iş üzerinde bir aydan fazla çalıştı. Deneme üzerine deneme yapılıyordu ama başarı sağlanamıyordu. Sorun basit bir şey değildi. Sonunda Nonna bunu çözdü.

Çizimi gece geç vakit bitirdi. Aynı akşam tüm ülke radyodan Stalingrad zaferini duydu. Tüm insanlar üzerlerinden ağır bir yük kalkmış gibi hissediyorlardı.

Nonna çok yorgundu ama fabrikada kaldı. Evde oturacak havada değildi. Fabrikadan ancak ertesi gün akşamüzeri beşte ayrıldı.

Hava sakindi, dondurucuydu. Günışığı hızla soluyordu. Kar serpintileri iyice yığılmıştı. Nonna şimdi içinde hiçbir endişe duymuyordu. Eve yürürken kendini sadece mutlu hissediyordu: Stalingrad zaferinin mutluluğu... Bir de kendisinin küçük zaferi... Bu iki mutluluk, içinde birbirine karışıyordu.

Evin yakınında küçük Nikitka'yı gördü. Çocuk küçük kızağını tutmuş, oyuna devam etsin mi, yoksa eve mi dönsün, diye düşünüyor gibiydi.

Nonna onun yanından geçerken, "Ne oldu Nikitka?" diye sordu yumuşakça, elini manşonundan çıkarıp, çocuğun yanağını okşadı. "Ne oldu canım, neden kızak kaymıyorsun? Bak, kar ne güzel." Çocuk şaşkınlıkla ona baktı, "amcam ölmüş," dedi.

Nonna mantosunu çıkarıp, aşağıya indi. Bir buçuk yıldan beridir bu kapıdan girmemişti, zaten onlar da bu süre zarfında kendisini merakla beklemiş değillerdi. Kapıyı vurdu. İçeriden yaşlı Vedenyev'in sesi duyuldu: "Girin..."

Bu aşina odada hiçbir şey değişmemişti. Nikita Trofimoviç sevdiği koltuğunda oturuyordu. Lamba yakılmamıştı. Yaşlı adamın başının ve omuzlarının arkadaki loş duvarda silueti çıkmıştı. Omzunun üstünde kahverengi, dar bir ışık huzmesi yanıyordu. Hafif bir kâğıt hışırtısı... Vedenyev sigara sarıyordu. Nonna kapıda durdu, onun işini bitirmesini bekledi. "Gelin, rica ederim," dedi Vedenyev sigarasını yakarken.

Nonna ona doğru yaklaştı, "acı haberi duydum," dedi. Kendi sözleri onu korkutmuştu. Sesi odanın sükûnetini bozmuştu. En iyisi

susmaktı.

"Oturun rica ederim," dedi Vedenyev kuru bir nezaketle, ona doğru bir sandalye yaklaştırdı. Dudaklarındaki sigaranın ateşi aralıklarla parlıyor, kızgın, kırışıp katılaşmış yüzünü aydınlatıyordu.

"Evet," dedi boğuk bir sesle, "çok acı... Nasıl acı olmasın, mahvolurken..." Mahvolurken dedikten sonra gerisini söylemedi. "Yirmi sekiz yaşındaydı. Bu neden h..." Sigara ağızlıktan düştü, yerde kıvılcımlar saçtı. Vedenyev onu almak için yere doğru eğildi, parmakları uzun süre aradı.

Arka odadan bir kadın figürü çıktı, bir an durdu, sonra derinden gelen bir sesle, "lambayı yakayım mı?" diye sordu.

"Merhaba desene, Nonna Sergeyevna burada," dedi Vedenyev.

Mariamna geldi. Ama Nonna onun yüzünü göremiyordu. "Nasılsınız?" dedi Mariamna'ya.

"Bu kadın," diyerek aniden yüksek, ince bir ses tonuyla konuşmaya başladı Vedenyev, ileri doğru uzattığı ve alacakaranlıkta titrediği görülen eliyle Mariamna'yı göstererek, "bu kadın benim tüm dulluk kahrımı çekmiştir! Yetim çocuklarımı kanatlarının altına aldı, onlara kendi öz çocukları gibi baktı. Ölene kadar da bakacak! Fakat siz, erkek ceketi giymiş siz eğitimli kadın, onun gibi kadınlara tepeden baktınız. Onları değersiz, sizden aşağı insanlar olarak gördünüz. Siz böyle düşündünüz. Zihniyetiniz bu! Onların, çalışan adam için bütün gün koşuşup, tertipli bir ev için çabaladığını değil de bütün gün oturduklarını düşünmekten vazgeçmediniz. Eteğinize asılmış üç çocuk nedir, siz bilmezsiniz. Biri burnu silinsin ister, diğerini doktora götürmek lazım, üçüncüsü pantolonunu yırtmış, yedireceksiniz, giydireceksiniz, yıkayacaksınız! Çocuklar sizinse, bu zor. Ama ya sizin değilse? Zamanı gelir, melekler bile isyan eder. Der ki, neden bunu ben yapayım? Başka bir kadın istemiş, başka bir kadın doğurmuş, ama ben onlara hayatımı vermeliyim... Ama siz bunları hiç anlayamazsınız. Önemli değildir sizce. Ama söyleyeyim, benim hayatta en saygı duyduğum kadındır. Çünkü onların tüm yüklerini sırtında taşıdı, neyi varsa verdi. Biliyor muydunuz, o kendisi çocuk yapmaktan vazgeçti? Korktu ki, kendi çocuğu olursa, diğerleri üvey olacaklar! (Mariamna sobanın yanında duvara yaslanmış, hareketsiz duruyordu.) O hiçbir şey istemedi. Ne bir teşekkür ne bir ödül! Ama ben... Ben aslında

ebediyen onun ayaklarına kapanmalıyım. Marya için... Pavel için... Andrey için... Sevgili oğlum Andrey... Ölmüş oğlum..."

Sesi giderek azaldı, başı eğildi ve gözyaşlarına boğuldu.

Kadınlar hiç kıpırdamıyorlardı. Nefesleri bile duyulmuyordu. Artık ortalık tamamen kararmıştı. Gün ışığı huzmesi pencereden geçip gitmişti. Mariamna sobanın yanından uzaklaştı, yaşlı adamın yanına gitti ve orada durdu.

"Git, uzan!" dedi usulca, Nonna'yı şaşırtan bir yumuşaklıkla. "Git, uzan. Ona ne yararı var."

"O, ona aldırmadı," dedi Vedenyev, Mariamna'ya dönerek. "Şimdi onu önemsediği için mi geliyor? Görgü kuralıdır onu buraya getiren! Yapılması gerekli bir şey bu, o da yapıyor! Gözyaşı yok onun için. Ama o... Her şeydi Andrey için."

Nonna kalktı, yukarı çıktı.

Orası da karanlıktı. Elbiselerini çıkarmadan öylece uzandı. Pabuçları yatağı kirletmesin diye ayaklarını kenarda bırakmıştı. Bitkin hissediyordu kendini. Eğilip pabuçlarını çıkaracak hali bile yoktu.

Ev tamamıyla sessizdi. Nonna aniden önünde Andrey'in yüzünü net olarak gördü. "Hayat özgürce büyüyen asil bir ağaçtır. Onun üzerine süsler asmak çok saçma. Onlarsız güzel o!" Bu sözleri kendisinden sonra takip eden genç sesi duydu...

Ağlamaya başladı. Gözyaşları Andrey için değildi. İyilik uğruna feda edilmiş kıymetli yaşamlar için miydi? Yaşlı adam üzüntüyle yıkılmış olduğundan mı? Hep iyilik olması gereken dünyada çok kötülük var diye mi ağlıyordu? Uzaktan bile duyumsadığı, kendisini hava gibi sarmalayan büyük aşk şimdi ebediyen kaybolduğu için mi, sadece boşluk kaldığı, kendisini artık yalnız hissettiği için mi ağlıyordu yoksa?

Bunların hepsi onu ağlatıyordu.

BÖLÜM ON

Nonna'nın Doğum Günü (Devam)

Şimdi hepsi geçip gitmişti. "Geçmiş artık mazidir", "Eski güzel günler..." der insanlar hep. Ama her geçmiş gün güzel değildi ki... Hafızanızdan silmek istediğiniz günler vardır. Hiç yaşamamış olduğunuza inanmak istersiniz.

Aykırı kız... Ona evde böyle söylüyorlardı. Erkek çocuklar modeller yapar, kızlar bebeklerle oynar, onlara elbise diker. Ama bu kız, model de yapıyordu. Daha doğrusu, oğlanlar model yaparken bu onlara talimat veriyordu. Evin her yanına demirler, teller yayılmıştı. Bir ışıklandırma sistemi yapmışlardı, baba evde olduğu zamanlar pencerede kırmızı ışık yanıyordu. Bir köprü yapmışlardı, açılır asma köprü gerçek köprü gibiydi. Anneleri kendi kuyruklu piyanosunun kaldırılıp, köprünün salona getirilmesini istemişti. Bir gün kız kardeşi Sonya köprünün üzerine tökezlemiş, ipek çorabı yırtılmıştı. Sonya o kızgınlıkla, bu iğrenç köprüyü merdivenlerden aşağı atmıştı. Nonna ve oğlanlar alay edip, ona deli demişlerdi. Aptal bir çorabın ne önemi vardı! İsteseler böyle on köprü yaparlardı onlar.

Nonna'nın çocukluğu bunun dışında, her çocuğunki gibiydi. Anne ve babası vardı, okulu vardı, yazın daçaya giderlerdi, kışın kızak kayarlardı. Moskova'da Tverskaya Caddesi'ne yakın sakin bir sokakta oturuyorlardı. Tverskaya Caddesi'nin adı Gorki Caddesi olarak değiştirilmişti. Bu cadde her zaman çok kalabalık olur,

akşamları parlak vitrin ışıklarıyla ışıl ışıl aydınlanırdı. Ama kendi sokakları tamamıyla sakindi. Sokaktaki evler hep eskiydi, bu sokaktan tek tük geçenler olurdu. Kışın karlar hafifçe mavileşmiş görünürdü. Şafak vakti güneş akide şekeri gibi kızıla boyanır, eski harap kilisenin arkasından yükselirdi. Moskova onların memleketiydi. Moskova'da olan biteni hep bilirdi Nonna. Myasnitsky Kapısı'nda metro inşaatına başlandığını, Trubnaya Meydanı'ndaki pazarda kanarya fiyatlarının yükseldiğini[15], aktör Moskvin'in hastalandığını, "Ayaktakımı" oyununun[16] yerine başka bir oyun konulacak mı, yine de belirsiz olduğunu, hep bilirdi.

Ah! O tatlı gençlik rüyaları... Borazan takımı, kırmızı fularlar... Sokaklarındaki eski evleri... O harap kilise!

On beşine gelince hepsinin anlamsız olduğunu düşünmeye başladı. Düşünmeye değer tek şey vardı: Aşk... Aşk üzerine yazılmış acı, tatlı şiirler... Hangi kitabı açsan, aşkı bulursun. Tiyatrolar aşktan bahseder, şarkılar aşkı söyler, danslar aşkı ifade eder. Lenski aşkı yüzünden hayatını kaybetti.[17] Onegin'i aşk mahvetti. Demon, Tamara'yı öldürücü zehir olan öpüşüyle öldürdü. Othello Desdemona'yı kıskançlık yüzünden boğdu. Anna Karenina kendini trenin önüne attı. Nedir aşk?! Güllerin arasından gelen bir esinti... Yok, kanın altın ışıltısı... Sulamith, Isolda, Juliet, Lady Hamilton, Isadora Duncan... Binlerce yıl önce bugünkü gibiydi... Bugün de binlerce yıl önceki gibi...

Aşk, ona kendisi sevilmeden önce geldi.

Nonna evde yalnız olduğu zamanlarda saatlerce aynanın karşısında kendini seyrederdi. Gözleri, dudakları, gülümseyişi... Arkasına yaslanıp ellerini başının arkasına atar, göz kapaklarını kısar. Güzeldi. Bunu vücudunun her bir hücresinde duyumsuyordu: Güzeldi! Sevin beni, sevinç ve mutluluk! Ama hissediyordu ki, bütün güzelliği boşa gidiyordu. Ona tel parçaları, çiviler getiren oğlanlar evde şimdi ona bir güvensizlikle, uysalca mesafeli duruyorlardı. Onlar romanlardaki âşıklar değillerdi.

Yazdı. Puşkin Meydanı'nda suyla parıldayan ıslatılmış çiçekler

---

15 Ç.N: Trubnaya Meydanı'nda bulunan pazar. Anton Çehov bir kısa öyküsünde burayı anlatır.

16 Maksim Gorki'nin oyunu.

17 Puşkin'in Yevgeni Onegin romanından.

satılıyordu. Meydan asfalt, benzin ve çiçek kokuyordu. Tverskaya Bulvarı'nda çiftler fısıldaşıyorlardı. Bu fısıltılarda aşk vardı. Kokularda aşk vardı, her bir goncada... Ona kollarını açan ilk erkeğin kucağına çabucak kendini attı. Körü körüne, itimatla...

Korkunç bir sarhoşluktan ayılmış gibi, duyuları yerine geldi. Kendini hasta hissediyordu. Hiçbir şeye ilgi duymuyor, gözlerini her şeye kapamak istiyordu. Bu muydu aşk? Güllerin arasından bir esinti... Ah, ne fena!

Her şey yalan mıydı yani? Kitaplar, müzikler, gözler, insan sesleri... Hepsi vahşi hayvanı, zoolojik bireyi örtmek için miydi?

Olamaz bu! Bak, işte incitilmiş, kendinden nefret edip, titriyor. Yine de bir insan olduğunu duyumsuyor! O bir insan, hayvanat bahçesinden gelmiş bir canlı değil! Bu ders ona pahalıya patladı. Başkaları için belki bu kadar değildi. Ama ne yaparsın, olan olmuştur. Sonrası için bir ders olsun. Ne yapıp yapıp, bir daha bunu yaşamasın. Bunu gösterecek kendine.

"Kızcağızım," dedi annesi ona, "tüm bu saçmalıklar ne zaman bitecek? Ne zaman yoluna gireceksin? Hep bu saçmalık... Ne bıktırıcı..."

Nonna ise çevresine boş gözlerle bakıyordu. Ama bunlar hep yazda kaldı. Sonbaharda her şey değişti. Kendini kitaplara verdi. Almancasını ilerletmek için babasından yardım istedi. Tiyatroya gitmekten vazgeçti. Bolşoy Tiyatrosu'na, Moskova Sanat Tiyatrosu'na ilgisi aniden sönmüştü. Sanata, sanatçı idolü Alice Koonen'a bile hayranlığı bitmişti. Hatta ailesi çok istemesine rağmen Adrienne şovuna bile gitmeyi istemedi. Zayıfladı, rengi soldu. Annesi acaba ciğerde bir rahatsızlık mı var, diye endişeleniyordu.

Nonna'nın tutulduğu adam genç değildi. Gösterişçi, ağzı laf yapan, kadınlar tarafından şımartılmaya alışık biriydi. Hayatlarını nasıl etkileyeceğine aldırmadan, pek çoklarını önemsemeden bırakıvermişti. Ama ilk gençlik yıllarındaki bir kız tarafından reddedildiğinde afallamış, aşağılanmış hissetmişti kendini. Onun evine gittiğinde, "seni tekrar görmeyeyim, ahmak budala," demişti kız, "benden uzak dur, yoksa babama söylerim!" Babası adamın amiriydi ve tabii bir rezalet çıksın istemezdi. Öfkesini, gururunu yuttu ve Nonna onu bir daha görmedi.

Demek, her geçmiş gün güzel değildir. Bazı anılar acı bir tortu

gibi kalbin derinliklerinde durur. Ondan nefretle ürperirsiniz.

O günlerin üzerinden on dört yıl geçti. O artık takım tezgâhları üreten dev bir fabrikada tasarımcıydı. Bu süre zarfında ne gençliğini ne de gücünü hiç yitirmemişti. Ne kadar yitirmiş olması zaten hiç önemli değildi. Onda hâlâ fazlası vardı. Aksine her geçen gün onu zenginleştirdi. Gittikçe daha çok kendine yetiyordu. Savaş direncini pekiştirmişti.

Düşüncelerine daha bir genişlik gelmişti savaşla birlikte. Daha büyük düşünüyordu. Geniş ülke topraklarını, engin maddi kaynakları, halkların kaderlerini düşünüyordu. Kuruşlarla hesabı yoktu. Konu ne olursa olsun, milyonlarla, milyarlarla düşünüyordu. Böyle büyük düşünenlerin ülke eyyamında bir payları var gibidir.

Yarının sana ve ülkene ne getireceğini bilebilmek harika bir şeydir. Bu sana ayrıca muhteşem bir bağımsızlık duygusu verir: Kiminle istersen onunla dost olur, onu seversin. Hoşlanmadığın birini sevmek zorunda değilsindir. Onu kendinden uzak tutarsın. Rol yapmana gerek yoktur. Zaten herkesi memnun edemezsin.

Şef Tasarımcıdan çok çekmişti. O, tüm tasarımcıları küçümser, hepsini kendine tabi kılardı. İşini evine taşımıştı, herkesi de oraya çağırırdı. Bu ne kapristi böyle. Fabrika sendikası başkanı parti toplantısında bu çirkin hareket tarzı hakkında öfkeyle konuşurken haklıydı. Ofisini evine kurmuştu, bölümüyle de telefonla konuşuyordu. Bazı insanlar böyleydi işte. Elemanları fabrikada çalışmak ve haftada iki, üç kez ona gidip danışmak zorundaydılar. Bu insanlar tasarımcıydılar, ayakkabıcı çırağı değil... Böyle çırak gibi koşuşturmaları sekiz ay sürdü. Evinin kapısını çalıp gri kalın paspasının üstünde beklemek insana dokunuyordu, hasta ediyordu. Tasarımcılar fabrikaya dönmek, işinin başına yetişmek için ne çok koşarlardı, başka bir bölümden arayanlar olurdu o arada!

Nonna sonuna kadar tahammül etti buna. Aksi halde bölümden ayrılması gerekecekti. Şef Tasarımcının gazabı karşısında onu kimse korumamıştı. Yönetici hep işi alaya alır, hep Şef Tasarımcıyı haklı çıkarırdı. Parti örgütü bu işe karışmadı, Profsoyuz başkanı hepsiyle başa çıkamadı. Nonna bölümü terk etmek ve böylece mükemmel bir öğretmeni kaybetmek zorunda kalacaktı. Onun için katlandı, aptal bir yaver gibi, hasta bir çocuğun dadısı gibi onun

yanında fabrikaya gitti, geldi. Sadece ondan çekindiği için değildi. Öyle yağcı biri de değildi. Onunla yakın bir mesai ilişkisine girmeye en ufak bir eğilim göstermedi. Oysa bazen ondan bunu yapması beklenmişti. Nonna onun kabalıklarını gözünü kırpmadan dinledi. Diğer tasarımcılar yakınırken o omzunu silkip, "Aman canım!" derdi, kafaları var, dilleri var, kendileri konuşsunlar."

Şef Tasarımcının ayrıldığına sevinmişti Nonna. Ama aslında üzülmüştü de. Şef Tasarımcı gibi elli beş yıl üretimin içinde bulunmuş biri için, kendisini bir anda küçük bir kaplıcada vakit öldürmeye çalışırken bulmak çok zordu. Ama yine de artık onlarla birlikte olmaması çok iyiydi. Kafası rahattı, kendi yaklaşımlarında daha yaratıcı olacaktı. Eskiden çevrende müşkülpesent bir gözaltı vardı her an için.

Yanında çalışanların ufuklarını daraltırdı ki bu bir yönetici için büyük hataydı, yaşlılığının belirtisiydi. Nonna, traktör parçalarıyla ilgili geliştirdiği tasarımlarını ona anlatırken nasıl sözünü kestiğini hatırlıyordu. Onları sanatçı olarak düşünür, başka hiçbir özelliklerine değer vermezdi. Halbuki Nonna'nın işiyle ilgili değişik tasarıları vardı.

Bunları şimdi yeniden canlandırmanın zamanıydı. Fabrika olağanüstü bir dönemden geçiyordu. Halk Komiserliği'nin gönderdiği ayrıntılı aylık iş planları artık azalmıştı. Şu model, bu model olacak diye belirtilmiyordu. Sinirleri geren sıkıcı atmosfer kaybolmuştu. Artık ritim öyle değildi. Beş yıllık planın hedefine ulaşmış olduğu elle tutulur şekilde hissediliyordu. Biraz daha fazla çaba, sonra biraz daha... Birkaç adım kaldı... Ve işte bitti, hedefe ulaşıldı! Sonra yeni bir başlangıç, yeni bir yarış... Son hızla...

Şimdi bir tatile çıkmanın iyi bir fikir olacağını düşünüyordu. Ama kimse izine ayrılmıyordu henüz. Fabrikada iş gücü fazlalığı oluştuğu halde kimse bir yere ayrılmıyordu. Gruşevoy'un atölyesi ufak tefek işler görüyordu. Her şeyde ve herkeste bir beklenti hali vardı.

Makineler yenileniyordu, dökümhanenin yeniden yapımı başlamıştı. Çekaldin'in projesi onaylanmıştı. Teknik eğitime şimdi daha fazla vurgu yapılıyordu. En nitelikli işçiler çeşitli işlerde birbirleriyle rekabet ediyorlardı. Hepsi bir beklenti içindeydi.

Yönetici Moskova'ya gitmiş ama belli ki bir şey elde edemeden

dönmüştü. Bölümlerin şefleri fabrikanın geleceği hakkında ne düşünüyorlardı, bilmek isteniyordu.

Nonna yöneticiyle konuşmaya karar verdi. Oradaki en yetkili kişi oydu ve eğer yönetici traktör parçaları projesini kendi sahiplense bile buna aldırmayacaktı. Bildiği kadarıyla fevkalade gururlu bir kişiydi. Nonnna da kendi girişimini ona armağan edecekti. Bunun kendisine bir kopeklik zararı yoktu ki... Onun arzusu, emeli başka şeydeydi.

Yönetici gerçekten iyi bir yöneticiydi. İnsanları cesaretlendirirdi. İşçiler onu seviyorlardı. O, topçu mühendisliğinde tümgeneral rütbesinde olsa da yine de onu kendilerinden biri sayıyorlardı. O eşarplı taşralı kadının yanında yürürken ne kadar sakin, evcimen biri gibi görünüyordu! O kadın annesiymiş. Nonna'ya söylemişlerdi bunu. Annesine fabrikayı gösteriyormuş. Neredeyse tüm vaktini fabrikada geçirir, bir atölyeden diğerine gezermiş. Düz, gür saçlarını elleriyle arkaya doğru atma âdeti varmış. Davranışları o kadar iyi değildi. Birçok kez bir selam vermeden, bir söz söylemeden insanların yanından geçerdi. Ama onun kalbinde kötülük olduğunu düşünmüyordu Nonna. Bir keresinde topuklarının üstüne çömelmiş –bunu büyük adamlar yaptığında hep komik görünür- elleriyle dizini tutarak "New Britain" marka otomatik tezgâhı incelerken görmüştü onu. O anda yeni oyuncağını inceleyen bir çocuğa benziyordu.

Nonna dün onun sekreterini aramıştı: Yöneticiyle görüşebilir miydi? Sekreter bugün onun parti komitesi toplantısında olacağını ama müsait olursa yarın saat ikide kendisini görebileceğini söylemişti. Sekreter çekici biriydi.

Nonna saat biri çeyrek geçe fabrikaya gitmek üzere evden çıktı. İkiye üç kala yönetici sekreterinin yanına geldi. Gri saçlı, pembe yanaklı, üst dudağında tüyler olan bir kadındı. Nonna'yı nezaketle karşıladı.

"Oturun lütfen Nonna Sergeyevna," dedikten sonra yöneticinin odasının kapısı arkasında gözden kayboldu. Çok kısa süre sonra tekrar çıkıp Nonna'ya içeri girebileceğini söyledi. Anna İvanovna son derece saygılı bir tonla yöneticinin makamından seslenmişti.

Listopad masasında oturmuş, gazete okuyordu. Nonna girerken ona bakmadı fakat birkaç saniye içinde makaleyi bitirmişti.

Nonna masasına yaklaşınca ayağa kalktı, gözle görülür bir çekingenlikle gazeteyi katlayıp masaya koydu. Ceketinin altına bir Rus gömleği giymişti. Üst düğmesi iliklenmemişti. Görünüşü öyle saygın değildi.

"Oturun, yoldaş Yelnikova."

Ona ismiyle hitap edebilirdi. Fabrikada herkes ona Nonna Sergeyevna diye ön isimleriyle hitap ederdi.

"Sizin için ne yapabilirim?"

"Sizinle üretimimizin geleceği hakkında konuşmak istiyordum."

Listopad'ın gözlerindeki kayıtsız ışık değişmedi. Nonna'da da öyle! Listopad kendisiyle bu konu hakkında görüşmeye gelenlerin sayısını unutmuştu! Her birinin bir tasarısı vardı, her biri kendi tasarısını beğeniyordu. Biri ekskavatörden bahsediyordu, diğeri heyecanlı heyecanlı ufak el aletlerinden... Bir başkası, nedendir bilinmez, plastik eşyalar, sabunluk, tas, çanak gibi tüketici ürünleri üretmeyi teklif ediyordu. Bunlar Gruşevoy'un atölyesinde yapılabilirdi ona göre. Bu genç kadın da sabunluktan mı bahsedecek acaba?

"Gruşevoy'un atölyesi hiçbir sistemi olmadan çalışıyor," dedi genç kadın. "Biz sadece özel bir beceri gerektirmeyen parçalar yapmasına göz yumuyoruz."

Bu küçük haddini bilmez biri mi? Biz ha? 'Biz' göz yumuyoruz. Vay canına!

"Atölyenin bir perspektifi yok. Biz buraya özel bir yön verirsek, fabrikanın tamamı için iyi olacak."

Bana mı öğretiyor? Ne yani ben bilmiyor muyum? Geldi de öğretiverdi!

"Bana göre Gruşevoy'un atölyesi traktör parçaları üretirse, bu çok rasyonel olur."

Listopad'ın gözlerinde bir ilgi kıvılcımı belirdi. Bak, ne düşünmüş cin fikirli kadın! Çok güzel bir fikir, çok güzel... Ona hemen bir cevap vermek kolay değil.

"Elbette biliyorsunuz, traktör parçaları siparişleri alıyoruz şu anda," dedi Listopad ilgisizce.

Nonna başını kaldırdı.

"Bakın, şunu demek istiyorum. Bu traktör parçaları bizim temel programımızda yok. Bunu görmek isterdim. Biz sadece arada bir

yapıyoruz."

Listopad sessiz oturdu. Ayak ayak üzerine atıp ayağını sallamaya başladı. Bazı şeyler vardır, yüksek sesle ifade edemezsiniz. "Neden beni böyle ıvır zıvır işlerle meşgul ediyorsunuz?" demek, partili bir yöneticiye yakışmazdı. Kendisine sabunluk yapma teklif edene de böyle söylememişti. Ama kendisi de köylü kökenli biri olarak, traktör parçalarının savaş sonrası tarımında ne kadar önemli olduğunu herhangi bir mühendisten çok daha iyi biliyordu. Yine de neden onun fabrikası böyle pek önemli olmayan bir üretim yapsın? Bırak bu yeknesak işleri başkaları yapsın. O, savaş sonrası plan döneminde muazzam büyük işlerde kullanılacak, büyük önemi olan makineler, tornalar, ekskavatörler, hızar makineleri üretmek istiyordu (Vladimir İppolitoviç'in hızar makinesi projesi vardı!).

Nonna sakince devam etti: "Gruşevoy'un atölyesi yeniden teçhiz edilir, traktör parçaları üretimine hazırlanır. Fabrikanın bunu yapması için zamanı ve personeli vardı. Gerekli teçhizat olduktan sonra, tüm parça siparişleri Gruşevoy'un elinde kolaylıkla toplanır.

"Bundan Gruşevoy'a bahsettiniz mi?"

"Bahsettim."

"Ne dedi?"

"Tabii, dinlemek istemedi! Onun yedek parça konusundaki görüşünü bilirsiniz, eminim. Sizi rahatsız etmekten sakındığımdan tasarımı mutat yollardan iletebilirdim ama bunda azimli olmak gerekiyor. Benim de yeteri kadar sabrım yok."

Yeteri kadar sabrın var pekâlâ. Eğer ben karakter tahlil edebiliyorsam, sen acı sona kadar savaşacak tiplerdensin.

"Eğer benim tasarımı tutarsanız, bunun benden geldiğini söylemeyin. Aksi halde bu işin inisiyatif sahibi olarak tüm yükü benim çekmem gerekecek."

Bu da iyi! Fikrini bana hediye gibi sunuyorsun, ben de sanki buna çok ihtiyacım varmış gibi, böyle bir şeyi tüm hayatım boyunca aramış gibi yapacağım ha? Bekle, ben sana şimdi bir ödeme yaparım.

"Elbette bu olmaz," dedi Listopad gururlu bir tavırla, "başka türlü olabilir mi, elbette inisiyatif sahibi olarak en önemli rolü siz oynayacaksınız! Bu yedek parça işinde tasarımdan son aşamaya kadar tüm görevi size vereceğiz."

"Hayır," dedi Nonna, "ben buna hazır değilim. İsterseniz vaktimin bir kısmını buna ayırabilirim ama özellikle bu işte çalışmayı kabul etmem. Benim planımda bu yok."

"Neden olmasın," dedi Listopad sevecen bir ses tonuyla. "Size bütün bir atölyeyi vermeyeceğim ki... Neden kabul etmiyorsunuz?"

Karşılıklı bakışıp gülümsediler. Bu bakışlarla biraz birbirlerini seyrettiler, her ikisi de karşısındakinde farklı bir ışık yakaladı.

"Ben makine tasarımcısıyım," diye cevap verdi Nonna, "beni yedek parça işinde çalıştırırsanız bu mantıklı olmaz."

Buradan anlaşılıyordu ki, o kendi değerini anlıyordu.

"Açık sözlü en azından," diye düşündü Listopad. "Biliyordum bunu, ne kendini beğenmiş! Yani ne iyi tanırmışım insanları."

Dahili telefon çaldı. Listopad ahizeyi kaldırdı, "Efendim? Beni yarım saat sonra arayın, şimdi meşgulüm."

Nonna ayağa kalktı.

"Söylemek istediklerim bunlardı. Gerisi yönetime kalmış. Bana göre," dedi eldivenini çekiştirerek, "bizim işimiz fabrikaya bir isim vermek değil sadece. Ülkenin gereksinimlerini öncelikle düşünmeliyiz. Ülkemizdeki traktör filomuzun savaştan sonra ne halde olduğunu siz biliyorsunuz."

Nonna çıktı. Ayrılırken Listopad kısa, kuru birkaç söz söyledi. Ama Nonna'nın sözleri onu düşünceye sevk etmişti. Savaşın mahvettiği sınırsız ülke topraklarını düşündü. Yanmış tahıl siloları, harap olmuş kolhozları... Annesinin "kadınlar nasıl da ağladılar ama yine de ineklerle sürmek zorunda kaldık," dediği sesini kulaklarında duydu yeniden. Bu kadın gayet pratik bir fikir ileri sürmüştü. Bu fikir parti için önemliydi. Fakat kadın kendisi bu işin içinde olmak istemiyordu. Bunu haddinden fazla bir özgüvenle söylemişti: Ben büyük şeyler için varım. Başkaları ıvır zıvır işlerle uğraşsınlar! Yok, bu tutumu doğru değil! Eğer bir işe heves ediyorsan, onu gerçekleştirmek için her şeyi yapacaksın. Aksi halde sana inancım kalmaz! Ani bir dürtüyle kalkmak, onun peşinden gitmek istedi. Onu geri çevirmek, nezaket sözlerini bırakıp, onunla tüm ayrıntıları hararetle tartışmak... Ama kendini tuttu. Ryabukhin her an gelmek üzereydi.

Ryabukhin kapıyı kilitledi, Uzdeçkin ile uzunca konuştu. "Anlayamıyorum, kişisel husumetin seni köreltmiş."

"Öyle diyorsun da bu kişisel husumetin bir sebebi olacağını düşünmüyor musun?" diye cevap verdi Uzdeçkin.

"İnsanlar melek değil ki..."

"O gayet benmerkezci."

"Yok, değil. Sen onu pek anlamıyorsun. O iyi adam," dedi Ryabukhin.

"Sana göre iyi adamsa, al senin olsun."

"Değerli adam. Hayatı biliyor. Ondan büyük işler beklenebilir. Böyle bir adamın ufak tefek kusurları niteliklerinin hatırına affedilebilir."

"Sen bunlara ufak tefek kusurlar mı diyorsun?" diye kederli gözlerini açtı Uzdeçkin.

"Evet. Onun hiçbir kötü yanı yok. Hatta büyük kusurları da affedilebilir ve sen onunla barışık yaşamalısın."

"Ben fabrikada büyüdüm," dedi Uzdeçkin boğuk bir sesle. "Yaşlı işçiler benim çocukluğumu bilirler. Burada ne zamanlar geçirdim, hatırlıyorum. Burada koşuşup dururdum. Önce Genç Öncü'ye girdim, sonra Komsomol'a, sonra Parti'ye... Sonra bir adam çıkıp geliyor, herkesin önüne geçiyor. Gelip seni bir kenara itiyor, yolundan çıkarıyor: Onu yapamazsın, bunu yapamazsın, bu seni ilgilendirmez, bu senin işin değil... Bu özgüvenle, bu kibirle hatalar yapar ama bu önemli değil, bedelini başkaları öder. Bak bekle de gör! Bu sebze bahçeleri işi nasıl sonuçlanacak,"

"Nasıl sonuçlanacak? Patateste hasada başladılar. Depolara koyuyorlar."

"Kim yapıyor hasadı? İşçiler kendileri. Tabii kimse onlara Alman esirlerden göndermedi iş için... Bu onun fantezisinden başka bir şey değildi. Dikim baştan savma yapıldı. Yeteri kadar insan yoktu. Aslında patateslerin bir değeri yok. Sözünü etmeye değmez. Ona iyi bir şans oldu, barış geldi de insanlar hasada yetişebildi. Öyle olmasaydı, düşünemiyorum, ne olacaktı. Yöneticimiz bin hektarla ne yapacaktı acaba? Bin hektarla!"

Ryabukhin Uzdeçkin'e bakıyordu o konuşurken. Yüzü kaygıyla sararmış, şakakları atıyordu.

"Feodor İvaniç," dedi Ryabukhin yumuşakça, "evde işler iyi gitmiyor mu? İyi görünmüyorsun."

Uzdeçkin'in yüzüne kan hücum etti.

"Bazı insanlar da burunlarını her şeye sokarlar yani," dedi rahatsız bir havada.

"Dur, dur. Bak dinle. Sana yoldaşça sordum. Bir sorunun varsa yardım etmek isterim, söyle bana."

"İyiyim. Bir şeye ihtiyacım yok."

Sandalyesiyle geri döndü, ayağa kalktı. "Hepsi bu mu?"

Listopad Ryabukhin'i dinledikten sonra, "Nedir bu!" dedi. "Bu Uzdeçkin'inle beni sıkmaya bir son versen! Olmaz mı? Ne tavuk gibi gıdaklıyorsun? Onun işine mi engel oldum? Sen bana bak: Özel atölyeyi sırf traktör yedek parçaları üretimine ayırsak, ne dersin?"

Ryabukhin şaşkınlık içinde bir şey söylemek için ağzını açarken Listopad devam etti: "Dur, bekle. Biliyorum ne diyeceğini. Sen önce beni dinle."

Ryabukhin odaya gelmeden biraz önce geçenleri anlattı. Savaştan sonra viran kalmış engin toprakları. Yıkılmış siloları, mahvolmuş kolhozları anlattı.

Nonna eve varınca sobayı yaktı. Bu kendi başına yapmayı sevdiği bir şeydi. Önce biraz çıra alıp yaktı, küçük, kararsız alevin büyümesini bekledi. Sonra birkaç kuru odun attı. Sobanın önüne diz çöküp odunların tutuşmasını, kıvılcım çıkarmalarını seyretti. Tamamıyla yanar yanmaz bu kez kalın odunları koydu. Bunlar nemli ve yosunluydu. Onun için mavimsi bir dumanla ağır ağır, uzun uzun yanacaklardı. Nemli olmalarının bir önemi yoktu. Bunlar kayındı ve kayın odunu hep çok iyi yanar. Altın gibi bir sıcaklık yayar. Sobanın sürgüsü hemen kapatılmaz ve dumanı öldürücü zehirlidir. Rahat bir odada, bir sonbahar günü soba yakmak ne keyiflidir!

Nonna ayağa kalktı, gidip radyoyu açtı. Müzik saatiydi. Masaya oturdu. Ah, şu bitirilecek mektuplar... Çocukluktan hatırladığı melodinin birkaç akoru siyah radyodan kulaklarına doldu. Uzaklara, uzaklara, Moskova'ya gitti, aşina gelen o tenor sesle. "Bahçemde bir kayın ağacı var, ağacın kıvrık tepesi..." Şarkıyı söyleyen kimdi, şimdilere kadar bilinmiyordu. Sıradan bir çocuk, bir Kızıl Ordu eriydi herhalde. Nonna onu radyoda ilk kez duyduğunda herkesten daha çok sevmişti. İsmini ancak o ünlendiğinde öğrendi. Hem

sesinde hem şarkısında bir Rus ateşi, Rus melankolisi vardı. Nonna kalemini mürekkebe daldırdı ve masaya oturdu. Tamamlanmamış mektuba bir mürekkep damlası düştü, yayıldı. Tatlı ses hüzünlü şarkısını uzaklardan, Moskova'dan söylüyordu. Nonna iki saat önce konuştuğu adamı düşündü. Büyük bir adam, biraz kaba, biraz naif... Bir zaman sonra bir araya geleceklerdi. O ve kendisi... Buna emindi. Gözleri karşılaştığı anda kurulmuş olan bağı anlamıştı.

BÖLÜM ON BİR

Pazar

Mariyka koşarak mutfağına girdi: "Bakın ey dostlar, neler olmuş!" diye seslendi. "Feodor İvaniç var gücüyle çamaşır yıkıyor. "Yaşlı kadının baskı entarisini kendi çamaşırlarıyla beraber tekneye basmış, şimdi çamaşırlarını sıktıkça yeşil bir su akıyor. Hepsi marul yeşiline dönmüşler. Yapacak bir şey yok diyor, bundan sonra yeşil çamaşırlar giyecek. Ona çamaşırları bir kaynatmasını söyledim ama kaynatacak kap yok dedi. Bir çamaşır kaynatıcıları vardı. Hatırlıyorum, Nyura almıştı. Ama hep Tolka'nın marifeti! Baş cezası, tekne gitti, o oturmuş şeker yiyor. Feodor İvaniç de çamaşırlarını Anna İvanovna'nın teknesinde yıkıyor."

Mariyka kendi kaynatma kazanını aldı, koştu. Pazar sabahıydı. Bir dinlenme günü. Mutfakta kuzine yanıyordu, üzerinde büyüklü küçüklü tencerelerde pazar günü yemeği pişiyordu. Mirzoyev küçük mutfak masasına oturmuş, tıraş oluyordu. Köpüklü çenesini tutmuş, tıraş bıçağıyla işini görüyordu. Bir yandan da musluğun altında protez dişlerini yıkayan Lukaşin'e kaçamak bakışlarla bakıyordu. O da çökük dudaklarını sıkmış, Mirzoyev'e arada bir bakıyordu. Adamlar birbirlerini anlıyorlardı.

"Önemli bir adamın gündelik hayatın ayrıntılarında takılı kalması çok acı," diye iç geçirdi Mirzoyev. Tıraşını bitirince aceleyle tıraş takımını temizleyip geldi, Lukaşin'in önünde durdu. Uzun boylu, şıktı. Üzerinde yeni moda bir pantolon askısı vardı.

"E, haydi!" dedi sevimli bir halle, "bizim komşu Uzdeçkin'e bir ziyarete, ha?"

Lukaşin dişlerini yıkamayı tamamladı, utangaç bir tavırla Mirzoyev'e arkasını döndü, dişlerini taktı. Konuşma yeteneğini tekrar elde etmişti.

"Olabilir," dedi.

"Akşama o zaman."

Lukaşin o akşam Mariyka'yı sinemaya götürmeye söz vermişti. Ama aynı anda ona bir ders vermeyi kararlaştırdı. Uzun zamandan beri bir kez kocasıyla beraber bir gün geçirme fırsatı bulmuşken, onun yerine Uzdeçkin'e gitmişti. Geçen cuma, ya da perşembeydi, komşularıyla vakit geçirmişti. O arada onlara Mirzoyev'in dişlerini ne kadar beğendiğini anlatmıştı.

"Gidelim," dedi Lukaşin Mirzoyev'e, "insanı eğlendiriyor."

Uzdeçkin çamaşır yıkamaya sabah erken başladı. Evde temiz çamaşırı kalmamıştı. Hepsi kirliydi. Çamaşırhaneye göndermenin de yararı yoktu çünkü çok uzun süre beklemek gerekecekti. Bir de kötü rastlantı, evde harcayacak tek bir kopek bile yoktu. Onun için çamaşırları kendi yıkamaya karar verdi.

"Fedya," diye mırıldandı Olga Matveyevna, "bırak oğlum, ben iyi hissedince yaparım."

"Ne zaman olacak bu?" diye homurdandı Uzdeçkin.

Askerdeyken çamaşırlarını kendi yıkardı ve bu zor görünmüyordu ona. Bir yığın kirliyi cesaretle kucaklayıp çıkardı sandık odasından. O sırada büyükannenin bluzları, çocukların elbiseleri sağa sola saçıldı. Öyle kirli olunca bunların rengini ayıramazsınız. Kızların sutyenleri... Öyle küçük ki, neresinden tutacağını bilemedi. Şaşırdı. Düşünüyordu bu kadar, hiçbir giyecekleri kalmayıncaya kadar yığmışlar!

Tolka'nın beyaz fanilası, yağlı tulumu yığının içindeydi. Onları sandık odasına geri attı. Kendisi yıkasın!

Olya oyuncak bir yatağa sarılmış, sobayı yakan babasını izliyordu.

"Yardım edeyim ben de" dedi.

"Elbette canım, elbette... Yalnızca beş yıl sonra!"

Uzdeçkin emaye bir teknede çamaşırları sabunlarken, mor bir pijama giymiş olan Anna İvanovna –kadının üzerindeki etek mi, pantolon mu anlayamazsınız- ağzında bir sigarayla mutfağa girdi.

"Hey tanrım!" diye seslendi, "çamaşırınızı böyle ufak bir teknede yıkayabileceğinizi mi sanıyorsunuz? Benimkini alın. Sandık odasında duruyor. Oradadır, görürsünüz."

"Size sormadan onu almayı istememiştim."

"Ne kadar ince düşünmüşsünüz," dedi, gidip tekneyi kendi getirdi.

Bir sırayı mutfağın ortasına kadar çekti, üstüne kalın odunlar yerleştirip tekneyi en üste koydu. Böylece tekne yükseldi. Uzdeçkin ona yardım etmeyi düşünmemişti. Orada ıslak elleriyle durmuş, Anna'nın odun yığınına eğilip o ağır şeyleri aradan çıkarıp kaldırırken onun tuhaf kıyafetini, kırmızı tırnaklarını, Tanya ile konuşurken anlamsız İngilizce sözler söylemesini insanın unuttuğunu, her türlü işi yapabilen, geniş omuzlu bir işçi kadın gördüğünü düşünüyordu.

"Şimdi daha iyi oldu. En azından hepsini bir seferde ıslatırsınız," dedi, sonra muslukta yüzünü yıkamaya başladı. Her tarafa sular saçıyordu. Elleriyle kulaklarını sabunladı. Suyla boğazında gargara yaparken başını gülünç şekilde geri atmıştı.

Uzdeçkin onun tavsiyesini aynen tuttu, tekneye tüm çamaşırları hem renkli hem beyaz bir arada doldurdu. Beyaz çamaşırlar Olga Matveyevna'nın eski bir elbisesinden yeşile boyanınca anladı hatasını. O anda Mariyka içeri girmiş, komşularının yaptıklarını görmüştü.

"Aaaa! Bu ne karışıklık!"

Kaynatma kazanını getirdi, Uzdeçkin'in çamaşırları sıkmasına yardım etti. "Bilseydim, elbisemi değiştirirdim," dedi üstündeki yeni pembe elbiseye bakarak. "Eğer berbat olursa, bana yeni bir tane alırsınız artık Feodor İvaniç," dedi.

"Siz bana bırakırsanız iyi olur," dedi Uzdeçkin biraz utanarak. "Sanırım ben kendim yapabilirim ve eğer bu güzel bluza bir şey olursa gerçekten yazık olacak."

"Aaa! Vitrine koymak için mi yapılmış bu?" diye bağırdı Mariyka.

"Bunun Mariyka olduğunu biliyordum," diyerek mutfağa döndü Anna İvanovna, "nerede bağırış var, bu Mariyka'dır. Sizden bir sigara alacaktım Feodor İvanoviç, benimki bitmiş de..."

Olya mutfakta durmuş, babasıyla Mariyka'nın çamaşır

yıkamalarını izliyordu. Sıkılınca oradan ayrıldı.

Odasında da yapacak bir şey yoktu. Valya bir arkadaşına gitmişti, büyükannesi koltukta uyukluyordu. Masanın üzerinde de ilginç bir şey yoktu. Ekmek kırıntıları, bir tuzluk, tavada kalmış biraz yulaf ezmesi. Olya sızlanıp Anna İvanovna'ya gitti.

Orada sadece Tanya vardı. Sandalyede oturmuş, dirseklerini masaya dayamış, kitap okuyordu. Siyah saç örgüleri kitabın iki yanından beyaz masa örtüsünün üstüne sarkmıştı. Tanya başını kaldırdı, umursamaz bir tavırla, "sen miydin?" dedi.

"Evet," diye cevap verdi Olya ince sesiyle. Sonra kapıyı kapadı. Anna İvanovna hep böyle yapmasını tembih ederdi. Tanya Olya'ya pek ilgi göstermedi, küçük kız da ayakuçlarına basa basa odayı dolaşıp, yeni bir şey var mı diye incelemeye koyuldu. Evet, vardı. Rafta büyük, kırmızı bir elma duruyordu. En iyisi sallanan sandalyenin yanına gidip oradan bakmaktı. Olya sandalyenin yanında durdu, gözlerini elmaya dikti.

Tanya o sırada kitabı bitirip kapattı. Gözlerini yumarak yanağını kitabın kapağına dayadı. Kitabın kapağında *Ve Çeliğe Su Verildi* yazıyordu. Tanya'nın kirpiklerine takılı kalmış gözyaşları parıldadı. Sonra başını kaldırdı, yanında raftaki elmayı heyecanlı, parlak gözlerle, ciddi bakışlarla süzen Olya'nın profilini gördü. Tanya bir kahkaha patlattı ve sandalyeden indi.

"Ne var?" dedi. Olya ona bakıp, "bu elma kimin?" diye sordu. Tanya bir tarak alıp Olya'nın düz saçlarını taramaya başladı.

"Elma çok iyi, her zaman söz dinleyen küçük bir kız için..."

"Her zaman mı?"

"... Ve hiç yaramazlık yapmayan..."

"Hiç mi? Hiç mi?"

Üzgün gözlerle baktı: Açıkça belli ki elma ona değildi.

"Seni budala şey," dedi Tanya, Anna İvanovna'nın her zamanki hareketiyle. Elmayı ikiye böldü, yarısını Olya'ya verdi. "Diğer yarısını da Valya'ya ayıralım," dedi.

Olya kendi yarım elmasını sıkıca tutarak odadan aceleyle çıktı. Bebeği koltuğun üzerinde kalmıştı. Tanya fikir değiştirip elmayı geri alabilirdi. Koridora çıkınca elmanın yarısının Valya'ya verilmesinin adil olmadığı geldi aklına. Valya bildiği kadarıyla arkadaşının evinde elma yiyordu. Tanya elmanın tamamını kendisine

vermeliydi. Olya bu haksızlık karşısında üzülüp ağlamaya başladı. Ama onun ağlamasına kimse ilgi göstermedi. Mariyka mutfakta bağırıyor, onun sesi başka her gürültüyü bastırıyordu. Olya elmayı yerken ve daha sonra uzun süre ağladı. Küçük, kirli ellerini koyduğu yanakları gözyaşıyla ıslandı. Sonra kendi kendine dedi ki: "Belki Valya'nın gittiği evde hiç elma yoktur."

Sonra burnunu elbisesinin kenarıyla silip yürüdü, başka maceralar aramaya başladı.

Bugün Tolka için mutlu bir gündü. *Monte-Cristo Kontu*'nu okuma sırası ona gelmişti.

Alyoşka Malıgin kitabı getirmişti ama onu nereden aldığını söylememişti. Kalın bir kitaptı, elden ele dolaşmaktan iyice eskimiş, sayfalar sadece kenarlarından değil, satır sonlarına kadar parçalanmıştı. Alyoşka kitabı getirirken onu gazete kâğıdına sarıp bir parça iple bağlamış, özenle taşımıştı. "Bir kez başladın mı, uyumadan, yemek yemeden sonuna kadar okursun," diyordu. "Bunu yazan adam dâhilerin kıralı..." Kısa sürede kitabı okumak isteyenler çoğaldığından isteklileri kura ile sıraya soktular. Sonraki numaraları çekenler bu kadar uzun süre beklemek istemediklerini söylüyorlardı. Neredeyse kavga çıkacaktı. Öyle bir gürültü çıktı ki, atölyeye gelen işçiler kulaklarını tıkadılar. Korolkov onlara doğru gidip, "Nedir bu gürültü?" diye sordu.

Ama cevap alamadı. Kimse onu duymuyordu ki... Mariyka geldi, o da sesini duyuramadı. Gürültü, Vasya Surikov kitabı üçe ayırmayı teklif edene kadar sürdü. Böylece daha kısa sürede okuyacaklardı. İlki ilk parçayı, ikinci orta parçayı, üçüncü de son parçayı alacaklar, okuduktan sonra aralarında değiştireceklerdi. Böylece kitap üç kat daha hızlı okunacaktı.

"Gördünüz mü nasıl zaman kazandık?" diyordu Vasya.

Alyoşa önce cimrilikle bu fikre karşı çıktı. Böyle değerli bir kitabı parçalatmayacaktı. Ama sonra onu kitabın zaten cildi olmadığından sayfaların kendiliğinden ayrıldığına ikna ettiler. Böylece masanın üzerinde kitabı böldüler. Parçaları kırmızı kalemle işaretlediler, dikkatle sarıp ilk üç kurayı çeken şanslılara verdiler.

Takım bütün bir ay boyunca bitap düştü! Okumayla geçen uykusuz gecelerden sonra işe gelenler solgun, yorgun görünüyorlardı.

Tüm konuşmalar Kont Monte-Cristo hakkındaydı. Bu arada sayfaların birçoğu kaybolmuştu ve okuyanlar olaylar zincirini çözmekte zorlanıyorlardı. Ama bazıları romanı anlıyorlar ve anlamayanlara memnuniyetle açıklama yapıyorlardı. Anlamayanlar büyülenmiş gibi dinliyorlar, okumaya henüz başlamamış olanlarsa, bu konuşmalara ilgiyle kulak misafiri oluyorlardı.

Korolkov atölyede düzeni sağlamaya çalışıyordu. Saşa Konevski de bir eğitim konuşması düzenledi. Ryabukhin çocuklarla konuştu, sonra atölye şefi çağırıldı ama hiçbiri fayda etmedi. Bu kitabın üretime çalışılmasına sekte vuran sohbeti sürüyordu ve bu işe bir son verilmeliydi.

"Cesedimizi çiğnemeleri lazım," dedi küçük Vasya Surikov, kitabı daha okumamıştı ve okuma sırası ondaydı.

Sonuçta Korolkov çocukların bu heyecanını mazur gördü. Yapacak bir şey yoktu çünkü. Salgın hastalık gibiydi.

"Okuyun ama çabuk okuyun. Hatta şu melun kitabı beşe ayırın da daha çabuk bitsin!" diyordu.

Pazar günü evde kalırsanız, sizden fırına veya gazyağı almaya gitmeniz istenebilir. Veya temizlemeciye... Belki de Feodor sizden sobalık odun kesmenizi isteyebilir. Valya ve Olya feryat edip kendileriyle ilgilenilsin isterler. Anne homurdanabilir. Çalışan bir insan için bir huzur yoktur.

Onun için Tolka uyanır uyanmaz kapıdan sıyrılıp, gerçek arkadaşı Seryojka'ya gitti.

Orada hayat gül bahçesiydi. Seryojka'nın babası yarbaydı ve görevle Tallinn'de bulunuyordu. Annesine mektup yazıp, oraya gelip görmesini istemişti. O hoşlanırsa tüm aile oraya taşınabilirdi. Seryojka'nın annesi Tallinn'e gitmiş, evi Seryajko ile Jenka'ya bırakmıştı. Ne yapsın!

Tolka yanına gazeteye sardığı *Monte-Cristo Kontu*'nu almıştı. Seryojka elektrik ocağında Jenka'ya irmik lapası pişiriyordu. Jenka'ya bakacağına dair annesine söz vermişti ve dürüstlükle sözünü tutmak istiyordu.

"Getirdin mi?" diye sordu Tolka'ya.

"Evet. Pişirmeyi bitirdin mi?"

"Bir dakikada bitiyor. Ama kahvaltı yapmamız gerek."

İrmik şişiyor, kabarcıklar büyüyüp, patlıyorlardı. Seryojka şeker

ekleyip karıştırdı, sonra ocağı kapadı.

"Hazır," derken kaşığı yaladı.

Jenka yerde oturmuş, bir deste kâğıttan çeşitli figürler kesiyordu. Papazlar ve valeleri çıkarmış, kızlar kalmıştı. Ama papazlara sakal ve bıyık yapmak da gerekiyordu yoksa takım eksik kalırdı.

"Jenka, kahvaltını ye!" dedi Seryojka.

Jenka tembelce birkaç kaşık yedikten sonra yine kâğıt oyununa döndü. İrmik lapası Seryojka ile Tolka'ya kaldı. Güzelce yediler. Ama bitirince anladılar ki, hâlâ doymamışlardı. Biraz lahana turşusunun üzerine bitkisel yağ gezdirip onu da yediler. Bu onları susattı. Musluktan soğuk su, sonra da ılık süt içtiler.

"Süt işini gayet iyi ayarladım. Bunun için pazara gitmem gerekmiyor. Sütçü kadın buraya, eve getiriyor. Biliyorsun Jenka'nın süt içmesi gerek."

"O zıkkımı sen iç," diye araya girdi Jenka, bir yandan kâğıt işiyle meşguldü. Ben gazoz içmek istiyorum."

"Bak görüyor musun son zamanlarda nasıl aksileşti. Ne yapacağım, bilmiyorum," dedi Seryojka.

Tolka biraz para çıkardı, "bak buraya Jenka, duyuyor musun? Hadi git o gazozdan al. Bir de dondurma," dedi. Jenka parayı alırken, "ama buralarda dondurmacı yok," dedi.

"Bir dondurmacı var benim bildiğim. Hani pazara gelmeden bir kadın satıyor ya... Ama dikkat et, bir arabanın altında kalmayasın!" dedi Seryojka da.

Jenka paltosunu giyip dışarı çıkarken, "tamam dikkat ederim," diye bağırdı.

Tolka ve Seryojka yalnız kaldılar. Tolka *Monte-Cristo Kontu*'nu kâğıttan çıkardı.

Lukaşin divana oturmuştu hem kızgın hem de sıkıntılıydı.

Odada pazar temizliği yapılmıştı. Masada güzel desenli bir masa örtüsü vardı. Üstündeki vazoda yeni kâğıt çiçekler, güller ve gelincikler vardı. Rahatlığın olduğu yerde Mariyka vardı. Yerleri silmiş, sonra üzerine pembe bluzunu giymişti. Lukaşin'e de en iyi elbisesini giymesini söylemişti. Lukaşin dediğini yaptı. Botlarını parlattı, tıraş oldu. Şimdi çiçeklerin karşısında tek başına oturuyordu. Mariyka hâlâ Uzdeçkinlerdeydi.

Düşünüyordu Lukaşin, müthiş bir intikam alacaktı. Tamam, sen istediğini yap. Karışmayacağım. Ama bu durumda bil ki, ben de özgürüm. Geldiği zaman ona soğuk duracağım. En azından bu... Ciddi ciddi konuşmak için seni bekledim. Sen ne söylersen söyle, beraber olamayız. Sen dengeli biri değilsin. Bir eş gibi davranmıyorsun! Şimdi senin yaşlılara gidiyorum. Ve lütfen ağlama. Sen benim eşyalarımı ayır. Ben sen olmadan çekmeceye bakmak istemedim çünkü artık benim değil.

İşte o zaman Mariyka ağlamaya başlayacak ve kalması için ona yalvaracaktı. Ama o eşyalarını alacak, geceyi Nikita Trofimoviçlerde geçirecekti. Belki bir hafta orada kalırdı. Yok, bir hafta uzun, belki üç gün... Mariyka her gün atölyede ona koşacak, geri dönmesini rica edecekti. O iki gün başını hiç eğmeyecek ama üçüncü gün yumuşayacaktı. Ama tepkisi sert olacaktı. O başkalarının evine koşmamalı. Biri ondan kaynatma kazanı istiyorsa, o gelip alabilirdi. Ayrıca daha anlayışlı olmalıydı. Eşinin dişleri takmayken başka bekâr bir erkeğin dişlerini beğendiğini söylememeliydi. Saçma, anlamsızdı söylediği. Nahoştu! Senin dişlerin takma olsaydı görürdüm seni.

Mariyka odaya daldı. Yanakları kızarmış, sıcaklık basmıştı. Elleri çamaşır suyu kokuyordu. Lukaşin ona kısa bir an fakat delici bir bakışla baktı. Ellerinin kıpkırmızı ve şişmiş olduğunu fark etti. "Çamaşır yıkıyordu!" Lukaşin üzgündü. "Uzdeçkin'e yardım ediyordu!"

"Syoma tatlım, zavallı kocam, açlıktan ölüyorsundur. Hem de karanlıkta oturuyorsun. Hiç değilse ışığı açsaydın," dedi eşikten içeri girerken ve büfeye doğru yürüdü. "Beş dakikada hazırlarım her şeyi. Çorba sıcak zaten sobanın üstünde... Aç kaldın sen de Uzdeçkin'in derdine. İşçilerin lideri ama bakacak kimsesi yok." Tabak, kaşık, bardak sihir yapılmış gibi hemen çıktı masanın üstüne. Mariyka'nın mutfağa fırlamasıyla geri dönmesi bir oldu. Masaya oturup votka içmeye, börek yemeye çoktan başlamış olan Lukaşin sitem edebilirdi.

"İşe bak!" dedi Mariyka güzel gözlerini açarak, "çok iyi maaşı var, yediği içtiği herkesinkinden iyi, yine de güzel yaşayamıyor. Siz erkekler hep aynısınız. Nasıl yaşanır, bilmezsiniz. Sen ne dersen de Syoma, evde bir kadın her şeyi değiştirir."

Böreğin içi patates ve mantar doluydu. Patatesleri Mariyka yetiştirmiş, mantarları da yine o kurutmuştu. Lukaşin böreği çiğnerken her şeye rağmen yaşlı Nikita Trofimoviç'e bugün gitmeyeceğini düşünüyordu. Yoksa ciddi bir konuşma yapma fırsatı kaçacaktı. Daha sonra giderdi. Mariyka onu düşünmeden kırmıştı. Bunu kötü bir niyeti olmadan yapmıştı. Düşüncesizlik böyle ağır bir ceza gerektirmezdi. Şimdi böyle güzel bir yemekten sonra kalkıp başka bir semte gitmek için çok tembeldi. Bir de ağır bir çanta taşıyacaksın...

O sırada Mirzoyev içeri girdi.

"Bon appetit!"

"Biraz börek yer misin?" diye sordu Mariyka. "Kusura bakma, votka teklif edemiyorum çünkü Syoma hepsini içti."

"Ben biraz getirdim," dedi Mirzoyev, iki şişeyi boyunlarından tutup ceplerinden çıkardı, onlara gösterdi. "Planımızı unutma komşum."

Lukaşin börek yerken, "daha çok vaktimiz var," dedi, "birazdan... Yemek sonrası biraz uzanayım."

"Ne yapacaksınız?" diye sordu Mariyka. Mirzoyev cevap verdi: "Gidip Uzdeçkin'e bir bakacağız. Nasıl bir yaşamı var, elbette biliyorsun."

Mariyka öfkeyle Lukaşin'e dönüp, "sinema ne olacak?" diye bağırdı.

"Sinema yok!" dedi Lukaşin, davranışını ona ödettiğine çok memnundu. "İstersen bensiz gidebilirsin. Bu akşam biz erkekler partisi yapacağız."

"Babacığım, eskiden bizim bir annemiz vardı, doğru mu?" diye sordu Olya.

"Evet, öyle. Biliyorsun bunu."

Olya pijamalarını giymiş yatakta yatıyor, babası onun ayak tırnaklarını kesiyordu. Nyura'nın resmi karşı duvarda asılıydı. Saçları permalı, hülyalı bir ifadeyle kaldırılmış kaşlarının altında, sihirli gibi parlayan gözlerindeki bakış iddiasızdı.

"Sen anne gibisin," dedi Olya. Bir yanağı yastığa gömülmüş, diğeri sanki şişmiş, küçük dudaklarını da kıvırmış, şişirmiş gibiydi. "Bizim için her şeyi yapıyorsun. Annemi hatırlamıyorum. Sadece seni hatırlıyorum."

Bunu sanki babasına yaranmak için söyler gibiydi. "Seni seviyorum!" dedi.

"Uslu duracak mısın?" diye sordu Uzdeçkin, kızın ipek saçlı küçük başına hafif bir şaplak atıp ayağa kalktı.

"E, şeker yok mu?"

"Bıktım senden kız!" dedi, şekeri uzatırken.

O arada kapı çaldı, gelen Mirzoyev'di, yanında Lukaşin de vardı. Mirzoyev sanki doğum günü partisine gelmiş gibi çevresini inceliyordu. Lukaşin ise utangaç bir halde onun arkasında duruyordu.

"Size bakmaya geldik komşu," dedi Mirzoyev, "umarım rahatsız etmedik."

Uzdeçkin onları salona aldı. Emindi ki, bir iş için, bir ricayla ya da bir şikâyet için gelmişlerdi.

"İyi akşamlar Babuşka!" diyerek Olga Matveyevna'yı da selamladı Mirzoyev. "Bir çay koymak mümkün olur muydu, sonra da bir-iki kadeh..."

"Kadeh mi? Ne için yoldaşlar?"

Lukaşin kapıya doğru geriledi. Mirzoyev elini göğsüne götürerek, "umarım hareketimizi saygısızlık veya öyle bir şey olarak değerlendirmezsiniz sizden bize katılmanızı istesek?"

"Ben içmem."

"İspinoz bile içer," dedi Mirzoyev nazikçe, elini Uzdeçkin'in dirseğine koydu.

"Özür dilerim böyle söylediğim için, tabii ki şaka," dedi Mirzoyev, "bakın yoldaş Lukaşin ve ben bugün pazar, bir-iki kadeh içelim dedik. Tabii ikimiz yalnız olsak sıkıcı olacaktı. Onun için komşumuzun da bize katılacağını düşündük."

"Yanlış düşünmüşsünüz yoldaşlar, ben size katılamam."

Uzdeçkin tereddütlüydü. Aslında böyle bir şeye çok istekliydi ama korkardı. Mirzoyev Listopad'ın şoförüydü. Sonra Listopad, "siz sendikanın başkanı, benim şoförümle kafa çekmişsiniz," dese ne olurdu.

Mirzoyev şaşkındı. Nasıl olur da dostluk için şaraplarıyla birlikte gelmiş insanlara böyle misafirperverlik gösterilmezdi!" Lukaşin koridora çıkmıştı bile. Oradan seslendi: "Haydi, gidelim."

"Vaktim yok yoldaşlar, işe gideceğim."

Mirzoyev bu tavır karşısında ne yapacağını bilemedi. "Demek

böyle," dedi acemice, "dinlenmek için en ufak bir vaktiniz yok."

"Benim işim böyle," diye cevapladı Uzdeçkin, dudaklarında yapay bir gülümsemeyle.

"Evet, öyle," dedi Mirzoyev de zoraki bir gülümsemeyle. "Peki, ne yapalım. Hoşça kalın, rahatsız ettiğimiz için özür dileriz."

Hiç konuşmadan eve döndüler.

"Böyle çabuk mu döndünüz?" diye sordu Mariyka kapıyı onlara açarken, "sizi kabul etmedi mi? Öyle bir şey mi oldu?"

"Asosyal bir durum," dedi Mirzoyev.

"Onunla olmadı ama biz neden içmeyelim?" dedi Lukaşin. "Evet, komşumuz ama ne yapalım yani? Sonuçta o üst kademeden biri, bizlerse küçükler... Şimdi bu votka ziyan mı olsun?"

"Neden ziyan olsun?" dedi Mirzoyev kaşlarını çatarak. İçecek havada değildi ama "İçelim o halde" dedi.

Mariyka'nın salonunda masaya oturdular, kederli kederli votka içmeye başladılar.

BÖLÜM ON İKİ

Evde Sorun, İşte Sorun

Yaz günlerinden birinde, sendika aidatlarını toplayan tahsildar koşarak Uzdeçkin'i görmeye geldi, midesinin ağrıdığını, doktorun kendisini eve gönderdiğini söyledi. Veznedar bankadaymış, kendisi de topladığı aidatları yanında taşımak istemediğinden, parayı Uzdeçkin'in almasını rica etti. Uzdeçkin parayı aldı ve veznedar döner dönmez ona teslim edeceğini söyledi. Kalın bir paketti. Kâğıda sarılmış ve tutarı üzerine kalemle yazılmıştı. Paket kalın olduğundan pantolonun cebine zorlukla sığdı. Önce acayip durduğunu düşündü fakat sonra buna aldırmadı. Sendikanın parasını daha önce hiç böyle üstünde taşımamıştı. Tramvaydaki izdiham sırasında bir an cebini yokladı, para yoktu. Tüm vücudunu ter bastı. Tramvaydaki kalabalık arttıkça sıkıştı, sonunda tramvaydan indi. Tramvay uzaklaşınca orada öylece kaldı. Düşüncelerini toplayamadı. Sonra aceleyle tekrardan yürümeye başladı ama oralara neden gelmişti, bunu hatırlayamadı. Alanda dururken karşısında bir bank gördü, kendini oraya doğru atıp, banka oturdu.

Parayı yerine koymak çok zordu. Parayı kaybettiğini söylemenin ve ödemesi için kendisine taksit yapılmasını istemenin korkunç bir şey olacağını düşündü. Böyle bir şey hiç başına gelmemişti. Çalınan para tüm işçilerden ruble, ruble toplanmıştı. Ve kendi aptallığı yüzünden çalınmıştı şimdi.

Banktan kalktı, alandan dışarıya doğru yürüdü. Ayakları sanki pamuk ipliğinden yapılmıştı. İlk gördüğü saatçiye girip kol saatini sattı. Sonra yanında hep fazladan parası bulunan bir tanıdığına

gitti. Beraber bankaya gittiler, arkadaşı ona iki bin ruble borç verdi. Kayınvalidesi kötü günler için bir dört yüz ruble ayırmıştı. Uzdeçkin onu da aldı. Yardımlaşma sandığından da para çekti. Onun geri ödemesi uzun vadeliydi, onun için rahattı. Üç gün sonra tahsildardan aldığı parayı eksiksiz olarak veznedara verdi. Neyse ki tahsildar hasta yatıyordu ve olay anlaşılamadı, Uzdeçkin de açığı kapamış oldu. Fakat korkunç borçlanmıştı. Borcu ödemek için bundan sonra maaşının dörtte üçü giderdi. Kalansa, en temel ihtiyaçları karşılamaya bile yetmezdi. Gittikçe daha fazla borçlanmaktan başka çıkar yol yoktu.

Japonya'ya karşı zaferin kazanıldığı gün, Uzdeçkin'in morali Listopad yüzünden fena halde bozuldu.

Uzdeçkin o akşam Kültür Merkezi'nden eve geç döndü. Işığı yakar yakmaz, masanın üzerindeki koliyi gördü. Parlak beyaz bir kâğıtla güzelce yapılmış bir paketti. Beyaz bir kurdeleyle bağlanmıştı. Kurdelenin altında güzel bir el yazısıyla Feodor İvanoviç Uzdeçkin yazılı bir kart vardı, başka bir şey yoktu.

Kimden gelmişti? Neden gönderilmişti?

Olga Matveyevna'yı uyandırdı.

"Kim getirdi bunu?"

"Yöneticinin şoförü. Yöneticiden bir bayram armağanı..."

Listopad savaştan önce bayramlarda çalışanlarına hediyeler verirdi. Şimdi savaş bittikten sonra bu eski âdetini canlandırmak istemişti. Neden insanlara küçük bir ilgi gösterilmesin? Bu onları memnun ederdi. Özel bir şeyler değil ama küçük hediyeler. Biraz meyve, mezeler, iyi bir şarap... Armağanlarını yardımcılarına, Ryabukhin'e, atölye şeflerine, sevdiği arkadaşlarına, bayramında yanında beraber mutlu olacağı arkadaşı olmayan yalnız bekârlara, ara sıra ona mantı, turta getiren apartman yöneticisine göndermeyi düşünmüştü. Listeyi bitirince Listopad'ın aklına Uzdeçkin de geldi. Onu da memnun edebilirdi. O da yöneticinin ilgisinden bir parça almalıydı.

Hediyeleri Mirzoyev dağıttı. Noel Baba gibi evleri tek tek dolaşıp hediyeleri dağıtmak zorunda kalmış, Uzdeçkin evine yakın olduğu için onun paketini en son, mesai saati bittikten sonra bırakmıştı.

Uzdeçkin koliye sanki içinde bir saatli bomba varmış gibi baktı. Sanki her an patlayacakmış gibi... Baktı, içinde konserve mezeler,

meyveler ve bir şişe vardı. Aniden kendini fena halde kırılmış hissetti. Paketi kaptığı gibi doğru Mirzoyev'in dairesine doğru fırladı.

Kapıya uzun süre kimse bakmadı. Sonunda Mariyka uykulu gözlerle kapıyı açtı.

"Mirzoyev'in odası hangisi?" diye sordu Uzdeçkin.

Mirzoyev bebek gibi mışıl mışıl uyuyordu. Uzdeçkin içeri girip ışığı açtığında hâlâ uyanmamıştı. Sadece dudaklarını şıpırdatıp anlaşılmaz bir şeyler mırıldandı. Uzdeçkin onu uyanıncaya kadar omzundan sarstı.

Mirzoyev uyanınca onun üzerine doğru eğilip, "dinle," dedi, "yarın, beni duyuyor musun, yarın sabah bunu yöneticiye götüreceksin. Anladın mı? Sabah ilk iş!"

Mirzoyev yatakta doğruldu, sanki dizlerinin üzerinde bir ağırlık varmış gibi belli belirsiz baktı. Sanki rüya görüyordu. Rüyasında biri ona gelmiş, hediye getirmişti. Sonra ayıldı, durumu anlayınca, "Peki, Feodor İvanoviç, merak etmeyin," dedi. Uzdeçkin'in hâlâ orada beklediğini görünce sözlerini tekrarladı. Uzdeçkin gidince derhal uykuya daldı, ayağı pakete çarptı, paket yere düştü. Uzdeçkin'in ardından kapının açık kaldığını fark etmedi bile.

Gruşevoy'un atölyesi hariç tüm atölyeler eylülde plan hedeflerini aşmışlardı. Nedense, Gruşevoy'un atölyesi iyi başlayamamıştı. Ürettikleri miktar siparişlerin gerisinde kalmıştı. Fabrikadaki insanlar arasında Gruşevoy'un atölyesinin barış zamanında yeteri kadar verimli çalışamadığı söylentisi dolaşıyordu. Uzdeçkin bunu ilk duyanlardan biri olmuş, uzun süre önce Gruşevoy'u uyarmıştı! Ama Listopad, Gruşevoy hakkında anlaşılmaz şekilde hareketsiz kalıyordu.

Çevrenizdeki herkes size uygun dans ediyorsa, iyi bir atölye şefi olmak kolaydır. Size ekipman sağlanmasında, eleman ve malzeme verilmesinde öncelik veriliyorsa, size saygı duyulup, primler verilirse, ücretinize zam yapılırsa... Bellidir ki, siz şimdi iyi bir atölye şefisinizdir. Barış zamanı üretiminde de size sipariş verilmeden oturtulursunuz.

Uzdeçkin fabrika komitesini toplantıya çağırdı. Toplantıda eski özel atölyenin sendika temsilcisinin raporuna göre Gruşevoy'a sert eleştiriler getirilmiş olduğu duyuldu.

Tolka iki haftadır çok üzgündü.

Seryojka gitmişti! Annesi Tallinn'den gelmiş, onu ve Jenka'yı alıp babalarının yanına götürmüştü. Tolka giderlerken onların bavullarını taşımaya yardım etmişti. Seryojka'nın teyzesi de köyden kız kardeşini ve yeğenlerini yolcu etmeye gelmişti.

Teyze Tolka'yı daha sonra gördüğünde, "bir daha hiç bana ziyarete gelmedin," dedi. Tolka onu gördüğü an üzüntüye kapıldı çünkü o, Seryojka'yı hatırlatan bir anı olmuştu.

En güzel arkadaşlıkların hep böyle kötü kaderi mi olurdu? Daima güvenebileceğin, sevdiğin bir arkadaşın olur, sonra o aniden gider.

Seryojka olmadan hayat bomboştu. Birbirlerine mektup yazacaklarına dair söz vermişlerdi ama mektup nedir ki?

Evde durumlar kötüleştikçe kötüleşiyordu. Evet, annesi ayağa kalkmış, işlere bakmaya başlamıştı. Ama bu kolay olmadı. Daima bir şeyler kaybediyordu. Bir patates bıçağı veya süpürge, bazen bir mutfak havlusu... Eline almasıyla kaybetmesi bir oluyordu. Bazen Tolka'ya şüpheyle bakıyordu: "Tolka, sen almış olmayasın?"

Feodor da öyleydi. Kızlar onun kalemini aldıklarında veya odun baltası yerinde bulunamayınca, "Tolka, sen mi aldın?" diye soruyordu.

"Ne istiyorlardı?" Tolka düşünüyordu. "Neden üstüme geliyorlar? Ne zamandır onların bir şeyine el sürmüyorum. Seryojka ile arkadaşlık yaptığımdan beri bir şeye el sürmüyorum ama yine de benim peşimdeler."

Tolka şöyle bir acı sonuç çıkarmıştı, bir insanın adı çıkması çok kolaydı ama bunu düzeltmesi çok zordu ondan sonra.

Son günlerde ailede büyük bir sıkıntı baş göstermişti. Tolka sebebini anlayamıyordu ama borçlar, senetler sürekli olarak konuşulan konuydu.

Neşesiz bir hayattı bu.

Anna İvanovna ve Tanya şimdi ona karşı iyiydiler. Eskiden onun girmesinden korkup odalarını kilitlerlerdi. Ama şimdi onu hep davet ediyorlar, bir şeyler için çağırıyorlardı. "Gel Tolka, şuna bir bak... İstersen kalabilirsin, bak kitap oku..." Ama bunlar onu ilgilendirmiyordu. O gençlerin olduğu yerlere gidiyor, onların, dostların kaldıkları yerlerde olmayı seviyordu.

Oralar ne güzeldi! Her yeri, içerileri, dışarıyı boyamışlardı. Yeni

sobalar kurmuşlar, bir yıl yetecek yakacak odun istiflemişlerdi. Sobayı kendileri, istedikleri gibi yakıyorlardı. Herkesin bir yatağı, bir komodini, elbiselerini asacak askıları vardı. Her odada büyük bir masa, üstünde bir lamba ve çevresine sıralanmış sandalyeler bulunuyordu. Evlerden ikisinin verandası vardı. Bunlar kışın oturulacak şekildeydi, ayrıca spor salonu olarak kullanılıyordu. Kızlar da kendi kamplarında prensesler gibi yaşıyorlardı. Perdeler dikmişlerdi. Pencere içlerinde saksı içinde birçok çiçek vardı.

Yönetici seneye tüm evlere veranda yapılacağına, spor salonları kurulacağına dair söz vermişti. Çevre ağaçlandırılıp, çiçek bahçeleri yapılacaktı.

Çocuklar evlerinde gibiydiler ve etrafı temiz tutmak için ellerinden geleni yapıyorlardı. Bunun için denetçiler seçmişlerdi. Uluslararası Gençlik Günü[18] için yerleri bir gemi güvertesinden daha temiz hale getirmişlerdi. Yönetici o gün bir kamyon dolusu hediyeler, pastalar, bisküviler ve çikolatalar göndermişti. Sanki bunlar çocuk bahçesindeki çocuklardı. Ayrıca kamp için beş yüz kitaplık bir kütüphane yapılmıştı. İyi adamdı bu yönetici.

Kampta çok iyi çocuklar vardı ama kim Seryojka'nın yerini tutabilirdi? Kim böyle dolu bir gençti, kimin hayat hakkında derinlemesine bir fikri vardı? Kiminle öyle anlaştıkları, birbirlerini sevdikleri bir dostluk kurabilirdi? Öyle ki onlar hiç konuşmadan bile anlaşabilirlerdi.

"Gel, sen de bizimle yaşa Rıjov," dedi sarı saçlı, kız yüzlü çocuk Vasya Surikov. Gitar çalardı, yurdun hayatı, neşesiydi. "Bizim Petya Çeremniyakh yakında kendi odasına yerleşiyor. Ailesi de onunla yaşamak için köyden geliyorlar. Takıl bize! Yoksa sıkıcı çocuğun biri yamanacak buraya."

Tolka ona baktı. Aydınlık ve sakin bir yerdi burası. Radyo açıktı, içerisi fanilayla dolaşılabilecek kadar sıcaktı. Herkes kendi işindeydi, kimse seni rahatsız etmezdi. Vasya Surikov pantolonunu yamıyor, iki çocuk kitap okuyorlardı. Bir başka ikisi dama oynuyorlardı. Tolka içini çekti. Burada yaşayabilirdi. O nefretlik

18 Uluslararası Gençlik Günü, 1915 Nisan ayında Bern Uluslararası Sosyalist Gençlik Konferansı'nda, yaklaşan emperyalist savaşa karşı gençlik mücadelesinin harekete geçirilmesi amacıyla oluşturulmuş, 1945 yılına kadar çeşitli ülkelerde kutlanmıştı.

ailesine geri dönmek istemiyordu. Sürekli birbirlerinin huzurunu kaçırıyorlardı.

Tolka hemen Korolkov'a gitti, "Adrian Adrianoviç, lütfen benim yurtta kalmam için söyler misiniz? Yakında boş bir yer olacakmış," dedi.

Korolkov fabrika komitesindeydi ve Tolka'nın Uzdeçkin ile yakınlığını biliyordu.

"Bildiğim kadarıyla, sen ailenle yaşıyorsun," dedi şaşırmış bir bakışla.

"Ayrı yaşamak istiyorum," diye cevap verdi Tolka.

"Tuhaf şey, anlamam insan neden böyle bir şeyi tercih etsin!"

"Oluyor!" diye cevap verdi Tolka, "yabancılar bazen ailenden daha iyi oluyorlar."

"Söylediklerin üzerinde düşün," dedi Korolkov, "bazen böyle düşünmeden konuşuyorsun. İnsanlar dinliyor, bu Uzdeçkin için tatsız bir şey olabilir."

"Feodor'un buna karşı çıkacağı bir an olsun aklına gelir mi?" diye sordu Tolka, "o sadece memnun olur."

"Saçma. Seni dinlemek istemiyorum. Ayrılmak için daha çok gençsin. Onlarla birlikte yaşamayı öğrenmelisin! Eğer hoşlanmadığın bir şey olursa, sabırlı ol, ağzını kapalı tut. Büyüklerine saygılı ol. Yok, senin için bir işlem yapmayacağım. Ailenle birlikte yaşayamıyorsan, kampta da yaşayamazsın. Gidebilirsin."

Tolka işten eve korkunç bir ruh haliyle geldi. Annesi ve şimdi okula giden Valya eve gelmişlerdi. Olya daha yuvadan dönmemişti. Annesi ona aç olup olmadığını sormadı. Tolka'nın fikri kendi başının çaresine bakmaktı. Ailenin yanında çok zordu.

"Pabuçlarını çıkaraydın," diye söylendi annesi hoşnutsuz, rahatsız olmuş bir sesle, oğlunla konuşurken hep bu tonda konuşurdu. "Bütün gün yerleri silip süpürmekten sırtım tutuldu. Bak yine yerleri kirlettin. Git çıkar! Şimdi Fedya gelirse, yine kızacak."

Feodor onun Fedya'sıydı. Nyura da Nuriçka'ydı. Onun kızları Olyuşka, Valyuşka... O ise sadece Tolka... Tabii Fedya ve sevgili Nyura'sı ona güzelce bakmışlar, yedirmiş, giydirmişlerdi. Güzel bir evin hanımlığını yapıyordu. Tolka ne vermişti ona? Hiç! Tolka'ya öyle geliyordu ki, o kendisine en fazla sevgiyi verene köleydi.

Gözlerini kızgınlıkla kırpıştırarak pencerenin kenarına gitti, sırtını annesine döndü. Dışarılar ıslak ve çamurluydu. Canı pek dışarı çıkmak istememesine rağmen üstünü değiştirdi, gençlik kampına ya da sinemaya veya bunlarla beraber olmayacağı bir yerlere gitmeyi geçirdi aklından. Keşke yakında kar yağsa! Ayaklarını sıcak tutan şu botlarıyla dışarıda gezerdi. Sonbahar sıkıcıydı. Şu kötü, koyu gri, bulanık gökyüzünden sıkılmıştı. Fabrika bacalarının dumanlarıyla bulutlar arasında fark kalmamıştı.

Bir sigara içmek istediğini düşündü. Yetişkinler gibi cebinden bir sigara çıkarıp yaktı. Tam o sırada Uzdeçkin işten eve dönmüştü.

Uzdeçkin Tolka'yı sigara içerken sıklıkla görür ama aldırmazdı. Ama bugün çocuğu arkasına dönmüş sigara içerken görmek onu çıldırttı. Ona doğru atıldı, yakasına yapışıp kapıya doğru sürükledi: "Git, sigaranı dışarıda iç, küçük çakal!"

"Ne yapıyorsun ya!" diye dişlerini sıkıp homurdandı Tolka, ona karşı koyarak, "Ne yapıyorsun!"

"Fedya! Tolka!" diye bağırdı Olga Matveyevna kederle koltuğundan doğrularak. Kavgaya tutuşacaklarından korkuyordu.

Kapı Tolka'nın ardından çarpılıp, Uzdeçkin odaya dönünce kadın tekrar yerine oturdu sakince. Fedya'nın sinirleri gergindi ama neyse ki, Tolka'ya bir şey olmamıştı. Sigarasını dışarıda içebilirdi. Fedya haklıydı. Evi sigara dumanı doldurmaktan başka işe yaramıyordu bu çocuk.

Ertesi sabah Ryabukhin, Uzdeçkin'in odasına geldi. "Feodor İvaniç," dedi, sakindi ama çok ciddi bir ifadesi vardı. "Bu iyi değil! Senin akraba çocuk kampta bir yer istiyor kendisi için. Onu dışarı mı attın, ne oldu? Ne diyeceksin umurumda değil ama böyle şeyleri aramızda tolere etmek olanaklı değil."

Uzdeçkin yumruk yemiş gibi oldu. Kahretsin, zaten yeteri kadar derdi vardı.

"Dur bakalım! Ne oluyor? Ben onu dışarı filan atmadım. Sadece sigarasını dışarıda içmesini söyledim."

"Sen onu kapıdan dışarı atarken Mariyka Vedenyeva merdivenlerden iniyormuş, her şeyi görmüş. Konevski bunun için bana geldi. Sana söyleyeyim, çok üzgün. Senin bu oğlan çalışmıyor. Okulu bile bitirmedi, ne olacak bu Feodor İvanoviç? Bu duruma

gelmesine nasıl müsaade ettiniz? Nasıl olur, evde ailesiyle yaşayan bir çocuk kendi başının çaresine bakmaya kalkışır, yemeğini bile ayrı yer? Sen nitelikli birisin, anlayamıyorum bu nasıl olur!"

Uzdeçkin cevap vermedi. Düşüncelerini toplamaya çalışıyordu. Hiç beklenmedik bir saldırı olmuştu kendisine karşı.

"Şimdi çocuk kampa taşınmak istiyor ve eve dönmekten bahsetmek bile istemiyor."

Ryabukhin devam etti: "Sen ona acı çektirmişsin. Ona hırsız muamelesi yapıyormuşsun. O hiçbir şey çalmamış."

Uzdeçkin yumruğunu masaya indirip öfkeyle bağırdı: "Yalan söylüyor!"

"Yani, o hırsız olsa bile bu seni haklı yapmaz Feodor İvaniç. Bir kere neden tahsil yapmıyor?"

Uzdeçkin susuyordu.

"Neden aileden tecrit ediliyor, yemeğini bile kendi başına yiyor?"

"En küçük bir fikrim bile yok," dedi Uzdeçkin mahcup bir tavırla. "Bu tamamen ben gelmeden önce başlamış. Bu konuda hiçbir bilgim yok."

Ryabukhin onun gözlerine bakıyordu.

"Bilmiyor musun? Ama sen Profsoyuz başkanısın. Fabrikada önemli bir kişisin! Çocuk geceyi kampta arkadaşlarıyla geçirmiş, öyküyü tüm atölyeye yaymış. İşten sonra Konevski'ye gitmiş, o da bana geldi. Ben çocukla konuştum, ağzını kapalı tutmasını söyledim. Senin itibarını koruyorum! İnsanlar ne düşünecekler farkında mısın? Bir işçi lideri, partili olmayan işçilerin eğitimcisi... Ama kendi oğlu evden kaçmış, çünkü fena muamele edilmiş."

"O benim oğlum değil ki!"

"Fark etmez Feodor İvaniç. Sen kendin her şeyi gayet güzel anlıyorsun. Biz insanları yetimhaneden evlat edinin diye ikna etmeye çalışıyoruz, kendi içimizde olana bak!"

Ryabukhin sustu, bir süre odanın içinde dolaştı.

"Listopad'ı suçlayıp duruyorsun. Ona kızgınsan, kızgınsın. Onunla mücadele ediyorsan ve bu mücadele ilkeliyse, beni ilgilendirmez. Ben de onun birçok hatalar yaptığını kabul ediyorum. Ama onun bir gence yaptığı insanca davranış, bu her neyse, onun yüz günahını siler!"

"Onu Listopad'la barıştırmam gerekiyor," diye düşünüyordu

Ryabukhin, Uzdeçkin'in yanından ayrılırken. "Makarov'u Listopad'la bir konuşturayım bakalım."

"Aleksandr İgnatyeviç," dedi Makarov telefonda, "bana kadar gelebilir misiniz? Çok önemli."

Listopad fabrikada çok meşguldü fakat işini bırakıp komite ofisine gitti. Makarov ile ilişkileri iyiydi. Makarov onun işlerine nadiren karışırdı ve bunu yaparken çok incelikli olurdu. Listopad onun zeki ve dikkatli biri olduğu sonucuna varmıştı. Bir adım atmadan on kez düşünürdü. O adımı bir kez atabileceğini bilirdi. "Ryabukhin'in tam tersi," diye düşündü. "O, aklından geçeni aynı anda söyler. Fakat Makarov nefesini tutar. Ve bir şey söylediği zaman bunun gerekliliğine emin olabilirsin."

Makarov uzun boylu biriydi ama her zaman biraz eğik durur, bu da onu olduğundan daha kısa gösterirdi. Geniş ve solgun bir yüzü vardı. Sesi pürüzsüzdü. Elleri ise, uzun zaman el emeği harcamamış birinin elleri gibi bembeyazdı.

Listopad onu tam olarak anlamaz ama onunla uyum sağlamaya çalışırdı.

Makarov odasında yalnız değildi. Karşısındaki koltukta Ryabukhin oturuyordu. Bu, Listopad'ın dikkatini çekti. Makarov'un elini sıkarken önem vermiyormuş gibi, "yolda gelirken önemli konu ne olabilir diye tahmin etmeye çalıştım," dedi.

"Konuşmamız gerekiyor Aleksandr İgnatyeviç, lütfen oturun." Yavaş bir hareketle koltuğu gösterdi. "Hayat hakkında, iş hakkında, insan hakkında ve buna benzer şeyler. Uzdeçkin hakkında konuşmalıyız!" dedi ve keskin bir ses tonuyla ve aniden sustu. Parmaklarını hafifçe masaya vuruyordu.

Listopad bir anda irkildi. İlçe komitesinde hiç kimse kendisiyle bu tonda konuşmamıştı!

İnsanlarla ilişkiniz nasıl başlarsa, öyle devam eder. Bazı insanlar vardır, yüzünüze karşı keskin şeyler söylerler, ama aldırmazsınız. Belki hoşunuza bile gider. Ama buradaki durum farklıydı. Üç yıl boyunca herkesin kendisine karşı nazik ve saygılı konuşmasına alışmıştı. Bu ani değişiklik onu şaşırttı.

Onu Uzdeçkin'le barıştırmaya mı çalışacaklardı?

Listopad oturdu, dirseklerini koltuğun kollarına rahatça dayadı.

"Anlıyorum!" dedi. "Kimin kimden özür dilemesi gerekiyor? Uzdeçkin mi benden, yoksa ben mi ondan? Peki, öpüşecek miyiz? Bakın, Uzdeçkin gelip yüzüme karşı barışmak istediğini söylemedikçe tek bir adım bile atamam."

"Burada adım atmak filan değil söz konusu olan," dedi Makarov, "insani bir sorunla karşı karşıyayız. Bizim Sovyet insanımızla ilgili... Geleceğimizin kurucusu ve savunucusuyla ilgili..."

"A! Bu çok genel oldu," diye atıldı Listopad, "bu tanım her Sovyet insanına uyar."

"Evet, Uzdeçkin dahil!" dedi Makarov.

"Anladığım kadarıyla, buradaki en büyük zorluk," dedi Listopad, "Uzdeçkin'le aramızda aslında hiçbir şey geçmemiş olmasıdır. Birbirimizi anlamıyoruz ama bunun sebebi tabiatlarımızın farklı olması... Algılarımızın farklı olması..."

"Bu sizin ileri sürdüğünüz 'birbirini anlamama' konusu çok farklı şekillerde olabiliyor," dedi Makarov. "Fakat her ne şekilde olursa olsun, Parti bunu hoş göremez. Tabiatlar, zevkler her ne şekilde farklı olursa olsun, hiç fark etmez, iki komünistin göz göze geleceği bir ortam her zaman vardır. Bu ortam onların parti üyeliğidir, ona karşı olan görevidir. Parti sizden Uzdeçkin'i sevmenizi isteyemez. Fakat onun çalışması için normal bir ortam hazırlamak sizin görevinizdir."

"Bundan başka, o bunu hak ediyor da..." diye ekledi Ryabukhin.

"Arkadaşlar!" dedi Listopad, uysallıkla ve çaresizlikle. "Diyelim onun odasını mermer kaplattım... Mermeri seviyor. Bu onu daha mı iyi hissettirecek?"

"Aleksandr İgnatyeviç," diye protesto etti Makarov kaşlarını çatarak, "bu ciddi bir mesele. O askerden dönünce daha farklı şeyler hissetti."

"Halkın tüm gücü şimdi nereye yöneldi, size söylememe gerek yok. Eğer bu yeni dönem yönetimle Profsoyuz arasındaki yanlış anlamalarla başlarsa, kötü bir başlangıç olur. Söyleyeceğim tek şey budur. Siz farklı algı ve eğilimlerin farklı olmasıyla neyi kast ediyorsunuz, bilmiyorum. Benim işim de değil. Böyle inceliklerle uğraşamam. Fakat objektif olarak konuşayım, sanki siz özeleştiri yapamıyorsunuz gibi geliyor. Bazen ilkelerden ayrılıyorsunuz."

"Bu ağır bir itham," dedi Listopad.

"Objektif olarak bakıldığında pek çok şey farklı görünür," dedi Makarov, "bir itham daha yapabilirdim o da böyle ağır..."

"Neden yapmadınız?"

"Çünkü sizin ne sert karakterli olduğunuzu biliyorum. Size söylesem kabul etmeyecek, tartışacaktınız. Yanlışınızı yakında göreceksiniz."

"Yanlış nedir?"

"Hayatınızı bir girdaba kaptırmışsınız Aleksandr İgnatyeviç, çevrenize bakmak için kendinize hiç vakit bırakmıyorsunuz. Bir an durun, bir nefes alın, yanlışı göreceksiniz."

"Hepimiz yanlışlar yaparız. Siz ne demek istediğinizi söyleyin."

"Sizin fabrikayı yönetme tarzınızı demek istiyorum. Savaşın bitmiş olduğunu fark etmemiş görünüyorsunuz."

"Bu mu? Fark etmemişim ha?"

"Veya belki bu duruma yeteri kadar önem vermediniz. Fabrikayı savaş zamanındaki gibi yönetemezsiniz. Elbette gerçek ki, bir makine yöneticisi olmadan çalıştırılamaz. Ama objektif olursak, bu durum diğerlerinin işlevini alıkoyuyor, sınırlıyor."

Kıpkırmızı olan Listopad, Ryabukhin'e baktı.

"Sen de böyle mi düşünüyorsun?"

Ryabukhin sakince cevap verdi: "Yeni beş yıllık plan neredeyse açıklanacak. O zaman inisiyatifler sel gibi gelecek! Bunu sen tek başına karşılayamayacaksın."

Listopad koltuğunda geriye doğru yaslandı.

"O zaman bana sağlam kişiler verin! Bana bir şey verebilecek kişiler."

"Uzdeçkin fedakâr, dürüst bir işçidir," diye cevap verdi Ryabukhin, söylediğine inanarak.

"Parti örgütü tabiatla, algıyla gitmez," dedi Makarov, "bu malzemeler kırılgan ve güvenilmezdir. Ama parti bir yoldaşı koruyabilir ve korumalıdır. İşçilerin iradesiyle sizin tarafınızda çalışan ve ismine hiçbir leke düşmemiş biriyle barışık olarak yaşamak zorundasınız."

"Peki," dedi Listopad, gözlerinde güçlü bir ışıkla, "onunla barışacağım."

Makarov dışarıya çıkan Listopad'ı gözleriyle izlerken,

"Partorg!"[19] dedi Ryabukhin'e, "Sen de Partorg, Listopad'la çalışırken fazlasıyla barış güvercini oluyorsun!"

"Önceki yöneticiyi göndermek için uğraşırken," dedi Ryabukhin şakayla, "kimse benim ona karşı barış güvercini gibi olduğumu fark etmedi."

"Ona karşı çok yumuşaksın. Onun gibi kişilerle çalışmak için çakmaktaşı gibi bir Partorg gerekir. Sen onu seviyorsun, onun için taraflı oluyorsun."

"Onda yetenek var," dedi Ryabukhin, "İncil'i hatırlıyor musun?"

Makarov şaşkınlıkla ona bakıyordu. Ryabukhin bir kahkaha attı. "Genç bir çocukken ezbere bilirdim. Din karşıtı propaganda yapabilmek için öğrenmiştim. Kiliseye giden insanlarla yaptığım tartışmalar sırasında benim kendi savundukları fikirler hakkında bilgisiz olduğumu söyleyip haklı çıkmalarına engel olmak içindi. İşte orada yetenekler hakkında dikkat çekici bir mesel var."

"Hatırlıyorum," dedi Makarov.

"Bu mesel yeteneğini toprağa gömmüş ve 'tembel ve günahkâr hizmetçi' olarak tanımlanan bir adam hakkında. Hı? Kelimeyi tam anlamıyla bir düşünebiliyor musun?"

"Tembel ve günahkâr hizmetçi..." diye tekrarladı Makarov memnunlukla, "iyi!"

"Listopad yeteneğini gömmedi. O hizmetçi değil ve tembel veya günahkâr da değil. Coşkuyla yanıyor ama bu alev onu bitirmiyor."

"Çevremiz yetenekli insanlarla dolu," dedi Makarov, "Onlar da tembel ve günahkâr değiller. Coşkuları da senin Listopad'ınkinden az değil. Ama konu bu değil..."

Makarov bir an kendi kendine düşündü. "Konu, görevlerini yaparken bazı insanlar kendinden bir şeyler feda ederler. Bunu yapmaya hazırdırlar ve gerekliliğini anlamışlardır. Bunun görevleri olduğunun her an bilincindedirler. Fakat Listopad gibiler herhangi bir şey feda etmezler. Yaptıklarının bir görev olduğunu düşünmezler, kendilerini herhangi bir yükümlülükle bağlamazlar. İşleriyle organik olarak, fiziksel olarak bütünleşirler. Anlıyor musun, o başarıyı işin başarısı olarak almazlar, kişisel başarı olarak görürler.

---

19 Parti organizatörü

Başarısızlığı da kendi kişisel başarısızlığı olarak alır ama bunu kariyeri ile bağlantılı bulmaz. Çünkü hayatında işinden başka bir şey yoktur. Başkaları fabrikanın beş yıllık plandaki görevlerini düşünür, onun için bu, hayatının beş yılıdır, kaderinin beş yılıdır, hayatının anlamının beş yılıdır. Bu ona hayatının amacını, tutkusunu, akışını, azmini, ortamını, daha ne dersen onları verir."

"Böyle insanlardan çokça bulursun," dedi Ryabukhin düşünceli bir halde.

"Kesinlikle!" diye onayladı Makarov, masasındaki kâğıtları toplayıp kaldırıyordu. "Ama çoğu bu mizacı için yeterli hareket alanı bulamaz." Resmi bir havaya bürünmüştü. "Ama Listopad için bol hareket alanı var!"

BÖLÜM ON ÜÇ

Aşk

Şef Tasarımcı kendisini Raphael ile mukayese ederken haklıydı.

"Mantıken," diye düşündü Nonna, "bir sanatçının yaratma süreciyle, bir makine tasarımcısının yaratma süreci aynı." Bu, şiir sanatına da uygulanabilir diye düşündü.

Nonna her ne yaptıysa, bu onun en temel gereksinimi olan içsel duygusu üzerinde vücut bulmuştu. "Bu, bir makinenin, bir şiirin, yeryüzündeki tüm yaşamın tohumudur," diye düşünüyordu. Bu içsel duygu onu endişelendirdi, ondan başka herhangi bir şeyi düşünmesine mani oldu. Ve ortaya çıkmak için onu zorlamaya başladı. Güçlendi, şekle girdi, bir fikir haline geldi. Tasarımcı fikirlerini metale giydirir, şair sözcüklere... Metal bir makinenin parçası olarak şekillenir, sözcükler bir mısra olur. Son somuna kadar ve son dizenin son noktasına kadar ilerler. Yaratıcı fikir hayata geçirilmiştir, bir şey olmuştur; makine veya şiir... Yaratıcı süreç aynı olduktan sonra, fark etmez.

"Ve ne tuhaftır ki," diye düşündü, o arada ellerini sıkıyordu, "aşk da aynı süreci izler."

Hepsi bir duyguyla başlar, ani ve keskin bir içe doluşla, iki kişi birbirlerinin gözlerine çarpıntıyla bakar ve...

Birkaç gün boyunca içinde huzursuz bir duygu taşıdı. Bu, onun başka bir şey düşünmesine engel oluyor, bir dışavurum arıyordu.

Tek çıkar yol onu görmekti.

Onu şimdiye kadar nadiren görmüştü. Bazen onlara gelir, birkaç kelime konuşulurdu. Ama çoğu zaman görünmezdi.

Bazen koridorda onun ayak seslerini duyardı. Bunlar sağlam ve hızlı adımlardı. Sesini diğerlerinden ayırt etmeye başlamıştı. Ne zaman bu ayak seslerini duysa veya kendisi de oradayken birisi onunla konuşuyor olsa, tüm vücudunun gerildiğini, göğsünü bir sıcaklık bastığını hissediyordu.

Ayak seslerini duyunca tasarım ofisinden dışarı hiç çıkmazdı. Onun kadınlık gururu aşktan daha ağır basıyor, onu bundan engelliyordu. Ama onun da bunu istediğini hissediyordu. O zaman bir hoşlukla titrerdi. Onun da aynını hissettiğini biliyordu. Ama bunu nasıl bilmişti? Kim söylerdi? Böyle bir şey nasıl olurdu?

Korkmadan, tasalanmadan, düşünmeden... Olabilir mi, olmaz mı? Endişelenmeden, onunla göz göze gelecekleri bir zaman olacak mı? Sen bana ne diyeceksen, bu benim sana söyleyeceğimdir. Ama sen ne söyleyeceksin?

Ayak sesleri dizayn ofisinin kapısına kadar geldi, orada durdu. Ama o içeri girmedi. Erkeklik gururu var onda da... O zaman, belki o da gelecekleri hakkında emin değildir, kendisi gibi...

Ama bir gün o, içeri girdi. Tasarımcılar T cetvellerinin üzerinde, hesap cetvellerinin üzerinde meşguldüler.

"Günaydın yoldaşlar!" dedi.

"Günaydın," diyerek cevap verdiler.

Birkaç adım atıp, durdu. Parmaklarının arasında yakılmamış bir sigara vardı. Nonna gülümsememek için kendini zor tuttu.

"Vladimir İppolitoviç'siz nasılsınız bakalım? Onu özlüyor musunuz?"

Bazıları güldü. Birisi bir kibrit yakıp ona uzattı. Nonna masasında başını ona doğru çevirmeden oturuyordu. Listopad sıcak hızar makinesinin çizimlerinin ne zaman biteceğini sordu, havalardan bahsetti. Arada Nonna'ya kaçamak bakışlarla bakıyordu. Ofisin yakında daha iyi ısınacağını söyledi, sonra daha önce birçok kez gördüğü bir makine modelinin önünde durarak, oradaki teknik ressama bunun ne olduğunu sordu. Böylece birkaç dakika daha vakit geçirdi.

Kendisini meşgul edecek bir şeyler bulmaya çalışsa da, orada daha fazla bir işi yoktu. Onun için bu ziyaret daha fazla uzamadı.

"Peki, yoldaşlar, demek burada her şey yolunda..."

Onlar da bunu onayladılar, Listopad gitti. Hızar makinesi çizimi

hakkında konuştuğu tasarımcı, "Neden buraya geldi, bilen var mı?" diye sordu diğerlerine. Nonna yüksek sesle güldü, gülmesi onun bu gelişten memnun olduğunu gösteriyordu. Ama ona kimse katılmadı. Yönetici seviliyordu ve onlar burada gülünecek bir şey bulmuyorlardı. Nonna onların yöneticiye değer verdiklerini anladı.

Bu ziyaret ona aç bir insan için gevrek bir ekmek kadar lezzetli gelmişti.

Plan nihayet geldi Moskova'dan. Planın başlığında, Fabrika'nın Geliştirilmesi Planı 1946-1950, deniyordu. Ama ilk andan itibaren herkes bunu Savaş Sonrası Beş Yıllık Plan diye adlandırdı. Fabrikadaki her konuşmada resmi olsun, özel olsun bu plan vardı. 1 Ocak 1946, herkesin gözünde önlerinde büyük bir yol açılmış gibi belirmeye başlamıştı.

Fabrikada olan biten her şeyden haberdar Martyanov, Vedenyev'e: "Gruşevoy... Şu özel atölyenin şefi..." dedi.

"Ne olmuş ona?"

"Eşyalarını toplamaya başlamış."

"Neden?"

"Geçen gün herkesin önünde, yedek parça işine zorlanırsa, Zotov'a gidip, uçak fabrikasında çalışmaya başlayacağını söylemiş."

"Gitsin..." dedi Vedenyev soğukça. "Kimse arkasından ağlamaz ya!"

"Unutmayalım ki, savaş zamanında şahin gibi yükseklerde uçuyordu o!"

"Bak, şöyle," dedi Vedenyev, bir öğretmen havasıyla, "insanlar savaşın ilk anda iyiyi kötüden ayıran bir elek olduğunu söylerlerdi. Ama sana söyleyeyim, o günlerde biz karşımızda o eleğin daha çetinini bulmuştuk. Şimdi beş yıllık plan bu eleğin yeni bir şekli olarak karşımızda duruyor. Yaratıcıyı ve yapıcıyı tufeyliden ayıracak. Gruşevoy şimdi elbette işlerin daha kolay, ödülün daha yakın olduğu bir yer arayışına kapılabilir. Savaş zamanı herkes onu besliyordu, o da şahin gibi yüksekten uçuyordu. Şimdi barış zamanı ve o, kesinlikle isteneni veremeyecek. Gitsin bakalım Zotov'a!"

Nikita Trofimoviç aslında Gruşevoy'un Krujilikha'dan ayrılmasını çok istiyordu.

Onun isteneni veremeyeceğini düşündüğünden değildi bu.

Nikita Trofimoviç bu konulara felsefi yaklaşırdı. Sovyetler Birliği'nde yüz binlerce müdür, yönetici, yönetici yardımcısı, atölye şefi, muhasebe müdürü, ticaret müdürü vardı. Bunların hepsinin isteneni verebilecek kişiler olmasını beklemek olanaklı mıydı? Vedenyev sanmıyordu.

Onun zamanında fabrikada on bir müdür vardı. Bunlardan başarılı olanları bir üst seviyeye yükselmiş, başka yerlere tayin edilmişlerdi. Başarısız olanlar da başka yerlere gönderilmişlerdi. Müdür yardımcıları arasında da benzer değişiklikler olmuştu. Bazen yardımcıların o işte kendi müdüründen daha kapasiteli kişi olduğu durumlar görülürdü. Hatta bunlardan birinde pozisyonları değişmiş ve müdür olan müdür yardımcısı, diğeri de müdür olmuştu. Sonuçta ikisi de başarılı olmuş, bir yıl sonra daha üst görevlerle başka yerlere atanmışlardı. Eğer yanlış hatırlamıyorsa, biri parti örgütüne, diğeri VSNK'ye alınmıştı.[20] Bu çok eskidendi.

Nikita Trofimoviç, Gruşevoy'dan Nonna'ya gelip gitmeleri yüzünden hoşlanmıyordu. "Sen evli bir adamsın," diye geçiriyordu içinden kıskançlıkla, "yine de bekâr bir kadının peşinden koşuyorsun. Bu utanç verici bir şey ve insanlar konuşacak, gençlere kötü örnek olacak."

Nonna'nın evlenmesine kesin karşıydı. Bunun manasız, kötü bir düşünce olduğunu anlıyordu ama elinde değildi. Onu kendi evinde, sanki Andrey'in duluymuş gibi tutmak istiyordu. Bazen Nonna'nın pişmanlık içinde olduğunu ama gururundan bunu göstermediğini düşünüyordu. Pişman olmuş olmasını, Andrey'in yasını tutuyor olmasını, hayatı boyunca onun anısına sadık kalmasını çok isterdi! O zaman onu herhangi bir kız evlattan daha çok sevecekti. Pavel kadar sevecekti.

Bir sabah Gruşevoy tasarım ofisini telefonla arayıp Nonna'yı istedi.

"Nonna Sergeyevna," dedi kırgın bir sesle, "benden uzak duruyorsunuz. Kapınızı çalıyorum, açmıyorsunuz. Oysa evde olduğunuzu biliyorum. Ama sizden cidden rica edeceğim, bugün beni kabul edin, iş konusunda konuşmak istiyorum. Bu benim tüm

---

[20] Ç.N: VSNK, Rusça özgün ismi BCHX, *Vysshiy Sovet Narodnogo Hozyaystva* (Ulusal Ekonomi Yüksek Sovyeti).

geleceğimi etkileyecek."

Nonna onu dikkatle dinledi. Sesi kızgın çıktığından, belli ki, bu bir aşk itirafı olmayacaktı.

"Ofiste konuşamaz mıyız?" diye sordu Nonna.

"Hayır. Bana en azından bir anlayış gösterin. On dakikadan fazla vaktinizi almayacağım."

"Peki, sizi bekliyor olacağım."

Tabii Gruşevoy on dakika değil, iki saat kaldı. Neyse ki, bu son ziyaretiydi. Sitemlerinde acılık vardı. Onun geleceğini mahvettiğini söylüyordu. Bugün yönetici ona atölyesinin büyük çapta traktör yedek parçaları üreteceğini söylemişti. Yani onun atölyesi ıvır zıvır işler yapacaktı demek! Savaş sırasında kendini defalarca kanıtlamış olan atölye! O da ıvır zıvır şeyler üreten atölyenin şefi olacaktı yani... Kendisine saygı duyanların karşısına nasıl çıkacaktı? Bu onun sonu demekti. Her şeyin sonu olacaktı! Buna sebep olan kimdi? Oydu, Nonna idi... Kendine idol yaptığı kişi! Bir kere fabrikanın beş yıllık planında traktör yedek parçaları yoktu ki... Yönetici bunun Nonna Sergeyevna'nın fikri olduğunu söylemişti.

"Böyle mi söyledi?" diye sordu Nonna. Gruşevoy'u dinlemeyi bırakmıştı.

Gruşevoy kendisini Zotov'un alacağını, Listopad'ın, kahretsin, bunu durdurmaya hakkı olmadığını haykırıp, çılgınca koşarak evden çıktı. Nonna onun koşarken ağlamanın eşiğine geldiğini anladı. Arkasından merdivenlerden inip kapıyı kilitledi. Gruşevoy gözden kaybolmuştu. Nonna ise içinden tekrarlayıp duruyordu: "Bu, Nonna Sergeyevna'nın fikri...", "Bu, Nonna Sergeyevna'nın fikri..." Ve o sesi kulaklarında duymaya çalışıyordu.

Ertesi sabah Listopad onu ofisinden aradı. "Nonna Sergeyevna? Günaydın Nonna Sergeyevna, sizin tavsiyenize uyup traktör yedek parçaları üretimine karar verdim. Üretimi Gruşevoy'un atölyesi yapacak. Bunun için aradım sizi."

"Bunun için aramadın ki beni..." diye içinden geçirdi Nonna. "Bu iyi bir fırsat oldu sana."

Ama telefonda sesli olarak, "Memnun oldum. Bu yapılmalıydı," dedi Nonna.

"Bundan pek emin değilim. Atölye çalışanları bundan hoşlanmadı. Onlar da sizin gibi büyük düşünceler hayal ediyorlardı. İşte

böyle, Nonna Sergeyevna..."

"Çok memnun oldum," diye tekrarladı Nonna. Başka bir şey söyler mi, diye bekledi. Listopad da sessiz kaldı, onun konuşmasını bekledi. Ama Nonna ne diyecekti? Telefonda flört etmeye hiç alışık değildi ki... Birkaç saniye sonra, "teşekkür ederim Aleksandr İgnatyeviç," dedi, "hoşça kalın."

"Hoşça kalın."

Konuşma bu kadardı. Ne kadar sürmüştü? Bir dakika olmuş muydu?

Sonra yönetim binasında koridorda tekrar karşılaştılar. Nonna koridordan hızla dönüyordu. Listopad neredeyse ona çarpacaktı. Ama durmadan yoluna devam etti, Nonna'ya selam vermeyi unuttu. Nonna ise gülümseyip, o da kendi yoluna döndü. Kendisinden uzaklaşan ayak seslerini dinlerken, "biz anlamadan yaz geçecek, kış geçecek, her şey belirsiz kalacak. Ertelemeye ne gerek var? Ben kendi payıma düşen yolu yürüyüp yaklaşacağım," diye düşünüyordu.

Lida Yeromina aşk biliminin tüm zalimlikleriyle eza ediyordu Saşa Konevski'ye.

Kendisine âşık olduğunu anladığından beri Saşa'ya işkence ediyor, hiç ümit vermiyordu. Erkeklere eza edilmeliydi, yoksa mağrurlaşırlardı Lida'ya göre.

Saşa'nın beraberce Kültür Merkezi'ne ya da sinemaya gitme tekliflerine, "bilmiyorum, aslında başka biri bana zaten teklifte bulunmuştu," diye cevap veriyordu. Saşa onun mutluluğunun kendisiyle evlenmesine bağlı olduğuna onu ikna etmeye çabaladıkça, "Yok, yok... Daha gencim ben. Tahsilime devam etmeliyim. Moskova'daki bir okula gideceğim," diyordu.

Hararetle soruyordu Saşa: "Neden? Burada bir okula gidemez misin?"

"Çünkü ben buradaki her şeyden sıkıldım."

Saşa'nın delikanlılık gururunun aşkı karşısında zafer kazanıp, sabrının yakında tükenecek olduğunu anlayınca Lida, kendisini diğer tüm canlılardan ayrı bir varlık yapan mavi elbisesini giyer, derin ve özverili duyguların sadece kadınlarda olduğundan, genç erkeklerinse sadece lafta kaldıklarından dem vururdu. Saşa da

bunu elbette kızın aslında kendisini istediği şeklinde yorumluyordu. Cesur, dürüst, iyi tahsilli Saşa Konevski, zayıf, mavi gözlü bir kız karşısında çaresiz durumda kalıyordu.

Kızın atölyede bağırıp çağırıp yaygara çıkardığını bir kez duymuş olsa, onu böyle candan sevemezdi. Ama hiç duymadı. Birisi bundan bahsettiğinde de inanmadı.

Lida açıkgözdü. Saşa'nın kendisine âşık olduğunu öğrenince yaygaralarını kesti. Hâlbuki o sıralar onun yaygaralarını haklı kılacak birçok şeyler oluyordu ve Lida'nın da kendisini tutması çok zor oluyordu. Atölye yeniden teçhiz ediliyordu. Bazı makineler temizlenip kaldırılıyor, yerine başkaları getirilip kuruluyordu. Artık orduya çalışılmıyordu. Şimdi o sürekli gerilim ortamı kaybolmuş, Lida'nın hayran olduğu o güzel ritim bitmişti. Bazen akşama kadar hiçbir malzemenin gelmediği günler oluyordu. O zaman atölyedekiler yapacak hiçbir şey bulamıyorlardı. Gruşevoy da onları evlerine gönderiyor, "gidin paydos yapın," diyordu.

Lida'nın demiryolu makinisti olan babası taburcu olmuş, işine dönmüştü. Onun için Lida işten ayrılıp, okuluna devam edebilirdi. Ama o, atölyeden ayrılmak istemiyordu.

Şimdilik atölyede olan bitenler ona hiç uygun düşmüyordu ama bu gelip geçiciydi. Beş yıllık plan uygulamaya başlayınca herkes yerini bulacaktı. O arada Lida tüm boş vaktini makineleri incelemeye ayırıyordu. Torna ve hızar makinelerini seviyordu. Özellikle portatif tornayı... "Bu tam benim ellerime göre yapılmış..." diye düşünüyordu hayranlıkla. Ama o baskı makinesinde çalışmayı tercih etmişti. Oradaki ritmi yakalayınca, gayet verimli olabilecekti. O önemli bir rol üstlenmeliydi, gölgede kalmaya niyeti yoktu.

Yönetim ofisinden tanıdığı bir kız ona telefon etmiş, planlama bölümünün bir daktilocuya ihtiyacı olduğunu, Lida'nın bu işi isteyebileceğini düşündüğünü söylemişti. Kolay bir işti ve Lida daktilo yazmayı çok çabuk öğrenebilirdi.

"Daha neler!" diye düşündü içinden Lida yüzünü buruşturarak, "daktilo işi nedir ki..." Arkadaşına teşekkür etti. Arkadaşı ona ısrar ediyordu: "Bir düşün sen Lidoçka, tertemiz bir odada oturacaksın, yağ yok, kir yok. Çevrende hep okumuş insanlar olacak, manikürün bozulmayacak."

Manikür fikri baştan çıkarıcıydı ama teklifi reddetti Lida.

Daktilocu olmanın geleceği yoktu.

Ama onun için üretim işinde gelecek vardı. Şimdiki durgunluk geçiciydi. Yakında her şey düzelecekti. Saşa Konevski hakkında da bir karara varması gerekti.

Denizcilik okulundan, beraber gezdiği, evlenmek için ona kur yapıp, dondurma ikram eden utangaç çocukları ciddi bulmamış, onları hep hafife almıştı. Bunlardan sadece birkaçıyla, aşk bilimi gerektirdiği için öpüşmüştü hayatı boyunca. Ona göre oğlanları ümitsizliğe düşmemeleri için arada bir öpmek gerekirdi.

Ama Saşa... O gerçekten kaderiydi. O güvenilir, saygın bir eş olacaktı. Ona hep ihtimam gösterecekti. Onu seviyordu ve bu sevgiyi ömür boyu sürdürmek kolay olacaktı.

O bir şey daha hayal etmişti, bu gerçekti. Ateşli, delice bir aşkı hayal etmişti. Aşkla yanmayı, deliliğe atılmayı istemişti! Çok arkadaşı olmasına rağmen tutkuyla sevmemişti. En ufak bir ateş olmamıştı.

"Belki benim tutkuya yeteneğim yoktur," diye düşünüyordu Lida, "bu belki sadece bir rüyadır. O zaman neyi bekliyorum? Saşa kadar iyi, onun kadar yakışıklı bir adamla belki bir daha hiç karşılaşmayacağım. Diğer nitelikleri yanında yakışıklı olması da çok hoş... Kocan yakışıklı... Bildiğim kızlar vardı, çok çirkin adamlara gitmişlerdi. Ben onları asla yanıma yaklaştırmazdım."

Bir de yirmi yaşındaydı ve çok yakında yirmi bir olacaktı. Gençliği geçip gidiyordu! Saşa'ya ne zaman evlenmek için çok genç olduğunu söylese hep o genç kız görünümüne sığınıyordu. Gerçekteyse, yaşını saklayıp duruyordu. Yakında olgun bir kadın olacaktı neredeyse. Ah ne korkunç şey, ne adaletsizlik bu!

Çıkarı yok, evlenmeliydi.

Bir sabah annesine incecik sesiyle: "Anne, ben Saşa Konevski ile evlensem buna karşı çıkar mıydın?" diye sordu.

Evde ona kimse, babası bile karşı çıkmazdı. Ama o da bir kız evlattan beklenecek saygıyı itinayla göstermişti.

Annesi Saşa'yı birkaç aydan beridir eve sürekli ziyarete geldiği için iyi tanıyordu. Bu soruyu zaten bekliyordu. Gözleri yaşardı annenin: "Bizi terk mi edeceksin Lidoçka? Bizimle beraber yaşamayı düşünmez misiniz?" Lida'yı öptü.

Lida saç lülelerini omuzlarına düşürüp fabrikaya gitti.

Akşam Saşa ile beraber döndü. Saşa bu ani değişimden hâlâ şaşkındı. Kendisine sorulan sorulara çabuk çabuk, düşünmeden yersiz cevaplar veriyordu. Kurt sürüsüne karşı ya da Almanlara karşı tek başına duran bir adam görüntüsü veriyordu. Lida ise masum bir gülümsemeyle masaya çay sofrası hazırlıyordu.

Saşa sabaha kadar kalacaktı ama Lida anne ve babasının yatma vakti geldiğini, babasının işten dönmüş olduğunu hissettirdi. Onu sundurmaya kadar götürdü. Orada Saşa kollarıyla onu sardı ve öptü. Lida ise onu hafifçe itti.

"Yeter, yeter..."

"Peki," dedi Saşa, "söylesene madem beni seviyordun, neden bana eza ettin öyle?"

"Ben mi eza ettim?"

"Evet, hem de çok..." dedi Saşa samimi bir havayla, hüzünlendi. Lida başını cazibesiyle onun göğsüne yasladı. "Saşa, ben o zaman ne yaptığımı bilmiyordum."

"Ama şimdi biliyorsun..."

Lida başını salladı.

Saşa iyice uzaklaşana kadar Lida sundurmada kaldı. Annesinin şalına sarınıp, onun arkasından baktı. Bir gün gelip bu akşamı, bu sundurmayı, Saşa'nın coşkulu, güven veren fısıltılarını hatırlayacağını hayal etti. Bu anı onun için önemli ve değerli bir anı olacaktı. Bir anda Saşa'nın kaderinden sorumlu olacağının bilincine vardı. Bu kaderi arzuyla ellerine almıştı. Bu yeni bilinçle düşünceli halde içeri girdi.

"Geleceği karşılamak için yarı yola kadar gideceğim," diye karar vermişti Nonna.

İş bittikten sonra herkes eve gidince, o ofiste kaldı. Kapıyı yarı açık bıraktığı için koridordan gelen ışık odaya süzülüyordu.

O, ışığı görecek ve gelecekti.

Ofiste saat ona kadar oturdu ama o gelmedi. Sabah öğrendi ki, önceki akşam uçakla Moskova'ya gitmişti.

Bir başka fabrikaya tayin edilirse ne olacaktı? Nonna ne yapacaktı? Ona gidecekti ve diyecekti ki, "beni de götür..."

Listopad dört gün sonra döndü. Birisi, "Listopad döndü," demişti. Tam o sırada telefon çaldı. Nonna hemen fırladı, telefonu aldı.

Telefonun kendisine olduğunu biliyordu.

"Merhaba Nonna Sergeyevna, nasılsınız? Ben Moskova'daydım. Biliyor musunuz neden?"

"Nereden bilebilirim?"

"Plana yapmak istediğimiz eklemeler için. Özellikle traktör yedek parçaları... Ana siparişler geliyor. Gruşevoy bizden ayrılıyor ve yerine sizin atanacağınızı Narkom'a bildirdim. Siz bu atölyenin şefi olacaksınız. ... Yok, şaka yapıyorum. Siz istemiyordunuz. Sizin işler nasıl gidiyor, memnun musunuz?"

"Evet."

"Peki, o zaman hoşça kalın..."

"Evet, iyi günler Aleksandr İgnatyeviç."

Mariyka'nın önceki iki evliliğinden çocuğu olmamıştı. İnanıyordu ki, hiç çocuğu olmayacaktı. Ama bir anda hamile olduğunu düşünmeye başladı!

"Syoma canım," dedi Lukaşin'e gizemli, vakur bir havayla bakarak, "ne oldu biliyor musun?"

"Ne?"

"Sana söyleyemem! Sonra uğursuzluk getirir."

Bir dakika sonra söyledi. İçinde bir şey saklayamazdı. Özellikle de Lukaşin'den.

"İşte, böyle..." dedi. "Emin değilim ama galiba..."

Lukaşin düşüncelere dalmıştı. Mariyka'nın odasında sessizlik nasıl bitecekti, bir dakika boyunca onu hayal etti. Sonra kendi evini nasıl verdiğine hayıflandı. Bir çocuk insanı çıldırtmaya yeterdi. Görüyorsun işte, Uzdeçkin ne sıkıntı çekiyor.

Ama bir dakika sonra zihninde başka bir tablo canlandı. Gözlerinin önüne küçük, tüylü bir baş geldi. Uzdeçkin'in çocukları gibi masanın etrafında koşuyordu. Bu onun, Lukaşin'in çocuğu... Kendi kanından... Kaderi onu kanlı çarpışmalardan sağ çıkarmıştı... Daha önce hiç duymadığı bir şefkat duygusu vücudunda yayıldı, boğazına oturdu.

"Tamam, Mariyka," dedi, "kendine iyi bak, gıdana dikkat et, üzülme."

Nonna onun gözlerinde gözyaşlarının parladığını gördü, yoğun bir duyguyla ağlamaya başladı. Bu gözyaşlarının hatırına

birbirlerini affettiler, birlikte kuracakları geleceği hayale daldılar, daldılar.

"Daha fazla kazanır duruma gelir gelmez, seni işten ayıracağım," dedi Lukaşin. Evde olup bana, çocuklara bakacaksın."

Mariyka birden ağlamayı kesti, "beni fabrikadan hiçbir şey ayıramaz," dedi. Onun yerine nasıl karar verirdi! O asla kimseye bağımlı olmayacaktı!

Krujilikha'daki herkesi tanırdı, herkes de onu tanırdı. Ev hanımı olsa sıkıntıdan ölürdü! Bebek gündüzleri kreşe bırakılırdı, o da her zamanki gibi çalışmaya devam ederdi. O bunun aksini nasıl düşünebilirdi? O bir bakıcı mı arıyordu yani?

Haber Vedenyevlerde sevinçle karşılandı.

"Bebeğin sağlam bir sesi olur, bu kesin" dedi yaşlı Martyanov.

"Eee, Marya," dedi Nikitka Trofimoviç, "artık senin evden uzakta kalmana izin vermeyeceğim. Torunum doğunca buraya taşınırsınız. Bizim ne günahımız var da yaşlılıkta yalnız kalacağız?"

Ama Mariamna sessiz kaldı.

Sandığa gitmiş, içinden bir şeyler arıyordu. Nikitka'nın bebek eşyaları bir yere konmuştu. İlk küçücük gömlekleri, başlıkları, örme patikleri... Şimdi tekrar ortaya çıkacaktı! Ara sıra Mariamna'nın sessiz, sakin gülüşü duyuluyordu. Öğleyin Mariupol'den, Pavel ve Katerina'dan mektup almışlardı. Mektuba bir de Nikitka'nın Ukraynaca küçük mektubu eklenmişti. Orada okula gidiyor hem Rusça hem Ukraynaca öğreniyordu. Bu mektubu ne kadar ilerlemiş olduğunu büyükbabasına, büyükannesine göstermek için yazmıştı. Mariamna küçücük, bebek gibi parmakları gözünde canlandırdı, gözyaşları yanağından akana kadar güldü. Çok şükür, küçük Nikitka büyümüş de Ukraynaca yazıyordu demek!

O akşam Nonna yine ofiste kaldı. Bu kez Listopad geldi.

Nonna onun ayak seslerini boş koridorun en başından duydu ve beklemeye başladı. Kaderi ona yaklaşıyordu.

"Rahatsız ediyor muyum?" diye sordu Listopad kapıda.

"Hayır."

"Gelebilir miyim?" diyerek elini sandalyenin arkasına koydu Listopad.

"Evet."

Oturdu, dirseklerini Nonna'nın masasına koydu.

"Nonna Sergeyevna..." dedi, suskunlaştı.

"Evet?" dedi Nonna, sesi yumuşak, hafifçe ironikti.

"Tartışmamızı tamamlamamıştık, hatırlıyor musunuz?"

"Tartışmış mıydık biz? Ne konuda?"

"Üretimde büyük nedir, küçük nedir, bunun hakkında konuşmuştuk ve siz makine tasarımcısı olduğunuzu ve rahat bırakılmak istediğinizi söylemiştiniz."

Nonna ona baktı ve içinden şunlar geçti: "Neden böyle söyledin? Söylemek istediğin bu değildi ki... Burada yalnızız... Şimdi kalkıp ona kadar gitmek ve saçlarını alnından geriye atmak..."

Bir anda, sanki çekinmeksizin atılır gibi, "Ne diyorsunuz? Sizin söylemek istediğiniz bu değil ki..." deyiverdi. Nonna ürkerek ona bakıyordu.

Listopad hayretle geriledi, bir sigara çıkarıp yaktı.

"Biliyor muydunuz?"

"Evet," dedi Nonna, bu çılgın atılımına devamla, "en başından beri biliyordum."

Aradaki masa onları ayırıyordu ve o anda ikisi de kıpırdamıyor, ikisi de ne söyleyeceğini bilemiyordu. Çünkü ikisi de doğru sözcükleri bulamıyorlardı.

"En baştan beri mi?" dedi Listopad, sevgiyle ona bakarak, "ofisime geldiğiniz zamandan beri mi?"

"Evet." Nonna da güvenle ona bakıyordu. Onun kendisiyle flört ettiğini, kendini onun kollarına attığını, buna benzer bir şeyler düşünebileceğini bir an bile aklına getirmedi. Bu söz konusu değildi.

"Bilmiyorum," dedi Listopad, "bu iyi mi, kötü mü, ama olan budur."

Nonna kalktı, ona gidip iki eliyle saçlarını alnından geriye doğru attı.

Gri bir kasım günü Tolka elinde küçük bir valizle evden çıktı.

Gençlik kampına gidiyordu. Pyotr Çeremniyakh'ın boşalttığı yeri ona vermişlerdi. Tolka annesine yurtta yaşayacağını söyledi. Annesi ağladı ama üzüldüğünden değil, şaşkınlığından ağladı. Bu gözyaşları Tolka'yı yumuşatmadı.

Caddede aşina evlere baktı, onların sanki ciddiyetle kendisini izlediklerini hissetti. Cadde, sonbahar göğü, uzakta tüten fabrika

bacaları bugün daha kasvetli ama gözüne daha tam bir manzara olarak görünüyordu. Ve Tolka gerçek yaşamının şimdi başlamakta olduğunu fark etti.

Soğuk bir rüzgâr esiyordu. Valizini bir an yere bıraktı, şapkasının kulaklıklarını indirdi. Sonra valizini tekrar alıp hızlıca tramvay durağına doğru yürüdü.

BÖLÜM ON DÖRT

Gece

Gece şehri sarmıştı.

Sokak lambaları düzenli yanmıyordu. Rastgele sıralanmıştı. Orada bir sokak lambası, burada bir diğeri... Biri tramvay durağında, diğeri itfaiye binasının kapısının üstünde yanıyordu. Lambası yanan tek pencere yukarıda, beş katlı bir apartmanın en üst katındaydı. Etraf kapkaranlıktı. Karanlıkta evler sessiz, uykuluydu. Gözleriniz orada burada tramvay raylarının ışıltısını yakalayabiliyordu.

Son tramvay çoktan geçmişti. Fabrikada gece vardiyası başlayalı çok olmuştu. Kültür Merkezi'nde, sinemalarda gece bekçilerinden başka kimse yoktu. Eğlenceciler uyumuş, kapı aralıklarında aşk fısıltıları söylenmiş, bitmişti.

Evler sükûn içindeydi, insanlar uyuyorlardı. Herkes kendi rüyasını görüyordu.

Mirzoyev yorucu bir gün geçirmişti. Sabahtan yöneticiyi parti komitesine götürmüştü. Yönetici beklemesini söylemişti ama Mirzoyev için bir para kazanma fırsatı doğmuştu o arada. Genç bir kız, elinde dikiş makinesiyle, kendisini götürmesini istemişti. O da genç kadını istediği yere, neredeyse dünyanın öbür ucuna, şehrin dış mahallesine kadar götürdü. Bu hoş kadın cömertliğini göstermek için onu kahvaltıya davet etti. Dikiş makinesi onarım istiyordu ve Mirzoyev bu genç hanımın cazibesine karşı koyamadı. Makineyi onardı ve sahibinin gönlünü kazandı. Sonra da son

sürat geriye dönmeye başladı. Trafik polisi onu durdurdu, plaka numarasını aldı. İyice geç kalmıştı. Ama talihi yaver gitti. Tam binanın önüne geldiğinde yönetici çıkmış, merdivenlerden iniyordu. Mirzoyev onu fabrikaya geri götürürken talihine şükrediyor, içinden gülüyordu.

Yönetici bir toplantı için gelecek mühendisleri bekliyordu ve Mirzoyev'in şarapnel şoku nedeniyle hastanede yatan bir hemşerisine ziyarete gitmesine izin verdi. Adam iki yıldır tedavi görüyordu. Her şey denenmişti. Elektro terapi, banyo kürleri, hipnoz, kaplıcalar... Ama ataklar devam ediyordu. Mirzoyev ile aralarında bir akrabalık yoktu ama Mirzoyev hemşerisini en azından ayda bir ziyaret edip ona hediye götürmezse, kendisini eşeklik yapmış hissediyordu.

Hastaneye gelince kapıcıya arabaya göz kulak olmasını söyleyip, neşeyle üzerine beyaz bir önlük giydi, ikinci kata çıktı. Kendisini bir doktor gibi hissediyordu. Koridorda aheste aheste ilerlerken yanından geçen kızların kendisine ilgiyle bakmalarını izledi. Nöroloji kliniğinde çalışan kızların arada bir normal, yakışıklı bir erkek görmek istediklerini düşündü. Hemşerisi ve diğer hastalar onu memnunlukla karşıladılar. Bir daire olmuşlar, bir şeyler yiyorlardı. Mirzoyev onlara getirdiği şaraptan ikram etti. Koğuşa giren bir hemşire partiyi görmemiş gibi yaptı. Mirzoyev eğlenceli bakışlarla ona da yarım kadeh şarap koydu ama hemşire çıkıp gitti. Rus hastalar Rusça, Mirzoyev ve hemşerisi de Türkçe şarkılar söylediler. Sonra Mirzoyev dokunaklı bir Rus şarkısı söylemeye başladı: *"Yola koyuldum, tek başıma... Gece sessiz, çöl tanrıyı dinliyor, yıldızlar yıldızlarla konuşuyor..."* Yüksek sesle, ince tenor sesiyle söylüyordu. O arada gözlerine duygu gözyaşları dolmuştu. Bu, harika bir şarkıydı!

Hastaneden morali düzgün ayrıldı. İstasyona gidip Moskova trenini karşılamaya karar verdi. Yolda birilerini arabaya aldı. Bunlar ellerinde bavul ve denkler, bir aileydi. İstasyon meydanına vardıklarında soluk bir alacakaranlık ortalığı sarmıştı. Aile ellerindeki bozuk paralarla Mirzoyev'e ödeme yapmak istedi. Mirzoyev bir çocuklara, bir denklere baktı, "hayır" dedi, "gerekmez!"

Moskova trenini doldurmuş olan kalabalık gardan dışarı çıkmaya başlamıştı. Sonbahar ceketi giymiş, kasketli bir adam

topallayarak arabaya yaklaştı. Bir elinde çanta taşıyordu, diğer eli cebinin derinine gömülmüştü. Gözünde siyah bir gözlük vardı.

"Şehre, ilçe komitesine kaça götürürsün?" diye sordu.

Belli ki buraya bir iş için gelmişti. Ücrette anlaştılar, adam arkaya oturdu, yola çıktılar.

Mirzoyev arabaya aldığı insanlara karşı hiç kayıtsız kalmazdı. İnsanlar ve onların işleri Mirzoyev'in hep ilgisini çekerdi. Şimdi de yolcusuna dönüp dostça bir hisle onun cepteki elini ve gözlüğünü işaret ederek "savaşta mı?" diye sormaya karar vermişti. Yolcu bir anda sağlam elini onun omzuna koyarak: "Ahmet!" dedi.

Mirzoyev ona döndü ve o anda koltuğunda sıçradı. Adını söyleyen o sesi hemen hatırlamıştı.

"Yoldaş Kombat!"[21] diye haykırdı.

Araba aniden yoldan kaydı, neredeyse geçen tramvaya toslayacaktı.

"Bak sen şu şeytana!" dedi Kombat gülerek, "bir kere daha pestilimi çıkaracaktın!"

Mirzoyev heyecandan nefes nefeseydi. Gözyaşları yanaklarından fışkırıyordu. "Bekleyin bir dakika," dedi, arabayı kaldırımın yanında durdurup komutana döndü. Gelip geçenler yavaşlayarak şoförle yolcunun sarmaş dolaş, uzun uzun öpüşmelerini hayretle seyrediyorlardı.

"Sarhoş mu bunlar?" dedi geçen biri.

"Yaşıyorsunuz!" diye bağırdı Mirzoyev.

"Evet, paçayı kurtardım," dedi Kombat. "Ama şuraya bak, gitmemiz lazım, arkamız doldu."

"Sizi evime götüreceğim," dedi Mirzoyev, ellerini direksiyona koyarak.

"Başka bir zaman olsun. İlçe komitesine acele gitmem gerek."

"Yarıın!" dedi Mirzoyev, "sabah onlar işe başlar başlamaz sizi götürürüm oraya. Bugün orada kimse yoktur. Sizi o kadar çok rüyamda gördüm ki... Gastronom'da[22] sadece bir dakika duracağız."

"Peki," dedi Kombat. "Yalnız ilçe komitesine bugün gitmem gerek. Bir günlüğüne geldim. Saat üçte diyelim. Eski günlerdeki gibi

---

21 Kızıl Ordu'da tabur komutanı.

22 Ç.N: Gastronom, gıda maddeleri mağazası.

votka içeceğiz sonra."

Mirzoyev böbreklerinden birinin alındığını, onun için içkiden uzak durması gerektiğini söylemedi. Uzun zamandır görmediği birine böbrekten bahsederek onu sıkmak istemedi. Gastronom'a gelince durdu, içeri girip cebindeki paranın tamamıyla mezeler, içkiler aldı. Sonra Kombat'ı evine götürdü. Arabayı itfaiyenin oraya park etti ki, gerekli olursa hemen ulaşsın diye. Öyle heyecanlı ve mutluydu ki, düzgün şekilde konuşabilmek için gayret sarf ediyordu.

"İç bakalım, yatıştırır birkaç damla," diyerek onun kadehini doldurdu Kombat.

Mirzoyev kadehi iki eliyle kavrayarak içkiyi coşkuyla yuttu. Votka içmeyeli epey zaman olmuştu, içki boğazını yaktı. Ama gerçekten, biraz yatıştırdı.

"Anlatın bakalım, nasılsınız?" diye sordu mutlu, sevecen bir havayla komutanın kadehine bakıyordu, "Neler yapıyorsunuz? Nerede yaşıyorsunuz?"

Kombat Moskova'da bir inşaat şirketinde çalıştığını söyledi. Ama "Hayat nasıl geçiyor?" sorusuna, "Ne diyeyim," diye cevap verdi, "gerçeği saklamaya gerek yok, zor zamanlardayız. Uluslararası durumun nasıl olduğunu sen de biliyorsun. Neyse... Yaşayıp gidiyoruz... Çok büyük zorluklarla yaşadık. Şöyle geçmişe bir bak..." diyerek sakince gülümsedi.

"Uluslararası durum... Evet... Ama yok, ben sizin kendi hayatınızı, tamamen sizin hayatınızı sordum."

Komutan hafifçe kaşlarını çatmıştı.

"Benim özel hayatıma gelince, işte özel hayatımı ben de herkes gibi yaşıyorum." Masaya bakıyordu. "Ama bakıyorum, senin durumun fena değil."

"Aslında gayet iyi," dedi Mirzoyev. "Yöneticininkinden daha kötü değil. Ama bu aramızda..."

"Ek gelirin de mi var?" diyerek baktı komutan. "Anlıyorum."

Konuşmanın geldiği yerden sıkılmıştı Mirzoyev. "Birinin altında bir araba varsa, benimki gibi de bir yöneticisi varsa, bundan istifade etmemesi için aptalın daniskası olması gerekir."

Paketlerden birini açıp içindekini bir tabağa koydu.

"Demek kolayca halledivériyorsun," diye yorumladı komutan.

"Ama bu iyi değil senin için doğrusunu söyleyeyim." Sonra ekledi: "Birkaç adam keyifle hiçbir sıkıntıya girmeden rahatça yaşasın diye savaşmadım ben."

"Sizin düşüncenizi anlıyorum," dedi Mirzoyev kızararak, "ben de sizin gibi bunun için savaştım."

"Bekle," dedi komutan koltuğun arkasına yaslanıp, duman rengi gözlüklerinin ardından Mirzoyev'i uzun uzun inceleyerek. "Sen biçerdöver operatörü değil miydin? Evet, öyleydin. Peki, biçerdöverin nerede? Tembel aylak seni! Ne diye burada vaktini boşa geçiriyorsun, yönetici şoförü olarak?"

"Aha! O beni hayatta bırakmaz ki..."

"Sordun mu ona?"

"Birçok kez..." dedi Mirzoyev, gözünü kırpmadan, "hiç kulak asmaz."

"Yalan söylüyorsun. Bunu görebiliyorum, yalan söylüyorsun."

Kombat saatine baktı, ayağa kalktı. Üzerindeki askeri parkasını bir takım elbiseymiş gibi düzeltti.

"Gitme vakti. Al bakalım arabayı."

"Bir on beş dakika daha kalın," diye bağırdı Mirzoyev, "beni dinlemelisiniz! Oturun, oturun lütfen! Tartışmamızı bitirmedik."

"Tartışmamızı mı?" dedi komutan, sıcak bir sesle. "Bu bir tartışma değildi ve olamazdı."

Kesinlikle haklıydı ama Mirzoyev'in aklı utançla, üzüntüyle ve içtiği votkayla birlikte iyice karışmıştı, ona sanki saatlerdir hararetle tartışmışlar gibi bir düşünce gelmişti.

"Beni mutlaka dinlemelisiniz," diyerek omzunu tuttu komutanın. "Herkesin kendine göre bir anlayışı vardır. Siz benimkini anlatmama izin vermelisiniz."

"Peki, dinliyorum ama çabuk olsun."

"Oturmanızı istiyorum. Bu öyle kısaca anlatılıverecek bir şey değil."

Kombat sabırla oturdu. Mirzoyev derin bir nefes aldıktan sonra ilhamla konuşmaya başladı.

Hayalciydi. Düşünceleri o anda zihnine gelen düşüncelerdi. Konuştukça, hayalleri onu başka yerlere götürüyordu.

Neden bazı insanlar hayattan memnun olamazlar? Çünkü yeteri

kadar aktif değillerdir.

Sovyet gücü bana, "sen düşünme, ben senin yerine düşünürüm" dememiş miydi? Böyle şey olmaz. Ancak aptallara, "şöyle davran yoksa yok olursun," denir. Akıllı birine, "sen kendin düşün, kendi iyiliğin için düşün, biz sana yardımcı olacağız," denir.

Genç birini alalım, mühendis olmak istiyor. Sınava giriyor ama başarılı olamıyor. Kendisi düşünür ve anlar ki, bu yıl bir tarım okuluna kaydolmak için henüz vakit var. Orada boş yer var ve kimse senin cebirde zayıf olduğunla ilgilenmiyor. Uzun lafın kısa kısası, turp ile marulu birbirinden ayıramayan birinin tarımcı olmasının tek sebebi cebirde zayıf olması. Buyurun... İşte hayatı mahvolmuştur. Turp yetiştirecek, turptan başka bir şey düşünmeyecek, turptan nefret ettiği halde... Bana diyeceksiniz ki, her şeye rağmen, onun gençliği var, sevme yeteneği var, spor yapabilir, güzel havaları sevebilir, bu arada turplarıyla birlikte mutlu olur. Ama benim mutluluk anlayışım bu değil.

Tiflis'te yaşamak isteyen adam burada yaşıyor. Neden Tiflis'te yaşamıyorsun diye sorunca oturma izni alamadığını söylüyor. Anlıyor musunuz, oturma izni alamıyor. Ağlıyor ve bu iklimde yaşıyor.

Bana soruyorlar, çevrende seçecek birçok kız varken neden evlenmiyorsun? Ama ben geçmişime bakıyorum, evlenmek istediğim kızla daha karşılaşamamışım. Ona yarın rastlasam, hemen evlenirim. Eğer rastlayamazsam, bekâr kalacağım. Akıntıya kapılıp gitmem. Benim yaşamım böyle.

Sonra sessiz kaldı. Gözleri tutkulu bir ışıkla parlıyordu. Konuşmasına başladığında her şeyin zihninde olduğunu sanıyordu, ona tutarlı, ikna edici geliyordu. Sonra aniden düşünce akışını yitirdi, ne söyleyeceğini bilemedi.

"Anlıyor musunuz istediğim şeyi?"

"Evet," dedi komutan, "biraz daha içki... Sonra yere serileceksin."

Biraz daha votka koydu Mirzoyev'in kadehine.

"İnsanların asalaklık yapmamalarını isterim," dedi Mirzoyev ciddiyetle, kadehini kaldırdı. "İsterim ki akıntıya kapılıp gitmesinler. Düşünmelerini ve seçmelerini isterim. Hayatımızda seçim yapmak için çok az olanağımız mı var? Gençliğimiz tüm yolları açtığında..."

"Bu kadar yeter," diye onu durdurdu komutan, kararlı şekilde ayağa kalktı. "Yarım saattir bana hayatı öğrettin ve şimdi galiba ajitasyona başlayacaksın. Gidelim..."

Mirzoyev kederli bir halde deri ceketini giydi. Komutanını ikna etmek için hiçbir şey söylemedi. Ne söylese durumu daha da kötüleştirecekti. Kombat'ın yüzü sertti. Kızgın görünüyordu.

Mirzoyev'e karşı göğsünde bir acıma dalgası belirdi. Sağlam kolunu onun omzuna koydu, "Ahmet" dedi, "dinle beni... Söylediklerin baştan sona saçma şeyler. Aylaklık ve muzırlık bunlar. Her şey olabildiğince açık... Korkunç yaralar aldık ve bu bizi inşa işimizden alıkoydu. Şimdi yaralarımızı sarıyoruz ve işimize devam ediyoruz. Hepimiz tek bir yoldayız ve bu yol komünist topluma doğru giden yoldur. Bu olmadan insanlık için ne mutluluk vardır ne de gerçek bir düzen. Ve bu işe su katmaya çalışmakta bir fayda yok. Eğer senin söylediklerini ciddiye alırsam, o zaman söylemeliyim ki, işini yaparken başka gelirler elde etme peşinde koşmayan adam değildir asalak olan. Asalak olan senin gibi biridir. Sen gerçek ve alenen bir asalaksın. Akıntıyı arkasına alıp yüzen sensin. Ben değilim! Anladın mı? Düşün, anlayacaksın. Bana aptal olmadığını söylemiştin."

Şehre doğru konuşmadan gittiler. Birbirlerini kısaca öpüp ayrıldılar. Kombat, Mirzoyev'in ertesi gün arabayla kendisini istasyona götürmesi teklifini kabul etmedi. İlçe komitesinden bir araba isteyeceğini söyledi. Birbirlerinin adreslerini aldılar, mektuplaşacaklarına dair söz verdiler. Mirzoyev eve çok geç döndü.

Odasına girince lambayı yaktı, ceketini çıkarmadan uzun süre öyle hareketsiz kaldı. Kol saatinin tik-tak seslerini duyuyordu.

Sonra, "yeter artık..." dedi.

İçindeki bu nefret halini dağıtmak için yürümeyi, şehrin her yanını geç saatlere kadar dolaşmayı denedi ama olmadı.

Biri yüzünü tokatlamış gibi hissediyordu.

Bu dramın özünde ne yatıyor? O bu işi daima geçici saymıştı. Bir insan savaştan dönmüşse, bir parça rahat etme, hafif bir işte çalışmayı tercih etme hakkı yok mu? Onun hayatta gerçek bir yeri vardı. Öğrenim yapmaya karar verebilirdi. Mühendis olmak için...

Bunun için kaç yıl gerekirdi? Önce iki yıl teknik okul, ardından dört yıl (yoksa beş yıl mı?) enstitü, en az altı yıl... Öğrenci bursu ne kadar?

Sonra buradaki rahat yaşamını, değişik dünya zevklerini, dikiş makineli kadını... Ah, o nasıl güzeldi...

Komutan ona yazmasını ve tasarılarını anlatmasını istemişti.

Acaba Sovhoz'a geri mi dönseydi? Biçerdöver operatörünün ücreti çok iyiydi, gerçekten çok iyiydi. Dönüşümü hayal edebiliyorum!

Yoksa öğrenciliğe mi başlasaydı?

Bunu yöneticiyle konuşmalı, diye karar verdi. "İyi insanların yüzüme tükürmesini istemem. Arabada boş vaktini bulurum, eğitim yapmaya karar verdiğimi söylerim kendisine. Ben bu okulları kanımla savundum. Şimdi buna hakkım var benim."

"Başını derde sokacaksın, seni tembel köpek!" Kombat'ın karanlığın içinden yankılanan sesini duyar gibi oldu. Karanlığa doğru gülümsedi.

"Sevgili yoldaş Kombat, bazıları için zor olabilir ama Mirzoyev için her yer harikadır. O öyle biridir."

Lukaşin rüyasında savaşı görüyordu. Dar bir siperde uzanmıştı, çevresinde bombalar patlıyordu. Her dehşetli vınlamada kendisini yere atıyor, yüzünü kuru, dikenli, zengin kokulu toprağa dayıyordu. Her seferinde, bu kez gittim diyerek kendisini ölmüş sayıyordu. Aniden önünde gevşek bir toprak yığınının kımıldadığını, kabardığını gördü. Toprak parçaları ufalanıp siperin içine döküldü, içinden bir insan parmağı göründü. Sonra bir kafa çıkmaya başladı. Lukaşin öyle korkmuştu ki, ölümü düşünmeyi bile bırakmıştı.

"Hey! Syoma!" diyen bir kafa gördü karşısında, neşeyle ona göz kırpmıştı, "Ofiste çalışmaya ne zaman döneceksin?" diye sordu. Lukaşin bir çığlık atarak fırladı. Mariyka yanı başında durmuş korkuyla ona bakıyordu.

"Ne oldu? Kâbus mu gördün?" Onu öptü, battaniyesini sıkıştırdı. Sokulup ılık bir ses tonuyla sözler mırıldandı. Ama Lukaşin bir başka kâbus daha görürüm diye uyumaya korktu.

"Uyuma, konuş benimle," dedi Mariyka'ya.

"Ne söyleyeyim?" Mariyka güldü. "Şiir okusam?"

"Bebeğin karyolasını nereye koyacağımızı düşünmedik daha," dedi Lukaşin.

"Yok, düşündük. Sandıkla masa arasına... Masayı biraz daha pencereye doğru itersek, tam sığacak. Sonra, sen ne dersin bilmem

ama bir çinko banyo teknesi almalıyız. On yaşına kadar idare eder onu. İlk üç yıl küvette yıkarız."

"Bebeği çamaşır teknesinde yıkayabiliriz," diyerek tekneyi gösterdi Lukaşin.

Mariyka ellerini çırptı. "Çamaşır yıkadığımız teknede mi? Aaaa, Syoma!"

Lukaşin içini çekti. Banyo teknesi konusu onun ilgisini çekmiyordu.

"Hangimizin soyadını vereceğiz?" diye sordu Mariyka, sonra güldü. Bebek hakkında konuşurken soyadından bahsetmek çok yersizdi. "Seninkini mi, benimkini mi?"

"Elbette benimkini," dedi Lukaşin, "zaten anlamıyorum, senin neden ayrı bir soyadın oluyor?" Mariyka'yı öpmek istedi ama sonra onun kendisini kaç kez incitmiş olduğunu hatırlayıp sesinin tonunu değiştirdi. "Aklında olsun Mariyka," dedi ağır bir ses tonuyla, "eğer bir aile mutlu şekilde yaşayacaksa, eşler birbirlerine ödün vermelidir. Bir kez ben ödün verdim mi, bir kez de sen vermelisin. Bizde, hep ben ödün veriyorum. Sen sadece istediğini yapıyorsun ve beni takmıyorsun."

"Syoma canım..." diye fısıldadı Mariyka, daha da sokuldu ona. "Meleğim, sevgilim, bunu söylerken kendinden utan. Benim sana değer vermediğim vaki mi?"

"Sık sık... Senden bir şey istediğimde, mesela şu deri ceket, sen geri çevirdin. Sonra, ben evdeyken komşulara gidip durma dediğim zaman sen kendini tutamadın. Bu da başka bir örnek..."

Mariyka'nın kendisine karşı yaptığı yanlış davranışları sıralamaya devam etti. Karanlıkta parmaklarıyla sayıyordu. Mariyka bir süre sabırla dinledi, sonra sevimli bir halle onun sözünü kesti:

"Syoma canım, bugünlerde hep tuzlu bir şeyler yemek istiyorum. Ne olsa fark etmez ama salatalık turşusu ve ringa balığı... Bunlar için ölüyorum!"

"Aptal şey!" dedi Lukaşin saymayı bırakarak, "ben ne diyorum, sen ne diyorsun..."

İki yaşlı adam, Vedenyev ve Martyanov gece geç saatlerde konuşuyorlardı.

Martyanov içkiliydi. Büyük, etli yüzü kırmızıydı. Soba sönmüştü –daha asıl soğuklar başlamadığından, Mariamna yakacakta

tutumluluk yapıyordu- ama Martyanov sıcak hissediyordu. Gömleğinin düğmesini açtı, geniş göğsü ortaya çıktı.

"Ben böyle yaşadım işte," dedi derin bir nefes alarak. "Sefih bir hayattı Nikita, sefih ve çürümüş..."

Vedenyev düzgün kesilmiş gri saçlı başını eğmiş, gözlerini sıkarak ve düşünceli bir tavırla ince cam bir kadehi masaya koydu.

"Yapmadığım tek şey, kan dökmek... Ama neden? Vicdan azabından korktuğum için mi?"

"Hayır, vicdan azabı değil," dedi Vedenyev yumuşakça.

"Yasaları çiğnemekten korktum. Ellerim yasal olarak temiz. Ama gerçekte içimde ne kadar günahım var?"

"Saymana gerek yok," dedi Vedenyev, sesi deminki gibi yumuşaktı. "Biz sensiz saydık."

"Birini söyle," diye sordu Martyanov. İri, saçlı başını ellerinin arasına alıp Vedenyev'e doğru yaklaştırdı. "İnsanlara karşı yüzümü kara çıkarmamaya çalıştım mı, çalışmadım mı?"

Vedenyev cevap vermedi.

"Evet ya da hayır..." diye ısrarla tekrarladı Martyanov, "söyle!"

"Sen ne düşünüyorsun? Ne hissediyorsun?"

"Bilmiyorum!" dedi Martyanov, nefes nefese, geniş ellerini açtı, "Bilmiyorum!"

"Çalışması insanın her hatasını telafi eder," dedi Vedenyev kuru bir sesle. "Ben insanın çalışmasına bakarım."

"Tamam, tamam," diye atıldı Martyanov, biraz acı, biraz ümitli bir halle. "Bunu daha önce de söylemiştin. Benim için ne dersin? Kabahatlerimi gidermeye çalıştım mı, çalışmadım mı?"

Vedenyev kalktı, ellerini ceplerine sokuşturarak odanın içini düşünceli bir halde adımlamaya başladı. Sobaya doğru yürüdü, soğuk çiniye elini dokundurdu. Oradan, sobanın oradan Martyanov istediği sözcüğü duydu: "Çalıştın."

Gece, güneydeki küçük şehrin üzerine de inmişti.

Bahçeye bakan büyük pencere açıktı. Bahçe kurumuştu, bazı ağaçların yaprakları metalik bir sesle hışırdıyordu.

Bir mezarlıkta, rüzgârlı bir günde haçların yanına konmuş olan metal çelenkler de böyle ses çıkarırdı. O, mezarına uzanmış olurdu, çevresinde toplananlar yine de neşeli olurlardı. O ölmüştü,

ama onlar yaşıyorlardı.

"Margarita! Rica etsem pencereyi kapar mısın?"

Margarita Valeryanova yan odadan aceleyle gelerek pencereyi kapamıştı.

"Amma çarptın ha! Şunu gürültüsüz kapatamaz mısın? Bu rutubetli havada pencereyi açık bırakmak da ne oluyor?"

"Ama doktor dedi ki, daha havalar ılıkken..."

"Ilık mı? Rutubetli. Korkunç rutubetli. Bunu nasıl anlamıyorsun, şaşıyorum. Yatak örtüsü sabaha kadar rutubet içinde kalıyor."

"Özür dilerim ama ben..."

"Benimle ilgili oldu mu, hiçbir şeyin farkına varmazsın. Körü körüne doktorun dediklerine bakarsın. Aklını kullanacaksın. Bu kaplıcada doktorların bir şey bildiği yok."

"Her gün İvan Antoniç geliyor aklıma," dedi Margarita dalgın bir halde.

"Çok iyisin ama bunun bana en ufak bir faydası yok."

Vladimir İppolitoviç yatakta oturmuş, yastığını düzeltirken söyleniyordu.

"Bırak, ben yaparım. Karışma. Kimsenin umurunda değilim zaten. Kaç kez söyledim, yastığımı istediğim gibi düzelten yok."

Gerçek şu ki, onu burada seven bir tek kişi bile yoktu. Yastığını bile düzeltivermemişlerdi.

Margarita çöküşün eşiğindeymiş gibi görünüyordu. Ama neden çöksün? O daha altmış bile değildi. Bir de şu genç, gürbüz Oksana'nın gürültülü horlamasını yatak odasından duyuyordu. Bu küçücük evde duvarlar rezalet derecede inceydi. Bütün gece uyanık halde yatıp insanların horultusunu dinlemek hiç hoş değildi.

Açık kapıdan yerdeki boş bavulu görebiliyordu Vladimir İppolitoviç. Sandalyelerin üzerine kadın elbiseleri atılmıştı.

"Daha yapmadın mı bavulu?"

"Henüz yapmadım."

"Ne seviyorsun karmaşayı... Sadece bir haftalığına gidiyorsun."

"Neyi yanıma alayım karar veremiyorum. Burası sıcak. Oksana da yazlıklarımı ütülemiş ama sonra aklıma geldi, orası donuyordur."

"Ben de onu söylemiştim sana. Çocuk gibisin Margarita. Kürk mantonu alman gerek. Botlarını, sıcak tutacak elbiselerini..."

"Evet, botlarımı," dedi Margarita, "gidip naftalinlerini çıkarayım," diyerek çıktı.

Vladimir İppolitoviç biliyordu ki, yanından kaçtığına seviniyordu.

Herkes seviniyordu zaten.

Bütün bu geçen zaman boyunca Listopad ona sadece bir kez yazmıştı. Bir de tasarımcılardan ortak bir mektup... Boştu, zorla yazılmıştı. İnsanlar sadece iş için bir araya geliyorlar. Gerisi duygusal aptallıklarmış... Bir insanın işi bitti mi, emekli edilip bir kenara atılır. Geriye kalanlar memnundurlar.

Ona öyle geliyordu ki, bu kulübeye gelmekte acele etmişti.

Burada çok daha kötü hissediyordu kendini. Karşılaştırılamayacak kadar kötü... Bu doktorlar, hepsi aptaldı, bir şeyden anlamıyorlardı.

İşi onu ayakları üstünde tutuyormuş demek ki. Daha on yıl gidebilirdi. Ama yok, her şeyi bir kenara bırakmış, şimdi hayatının ritmi değişmişti. Ve tüm mekanizması bir anda paramparça olmaya başlamıştı.

Örneğin şu pencere... Kapalıydı ama yine de yatak örtüsü rutubet içindeydi. Kuzeyde yaşarlarken soba yakarlardı. Odun yakıp ısınırlardı. Sıcaktı.

İşte emeklilik böyle! Kimse senden bir şey beklemez, kimse seni görmeye gelmez. Yatar durursun, kimse ilgilenmez. Bahçede kurumuş yapraklar metalik bir sesle hışırdıyorlar.

Margarita buraya bir şehir evi havası vermek için gidip mobilyaları getirmeye ne kadar hevesliydi. Margarita kurnaz. Ama aptal aynı zamanda... Kurnazlığı öyle derin değil. Onun derdi mobilya filan değil. Onun tek istediği bu mezarlıktan bir-iki hafta uzaklaşmak.

Eh, bu anlaşılır bir şey... Ama yine de kendisinden kaçmak istemesi çirkin.

O sosyal hayatını, komiteleri özledi.

Margarita'ya evde ofis olarak kullandığı odada kalmasını söyleyecekti. Dairedeki en sıcak yer orasıdır. Oradaki soba çok iyiydi. İki tasarım masası pencerenin kenarında duruyordur. Birileri taşınırsa onları çıkarır, yerine gardırop veya çocuk yatağı koyarlar.

Beli, bacakları ağrıyordu. Başı ağırlaşıyordu ama uykuya

dalamıyordu. İşte çamur banyolarının sana yaptığı!

Zaman değişti! Şimdi kimse çıkıp da kolunu sana uzatmıyor, "Kalk da yürü! Bunu yapmalısın. Kendini diriltmelisin," demiyordu.

Margarita istediği kadar münakaşa etsin, bu yatak örtüsü rutubetliydi.

"Margarita, Margarita! Dolaptan benim botlarımı da getir. Beraber gidiyoruz."

Şaşırmamak elde değil. Sen benim için kimdin? Hiç kimse... Şimdi dünyadaki en yakınımsın. Sana kayıtsızdım, şimdi tüm hayatım sana ne söylemek istediğimle, senin bana ne söyleyeceğinle, senin hakkında ne düşündüğümle, senin benim hakkımda ne düşüneceğinle dolu. Sen herkesten akıllısın, herkesten daha güzel; bir an başka türlü düşünebilseydim, sana böylesine yakınlaşabilir miydim, sana yaslanmaya hakkım olmasıyla gurur duyabilir miydim? Senin en iyi olduğunu başkaları nasıl görmüyor? Ben kendim bunu daha önce nasıl göremiyordum? Neden şimdi gördüm? Bu zihin açıklığı nereden çıktı? Aşkı aradığımdan olabilir mi? Aşk aramıyordum. Arasam çok daha önce bulacaktım. Önümde duruyordu, uzanıp almadım. Yok, bu doğru değil. Kendime karşı dürüst olmalıyım. Aşkı aradım. Ama sende neden takıldım? Sen bunu kazanacak ne yaptın? Seni neden böyle tümüyle harikulade görüyorum? Anlama yeteneğimi kaybettim ve bu başımı döndürüyor.

Listopad ve Nonna yavaşça yürüyorlardı. İkisi de yorgundu. Gece geç saatlere kadar sigara dumanı dolu tasarım ofisinde oturmuşlar, tüm bu geçen süre boyunca birbirlerine yaklaşamamışlardı.

Listopad bir şey söylüyordu, Nonna düşüncelerini kesip onu dinledi. Umarım evim seni korkutmaz çünkü soğuk ve boş... Ahıra benziyor," dedi yavaşça ama sesi titrekti.

"Hiç fark etmez," diye cevap verdi Nonna, neredeyse fısıltı gibi çıktı sesi.

Nonna'nın gelip onu görmesini kararlaştırmışlardı. Ne zaman? "Ben seni arayacağım," demişti Nonna sadece. Mantosunun kolunda onun omzunu hissetti. Sanki daha yukarı, daha yukarı, daha yukarı yükselen bir salıncaktaymış gibi hissetti kendini.

"Kayıklar..." dedi Nonna.

"Kayıklar mı?" dedi Listopad şaşkınlıkla, "Ne kayıkları?"

Nonna başını salladı. Açıklamak istemedi. Küçük bir kızken bindiği salıncaklar kayığa benziyorlardı. Demir tellerle kalın direğe bağlanmışlardı. Kızlar, oğlanlar o kayıklara ikişer kişi binerler, tellere sımsıkı sarılıp tüm güçleriyle kayığı sallarlardı. Kayık en yukarıya çıkınca tam bir tur atardı. Cesareti olmayanlar bu oyundan uzak dururlardı!

"Yorgun olmalısın, uykun var," dedi Listopad, "neredeyse uyumak üzeresin..." Nonna'yı usulca kollarının arasına aldı.

Sonra Vedenyevlerin evine doğru yokuşu çıkıp, giriş merdivenlerine geldiler. Şimdi ayrılmaları gerekiyordu! Nonna durdu, yüzünü Listopad'a doğru çevirdi. Listopad "Nonnuşka sevgilim," dedi onun kapalı gözlerini öperken.

"Sarıl bana, sarıl," dedi Nonna, gözleri kapalıydı.

Sonunda ayrıldılar. Nonna kapıyı açtı -Vedenyev'lerin sayısız kilitlerini açmak için bir deste anahtar taşımak gerekiyordu- içeri girdi. Listopad döndü, eski evden uzaklaşarak, şimdi yeni yapılmış geniş, iki yanında yüksek apartmanlar sıralanan ıssız cadde boyunca yürüdü.

Fakat neden evine giden yolda değildi? Bir ziyaret için çok geç bir saatti. İnsanları kaldırıp huzursuz, rahatsız edecek, bir de alay konusu olacaktı. Ama kendinden emin, yürüyordu. Neşeli bir yürüyüş tutturmuştu. Emindi ki, şimdi yaptığı şey doğru olacaktı! Apartmanın numarasına bakmak için bir an durdu. Beyaz emayeden küçük numara plakası güven verici şekilde, üzerindeki küçük bir lambayla net olarak aydınlatılmıştı. Listopad apartmanın yarı karanlık girişine yürüdü, sonra beşinci kata çıktı. Evet, kapı buydu. Kapıda zil yoktu. Listopad kapıya vurdu.

"Kim o?" diye seslendi Uzdeçkin.

Tam yatmaya hazırlanıyordu. Eskiden beri sabahları çalışmak ona zor gelirdi. Ancak akşam olunca üzerine bir kuvvet akını olur, canlanır, gece geç saatlere kadar zevkle çalışırdı. İşini bitirmiş yatmaya hazırlanırken kapıyı duydu. Dikkatle dinledi, acaba sesi hayalden mi duymuştu? Kapı ikinci kez vuruldu. Bu saatte kim olabilirdi? Koridora gitti, usulca sordu: "Kim o?"

"Feodor İvaniç!" Listopad'ın sesiydi bu. "Benim, kapıyı açın."

Uzdeçkin elini bir saniye kapı kolunun üzerinde tuttu. Açmalı

mıydı? Kapıyı açtı. Bir an birbirlerine baktılar. Uzdeçkin koridorda, Listopad kapının önünde... Sonunda Listopad gülümsemeyle Uzdeçkin'i hafifçe iteleyip içeri girdi.

"Yatmamış mıydınız? Güzel, demek yatmadınız. Gelebilir miyim? Lamba yanan oturma odasına girdi. Paltosunu çıkarıp bir sandalyenin üzerine koydu. Uzdeçkin onu takip etti. Merakla bakıyordu. Listopad masaya oturdu, "Oturabilir miyim?" dedi.

Uzdeçkin cevap vermedi. "Bu saatte nedir bu?" Gözleri merakla cevap bekliyordu.

Lambanın altındaki sehpanın üzerinde içinde kâğıtlar olan bir dosya duruyordu. Listopad dosyayı aldı, içinden bir kâğıt çıkardı, sonra bir başkasını... Hepsi işçilere ait çizelgeler, avanslar, bordrolar...

"Boğazına kadar dolusun ha?"

"Savaştan sonra herkes dolduracak bir eksiklik buluyor," diye cevap vermeye zorladı kendini Uzdeçkin.

"Siz de kendi Zavkom[23] bütçenizde dolduracak eksilik buldunuz öyle mi?"

Uzdeçkin'in gözleri karardı. "Dosyayı elinden alıp diyeceğim ki," diye içinden geçirdi, "şimdi uyumak istiyorum, isterseniz yarın fabrikada görüşürüz." Fakat Listopad dosyayı yanına sıkıştırdı.

"Bana bir çay ikram etmeyecek misiniz? Hiç misafirperver değilsiniz. Bir fincan çay istiyordum."

"Çay getireyim ama evde tatlı bir şey yok."

"Biliyor musunuz siz ne söyleyeceğim," dedi Listopad, "hayat öyle bir şey ki, daima tatlı bir şey olmalıdır. Mecburi"

"Mecburi ha?"

"Evet."

Gecenin geç saati ve sessizlik onların konuşmalarını noktürn tarzı bir yavaşlığa sevk etmişti.

"Demek, her zaman mecburi, diyorsunuz ha?" Uzdeçkin'in yüzünde çarpık bir gülümseme belirdi.

"Hâlâ bir çay bekliyorum," Dedi Listopad, "çay sıcak olsun da tatlı olamasa da olur."

Bir an yalnız kalmaya ihtiyaç hissetti. Uzdeçkin ile bir sohbet

23 Ç.N: Zavkom, Fabrika Komitesi

başlatabilecek gibi durmuyordu. Bir insanın tabiatından daha iyisini yapabilmesi zordu. Belki hayatta bundan daha zor bir şey yoktu.

Uzdeçkin de bir süre yalnız kalmak istedi. Su kaynarken mutfakta biraz oyalandı. "Bu ne oluyor?" diye merak ediyordu. "Neden gece yarısı çıkıp geldi, neden ben şimdi çay ikram ediyorum? Aptallık bende, başka bir şey değil!" Kalbi titredi, ağrıdı. Çayı fincana koyup oturma odasına götürdü.

Listopad yatak odasının girişinde ayakta durmuş, uyuyan kızlara bakıyordu. Yorganları kulaklarına kadar çekilmişti. Bu iki güzel parlak saçlı baş oturma odasından gelen solgun ışıkla seçilebiliyordu. Listopad onların tatlı, sakin nefes seslerini duyabiliyordu. Uzdeçkin'in ayak seslerine doğru döndü ve Uzdeçkin'in gözlerindeki yumuşak, şaşırmış bir ifadeyi gördü.

"İşte," dedi Uzdeçkin kısaca, "sıcak çay, için."

Listopad masaya döndü ama çaya dokunmadı. Dirseklerini masaya dayadı, kaşlarını çattı. Sonra karmaşık ifadelerle Uzdeçkin'e baktı.

"Seninle benim aramızda neler oluyor? Sen açıklayabilir misin?"

"Açıklamaya bir gerek olduğunu sanmıyorum. Gayet açık. Senin benimle, benim de seninle hesabımız var. Ama ben benimkini açıklamadım."

"Ben de öyle!"

"Hayır, sen açıkladın. Sen sır saklayamıyorsun. Benim hakkımda ne düşündüğünü biliyorum. Benim partiye, topluma çok az şey verdiğimi düşünüyorsun. Sanıyorsun ki, kendin çok veriyorsun, ben az veriyorum. Beni karınca ya da öyle bir şey gibi görüyorsun. İnkâr etmeye kalkma, bunu biliyorum."

Listopad bir şey demedi, sessiz kaldı. Uzdeçkin o arada derin bir nefes aldı.

"Her şeyin kökeni bu işte! Sen neye dayanarak böyle düşünüyorsun? Az verdiğimi nereden çıkarıyorsun? Ben işimi reklam istemeden, sessizce yapıyorum. Reklama ihtiyacım yok."

"Neye ihtiyacın var?"

"Birçok şeye... Ama reklama değil."

"Demek partiye çok şey veriyorsun. Bana söyler misin ne veriyorsun?"

"Her şeyi!" dedi Uzdeçkin heyecanla, "her şeyi, kesinlikle, sahip olduğum her şeyi. Son varlığımı da verirdim. Peki, sen ne kadarını veriyorsun? Üç çeyrek? Yarısı?"

"Sanırım ben de her şeyimi veriyorum."

"Yok, değil. Her şeyini verdiğini mi söylüyorsun? Sende daha fazlası var!"

"En azından teşekkür ederim. İzin ver, bunu iltifat olarak alayım."

"Belki her şeyini veriyorsun," dedi Uzdeçkin bir anlık refleksten sonra, "ama bunu duyumsamıyorsun. Karşılığında bundan bir memnuniyet duyuyorsun. İyi bir alışveriş senin için..."

"Tezgâhtar gibi konuşuyorsun! Yaparsın ve memnuniyet duyarsın. Bu kısıtlanabilir bir şey değildir. Memnuniyet duyabildiğin kadar duy! Duyamıyor musun? O zaman öyle söylersin. Sen sanki hayatını biraz yavan geçiriyorsun gibi."

"Sempatiye ihtiyacım yok benim. Bu tamamen budalalık... Sempatini de al, git."

"Gitmem Feodor İvanoviç, gidersem bir daha asla dönmem. Buraya seninle barışmaya geldim. Hemen ve sürekli... Ama sen beni kovuyorsun."

Listopad'ın yüz ifadesinde biraz çocukça, umutsuzca bir ısrar vardı. Uzdeçkin kendisini tutamayıp gülümsedi. İçinde aniden bir hafifleme olmuştu. Öyle ki, omuzlarından yirmi yılın yükü kalkmış, şimdi o da bir çocuk olmuştu. Pervasızca kavga eden, bunu dürüstçe yapan bir çocuk...

"Buraya geldin, bana düşüncesizce bir yaftalamada bulundun. Hayatımı boşa geçiriyormuşum. Beni ne kadardır tanıyorsun? İki yıldan az değil mi? Benimle hiç oturup iki insan gibi konuştun mu? Yönetici gibi konuştun..."

"Ama sen de bana hep Zavkom başkanı gibi gelmedin mi?" demek istedi Listopad ama kendini tuttu. Onun ileri sürdüğü düşüncenin ne kadar zayıf olduğunu, sözünü kesmeye değmeyeceğini fark etmişti.

Bu onun buharını boşaltması için iyi bir fırsattı.

"Ben fabrikada büyüdüm. Burada devrimden önceki makinelerin çalıştığı zamanları hatırlıyorum. Yeni atölyeler nasıl kurulmuştu, nasıl modern ekipmanlarla teçhiz edilmişti. Yeni açık ocak fırınını

Komsomol üyeleri kurmuştu. Ben de onların liderlerinden biriydim. Şimdiki yerleşim yerleri o zamanlar çorak topraklardı, boş tarlalardı. Her birinin temelini nasıl kazdık, hatırlıyorum. Şimdi elbette birçok insan var. Ama savaştan önce sabah işe giderken her karşılaştığımızla selamlaşmaktan boynumuz tutulurdu. Herkesi tanırdın! Herkes de seni tanırdı. Herkes için gerekliydin. Krujilikha senin için nedir! Buraya gelmeden birçok fabrikada çalışmışsındır sen. Ama burası benim evim. Ben burada doğdum. Burada evlendim. Babam burada yatıyor. Burası benim her şeyim. Yarın seni Çelyabinsk'e ya da Sverdlovsk'a tayin etseler, gideceksin. Senin için hiç fark etmeyecek!"

"Bir dakika bakalım!" Listopad onu kesmeden duramadı. Ben burada doğmadım diye fabrikayı senin kadar sevmediğimi mi söylüyorsun?"

"Onun için değil. Ama sen kendini her yerde evindeymiş gibi hissedecek insanlardansın. Burası olsun, Çelyabinsk olsun... Senin için Krujilikha bir istasyonla diğer bir istasyon arasındaki bir yerdir. Ama burası benim tüm hayatım."

"Rica ederim," dedi Listopad, "sen beni yaptığım işle değerlendir. Bu söylediklerin çok manasız şeyler."

"Öyle olsa ne olacak? Birbirimiz hakkında birçok şey uydurduk sanırım. Bir insan ilk bakışta okunabilecek bir kitap değildir ki, ona bakıp hemen bir sonuç çıkaralım. Bana ne diyeceğimi unutturdun. Dur, hatırlayayım." Gözlerini kapadı, yüzünü eline dayadı. Çok yorgun görünüyordu. Listopad içinde karmaşık duygularla, ilgiyle, acımayla ona baktı.

"Hah, evet!" dedi aniden Uzdeçkin, yüzü aydınlanarak. "İnşa sürecinden bahsediyordum. Hayattan çok beklentilerim olduğu zamanlardı. Korkunç derecede çok! O zamana kadar sosyalizm hakkında, komünizm hakkında soyut fikirlerim vardı. Sanki bizim ülkemiz için değilmiş, başka bir yer içinmiş gibiydi. Sanki gezegenler arası bir şeymiş gibi... Tam olarak yakalayamayacağım bir şeymiş gibi... Yani... O günlerde bir çocuktum. Fakat çevremizde her yanda iskeleler yükselmeye başlayınca, fark ettik ki, Mars için değildi... Bu bizim içindi, burası içindi!" Yere ayağını vurdu. "Bunu anlar anlamaz, sabırsızlandığımı fark ettim. Hızlı, daha hızlı inşa etmemizi istedim. Beş yıllık planı dört yılda gerçekleştirdik ama

neden üç yılda değil diye üzüldük."

Canlılıkla konuşuyor, gözleri parlıyordu.

"Bu sabırsızlığını dizginlemek için epey sıkıntı çekmiştir," diye düşündü Listopad, ona bakarak.

"Sonra eski olan her şeyi sevmeyi bıraktım," diye devam etti Uzdeçkin, önüne bakıyordu. "Yolumuza çıkan her şeyi anlıyor musun? Örneğin, günlük yaşam... Bu bizim için ayak bağıydı."

"Peki, nedir günlük yaşam?" dedi Listopad yatıştırırcasına, "tüm yaşamının bir parçası... Çay içiyorsun, değil mi? Tıraş oluyorsun, çocukların oluyor... Bunların hepsi özel yaşam... Bunda bu kadar korkulacak bir şey yok."

"Ben toplumun mutluluğunu düşünüyorum," dedi Uzdeçkin, Listopad'ı dinlemeden. "Hayatın herkes için parlak ve mutlu olmasını istiyorum."

Uzdeçkin konuşmaya devam etti. Listopad dinlerken onu bir baba gözüyle gözlemliyor ve düşünüyordu: Merak ediyorum, hangi terapi merkezi sana uygun olur, ruhsal durumunu biraz düzeltebilsek, iyi bir işçi olurdun. "Krujilikha fabrikasının sendika komitesi başkanı da böyle biri işte!" diye düşündü biraz eğlenceli halde, biraz da içten öğünerek. Makarov'un haklı olduğu ortaya çıkmıştı.

"Bak," dedi Listopad, Uzdeçkin'in söylediği neyse keserek. Omzuna dostça bir tokat attı. "Bunların hepsi gayet iyi ama söyler misin, sağlığın için bir şeyler yapmayı düşünüyor musun?"

Gece şehri saklamıştı. Gece insanların uykusunu gözlüyor, konuşmalarını dinliyordu. Lambalar kapatılmıştı, radyolar susmuştu. Çalışmış, yorulmuş insanlar için, oyunlardan yorulmuş çocuklar için istirahat vaktiydi. İyi geceler, iyi insanlar!

BÖLÜM ON BEŞ

Bitişler ve Başlangıçlar

Margarita Valeryanovna'nın geleceğini bildiren telgraf önceki gün akşam geldi. Listopad havaalanına bir araba gönderilmesi, eve de ısıtması için birinin gönderilmesi talimatını verdi. Araba havaalanına gitti ama eve birini göndermeyi unuttular. Şoför havaalanına yalnız gitti. Listopad da gidecekti ama çok meşguldü, bir yarım saat boş vakti bile yoktu. Fabrikadaki parti konferansı için rapor hazırlıyordu. Birçok bilgiye, rakamlara ihtiyacı vardı, planlama bölümü, ticaret müdürü, sosyal refah bölümü, fabrika gazetesinin editörü rapor için bilgi toparlamaktan canları çıkmıştı. Bir de Makarov telefon ederek işini bölmüş, raporun taslağını istemişti. Daktilocuya dikte ettirmesi bile yarım gün almıştı.

Mirzoyev yönetici ile görüşme fırsatı bulamadı. O gece komutanı ile konuştuktan sonra tahsil yapmaya karar vermişti ama daha önce bu kararını gerçekleştirememiş olduğundan, şimdi bunda duraksıyordu, korkusu günden güne büyümüştü. Onun için bu fikirden tümüyle vazgeçebilirdi. Kendisine moral desteği verecek birini aramaya başlamıştı. Bu kişi komutanı kadar saygı duyduğu biri olmalıydı. Mirzoyev bunu düşünürken o kişinin, çevresinde saygı duyduğu tek kişi olan Anna İvanovna olduğunu anladı. Onunla sabah fabrikaya gitmeden konuşmak için her zamankinden daha erken kalktı. Merdivenlerde beklerken onunla karşılaştıklarında, "Anna İvanovna, size bir haber, ben mühendislik enstitüsüne gidiyorum," dedi.

"Tebrikler! Memnun oldum."

"İşte böyle..." diye düşündü içinden Mirzoyev, "böylece köprüyü atmış oldum en azından."

Margarita Valeryanova eski evinin salonuna girdi. Soğuktu, kasvetliydi. Mobilyaların üzeri gazetelerle örtülmüştü. Üzerlerinde bir toz tabakası vardı. Tüylü eldivenlerini çıkarmadan, alçak koltuğun üzerindeki tozlu gazeteyi kaldırdı. Buradan gideceklerini öğrendiğinde üzerine oturup ağladığı koltuktu bu. Uçak tutması hali devam ediyordu. "İşte bu odaya, bu koltuğa geri döndüm," diye düşündü. "Bırakın burada ölene kadar yaşayayım, artık yaşlı bir kadınım." İlk kez kendisine yaşlı diyordu. Bu artık onu korkutmuyordu. Faydası yoktu ki... Herkes yaşlanıyordu. Tek derdi dairede telefon olmamasıydı. Zavkom'u arayıp ne haberler var, diye soramayacaktı.

Nonna öğleden sonra saat ikide Listopad'ı aradı.

"Bu akşam boş musun?"

Listopad boş değildi. Ama onun sesini duyunca kendini çok mutlu hissetti, duraksamadan cevap verdi: "Evet!"

"Saat dokuzda sana gelirim. Olur mu?"

"Olur, olur, olur!" diye hararetle cevap verdi Listopad. Telefonu kapattıktan sonra işine döndü ve iki kat hızlı çalışmaya başladı. Eğer dokuzda evde olmak istiyorsa, hızlı çalışmalıydı!

Aniden raporu kenara bırakıp yemekhane yöneticisini aradı, akşam için yemek sipariş etti.

Raporu sekizde bitirmişti. Hazırlanması için zamanı vardı. Aceleyle eve gitti.

Ne giysem acaba? Şu dik yakalı siyah elbise en çok yakışanı... Güzel günler için ayırdığım şu ayakkabıları da... Harika bir gün olacak!

Nonna'nın yüzü yanıyordu. Ateşi var gibiydi, heyecanla titriyordu. Elbette! Sığınağından çıkıyordu. Ne genç kızdı ne de duldu... Ne söylemeli, bilmem...

Onun elini alıp yanağıma koyacağım, ateşi hissedecek. Bu ateş ona da geçecek.

Ona ne diye hitap edecek? Nonnuşka...

Gözlerini kapadı, onun sesini duyar gibi oldu: "Nonnuşka..."

Saat kaç? Hemen toparlanıp sayıklamalarına son vermezse, gece yarısına kadar hazırlanamayacaktı.

Saati durmuştu. Kurmayı unutmuştu. Sekiz yıldan beri ilk kez kurmayı unutmuştu. Dolabının çekmecelerini altüst etti, en iyi giysilerini çıkardı. Ayakkabıları ipek beze sarılıydı. Onları da çıkardı.

Ön kapıyı gürültülü şekilde, neşeyle kapattı. Ne demeliydi onlara? Hoşça kalın mı? Veya elveda? Belki hiç dönmezdi. Öyle olursa, dönüp eşyalarını almak bir dakika sürmezdi.

Eğer Listopad isterse, o büyük, soğuk, ahır gibi dediği dairede kalacaktı.

Kalmamı iste, kalmamı iste o büyük, soğuk odalarında!

İstiyorsun.

Dışarısı karanlıktı. Ama o bunun farkında değildi. Ona aydınlık geliyordu. Yürüdüğünü fark etmiyordu. Parlak gece sanki onu kanatlarına almıştı.

Kar yağıyordu.

Hep kalabalık olan tramvayı beklemenin anlamı yoktu. Arada sadece üç durak vardı. Güzel havada yürüyerek yirmi beş dakika tutardı. Don azdı. Rüzgâr yoktu, kar yumuşakça yağıyordu. Ama fabrikanın bacasından çıkan siyah dumanlar alçakta dağılıyordu ki, bu bir kar fırtınasının habercisi olabilirdi. Ama şu anda böyle bir şey yoktu.

Nonna acele etmiyordu. Böyle düşünüp biraz yavaşladı. Yirmi beş olmasın, otuz dakika, otuz beş dakika olsun. Mutluluğun orada, yolun sonunda onu beklediğini biliyordu. Yirmi altıncı dakikada olmasa, otuz altıncı dakika bulacaktı onu.

Kollarına, bacaklarına, tüm adalelerine böylesi bir hafiflik daha önce hiç gelmemişti. Gerekse, topukları üstünde yüz kilometre yürür, yine yorulmazdı. İleride, yüksek apartmanların pencerelerindeki ışıklar yağan karların arasından parlıyor, olduklarından daha uzakta görünüyorlardı. Pencerelerde ışıklar vardı, demek ki evlerde insanlar vardı ama ona göre oralarda hiçbir şey yoktu. Kimse yoktu. Sadece onu bekleyen kişi vardı, onun gittiği kişi vardı.

Listopad eve zor ulaştı. Birkaç hazırlıktan sonra kapı çaldı.

"Demek o da benim gibi acele ediyor," diye düşünerek kapıya yöneldi sevinçle."Demek erken geleyim dedin tatlım!"

Kapıyı açtı; "A-a-a!"

Kapıda küçük, siyah bir figür vardı. Koridorun loş ışığında, başını mağrur bir edayla geriye doğru atmış duruyordu.

"Siz burada..."

"Misafir kabul ediyor musunuz?" diye sordu Vladimir İppolitoviç salona doğru adım atarken. Uzun boynunda kulaklarına kadar sarılı bir kaşkol vardı. Fok derisi şapkasının kulaklıkları inikti ve bir kurdele ile çenesinin altında bağlıydı. Kuru, temiz, sert yüzü soğuktan pembeleşmişti.

"Geçiyordum, ışığı görünce geleyim diye düşündüm."

Bastonunu bir köşeye koydu, atkısını ağır hareketlerle çıkardı. Çenesini yukarıya doğru kaldırmış, başını sallıyordu bunları yaparken.

"Işığı görünce evde olduğunuzu anladım. Ve işte buradayım!"

İhtiyar birinin böyle bir yaramazlık yapacağına kim inanabilir?

"Vladimir İppoliyoviç," dedi Listopad, mutlulukla ve ilgiyle ona doğru yaklaşarak, "gelişinizden neden benim haberim olmadı? Neden kimse bir şey söylemedi?"

"Sebebi gayet basit, hiçbir şey söylememelerini tembih ettim, onlar da her zamanki gibi bana itaat ettiler. Size sürpriz yapmak istedim. Sürpriz oldu değil mi?"

"Evet," dedi Listopad gülerek.

"Size sürpriz olacağını biliyordum," dedi yaşlı adam memnuniyetle. Ellerini ovuşturarak salona girdi. "O-o! Görüyorum ki birini akşam yemeğine bekliyordunuz, ben size engel oldum."

Listopad masaya bir sandalye çekti. "Rica ederim, oturun Vladimir İppolitoviç, siz bana engel olmadınız. Yani ben sizi bekliyordum. Bir dakikanızı rica ediyorum," dedi, yemekhaneyi arayıp üç kişilik yemek hazırlanmasını istedi. Evet, doğru, iki kişilik istemişti ama şimdi değişiklik yapmak istiyordu. Evet, acilen. Termoslu kaplarda getirilsin ve her şey tertipli olsun.

"Beklerken bir kadeh içelim mi Vladimir İppolitoviç? Bir kadeh kaldıralım. Fabrikamızın yeni Beş Yıllık Plan'ına... Fondip!"

"Fabrikamızın yeni Beş Yıllık Plan'ına!" diye tekrarladı yaşlı adam. Şarabın tadına bakarken gülümsedi: "Dömi sek... Kadınlar için..."

Listopad da gülümsedi. Biraz utanmıştı.

"Evet, kadınlar için..."

"Başka bir şey içmez mi?"

"Sanırım öyle."

"Ben de..."

Şef Tasarımcı salona soğuk nazarlarla baktı. İçinden, "daha bir yıl olmadı eşini gömdüğün sevgili arkadaşım, bu odada şimdi bir başkasıyla berabersin. Aşkın, kederin bu kadar mıydı?" diye geçiriyordu.

"Bırakalım ölüleri mezarlarında rahat uyusunlar. Kalanlar da hayattan zevk alsınlar," dedi açıkça, kuru bir sesle. Gözlerini elindeki şarap kadehine dikmişti. Bu asil ve anlamlı sözleri sanki oradan okuyordu. Şarabını yavaşça içti, gözlüğünü çıkarıp masanın üzerine koydu, iç cebinden kalın bir not defteri çıkardı.

"Peki, o zaman Aleksandr İgnatyeviç," dedi, "fabrikamızla ilgili olarak, izninizle bazı gözlemlere, birkaç tasarı ve hesaba sizin dikkatinizi çekmek olanağı istiyorum..."

Nonna saat on civarında geldi.

Listopad onu içeri alırken, "Nonna Sergeyevna, şu anda kiminle birlikteyim, asla tahmin edemezsiniz," dedi neşeyle.

Nonna durakladı. Bu onun beklemediği bir şeydi.

"Kendiniz görün! Asla tahmin edemezsiniz!"

Nonna kibirli bir görünüşle salona girdi ve Vladimir İppolitoviç'i gördü. Vladimir İppolitoviç onu karşılamak için ayağa kalktı. Üzerinde güneye gitmeden önce Nonna'nın onda hiç görmediği bir dinçlik vardı.

"Sizi gördüğüme memnun oldum, Nonna Sergeyevna."

Bunda bir iğneleme mi vardı, yoksa içten gelerek mi söylemişti, bunun bir önemi yoktu o anda. Önemi olan şey orada bir üçüncü kişi olarak bulunuyordu ve her şeyi berbat etmişti.

"Vladimir İppolitoviç... Yani... Asla tahmin edemezdim! Nasılsınız?"

Şef Tasarımcı cevap olarak bir şeyler söyledi ama Nonna bunları duymuyordu bile.

"Uzun mu kalacaksınız?"

Şef Tasarımcı ve Listopad bakıştılar, her ikisi de çocuklar gibi

gülümsediler.

"Bilmiyorum, hiçbir plan yapmıyorum. Buna orada karar verilecek," derken parmağıyla tavana doğru işaret yaptı.

Nonna'nın önünde bir kadeh şarap belirdi, Nonna bunu alıp bir yudum içti. Kinin gibi acı gelmişti bu yudum.

Vladimir İppolitoviç ona bir şeyler soruyordu. Bunlar bölümdeki işlerle ilgiliydi. Nonna uygun cevaplar verdi.

"Evet. Peki, Çekaldin'in planı?" diye sordu bu kez Listopad'a. "Yetenekli bir plandı. Onunla ilgili bir şey yapıldı mı?"

"Elbette. O, planımızda yer aldı ve ilk aşaması 46'da yapılacak."

Bu kez konuşma sırası Listopad'ındı. Çekaldin'in planı üzerinde hevesle teknik bir konferansa başladı. Vladimir İppolitoviç'e bu proje için hangi atamaların yapıldığını, işe başlayacak olanların daha uzun bir süre istediklerini, Ryabukhin'in Çekaldin'i nasıl desteklediğini, yani uzattı da uzattı... Saattin zili saat başını haber verdi. O sırada kapı çalındı, tabaklarda yiyecekler gelmişti. İçerisi iğrenç yemek kokusu doldu. Konuşmalar durmadan devam etti. Nonna yaşlı adamın bu kadar konuşkan olacağını tahmin etmezdi. O da konuştu, bu arada kendini bir şeyler yemeye zorladı. Midesinin bulandığını fark ettirmek istemiyordu.

Saat bir kez çalınca, Nonna kalktı.

"Gidiyor musun?" diye fırladı Listopad.

"Evet." Ezik bakışını görünce Nonna ona üzüldü. Yorgun bir halde gülümsedi. Vladimir İppolitoviç'in elini sıktıktan sonra salondan çıktı. Listopad arkasından geliyordu. Son derece şaşkındı. Nonna'nın Vladimir İppolitoviç'in gitmesini bekleyeceğini ümit etmişti. "Yarın gelirim," dedi, çocuğa hitap eder ses tonuyla.

"Gitme!" diye atıldı Listopad, "Vladimir İppolitoviç birazdan kalkar."

"Yarın gelirim canım," diye tekrarladı Nonna, "yarın telefonlaşırız."

"Yarın raporumu okuyacaktım toplantıda," dedi Listopad.

"Ne yapalım, o zaman sonraki gün görüşürüz," dedi Nonna aynı tonda. Kendini hasta hissediyordu. Orada kalamayacaktı.

"En azından bir araba getirteyim, bekle," dedi Listopad. Ama Nonna, "Hayır, hayır! Yürüyeceğim. Yürümeyi seviyorum. Bir de ofise uğrayacağım," diye cevap verdi.

Bu bahaneyi yalnız kalmak için düşünmüştü. Yalnız kalacak ve dağınık düşüncelerini toparlayacaktı. Listopad mantosunu tuttu, sonra ona sarıldı.

"Öbür güne..."

"Evet, evet!"

Nonna merdiven korkuluklarına tutunarak aşağı indi. Apartmanın ağır kapısını açınca kar fırtınası bir anda yüzüne çarptı. Apartmanın giriş merdivenleri karla dolmuştu. Fırtınaya aldırmadan ilerledi. Çok ağır yürüyordu. Yürümek çok zordu. Buz tutmuş yolun üzerinde, tekerleklerin açtığı oyuklarda yürümek için acıyla mücadele ediyordu. Bu oyuklar durmadan yağan taze, çiğnenmemiş karlarla doluyordu. Topuklu pabuçları fazlasıyla zorluk çıkarıyordu.

Zaman zaman üzerine korkunç bir halsizlik geliyor, sanki uykuda yürüyormuş gibi hissediyordu. Sonra bilinci yerine gelince, nerede olduğunu, ona ne olduğunu hemen fark edemiyordu.

"Hastalandım, hepsi bu..." diye düşündü bir anda. "Ateşim var, soğuk kapmış olmalıyım."

Tek düşüncesi eve varmak, yatmaktı. Nereye olursa yatmak... Yere bile olur...

Vedenyevlerin evinin olduğu bayırdan aşağı düşecekmiş gibi oldu. Kalan tüm gücünü toplayıp kar yüklü ahşap merdivenleri tırmandı, kapıya ulaştı. Zili Vedenyevler için bir kez çaldı. Anahtarları çıkarıp zor kilitleri açacak gücü yoktu.

Mariamna kapıyı açınca ona, "Hastayım!" dedi ve karlara yuvarlandı.

Gözleri kapalı yatıyordu. Başı ateşle yanıyordu. Sırtı sanki biri sürekli karla ovuşturuyormuş gibiydi. Bu dayanılmaz bir hale gelince gözlerini açtı, Mariamna'ya hiddetle baktı: "Üstüme kar atıp durma!" Mariamna suskundu. Nonna'nın üzerini daha kalın, ağır bir örtüyle örttü. Nonna aniden boş bir karanlığa gömüldüğünü hissetti, ardından uykuya daldı. Uyandığında Doktor İvan Antoniç'i gördü. Yanında oturuyordu.

"Ne oldu size madam?" diye sordu doktor onun elini tutarak. "Böyle olmaz, sizi hastaneye yatırmak zorundayız."

"Bu şart değil," diye araya girdi Mariamna.

"Ne demek istediniz, şart değil derken madam?" diye sordu doktor.

"Ben daha önce hastanede bulundum ve ne dediğimi biliyorum," diyerek cevap verdi Mariamna, "sabahtan akşama kadar yerleri silerler, ama ne zaman bir şey isteseniz, kimseyi bulamazsınız çevrenizde. Bırakın, burada kalsın."

Nonna şimdiye kadar hiç hastanede yatmamıştı. Oranın dayanılmaz, bomboş, yalnız ve kasvetli olacağını hayal etti.

"Hastaneye gitmek istemiyorum," dedi güçsüz bir sesle, gözyaşları dökerek. Mariamna onun ıslak yanaklarını önlüğünün ucuyla sildi.

"Ah! Madam, madam, bunlar çok üzücü," diye içini çekti doktor. Masaya oturup bir reçete yazdı. Nonna onun başka neler söylediğini, ne zaman gittiğini anlamadı. Sonra iki kez uyandı. İlkinde onu kapının arkasındaki sesler uyandırdı. Mariamna ve Kostya konuşuyorlardı. Kostya istenen ilacın ne olduğunu anlamamıştı, Mariamna da söylerken bunu doğru telaffuz edemiyordu. İkisi birlikte bu yabancı sözcüğü iyice bozdular.

Nonna seslenerek düzeltti: "Sülfadiyazol, Sülfadiyazol..." Ona öyle geliyordu ki, sözcüğü yüksek sesle bağırmasının sebebi, konuşanların bundan korkup susmaları içindi. Sonra yeniden şuursuzluğa daldı.

İkinci kez gözlerini açtığında karşısında Nikita Trofimoviç'i gördü. Büyük, koyu ve karanlık bir şekildi. Kendisiyle masanın üzerinde yanan lamba arasında duruyordu. Ayaklarının ucuna basarak odadan çıktı, yatağın yanında sadece Mariamna kaldı.

"Ne harikulade," diye düşünüyordu Nonna, tekrar uyumak için duvara doğru döndü. "Ne harikulade, yaşlı adam buraya gelmiş, demek ki artık kızgın değil. Ah, ne harikulade..."

Bilinci tekrar yerine geldi. Ter içindeydi. Sobada yanan odunların çıtırtısı ona bomba patlaması gibi geliyordu. Oda yükselen güneş ışığıyla aydınlıktı. Buz kaplamış pencereler parlıyordu. Demek gerçek kış o uyurken gelmişti.

"Bugün günlerden ne?" diye sordu.

"Perşembe," dedi Mariamna. Bir tam gün ve iki gece yatakta kalmıştı. Aleksandr İgnatyeviç'le olduğu akşamın her ayrıntısını hatırlıyordu.

"Beni görmeye kimse geldi mi?"

"Birkaç genç gelip sordular. Doktor iki kez geldi."

Mariamna, Nonna'nın gömleğini, yastık kılıfını değiştirdi. Ellerini sildi, saçını taradı. Nonna o akşamı düşünmemek için Mariamna'dan bir kitap getirmesini istedi.

Mariamna söylendi "Sen herhalde elinde kitapla öleceksin." Yine de aşağıya inip, elinde kalın, paralanmış bir kitapla döndü.

"Paralanmış ama" dedi, "bunu daima birileri okur. Çok iyiymiş."

Kitap Gonçarov'un *Yamaç* adlı romanıydı. Kitabı ilk gençliğinde okumuştu ama şimdi tamamen unutmuştu. Kitabı ortasından açtı. Ağırdı. Nonna onu elinden kaydırdı. Hafif bir uykuya dalmıştı. Uyanınca kitabı tekrar eline aldı. Gün sessiz geçti. Alacakaranlık başlamıştı. Mariamna onun yemeğini hazırlamaya gittiğinden, odada lambayı yakacak kimse yoktu. Nonna arkasına yaslandı, pencereden dışarısını, mavi alacakaranlığı seyretmeye koyuldu. Raiski ve Vera'dan[24] beri yaşamın ne kadar değişmiş olduğunu düşünüyordu. Aşkın hayattaki yeri insanlar aşka ilgi gösterdikçe değişti. Vera ile mutluluk arasındaki duvar şimdi Nonna için mevcut değildi. Duvar zamanla kalktı. Ama belli ki, mutluluğun hâlâ bir bedeli vardı... Bir kişi aşka kurban etmek için kendisinden bir şeyler feda etmek zorundaydı. Bu neredeyse fizik yasası gibi bir şeydi... Birinin geniş bir yeri varsa, burada iki kişi elbette birbirlerine yer ayıracaklardı. Nonna alacakaranlığın sessizliğinde yatağında uzanmış, bunları düşünüyordu.

Kapı çaldı, dışarıdan belirsiz konuşmalar kulağına geliyordu. Nonna merdivende ayak sesleri duydu. Öyle halsizdi ki... Bayılacak gibiydi. Mariamna içeri girdi.

"Yönetici geldi, seni görmek istiyor."

"Gelmesini söyleyin," dedi Nonna, elini kalbinin üstüne koydu. Mariamna lambayı yaktı, yatağı düzeltti ve çıktı.

Sonunda o buradaydı. Onun küçük odasında, büyük, korkunç büyük! Listopad oturdu, avuç içini Nonna'nın alnına koydu. Ellerinde deri eldiveninin kokusu vardı.

Listopad, "Anlamıyorum!" dedi alçak bir sesle, "bana kimseyi göndermedin haber vermesi için. Ortadan kayboluverdin. Dün

---

24 Yamaç romanının kişileri.

raporla meşguldüm. Bugün hoşça kal diye aradım seni, iki gündür gelmediğini söylediler. Zatürree olmuş dediler, ben bunu hiç bilmiyordum. Böyle olmaz ki!"

Nonna "Hoşça kal" sözüne takılmıştı. "Gidiyor musun?" diye fısıldadı.

"Evet, Moskova'ya... Halk Komiserliği'nden çağırdılar. Bu arada, Vladimir İppolitoviç göreve yeniden atanacak. Sana rahat vermez biri... Emekli oldu, sonra her şeye yeniden başladı. Ben de onun yerine başkasını istemiyordum. Doğruya doğru..." Neşeli bir ışık vardı gözlerinde. Belliydi ki, onun dönüşüne candan sevinmişti.

"Uzun süre mi kalacaksın?" diye sordu Nonna razı olmuş bir sesle.

"Yol dahil dört gün... Birkaç gün de dinlenirim belki. Bir haftayı geçmez."

O, aşk için kendisinden bir şeyler feda edecek biri değildi. Nonna daima kendisinden bir şeyler verecek, ona yer açacaktı. Ona kendini verecek, onu bekleyecekti. O, Moskova'ya, Halk Komiserliği'ne gidecek, orada hızar makinesini methedecek, ahşap sanayisindeki geleceği resmedecek, iplik çekme makinesini nasıl geliştirdiğini anlatacaktı. Herkes onu dinlemekten keyif alacaktı. Akşamları arkadaşlarıyla restoranlara gidecek, yine fabrikasını, orada çalışan genç insanları, Şef Tasarımcısını övecekti. Nonna'nın hasta olduğunu hatırlayınca, telgraf çekecekti: "Sağlık haberlerini bekliyorum." Nonna saçlarının üzerinde gezinen büyük eli aldı, öptü.

"Nonnuşka, seni çok seviyorum Nonuşka..." dedi Listopad şaşkın şaşkın.

Mirzoyev, Mariamna'nın aralık bıraktığı kapıdan girerken öksürdü. Haklı bir merakla ölüyordu. O sabah yöneticiyle konuşmaya karar vermişti. Görevinden affını isteyecekti. Fakat yöneticinin Nonna Sergeyevna'yı acilen görmek istemesinin nedenini öğrenmeden istifa etmeyecekti.

Biraz düşündükten sonra, çalışır durumdaki arabayı oradaki çocuklara emanet edip, eve girdi. Yöneticinin orada olmasından çekinmiyordu. Geldiğini âşıklara ikaz etmek için öksürdü. Öpüşmek için önlerinde koca bir hayat vardı.

"Ne var Ahmet?" diye sordu Listopad neşeyle. "Bekle, on dakika sonra geliyorum."

Mirzoyev kapının eşiğinden gülümseyerek, kibarca sordu: "Nasılsınız Nonna Sergeyevna? Hastalandığınızı duyunca çok üzüldüm."

"Tamam, haydi! Rahatsız etme hastayı!" diye seslendi Listopad. "Anladın mı?"

"Çok iyi anladım," dedi Mirzoyev anlamlı sesle. Gözleri yarı kapalıydı.

Âşıklara sempati ve iyi dileklerini her haliyle ifade ederek tekrar gülümsedi, sonra aşağı indi. Yakında yöneticinin eşi olacak kadın hakkında Vedenyevlerden bir şeyler öğrenmek istiyordu.

Listopad Nonna'nın odasında sigara içememişti. Dışarı çıkınca keyifle bir sigara yaktı. Sigarası dudaklarında, paltosunun düğmelerini iliklerken merdivenlerden indi. Çıkınca caddeye doğru biraz yürüyüp Nonna'nın penceresine bakmak için başını çevirdi.

Beyaz perdelerin arasından yumuşak bir ışık süzüldü. Ne güzel, hava böyle parlıyordu. Ne güzeldi kendisini düşünen, bekleyen, her şeyi affeden birinin olduğunu bilmek...

"Nonnuşka... Nonnuşka..."

Sigara içilmeyen sıcak bir odadan çıkıp bir sigara yakmak, karların yüzüne düşmesini hissetmek ne güzeldi. Soğuk havayı solumak şarap gibi saf, sarhoş edici bir şeydi. Tütünün dumanını içe çekmek... Çevredeki pencerelere dost gözlerle bakmak... Ve yeniden kendinin efendisi olmak...

Uçuşan kar taneleri ateşin üzerine düşüp sigarasını söndürdü. Mirzoyev arabada bekliyordu. Arabanın motoru mırıldanıyordu.

"Dolanalım hadi," dedi Listopad.

Mirzoyev bunun ne anlama geldiğini biliyordu. Her yöneticinin ayrı bir mizacı vardı. Dolanmak demek, otoyola çıkmak, tüm şehrin çevresini dolandıktan sonra fabrikaya dönmek demekti. Bu demekti ki, yönetici düşünmek istiyor, rahatsız edilmemek istiyor. Fabrikada dikkati sürekli dağılırdı. Arabada ise tüm dikkatini toplayabilirdi.

Bu da kötü şanstı. Artık konuşma işini yarına erteleyecekti.

Araba dik yolda sessizce kayıyordu. Sonunda kavşağa çıktı ve otoyola girdi. Şehirden gittikçe uzaklaşıyorlardı şimdi.

Bir tramvay yokuşu ağır ağır, zar zor çıkıyordu. Sanki

duruyormuş gibiydi. Uzaktan ufacık görünüyordu. İçine dolmuş insanlar banliyölerde yaşıyorlar, şehirde çalışıyorlardı. Şimdi de evlerine dönüyorlardı.

Bir insan şehirde çalışıyorsa, şehirde oturmalı, diye düşündü Listopad, banliyö fabrikada çalışanlar içindir. Şehirde çalışan bir insan her gün bu ezayı iki kez çekecektir. Soğukta uzun süre bekleyecek, tramvayın basamaklarına tırmanacak. Tramvayın koluna tutunmaktan eli donacak... Peki, ama eşi şehirde çalışıp, kendisi fabrikada çalışan adam ne yapacak? Bu sorundu işte...

İkisi de fabrikada çalışmalılar. Krujilikha'da onlarca meslekten insanlara ihtiyaç var. Böyle bir ailenin tüm üyeleri fabrikada iş bulabilirlerdi. Örneğin, Vedenyevler...

Daha çok ev lazım... Ama şu her birinde iki yüzer daire bulunan, çirkin dev apartmanlardan değil. Beş katlı evler yapıyorlardı, asansörü yoktu. Asansörlü olsun, olmasın, en çok üç katlı olmalı... Daha fazla değil. En iyisi iki katlı konaklar olmalı. Her dairenin ayrı girişi olmalı. Yeni bir cadde projesini nereye sokmuşlardı? Savaş patlayınca bir yana atılmıştı. Moskova'dan dönünce buna bakacaktı.

Nonna canım, neden hastalanmak zorundaydın? İyi olsaydın şimdi burada yanımda olacaktın, bana bakıp beni dinleyecektin. Gözlerin küçük kürk şapkanın altından parlayacaktı. Elini alıp kolumun altına koyacak, ısıtacaktım. Harika bir gezinti olacaktı. Seninle bu güzel pöstekinin üzerinde oturacaktık.

"Ahmet!" diye seslenince, Mirzoyev döndü, "Averkiyev'e söyle, bana güzel bir pösteki yapsın. Kurt derisinden olsun.

"Peki," dedi Ahmet, karanlığa doğru kurnazca gülümseyerek.

Yokuştan aşağı, aşağı iniş! Köprünün demir parmaklıklarını geçtiler. Daha önce burada bir akarsu vardı ama şimdi kurumuştu. Sadece ilkbaharda karlar eridiğinde bu eski yatak dolardı. Yazları sular kurur, yatak çamurlu kalırdı. Balçık çamur olur, üstünde sivrisinek barındırırdı. Bir hidroloji mühendisiyle konuşup, burayı canlandırmanın maliyetini hesaplamasını isteyecekti. Buraya bir nehir gerekti. Onun kıyısında da bir park olurdu. Şimdiyse çöp dökülüyordu buraya. Bir nehir ve çevresinde ağaçlar... Yüzme havuzu, yapılırdı, yat kulübü kurulurdu... Beyaz direkler, kırmızı flamalar... Genç insanlar spor kıyafetleriyle gezer, yüzme, kürek

yarışları yapılırdı. Daha aşağıda, köprünün öbür tarafında çamaşırlarını nehirde çalkalamak isteyen ev kadınları için sağlam sallar... Ev kadınları mutlu olmalı!

Ne kadar yaşamaya niyetlisin Aleksandr Listopad?

Sihirli değnekle çöp kümelerinden park çıkmaz. Milyonlarca sebatkâr el hayatı biraz güzelleştirmek için senelerce yorulmadan, sabırla didinecek. Hidrologların bu konu üzerinde çalışmaları, kuru yatağı su doldurmak için hesap, plan yapmaları zaman alır.

Ondan sonra kırmızı Komsomol fularları takmış okullu çocuklar gelecekler, ancak omzuna kadar gelen narin fidanlar dikecekler. Komik adamsın! Fidanları aklına getirdiğin yok. Uzun gövdeleri, yüklü dallarıyla kayın ağaçlarını, ıhlamur ağaçlarını görüyorsun, onların kalın yapraklarının hışırtısını hayalinde duyuyorsun, gölgelerinde yaz günleri hayal ediyorsun... Kendini kaç yıl geleceğe taşıdın?

Ne olmuş yani? Evet, çok ileriye bakıyorum, ne olacak? Bundan ne sonuç çıkarmam gerekiyor? Ki ben, Aleksandr Listopad, daha dikilmemiş o fidanlar yetişip, ağaca döndüklerinde artık orada olmayacağım zaten. Biliyorum, öğrenciyken şarkı söylerdik: "Öldüğün zaman, sanki hiç yaşamamış gibi gömüleceksin..." Hayat kısa... Keşke bunun iki veya üç katı olsaydı. Evet, kısa. Bu kesin.

Ama hâlâ bir şey veya birkaç şey yapabilirsin. Belki yeni evleri görebilirim. Belki yeni nehri ve Genç Öncüler'in diktikleri ağaçları görebilirim. Belki o gölgeli parkı görebilirim! Nereden biliyorsun, belki doksan yaşına kadar yaşayacağım. Biz inatçı cinsteniz.

Ama görecek kadar yaşamazsam, o zaman diğerleri görür. Çekaldin görür, Konevski görür. Tolka Rıjov da görür. İşten eve dönen, uyuşmuş parmaklarıyla tramvayın demirine tutunan çocuklar görür. "Hiç yaşamamış gibi gömüleceksin" mi dedin? Yalancı! Ben yaşıyorum dünyada. Tüm gelecek zamanlara izimi bırakacağım toprakta!

Nonnuşka! Bunu sana söylesem anlardın değil mi? Bu şekilde kimseyle konuşmamıştım. Hiç vaktim olmamıştı buna. Ama eğer olsaydı utanacaktım. Diyeceklerdi ki, "Ne diye Sovyet propagandası yapıyorsun bize? Biz de biliyoruz." Klaşa'ya hiç söylemedim, zavallı kız... Ama sana söyleyeceğim, anlamanı istiyorum. Anlayacaksın.

Sen akıllısın Nonna, çok şükür kadere, senin gibi zeki birini bana verdi. Bende doğru bir yön görmüş olmalısın. İnsanlar benim kurnaz olduğumu söylerler, "Kurnaz Hokol"[25] derler. Ama Nonna, ben en basit insanlardan biriyim. Benim, emelime içten bir inancım var. Kendim için, senin için, halkım için, ülkem için emelime dair inancım var... Bunları bilimsel temele dayandırmam gerekir ama bu benim inancımı daha az önemli kılmaz. Kalbimdeki, beynimdeki önemini azaltmaz. Emelim samimidir. Bunu kendime bilimsel terimlerle değil, basit sözcüklerle öğütlerim. Askerler savaşa giderken, "Ülkem için, Stalin için," diyerek gittiler. Bu inançlarını bilimsel temele dayandırmışlar veya dayandırmamışlardı. Bense, yalın sloganlarla yaşarım. Tarihsel materyalizmle, diğer bilimlerle yetişmiş olsam da... Nonna canım! Sana açık kalple geliyorum. Seninle beraber makineler yapacağız, akarsuyu canlandıracağız, park yapacağız... Sevgilim, biz halkın mutluluğu için savaşacağız. Basitçe budur işte!

Araba şehrin içinden süratle ilerliyordu. Listopad kar perdesinin arasından ilerilerdeki büyük apartmanları görüyordu. Şu koyu renk, sütunlu masif blok opera binasıydı. Çok uzun zamanlar önce serflere yaptırılmıştı. Üniversitenin derli toplu, paralel yapıları yirmi yıl önce yapılmıştı. Burada Rus çocukları, kuzeyli halkların, kendileri okuma yazma bilmeyen avcılarının, geyik çobanlarının çocuklarıyla yan yana okuyorlardı. Klaşa'nın öldüğü hastaneyi geçtiler. Sonra diğer caddeyi takip ettiler. Caddeler, caddeler... Blok apartmanlarıyla, trafik ışıklarıyla, telgraf direkleriyle, dükkânlarıyla, tek katlı evleriyle, çevresinde iskeleleri kurulmuş yeni inşaatlarıyla ki bunların yapımına yazın başlanmış ama daha bitirilememişti ve ne zaman biteceği belirsizdi, içinde, sonsuza kadar hoşnutsuz kalacak olan, her renkten karmaşık bir insan topluluğuyla bir şehir...

İnsanların her şeyden memnunum, minnettarım, daha başka bir şey istemiyorum diyeceği bir gün gelecek mi? Hayır, böyle bir gün asla gelmeyecek. Toprak yeni tohumları almaya daima hazır kalacak, inşaatların iskeleleri hiç sökülmeyecek. Ve kim durmadan ölüm sözünü tekrarlarsa, ondan yaşayan hiçbir şey

25 Ç.N: Hokol, Ukrayna Kazaklarından olan kimse.

beklenmeyecek.

Şehir artık iyice geride kalmıştı. Kar fırtınası en son şiddetine dayanmıştı. Mirzoyev arabayı gayretle sürüyordu. Beyaz kar girdapları ön cama çarpıyordu. Nadiren yanlarından geçen otomobillerin güçlü farları ani bir parlamayla geçip gidiyor, sonra etrafta yine kardan başka bir şey görünmez oluyordu. Beyaz kar taneleri uçuşup çılgınca dans ediyorlardı. Dans edin, dans edin, bugün sizin gününüz. Bugün senin günün, şiddetli, dayanılmaz, güzel Rusya kışı!

Belli belirsiz ışıklar kar serpintilerinin arasından görünmeye başladı. Hafif gürültüler arabanın homurtusunun üstüne çıkmaya başladı. Benim dünyadaki yerim... Benim kanımın damlası... Krujilikha... Seni bana sevdiren nedir Krujilikha? Beni emzirmedin, beni besleyip büyütmedin ve ben yine de seninim!

Uzun binaların pencereleri kar fırtınasının arasından görünmeye başladı. Sokak lambalarını geçtiler. Lambalar yere düşmekte olan karların üzerine parlak bir ışık döküyorlardı. Yumuşak kar her yeri kaplamıştı. Emeğin ülkesi şimdi beyaz bir kuğu gibi görünüyordu.

"Geldik, Aleksandr İgnatyeviç."

1947

Yazılama

Ural bölgesinde bir sanayi şehrindeyiz. İkinci Dünya Savaşı tüm hızıyla sürmektedir. Durmaksızın çalışan dev bir fabrika, üretim, insanlar, aileler, işçiler, çocuklar... Savaşta ölenler, sakat kalanlar, yakınlarını kaybedenler... Hepsi tek bir hedefe yönelmişti: Ülkelerini korumak, kendi düzenlerini savunmak...

Özlemler, rüyalar, hayaller, aşklar, fedakârlıklar, anılar... İnsanın hiç bitmeyen macerası her yerde aynıdır.

İnsanların her şeyden memnunum, minnettarım, daha başka bir şey istemiyorum diyeceği bir gün gelecek mi? Hayır, böyle bir gün asla gelmeyecek. Toprak yeni tohumları almaya daima hazır kalacak, inşaatların iskeleleri hiç sökülmeyecek. Ve kim durmadan ölüm sözünü tekrarlarsa, ondan yaşayan hiçbir şey beklenmeyecek.

Yaşam ileriye bakmaktır. Sen göremeyecek olsan bile, ilerideki hayata bakmak, onu hazırlamak için çalışmaktır. İleri bakmak, ilerisi için çalışmak insanı insan yapan içgüdüdür.

20 TL
9 786059 988933